

Lazar Francišković

PRELISTALI SMO ZA VAS

DJELA

Zov reči (zajednička zbirka pesama L. Franciškovića, V. Đurića, I. Mandusova), Osvit, Subotica, 1977.

Utva bez krila (pesme), Osvit, Subotica, 1980.

Salaši Fotomontaža: A. Juriga; poezija i tekst: L. Francišković, izdavač: B. Krstić, Subotica, 1997.

Biblioteka, gradska kuća i fontana (poeme), izdavač: B. Krstić, Subotica, 1998.

Stara crkva (spjev), izdavač: Franjevački samostan, Subotica, 2000.

Hodočasnik, izdavač: Gradska biblioteka Subotica, Subotica, 2004.

Skaska o vatri, izdavač: Studio Bravo, Subotica, 2004.

Hodočasnik II, izdavač: Studio Bravo, Subotica, 2006.

Lazar Francišković

PRELISTALI SMO ZA VAS

STUDIO BRAVO

zkh.org.rs

Lazar Francišković

PRELISTALI SMO ZA VAS

Uspomeni sloj 1941. godine i moje lične matice

Subotica
2007

zkvh.org.rs

Uspomeni moje tete Kriste i moje mame Marije

„LEGENDE SVETA“

Priredio Ričard Kevendiš, „Rad“, Beograd 1981. godine

One su priče iz nezapamćenih vremena. Povijest ljudi, mjesta i događaja oko kojih su prijanjale i prijanjaju bajke prenošene s koljena na koljeno. Svaki je narod i vrijeme posjeduju, samosvojne one im čine bit. Njima se bave jezičari, književnost, antropologija, povijest, uporedna religija, arheologija, povijest umjetnosti, folkloristika... U ovoj knjizi legende su iz cijeloga svijeta i podijeljene na pet dijelova, često slične iako su iz različitih dijelova svijeta. U njima nailazimo na ljubav, mržnju, čast, hrabrost, vjernost, izdaju i osvetu. U legendama susrećemo i velike osvajače, mudre vladare i ratnike. Apokrife o osnivačima religija, svecima, isposnicima, misticima, junacima, čarobnjacima, mudracima, razbojnicima, zločincima, umjetnicima, tajanstvenim i nestalim mjestima. Zabavne priče u kojima se uživalo i uživa bez obzira na čovjekov uzrast, radi njih samih. Mješavina činjenica i uobrazilje bez jasno određenih granica ali one ipak nisu bajke a ni mitovi. Više u ljudskoj a ne u božanskoj razini iako njeni junaci imaju i natprirodne moći. Prenošene usmenim putem profesionalnim pripovjedačima: homeroidi, bard i minstrel i na koncu zapisivane u vidu spjevova da bi pružile primjer i poučile ljude na dobro a ne zlo. Velike imaju usto nadahnutu poeziju moralne odlike i stav prema životu.

Knjiga o kojoj govorimo posjeduje blizu četiristotine stranica, lijepo je tehnički uređena, a čitaoci je mogu naći u naučnoj čitaonici Gradske biblioteke u Subotici, trebali bi je, ako drugo ne, barem prelistati i vidjeli bi da na ovom svijetu nije ništa nova već staro. Kako u nekim pričama-sagama fantastike tako i u njima sličnim tvorevinama ali ne u novinama već u njihovim varijacijama kao na pozajmnom odjelu za odrasle i na odjelu za djecu u naučnoj fantastici a i u ostaloj belestrici. Istina, ljudsku maštu legende ne mogu da preteknu ali vrijedi pokušati. Sve u svemu djelo je vrijedno naše pažnje i iščitavanja bez obzira na razinu na kojoj se nalazi današnji čitalac, bez ili sa suvremenim tehničkim pomagalima. Legende su bile i jesu vječni izazov čovjeka i života koje ih prate od njihova postanka i svršetka one ne nestaju već se pretakaju u njima slične priče ma kako one bile samosvojne ili ne.

„Subotičke novine“, 20. XII 2002.

BIBLIJA: STARI I NOVI ZAVJET

Povodom božićnih blagdana prelistavamo Sveto pismo. Zbirku knjiga koju Hebreji i krišćani smatraju svetom i smjerodavnom za život – riječ Božju. Ona je jedna od najstarijih knjiga i spomenik historije čovječanstva! Ime joj dolazi od he biblos, ta biblia – knjižice, po feničkoj luci poviše današnjeg Bejruta u Libanonu. Stari su Hebreji na svoj način asimirali i obogatili razmišljanja i mudrost drevne Mezopotamije i Egipta i u Bibliju preko grčkog genija po Novom Zavjetu i krišćanstvom u tada grčko-rimski, a kasnije i temelje naše europske kulture i civilizacije ušli. I radi toga nailazimo i kod Starih Slovena na njihovim spomenicima dijelove Sv. Pisma napisane. Mi tako možemo proučavati nastanak i razvoj vlastite pismenosti, povijesti, tematike i simbolike, razumijeti veliku europsku i domaću umjetničku baštinu: književnost, glazbu, kiparstvo i slikarstvo.

U Pismu Klementa Rimskog krajem prvog stoljeća nalazimo da je Sv. Pismo knjiga nad knjigama. Carigradski patrijarh sv. Ivan Zlatousti u IV stoljeću govori o „pismu Božjem Čovječanstvu“. Biblija-Savez označava dva vremenska razdoblja: središnji događaj u povijesti hebrejskog naroda je sinajski: Savez-Zavjet, o kome pjevaju psalmi, nastupaju i grme proroci, dok u Novom Zavjetu Krist, prema proročanstvu Jeremije, ostvaruje u svojoj krvi „Novi savez“ Boga s Čovječanstvom. Savez je znači priprava i očekivanje Isusa Krista i vrijeme Isusa Krista koje prema Bibliji je konačno vrijeme čovječanstva, koje ide u susret velikom Danu.

Sv. pismo se otvara Knjigom Postanka a završava Otkrivenjem, ono tako obuhvaća razdoblje od vremena kad je stvoreno „Nebo i zemlja“, pa do njihovog preobraženja. Po katoličkom popisu, najvećem, Sv. Pismo sadržava 46 biblijskih knjiga Starog Zavjeta i 27 Novog Zavjeta. Po sadržaju i književnim vrstama one su povijesne, poslovice, religiozno pjesništvo, proročka govorništa... i raznovremene. Prvo usmena a zatim zapisana predaja u rasponu od 1.300 prije i 100 godina poslije Krista. Pisane hebrejskim, aramejskim, grčkim i latinskim jezikom. Najvažniji prijevodi su Septuaginta (Sedamdesetorice) i Vulgata. Prvi je nastao negdje u III – II st. pr. Krista po legendi na temelju pisma Pseuda-Aristeje: na molbu Falereja, knjižničara knjižnice u Aleksandriji u Egiptu. Ptolomej Filaret (285-246. pr. Kr.) je pozvao iz Palestine 72 Židova, koji su preveli Stari Zavjet s hebrejskog na grčki jezik. Drugi je latinski prijevod od sv. Jeronima, na poticaj pape Damasa između 383. i 406. godine. Pristupivši reviziji starog latinskog prijevoda: Vetus latina. I tako je Vulgata postala pristupačna cijeloj Europi.

Izvornici-autografi nekih biblijskih knjiga su izgubljeni, napisani na papirusu i pergamentu. Kasniji prijepisi (apogrifi) bogatiji su grčkim a siromašniji hebrejskim pismom. Do nas su tekstovi došli uz neznatne varijacije ili inačice, koje susrećemo i u svim starovjekovnim knjigama, ali za razliku biblijski su mnogobrojniji, a time i njihova vjerodostojnost. Neki od biblijskih rukopisa: Papirus Nash, Izajin tekst, Samuelov rukopis, Lenjingradski kodeks, Papirus

Rylands, Papirus Badmer, Vatikanski kodeks i Sinajski kodeks.

Bibliji treba da pristupamo na hebrejski način razmišljanja i izračunavanja vremena, književnih vrsta, ravnovremenosti postanku njenih knjiga, povijesnim i geografskim okvirima a za krišćane bogoduhosti i njenoj crkvenosti.

„Subotičke novine“, 27. XII 2002. – 3. I 2003.

„SNIJEŽNA KRALJICA“ H. K. ANDERSENA

Kada su mi kolegice na radnom mjestu predložile da pišem o gore navedenom naslovu i autoru, učinilo mi se lako a i teško. Jer o njoj je toliko toga već rečeno i napisano i što reći novo, a da se ne ponovim? Andersen je cijelog svog mukotrpnog življenja tragao za ljubavlju ali je nije našao. Ipak, on se nije predavao već ju je izdašno dijelio u svojim bajkama, svima koje su je primali i primaju. Čvrsto u nju vjerujući, pa ćemo više pričati o njoj a ne o navedenoj bajci. Vjerujemo da ćete je pročitati ako je još niste pročitali. Ona je napisana za sve generacije vremena. Da nije Ljubavi ne bi bilo ničega u bukvalnom smislu. Teško shvatljivo ali istinito. Ljubav je bit svega, pa i Boga! Svijetlo i tama početak i svršetak i nema toga koji je nije sreo, samo je pitanje da li ju je prepoznao? Njen simbol je i ruža, najljepši cvijet koga znamo. Pjesnik je jedan napisao:

- Ruža
- Kao i riječ ponekad ubija, Mila!**
- Sjetno.

Ako se sa njome neko poigrava. Ali je moćna i velikodušna i prašta ako se kajemo. Riječ „ljubav“ je i moto jednog redovničkog reda, često hvaljenog i kuđenog. A sastoji se iz riječi: ljubav, vjera i smionost. Da Gerda nije pošla da traži njenog Kaju on se nikada nebi oslobodio iz ropstva Sniježne kraljice. I mi ako se ne oslobodimo iz naše učmalosti i bijede životarenja, nećemo biti nikada ljudi svijetla već tame a time i ništavila. Ovo je danas aktualno, pomoći drugima i opstati u svom ljudskom dostojanstvu za vječnost a ne prolaznost. Samo treba ljubiti, vjerovati i biti hrabar, što zavisi od nas a ne od drugih. Biti siromah dao dijete i Anderson ali bogat životnim iskustvom i duhom da bi druge darivali svojom plemenitošću, za bolje i neprolazno sutra. Nije lako ali treba pokušati. Život kao i bajka nije naiva već zbilja, skriven često obiljem mašte. Po pjesniku:

- Ti kraljevna... a ja prosjak! –
- Velike riječi, ali prazne, dragi!
- A tako smo sami!**

Radi navedenih a i nenavedenih razloga „Sniježnu kraljicu“ ne treba čitati već iščitavati.

„Subotičke novine“, 10. I 2003.

„ZENICA SVETA“ ROBERTA DŽORDANA

Prva knjiga u Ediciji „Točak vremena“, Beograd, „Laguna“

Roman epske fantastike čija se radnja odvija u nama davnom zaboravljenom i prahom posutom vremenu legendi i mitova periodu naše planete. Kada je zlo (svijetu) zapretilo da ga uništi i zavlada njime. Magovi (ljudi u pravom smislu riječi poznavaooci povijesti i znanosti a ne čarobnjaštva) su krenuli da pronađu pojedince i vođu koji bi povelu puk u borbu protivu zla tame. Nalazili bi ih u pustim rualnim okruženjima i htjeli ili ne oni su kretali da ispune svoju misiju na zemlji, koju su naslijedili od svojih predaka i obično po završenoj zadaći vraćali su se životu običnih ljudi ne želeći da vladaju ljudima i svijetom. Iako ne istoga mišljenja i naravi, ove je ljude ujedinjavalo da se zlo tame mora pobijediti kako bi čovjek nastavio da hoda ka budućnosti i boljitku čovječanstva.

U početku radnja sporo teče a zatim se razigrava tako da čitalac knjigu ne može da ostavi do njenog kraja, iako ima skoro 600 stranica. Nadajmo se da su i svesci koji je slijede barem toliko interesantni kao prvi. Možemo reći da je ovaj epsko fantastični roman uspješno napisan i bolji od Tolkinovih „Prstenova“. U njemu kod pozitivnih junaka nema magije već uglavnom moći zapretene grijehom prvih roditelja i vremena.

Danas, oni koji čine zlo ne čine ga samo sebi već i drugima. I tako naoko naivno, a zapravo veoma ozbiljno naš svijet življenja i života plave tamom, što ne vodi u budućnost a svijet je i bez toga prenatrpan izazovima i ako ih ne riješimo dobro naša će planeta zemlja pa i mi nestati u ništavilu povijesti vremena. Povijest čovječanstva je htjeli mi ili ne za sve nas velika nepoznanica. Pisali je pobjednici ili pobjednici i poraženi zajedno ona neće biti nikada dovoljno čista i jasna. Isti događaj u isto vrijeme različiti ljudi različito vide i doživljavaju. I radi toga prava istina nije od ovoga svijeta. Čitajući djela klasičnih pisaca bilo iz kog društvenog sloja mi nailazimo često na fantastične opise ljudi, prirode, životinja, krajolika... za naše pojmove i neverovatne. To nalazimo i u „Zenici sveta“ s razlikom što znamo da se radi o epskoj naučnoj fantastici pa je lakše prihvatamo nego spomenute pisce i spise pre nje. I kome da vjerujemo? Možda baš ovo nije dobra paralela ali da pokušamo: sve dok u nama oni prelaze granice zabave dobro je ali kad je pređu mi se moramo opredeliti kojoj vrsti literature oni pripadaju i zašto, i naćićemo u njima našu ljudsku istinu onoliko jasnu koliko smo mi za to spremni. Bitno je da svuda treba da je više dobra od zla, a time nam je i budućnost otvorenija i bliža.

„Subotičke novine“, 17. I 2003.

TALMUD

Tekstove izabrao i prepevao s hebrejskog i aramejskog jezika, povest Talmuda i objašnjenja napisao Eugen Veber – Beograd, BIGZ, 1990.

Talmud kojega čine veliki broj knjiga koje premašuju stranice Biblije. Babilonski Talmud posjeduje 2.500.000 riječi na 5.894 folio lista. Sveto štivo, Biblija, Nauk, Bibli hebraika ili Tanah sastoji se iz sledećih dijelova: Petoknjižje, Zakoni, Proroci i Spisi u dvadeset i četiri knjige. I jevrejski narod ju je učio napamet i bukvalno se pridržavao u njoj svakog slova (Mojsije ju je primio od Boga) ne tumačeći je. I radi toga je Talmud zapravo teološko viđenje i komentari Starog Zavjeta od strane jevreja između ostalog. Sredinom IV stoljeća prije nove ere jevrejska država pada pod utjecaj helenističke kulture a prije toga je bila u babilonskom sužanjstvu, i kao što biva, dio visokog društva se odnarodio gubeći svoj nacion, ali ne svi.

Usmeni nauk se nije mogao uništiti pa se prenosio i njegovao i održavao svijest naroda. Kraj ovoga u narodu su se dizale razne bune protiv osvajača, a obično su to činili svećenici. Pri ovome ne trebamo zaboraviti i Pismoznance i njihov utjecaj na puk i tokove povijesti. Padom Jerusalema jevrejski je narod krenuo u svoje izgnanstvo sve do naših dana. Hebrejski Safir-safar brojati, tokom vremena prelazi u književnika i tumača Staroga zavjeta sa velikim utjecajem na društvenu, političku a pogotovo vjersku svijest u narodu. Žrtve paljenice su se odvijale u Jerusalemskom hramu a u sinagogi su se vršile samo molitve, vrenom i bet hamidraš – dan učenja, žarištem društvenog života i mjestom zasjedanjem suda a docnije kod muslimana medrese-škole. Na talmudsku književnost su utjecale i jevrejske opštine u inozemstvu i radi čega imamo Jerusalemski i Babilonski Talmud. Izgleda da je Hilel, došavši iz Vavilona, knez, patrijarh i narodni vođa, dao da se on zapiše za vladavine Heroda. Pomirljive prirode i ljubitelj života je kušao olakšati Starozavjetne zakone a Šamaj ih održati čvrste. Nakon pada Jerusalema posljednji farisej Johanom sa Rimljanima ugovara učilište u razorenom gradu da bi očuvao Jevreje od totalnog uništenja a njegov nasljednik patrijarha Gamel I. uređuje usmeno predanje (knjige Talmuda) a utvrđuje kanon Biblije-Tanah-a. Nestaju stranke i utvrđuju načela da se narod ne smije klanjati kumirima, okrvaviti ruke i rodoskrnaviti da bi opstao.

Talmud je skup knjiga koje govore o svemu i svačemu zadiruć u sve pore jevrejskog čovjeka i života kao beskrajna priča, ali ne znači da se smije koristiti u magijske svrhe ili nešto drugo. U Talmudu nailazimo na veliku istočnjačku dušu i srce čovjeka zagledana djetinjim očima mašte i realnosti u život bez namjere da nekog povrijedi, ali i ne dopušta da ga neko zatre i uništi. Jer svi imamo pravo da snujemo i živimo život ma kako da je on komplikovan i jednostavan, do pretakanja u nešto novo nadajmo bolje. Biti i ostati čovjek! – danas je to više nego izazov.

„KAMENI CVIJET“ P. P. BAŽOVA

U posljednje vrijeme, htio ili ne, lutam sjećanjem dugo u dan i noć, dugo u dan i noć naših znanih i neznanih knjižnica života. A počelo je... pri večeri dok su teški jesenji oblaci rominjali kišu a pustošje varoši i ravnice plakalo za svojom dušom. Ne ni na Sajmu knjiga ali pri povratku da, mjesec je nakon kiše hodao među zvijezdama i ledenim zrakom. Mnogo ranije! Pisca i njegove junake nitko nije pitao već je donešena odluka da im se rukopis tiska. S proljeća kada sunce otopli ljudima duše i srca. Baš kao i gore navedeni naslov. Mučna ali na koncu sjajna priča.

Između polica i tisuću i tisuću knjiga uzimam svezak izblijedelih korica požutjelih i prašnih stranica. Osjećam da mi u desnici diše i pun je mladosti. Kao svaka bajka on počinje: bila jednom... i u njemu majstor koji je želio da premaši i samoga sebe iz malahita da iskleše gotovo živu čašu. Pa je pošao po materijal. U predaji između duše i kamena postoji uska veza a između kamena i čovjeka uspon i silazak. Čovjek se rađa od Boga i vraća se Bogu. Neobrađeni kamen spušten je s neba a obrađeni se uzdiše prema Njemu. Da govorimo o značenju kamena je predugo i teško jer on kod različitih religija i naroda ima različita značenja ali se u srži ipak ne razlikuje.

Naš klesar Daniluška svjesno ili ne prešao u bajci svoje je mogućnosti želeći da prigrabi sebi božanska svojstva i bio je kažnjen, baš kao i toliki drugi u ljudskoj povijesti. I da nije bilo njegove vjerenice Katje prošao bi i gore. Mudra, hrabra i realna ona ga vraća u običan svijet i život. Ljubav – uzajamno darivanje, nesebično davanje i primanje koje nije baš svojstveno današnjim ljudima i svijetu. Utučeni, bez nade u sadašnjost i budućnost. Usto uporna i neumorna Katja puna vjere za baš ne glavnu junakinju: hvale je vrijedno a za muški svijet i prazno; ali za život, htjeli mi ili ne, realno i veoma istinito. Za ženski stvor svojstveno i neponovljivo. Žena i muškarac se dopunjuju i nisu neprijatelji ako jedno od njih uspješno korača kroz život i drugo će ako su ljudi, jer su među sobom više nego prijatelji. Suputnici i jedno bez drugog nedorečeni i nedopunjeni, drugim riječima cjelina ako su skupa i ako se između sebe nesebično dopunjuju.

Inače, „Kameni cvijet“ je mnogo pitkiji nego što vam ga pričam i vrijedi ga iščitavati a ne pročitati. Pjesnik je jedan napisao:

**Ja, ubogar cesta-bajki
A ti, djevojčurak-žena!**

Vraćamo se uvodnoj priči: nikada naš slikar nije toliko od sebe dao, koliko kada je ilustrovao rukopis drugu iz djetinjstva i vratio svojim se širokim progonima-bulevarima... Pisac, zarobljen najljepšim zjenama na svijetu, ako je svjestan da je majstor riječi zna, da joj je podigao spomenik a sebi... nije prvi puta i ... ako se otrijezni vratit će se cesti o kojoj je kao dijete maštao...

„Subotičke novine“, 31. I 2003.

„VOJVODINA, BOGATA RAZLIČITOSTI“

Bela Duranci; PČESA, Novi Sad, 2002.

Ne tako davno na mom radnom stolu me je dočekala roza koverta i u njoj ova knjiga sa posvetom. Znam da je Duranci veliki i zanimljivi pripovjedač a još veći drugar. Sjećam se našeg prvog susreta u Varoškoj kući na trećem katu. Imao sam nešto svojih slajdova ali ne i tekstova o salašima. Obilazeći prije toga neke ustanove i odbijan, stigao sam tako i do Durancija. Velikodušno mi je pružio njegov tekst da ga pročitam i tako je počelo naše poznanstvo. Jednom je vodio i promociju moje knjige. Nije u redu da ovdje napišem ono što mi je napisao za posvetu na njegovoj knjizi, docnije možda.

„Vojvodina, bogatstvo različitosti“ je veoma uspješan izdavački poduhvat, kako dizajnerski tako i sadržinski. Za dušu i srce je, a nije naravno kompletan rad, već mrvica iz Durancijevog stvaralaštva. Jer je toliko toga još rasuto po novinama, časopisima, medijima... Svaki susret sa njim donosi nešto novo da se nauči, pamti. On je poput mudrog starca (ne po godinama) koji toliko ima da kaže jer je puno toga doživio, iskusio, a pogotovo i nesebično predaje svoje znanje drugima dok njemu još uvijek najviše ostaje. U kratkim i pitkim esejima u ovoj knjizi izvlačio je davno za danas zaboravljeno vrijeme i događaje, ljude, predmete, mrginje, okruženja, zaborav iz zaborava. Pojedince velike i male sa imenom i bez imena, ravnicu. Paore, nadničare, graditelje, pjesnike, slikare, putnike, prosjake, trgovce, kočijaše, salaše, crkvice, crkve, kućice, palače... i još mnogo toga samo njemu svojstvenog.

Gospodin Bela, plemenitaš riječi i govorništa od kraljevskog grada Bača. Kada bi neko mogao, a ne može, da maštu njegovih riječi pretoči u sliku, bolje mural, ne bi bilo čovjeka koji ne bi jedan skoro iščezli svijet ravnice u njenoj iskrenoj skromnosti mogao da zaboravi. Jer svima je bila i jest Majka, domaćima i došljacima, da odrastu i budu ljudi. Radi ovoga i mnogo drugih razloga koje u knjizi se čitaju: Vojvodina gospodina Bele trebalo bi da se čita. Trebalo bi ovdje napisati i neki stih, ali drugom prilikom – jer je stihopisac u posljednje vrijeme nešto umoran i zasićen stihova, ili je nešto drugo posrijedi? Vjerujem da ćemo se još sretati na našim putevima, ali, gospodine Bela, ne zaboravite: da još trebate mnogo toga napisati poradi onih koji dolaze, da bi voljeli ovu ravnicu i čuvali je od zla. Suživot, ali ne koji se priča već koji se živi!

„Subotičke novine“, 7. II 2003.

ANDERSENOVA „DJEVOJČICA SA ŠIBICAMA“

Negdje iz daljine toranj Varoške kuće odocnele sate riše. Mrmor vremena mnogih jezika iz polica i knjiga i između zelenog rastinja sa cvijećem. Vani zvjezdano nebo u ledeni zrak se lomi, pustoš grada. Tama... kao i u bajci ili priči „Devojčica sa šibicama“. Često sanjarimo, zapravo java snova u nama se talasa sa stvarnošću i obrnuto a mi i ne opažamo. Vrijeme je tako život a život vrijeme u svoj svojoj hrabroj i malodušnoj ljudskoj savršenosti. Tražimo se u lavirintu riječi i djela, konkretnom susretu naših očiju, koje imaju snagu munja i gromova ili riku i bonancu mora, samo jedan iskreni osmijeh ili pogled da bi bili sretni. Ali mi to često ne prepoznamo pa i dalje čeznemo za svjetlošću. Kao i naši praroditelji što su grijehom izgubili svoje skoro božansko svojstvo. Koraci... sokaom ne traži li neko u ovoj tami sebe ili druga? A možda se vraća od nekoga svome domu da i dalje o njemu sanjari. Tko zna? Ali je sigurno da u ovom su trenu gladni, hladni i bolni radi ljudske bešćutnosti baš kao i djevojčica iz Andersenove bajke života ili života bajke: okrutna sna. Ništa o ovome životu nije novo a ni staro. Možda samo omjer dobra i zla se mijenja, ali ni to nije sigurno.

I bi vijar:

U fontani, i u zracima sunca, i u kapima vode

Radoznao-ćudljivi osmijeh crnookog djevojčurka

I potaja.

Pričam Vam dvije priče poput zagonetke da je odgonetnute poradi Vas i samog života. Jedna je Andersenova „Devojčica sa šibicama“ a druga je... nije bitno, ali je iz života i govori o susretu ljubavi koja sama po sebi nije okrutna već milosrdna a time i životodajna i trebalo bi da prebrodi prepreke ako su hrabri, vjeruju i ljube ne gledajući na druge. Život jeste tajna ali ne takva da je nerešiva već rešiva. Jer mora drugima i sebi da se pomogne.

„Subotičke novine“, 14. II 2003.

PASTERNAKOV „DOKTOR ŽIVAGO“

Svojevremeno bijah oduševljen gore ekranizovanim djelom: baladom života, njenim tamom i svjetlom. Ali mi je nešto govorilo da treba prelistati samu knjigu i da je u njoj riječ jedina i istinita priča, istina ne toliko pitka, ali bliža duši i srcu čitaoca. Ne radi toga što nas raspjevanije vodi u život naših junaka već radi svoje vjerodostojnosti. Oni ne traže puno od života, samo toliko da budu malo sretni i zaboravljeni od svijeta. Ali, našavši se u previranju jedne od mnogih epoha ljudskog življenja historije oni su izgubljeni. Ipak se ne predaju pa se nalaze, gube, nalaze... zahvaljujući njihovoj ljubavi, vjeri i hrabrosti. Ruska revolucija na početku dvadesetog stoljeća, uspješna ili ne, ostavila je duboki trag u ljudskom rodu i svoju djecu (vjernike) uništavala. Možda ne zlonamjerno ali jeste jer su joj takvi zakoni i konačna istina. Surovi, teški i poučni kao i u svakoj drugoj. Ipak, to ne znači da se šuti zlu ali na što razumniji način. Život je neponovljiv i sa njime se ne igra, bilo kako da nam je teško. Bajka je čovjek i javlja se u osvitu vlastitog života kao rosa i ubrzo mine, da ga žestina dana života totalno ne uništi. Slavenska duša i srce umiju da pate, raduju se i pamte (ne govorim to iz nacionalnih pobuda) plačući i smijući se, ne da bi se osvećivali već oprostili, kao i naši junaci. Ali i radi toga da se zlo više ne ponovi. Da ljudi nisu toliko različiti zar bi bili dostojni svoje ljudskosti pogotovo u pozitivnosti? Različitosti nas obogaćuju i spajaju, bili mi toga svjesni ili ne.

Vratimo se našim junacima: i došlo je vrijeme kada je pjesnik otišao s onu stranu prostora i ove prolaznosti, gdje nema papira i međa od kojih su on i njegova Lara cijeli život bježali. Od onoga što je stvorio čovjek. Oko odra našli se ljudi kojima je on na ovaj ili onaj način učinio nešto dobro, da ga neki po prvi put vide i oprostite se sa njime. A Lara bezimena nesta u kaosu revolucije i logora. Nakon nekoliko godina u jednom kolhozu nađoše djevojku, plod njihova grijeha ili ljubavi, to dobri Bog najbolje zna. Prepoznali su je po plemenitosti njenih talenata naslijeđenih od roditelja, koje ona i nije ni upoznala. Vrijedilo im je tragati za slobodom, dobrotom i ljubavi, ali ne samo putenoj, jer ih ljudi nisu zaboravili. Koliko je čovjek velik u svojoj plemenitosti ako živi kao čovjek i koliko je bešćutan, mali i zato ako zaboravlja da je samo čovjek. Jer ako i za trenutak čovjek čovjeku priredi neku radost u ovom više mučnom nego radosnom životu nema cijene ma kako nam to glupo se čini, pogotovo danas, kada ne znaš gdje nije zlo a dobra je malo. Ipak vrijedi! Vrijedi biti različit i neponovljiv. Prašnjavu i mnogim rukama oštećenu knjigu od čitanja treba ponovo uzeti u ruke i čitati je ispočetka.

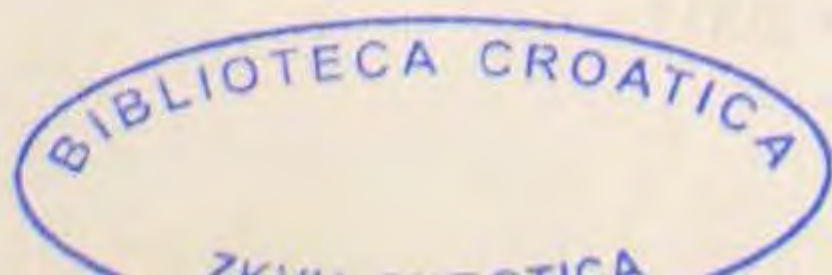
„Subotičke novine“, 21. II 2003.

KUR'AN ČASNI

Ovo je jedna od mnogih knjiga koje su utjecale i utječu na tokove povijesti na zemlji. Za islamiste je Sveta knjiga i Božja riječ. Radi jezičkih razlika teško se prevodi na druge jezike, pisan je na arapskom, presinonima. Prvi njegov prijevod u Europi se dogodio u Španjolskoj 1143. godine, pet stoljeća je služio, sa kojeg je preveden na ostale jezike. Naravno, prvi prijevod je bio na latinskom jeziku. Objavljen po njegovim vjernicima od Boga on je zbirka vjerskih naučavanja i poslan da se izučava. Inače on ima i slijedeće nazive: Kítāb-knjiga, Fūrlān-rastavlja pravo od krivog, Zíhr-opomena, Hūm-odluka, Híkmet-mudrost, Šífā-lijek, Hūdā-upućuje, Ráhmet-milost, Rūk-Duh, Hájr-dobro, Bėjān-izlaganje, N'imet-blagodat, Būrkā-jasan okaz, Nūr-svjetlo, Háh-istina, Hblūllāh-Božje uže. Čine ga 114 sūrā ili poglavlja i objavljen je tokom 23. godine nakon prorokove uspomene predaje u Meki i Medini, devedeset i tri i dvadeset i jedno poglavlje. Radi sadržajnih veza između pojedinih sura one u Kur'anu nisu poredane po vremenu njihova nastanka. Mekanska se dijele na tri perioda i iznose Božja predskazanja a medinska govore kako su se ona ostvarila. Sedam ajeta (poglavlja) iz Meke čine Kur'ansko jezgro i kazuju glavni smisao vjere i njene misli: Slijedeća Behāra Âli Ímrān. Nisā i Māide izlažu učenje islama upoređujući ga sa drugim vjerama, naročito židovstvom i krišćanstvom, a zatim slijede pojedinačne, osobne, porodične i društvene dužnosti muslimana. Poglavlja Ēn'ām i Â'rāf, govore o Božjem jedinstvu i dokazivaju istinitosti i pravednosti Božjeg Poslanika Hazreti-Muhameda i ukazuju na povijesne događaje znamenitih poslanika, izlaže vjerovanje o njima i njihovu istinitost. Ēnfā'ol i Tēvbe govore o dostojnosti kazne za one koji gaje neprijateljstvo prema Božjem Poslaniku. 'Arat upozorava na poraz neprijatelja vjere a Enfāl o poraženosti neprijatelja. Júnus, Hūd, Júsuť, R'ād, Ibráhín, Hídžri Náhe nam govore o vjerodostojnosti Božje objave. Poglavlja Ísrā, Kéhť, Mérjem, Tákā i Enbíjā govore o slavi i veličini islama, Isra o historiji židovstva a Hef i Merjem o povijesti Kršćanstva i njegova vjerovanja. Taka o Hazreti-Musan i Enbija izlaže povijest svih poslanika i bezuvjetnoj pobjedi islama. Hádž i Mūmínūm o pobjedi Božjeg Poslanika i o slavi i veličini sljedbenika islama ne materijalne prirode. I tako redom poglavlja, sve do 112 Ihlas, jedinstvu Božjem i posljednja dva o oslanjanju na Boga o traženju od Njega da zaštiti vjernika od zla i nevolja.

Kur'an je mudra i nebeska knjiga i nije bila izložena nikakvoj izmjeni, promjeni i napisana je na urminim listovima i kožama.

„Subotičke novine“, 28. II 2003.

O JUNAKINJI HOMEROVE „ILIJADE“

... Na počelu dana ... U ruci rukopis i jedan svezak... Da li je Homer u nečem učinio krivo? Jer mu neki osporavaju da je napisao „Ilijadu“. I, da li je Helena (grč. blještavost, sjaj) u pravremenu ničija i bez porijekla, kasnije kći Zeusa i Lede, bolje kći Zeusa i Nemeze, bila najljepša žena na svijetu a znamo da svjetlost razara zlo. Uzrok i uništenje grada Troje. Rat je trajao toliko dugo da su neki ratnici zaboravili domovinu, njegovu svrhu i početak, opijeni mirisom krvi, zla i lešina u plamenu. Ako je Helena bila **žena** ona tad nije mogla biti ni povod ratu, jer je znala da je on pošast tame u Svemiru koja zatire i sam život. Nikakvo je vrijeme ne liječi, već čovjekovu osobnost pretvara u beznade ništavila. Ali se bezumnost ljudskog roda uglavnom njome briše sa lica zemlje kada se nakupi i kada se drugačije ne može. Za ženu je herojstvo činiti dobro a ne zlo. Pojedinci je lažu cijelim njenim postojanjem pričajući joj o slobodi zapravo o sužanjstvu. Rijetko joj priznaju njeno dostojanstvo i ravnopravnost sa muškarcima. Ona uglavnom sa djetinjom radoznalošću i divljenjem gleda u ovaj svijet. A kada se dogodi razočarenje dolazi... bolje o tome ne, jer se obe strane lome i zahvaljujući ljubavi dolazi do pomirenja svijetova ili do nestajanja ako je samo jedna strana razumna i ljudska. Pitam se, nije li fizički slijepi ili poluslijepi pjesnik Homer samo iz njemu znanog razloga lijepoj Heleni učinio krivo ili našao. Jer zar bi roditeljka i odgojiteljica čovjeka, mogla šutjeti ako joj djeca pogibaju za nekog (rijetko su vođe skromne i pravedne) ili za narod. Konačno, i prvi bratoubica na svijetu Kain je bio lešinar a ne orao. Junakinja homerove „Ilijade“ nije mogla sve to da trpi jer je samo plemenita i dobra osoba mogla da uđe u mitologiju života, nažalost više po muškoj a manje po ženskoj liniji. I nije bitno kako je, zašto i tko je srušio Troju, niti je važno da li se ona vratila prvom mužu već da je ona u svim njenim stradanjima ostala i dalje duhovno i fizički najljepša žena svijeta, a i pored godina.

Nepomir njenih zjena

U jedno jesenje večje u dalekom gradu

Nepovrat života zri.

Negdje iz orosja ružičaste jutarnjice kroz još uvijek ciču zimu i srca ljudi, glas skorog dana na vratima. Laki san uvlači se u sveske knjižnice na periferiji varoši. Sjećanje... Cvijet bijele ruže u jesenjem punom vjetra, kiše i lišća danu... I zar je to ovoga jutra nekome važno sem nas? I zar je zločin što smo noćas malo popričali? Treba biti čovjek... To oboje znamo... A da li smo? Ja, sužanj, zvjezdoznanac (u Svemiru među zvijezdama nema politike već duh, razum i srce), pripovjedač...

„Subotičke novine“, 7. III 2003.

ČAROLIJE H. K. ANDERSENA

I bi jutro prije mjesec dana. Prvi su traci sunca ljubili rađajući dan. Snijeg, bol i teška u tom trenu mrzlina. Jedna je bakica nerado napuštala ovu stvarnost, još uvijek sa mladalačkim očima i sa osmijehom na licu i usnama. Okružena svojim mladim i nešto starijim uplakanim ukućanima. Tiho, kao što je živjela, ostavljala im je svjetlost svog življenja u njihovoj tami i mučnini života.

I druga priča-bajka: Bila bakica dobra i plemenita, uz to i blaga, oko koje se okupljala djeca i slušala njene krasne i nezaboravne priče. Izdan i behar nezamislivo živog i neponovljivog života. Sama je molila iz starog molitvenika i pri tome ponekad drago gledala u osušeni cvijet ruže između njegovih požutjelih listova. Tada bi se preobrazila i podmladila gledajući u duhu jednog mladića. Tko je i što joj je bio i da li je još bio živ – to je samo ona znala, sjedeći kraj prozora. I zašto baš na tom mjestu? I to je samo dobra bakica znala, jer da nije činila dobra vjerojatno ne bi dočekala toliku starost. I tako je došao dan kada je okupljenoj dječici oko sebe dugo, dugo pričala još nikad im neispričanu bajku i malo se umorila, pa im rekla neka je puste da se malo odmori. I zaspala da se ne probudi. I dođoše djeca ne plašeći se, jer bijaše mlada, bez bora patnje i godina, kao djevojka. Tiha i puna života kao i ruža u starom joj molitveniku. Čarolija tajni! Uz orgulje u crkvi pokopaše je na groblju kraj ograde a na njen humak posadiše bokor ruža da cvjetaju. Tijelo joj vraćeno iskonu zemlje a duh nebu da bi se jednom vratila na koncu vremena sa ostalima konačnosti sveg trajanja.

I treća priča: Jedna žena igra se svojim čarima i ne samo da se opekla o žar ljubavi već je opekla i drugog. U srcu i u tijelu djevojčica a po godinama žena. I što sada? Valja ići do kraja kao i vojskovođa ili možda svecu. Prepustiti se volji Božjoj ili časti ako u Boga ne vjeruju. Čovjek jednom živi i nikad se ne vraća, jedino kao osoba sa svojim djelima vječno je prisutna među ljudima. Ako je Sunce blagodarje tada i cvijet cvjeta ili obrnuto ako je cvijet plemenit a Sunce nagriza sušica cvijetu valja potražiti novo Sunce. Ili ako jedno ili oboje ljube – tada im valja izgarati jedno za drugo ako su ljudi.

Prinče, pisac ovih redaka sjetno se smješka: Svaki je pjesnik prijatelju plemenitaš ako je upućen u bogatstvo i plemenitost riječi... Ali to čitaocima ovih redaka možda i nije važno. Jedino ako našim junacima srce prepukne... Pisac zastaje: Gle, još jedna duga, teška i bešćutna noć nam korača olujnom horizontu vremena iz kojeg se rađa novi ili stari dan... A ti, inspiraciju, kamo? Pisac će umorno. Varoš, poput plamena rata, sunce na istočnici neba koje izlazi kupa svojim zracima. Hoće li jednom ljudsko srce i razum prihvatiti mir kao jedino rešenje za izlaz iz svih kriza ili ne? Pa i Ona. Ljubav i sebičnost, laganje i nedozrelost djeteta, ne idu skupa!

„Subotičke novine“, 14. III 2003.

O KNJIGAMA I DJELU TOME VEREŠA

Dan i ljeto su bili na izmaku a Sunce boje zlata i hladni vjetar igrali su u zraku. **Fra Tome**, naš zadnji susret prije nekoliko godina dogodio se u Tvojim kući u ulici Ruđera Boškovića. Listao si jednu antologiju, čitao iz nje i zapitao me kako sam zadovoljan predstavljanjem u njoj. Iskreno govoreći, do danas nisam saznao tko je pisac tog teksta. Zatim smo govorili o Tvojim problemima oko prevođenja s latinskog na hrvatski jezik djela velikog **Tome Akvinskog**. I još ponešto. Toga dana, po običaju, kada bi dolazio u posjet svojim bio si i na Paliću, makar nešto umoran. Iako si vidio tolike gradove i mjesta, nikada nisi mogao zaboraviti svoju Suboticu. Riječ po riječ, rastali smo se uvjereni da ćemo se opet susresti, naredne godine, ali se to nije obistinilo, ni u Tvojim rodnoj varoši niti u drugom mjestu. Istina, čuli smo se i bili u doticaju pisanom riječi, putem prijatelja ali ne i osobno. Sve do onog dana kada se mladi fra Tome vratio kao odrastao čovjek u baziliku sv. Terezije Avilske. U lijesu. Do tada, neki su Te sugrađani već zaboravili. Ne iz nehata, već zbog Tvojega dugog neprisustva u gradu svoga rođenja i djetinjstva. A ja sam se sjećao svojih ministriranja Tebi i kasnijih, naših razgovora.

Fra Petre ili Tome, počelo je igranjem nogometa na „Bačkinu“ igralištu i u susretima sa bilim fratrma u crkvi Isusova Uskrsnuća u parku. Oni su jednoga dana, po priči naroda i Tvom pisanju, gotovo netragom nestali zarad tadanje vlasti iz ovog grada, a Ti si pošao za njima postavši članom Družbe sv. Dominika. Prvo si bio klerik u Dubrovniku, zatim student teologije i filozofije u Saulchoireu, Freiburgu im Brisgau i Zagrebu. Iza toga, postao si sveučilišni profesor i autor dvadesetak knjiga i preko 600 bibliografskih jedinica što si ih napisao na hrvatskom, mađarskom, njemačkom i francuskom. Tvoja su djela prevedena na albanski, engleski, slovenski, španjolski i talijanski jezik. Bio si prevoditelj na hrvatski jezik velikog Tome Akvinskog i Alberta Velikog. Postao si vrstan poznavatelj marksizma – dakako, iz posluha! – i bio jedan od pobornika dijaloga Crkve i marksista u zemlji Jugoslaviji. Bio si bibliotekar knjižnice „Hijacint Bošković“ punih 30 godina. Skrbio si da Gradska biblioteka u Subotici posjeduje ne samo Tvoja, već i djela mnogih još važnih autora. Pri kraju svog puta 10. lipnja 2000. pomaknut si za „učitelja svete teologije“.

Snijeg je 17. studenog 2002. Tvoje tijelo ispratio do vječnog počivališta da i ondje kao propovjednik svjedočiš za svoj red. Brate Tome, naši su susreti unatoč bliskosti bili više u pisanoj a manje u osobno izgovorenoj riječi. Takve su nam bile i boli, znaš i sam kada Te Tvoji ne pišu na materinjem jeziku. Valjda zamjerajući prihvaćanje čovjeka po njegovoj ljudskosti. Vrijeme je općeg razbojništva duša i tijela... Humanisti u ime svog, a ne evandeoskog Boga naplaćuju svoju brigu za ljude, a oni i radi toga ponekad putuju na drugu obalu. Prvi, i njima slični kazuju nam – sve je igra, zabava i šala. A pisac ustaje od pisaćeg stola ostavljajući ondje sa posvjetom mu fra Tominu knjižicu iz pučkih misija. I gleda kako modriilo novog dana lunja kroz ulice uspavanog metropol-sela. Oslonjen rukama na otvoren prozor govori: Još uvijek, moja mala inspiracija, kao da si i Ti laka i lepršava leptirica... a znaš li svršetak svega?

GOLOBOV „GORKI MED“

Noć, puni mjesec međ zvijezdama i sokacima varoši. Dugo mi je trebalo da govorim o ovoj knjizi. Istina, dugo je i iščitavam. Jedno več, ne tako davno, susretoh jednog od mojih učitelja, P. V. Rekao mi je da ne tražim ja knjige o kojima ću pisati već one traže mene. Bio je u pravu jer sam vam htio govoriti o drugoj knjizi. Ovih dana sramežljivo proljeće kuša da nam otjera ledenu zimu. Nisu bitni pjesnici u ovom divot izdanju od kože, zlata i papira, već njen sadržaj. Obično ubogari i u životu, skoro u svemu gubitnici, traju u svojim djelima. Njihova skazanja drugima služe da nekoga obmanu ili obraduju a njima samima više za tugu nego za radost – tako je otkako je svijeta i vijeka. Pobjednici u dobru, rijetko u zlu, oni su darodavci a gotovo nikad primaoci. Ovome svijetu još od pada u sjenu zla praroditelja nikada dosta ljubavi. „Gorki med“ je povijest zanosa, strepnje, gorčine, sanjarenja, sumnji, sastanaka, rastanaka... zaseban svijet dvoje koje okolina ne razumije, a ni oni nju. Čitajući razne pjesnike iz različitih vremena vidimo da ih sem ljubavi sve ostalo dijeli, iako je svaki od njih različito doživljava, ona njima tinja i gotovo je neprolazna. Sve su ove pjesme iz devetnaestog i dvadesetog stoljeća a što je na početku trećeg tisućljeća? U nepoznatim virusima koji nam čine toliko zla, u bratoubilačkim i međunacionalnim ubistvima, kao i u, na prvi pogled, sitnim razmiricama, a zapravo se radi o velikim i nepovratnim karcinomima tame ljudskoga uma i povijesti. Ipak, u ovome kaosu javljaju se propovjednici ljubavi, ne samo putene, kojih je danas najviše. Da nije tako, ne bi bilo ni čovječanstva. Med je djelo puno slasti i ljekovitosti marnih pčela, ali i gorčine jer im je život više nego kratak. Ljubav je jedna od velikih tajni života i svijeta, još uvijek nepročitana i vjerojatno će takvom da ostane. Iako umije da bude lomljiva i žalna kada se dvoje nađu, nikada je njih dvoje ne mogu posve uništiti, traje i trajaće tko zna do kada. Nažalost i nje je malo, jer da ju je više ovome svijetu ne bi trebalo ni pakla ni čistilišta već samo raja. Knjiga je zapravo slatka priča, bolje slatko-gorka bajka o Trnoružici, samo je treba iščitavati a manje čitati.

Gledaj me u oči
Život će proći i ostat ćemo sami...
Oči joj pune jutra.

Ništa nije tako čudljivo kao žena i život. Na licu pisca, dok se gorko smješka, prvi zraci sunca kao nekad blaga ruka mame. I još jedna noć puna oluje odlazi... Da li će ikada osvanuti dan u svojoj svetosti?

„Subotičke novine“, 28. III 2003.

O CANKAREVOJ „DESETICI“

Ivan Cankar je bio jedan od najvećih i najplodnijih slovenačkih pisaca koji je isključivo živio od svog spisateljskog rada. Ogledao se u različitim vrstama. Njegovu majku i djecu je rano napustio suprug i otišao u svijet da se nikada više ne vrati. Nije ni prvi ni posljednji koji je to učinio, a događa se i danas. I radi toga Ivanov opus se bavi ženom patnicom i nikada dovoljno priznatom njenom osobnošću. U navedenoj priči govori o svome djetinjstvu i školovanju u gradu. Pošto je bio siromašan i dijete sa sela trpio je mnoge nedaće. Skrbila se o njemu i djeci njegova majka, pošteno ali teško. Tako mu je kao 12-ogodišnjaku ostao neizbrisivo utisnuti događaj – kada mu je u pismu poslala deseticu. Gladnom, prozeblom i pokislom ona je za njega predstavljala ne bogatstvo već cijelo kraljevstvo. Za nju i njegove kod kuće ona je pak bila više nego žrtva i otkidanje od usta, da bi on sebi priskrbio šoljicu vruće kave ili nešto slično, jer je on to svaki dan gledao u svojim školskih i domskih drugova. A što se događa danas, kada se učenici i njihovi roditelji brinu o prijevozu, učilima, odjeći..., pogotovo o ravnodušnosti svojoj i tuđoj kako da se izvuku iz opijata koje ih muče i mame u zlo. Ivanova je majka vjerovala da pored svih teškoća moraju da ostanu zajedno i da ne izgube hrabrost u borbi sa životom. I on joj drugačije nije mogao vratiti već svojim sjećanjem na nju i poštenim radom.

Danas se to može činiti smiješno, ali bez ovoga nema budućnosti ni pojedincu ni narodu. Danas, kada ljudski život, mar i osobnost nemaju skoro nikakve vrijednosti, nije uzalud govoriti već nasušna potreba i kako negativci ne bi bili i dalje heroji već ono što jesu. I da se više život ne događa bez skrupula, dostojanstva i osobnosti već suprotno, iako je veoma gorak, mučan i neumoljiv. Poradi svih ovih i drugih ovdje nepomenutih kušnji vrijedi ipak živjeti i iščitavati Ivanovo djelo jer je ostao vjeran dobru svoje majke.

I priča iz današnjice: Siromašak, preci su mu bili više nego bogati, a on i da hoće, kome i čemu da kući još imanja? Ali, zaboravio je na majčine riječi o dobru, ili možda nije? Dozvolio je da mu srce zarobi sirotica (što je najmanje važno), ali i nesretna Snjeguljica ili Trnoružica. Imanje predaka joj u parlogu. I kako da iziđu iz svega a da se ne povrijede? Ima li povratka u nečemu što se ljudski ne može objasniti? Pisac je zamišljen, dok gleda kako jutarnje sunce ulazi kroz prozor u knjižnicu. Ovakvih priča ima u susjedstvu, zajednici, društvu... a svršetak im je ne daj Bože – ili u pijanstvu sopstvenog ludila kao i današnjem svijetu. Sve ih je više koji vjeruju da bi trebalo da vode druge, ta djeca tame, a govore o slobodi. Glasova duša, srca i uma na svijetu sve je manje, a trebalo bi ih više nego pustinji kiša. Još jedna besana noć ne samo za mene, odlazi mučno u nepovrat.

„Subotičke novine“, 4. IV 2003.

Pisac kraj otvorenog prozora s bijelom maramicom u ruci briše znoj ili vrućicu sa čela. Dan u daljini na pomolu. Znaš li, pjesniče, priču o graditelju koji se nikada ne vraća djelu koje je sagradio ili Pjesniku koji se nikada nije vratio dragoj napustivši je jer je vjerovao u plemenitost... Gleda negdje u raskoš rascvalih vinograda i... Još jedna besana noć, besana... a dan možda besaniji...

„Subotičke novine“, 30. IV 2003.

„MOJSIJE“ S. S. KRANJČEVIĆA

Pjesnik i književni kritičar koncem 19 i početkom 20 stoljeća rođen u Senju a živio u Rimu, Zagrebu, Mostaru, Livnu, Bijeljini i Sarajevu. Razdiran sumnjama življenja mijenjao je mjesta službovanja. Supruga mu je bila slična pa su se često sukobljavali. Na mahove dovoljno ne priznavan i poboljevan. Živeo je nešto više od četiri decenije. Na zadnji Zbogom nisu mu došli članovi Matice Hrvatske već nadbiskup prijatelj mu obitelji cijelog života. Njegova poezija je gotovo proročka a on kosmopolita, slobodar i humanista. Za života je objavio Bugarkinje 1885., Izabrane pjesme 1898., Trzaji 1902. i Pjesme 1908. Inspirisan prorokom i jednim od vođa Jevrejskog naroda Mojsijem iz Biblije on je napisao pjesmu; Pjesmu o savezu Jahvea i Izraela na putu koji je trajao četrdeset godina iz Egipta preko Crvenog mora kroz Sinajsku pustinju do Kanaana. Iako vjernik on je i kritičar crkvenih i društvenih institucija i priču o Mojsiju je podigao na univerzalnu razinu i dodao svoju joj prometejsku vjeru u budućnost čovječanstva. Pjesnik bola i patnje i saznanja da veliki povijesni pokreti i vođe uglavnom iznevjeruju narod jer sumnjaju u ideale ka kojima ga vode ili su ga povelili. Zapretaju svoju dušu i savjest svjesni da drugima i sebi čine krivo. To i Bog u pjesmi upozorava Mojsiju kako se ne bi predao bezumno svom idealu i zaboravio na um i čovječnost i sebe osudio na kaznu. Ovih primjera u životu ima toliko da ih je nemoguće izbrojati. Na Mojsijevu molitvu Bogu da nakon izlaska Njegovog naroda iz egipatskog ropstva zatre silnike Bog odgovara da to ne može učiniti jer mu je svaki stvor drag, On ga je stvorio, i radi drugog stvora on to ne može da učini. Ali čovjek ne smije ni činiti zla jer ga i sebi čini. I to je sudbina bolje budućnosti koju drugima i sebi stvaramo. Ako nekoga mrzimo ili mu želimo zlo radi toga jer nam je učinio krivo, zaboravimo, ni mi nismo bez grijeha. Istina je i boli ali je istina. Bez ljubavi nema dobra ni dobra bez ljubavi, u nju se vjeruje a ne igra, ma kako smo kao ljudi slabi. Čovjek je nezadovoljan jer je prvim grijehom u sebi izgubio dio „Božanskog bića“ i može ga vratiti dobrim na zemlji i svatko ima pravo na život ma kakav i ma tko bio. Znamo da Mojsije u Bibliji nije stigao u Zemlju meda i mlijeka jer su Izraelci pri njegovoj odsutnosti pali u iskušenje i načinili zlatno tele. U Kranjčevićevoj pjesmi ni Izabrani narod nije stigao u Obećanu zemlju radi Mojsija jer je narod u njemu pobudio sumnju o njemu kao vođi. Ovo nije ni prvi ni zadnji slučaj u historiji čovječanstva ali jeste u pojedincu a svršetak je lom. Ipak ne znači da se uz žrtve ne može stići do sreće i uzvišenih ideala. Danas nam to zvuči smiješno ali da nije tako zar bi još uvijek postojalo čovječanstvo? **Silvije Strahimir Kranjčević** je pjesnik pravde, slobode i moralnog oslobođenja više srcem a manje razumom i radi čega je patio svjesno ili ne ali je i čovjek. Svjestan sebe i drugih. I još ponečeg što ostavljam vama da odgonetate. Pisac osluškuje: Čuje li se oluj lahora sa zorjem sunca? Ili... U knjižnici prva svjetlost novog dana. Sa gorkim osmijehom razmišlja o krajoliku proljeća vinograda, voćnjaka, njiva i salaša u pustoši. Ne zavaravajte se među si tražeć jedno drugo gdje vas nije... Zastao nastavlja malo prije prekinutu rečenicu: njiva, koji čeka najljepše oči žene da ga milo pomiluje a i... Još jedna besana noć bez sna ne samo nama odlazi... i dan, koji nije plemenitiji...

IZABRANA DJELA HALILA DŽUBRANA

Grafički zavod Hrvatske i Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1987.

Halil Džubran (**Kahlil Gibran**) je libansko-sirijski-američki pjesnik i slikar rođen u Bašareji 1883., sjeverni Libanon. U 12. godini sa roditeljima odlazi u Boston zatim u Grčku, Italiju, Španjolsku, Francusku... Sam je ilustrovao svoje knjige i po nekima je prvenstveno slikar pa tek onda pjesnik. Za njega je ideja ideja ako je istinita, osjećaj istinit ako je stvaran. On je od ljepote i istine odvajao bitno od nebitnog. Halil je u svojim djelima govorio o jedinstvu čovjeka i prirode. Žene su u njegovu životu imale snažan utjecaj i moć. Pisao je svakidašnjim govornim jezikom naroda, na arapskom i engleskom, i tako je stekao veliku popularnost. Neki ga nazivaju i mistikom radi toga što je želeo ostvariti jedinstvo sa sobom i svijetom, a to nije dovoljno da neko bude mistik već samo mističan. Po drugima, igrao se sa ljudima, zapravo možemo reći bio je boem nalik na samog sebe i nikog drugog. Bogotražitelj je a time i istinotražitelj, što je malo čudno kada gledamo na njegov način življenja, ali je točno. Jer svako biće ima svoj put do konačne isitne samo je pitanje da li je on pravi, ali to nije naše da sudimo. Ako čovjek u sebi nije jedno onda ni sa drugim ne može da bude jedno već da ga samo pokori ili razori. Ovo je danas više nego uobičajeno među ljudima što ne čini dobro već zlo. Za Džubrana sloboda je za čovjeka više težnja nego stvarno ispunjenje. I erudicija je obično zamjena za gubitak životvornog središta, mjesta monističkog samozacjeljenja dvojstva. Mistično iskustvo u djelu mu nije ni krišćansko ni islamsko već nešto između, štovise on je za neke bio heretik a za druge Bogotražitelj a danas je takvih više nego puno.

Tek je II. Vatikanski sabor pozitivno raspravljao o njegovom djelu: Biće će, kao beskrajna plima ovladati brujanjima bića. Unutar smirenog oceana, ali kojega će svaka kaplja biti svjesna da ostaje osobno-sama, završit će izvanredna avantura svijeta, Sanja svake mistike naći će puno i pravedno zadovoljenje. Erit in omnibus omnia Deus (Bog će biti sve u svemu). Da bi se došlo do ovoga, po Halilu bi čovjek trebalo da razobliči sva svoja utočišta u kojima se nagoni skriva da bi izbjegao svoj krajnji, eshatološki, zadatak. U njegovom najpoznatijem i najviše tiskanom (u više milijuna primjeraka) spisu „Prorok“ je vizija Oca svepomiritelja najizrazitija. Uspio je dodirnuti prezasićenost i napetost današnjeg čovjeka i uputio ga da traži svoje izgubljeno naličje. I još ponešta... Tijelo mu je u Bejrutu dočekano sa najvećim vojnim počastima, do konačnosti vremena povijesti.

O ponoći u jednoj drugoj varoši kažu da joj zidovi plaču jer ne prepoznaje ljude u njoj a ni sebe. I dogodilo se da joj poglavar da ostavku jer je spoznao da je vlast u rukama smrtnika milost, prolazna i vremenita a ne pustahija. Kao i pisana riječ i misli u riznici knjiga u rukama bibliotekara i inih koji bi trebalo da su posvećenici a ne kabadahije, ali o tome drugi put.

Pisac zagledan u kao nikada do sada tako sparnu i besanu noć, ne samo za njega, i jutro gorko: Prijatelju, dao si u tisak nevoljno jesenas napisanu zbirku pjesama, da li je to mudro i što će inspiracija? Nije kasno, ja bih rekao, ne-ljubav da uništiš, jer nije vrijedno okretati se nazad. Još jedan dan mutan i opor... U knjižnicu mu ulazi žega.

ŠANDOR PETEFI

Rođen je u Kiškerešu od majke **Marije Hruz** i oca **Ištvana**. Živeo je u Feledhazu, Kečkemetu, Šarsentlerincu, Pešti, Šelmecbanji, Oštfiasonjfi, Šopronu, Dunaveči, Papi, Biharu, Debrecenu i Tokaju. Nestao je u kaosu bitke kod Feheredhaza. Više puta je prekidao školovanje i lutao kao član kazališne družine i novinar. Jokaija je upoznao 1842. godine u školi u Papi i objavio svoju prvu pjesmu „Vindžija“ u časopisu „Athenaeum“. Početkom 19. stoljeća plebejski demokratizam i radikalizam je pripremao revoluciju i stvarao nacionalne književnosti narodnog karaktera i realističkog fona. I ovdje na razini lirike i epike u stihu je došao do izražaja Petefijev dar pjesnika. Na Verešmartijev prijedlog je dobio materijalnu podršku od Nacionalnog kola (Nemzeti Kör) da tiska svoje pjesme. njegovi stihovi na početku nose pomodni karakter toga vremena a kasnije prirodno i neposredno na dramski način izražava svoje doživljaje sa rječnikom i elementima forme podređenim sadržaju kao bodra i osjećajna ličnost, podigavši umjetnička sredstva narodne usmene poezije na umjetničku razinu radi čega je prihvaćen od mase. Usto je doprineo i njegov skitalački način života. Samo se naizgled pjesnički poigrava sa svojim bekrijskim i boemskim crtama a zapravo ističe sopstvene ideale i one karakterne crte na koje je ponosan i privrežen.

Slijedi prva tiskana knjiga – parodija epa „Čekić naselja“. Zatim slijedi vilinska bajka u stihovima o čobančetu Jančiki Kukorici i sirotici Iluški „Vitez Janoš“, dijelom stvaran a dijelom maštovit događaj, očigledan je primjer epike u stihovima uz pomoć bajke. Slivena je najviša pjesnička ljepota u jednostavnoj osnovi same priče. Potom slijedi 66 pjesama u „Oblacima“, epigramsko izoštreana i otvorena forma nepravilnih stihova. Sirove slike iz njegovog mučnog razmišljanja o prijateljstvu, moralu i istini na zemlji, njegovo nezadovoljstvo društvom. Ovo traje kratko jer njegovo stvaralaštvo prerasta u novi period velikih pjesama: „Sudbo, daj mi prostor“, „Slavuji i ševe“, „Muči me jedna misao“, „Pesnicima 19. stoljeća“, „Sud“, „Ako si muškarac, budi muškarac“, „Narod“. Na putu za Erdelj 1846. je u Nadkarolju susreo 18-ogodišnju Juliju, ćerku išpana erdedskog posjeda. I nastaje sklad njihovog ličnog života, ljubavi, poezije i politike. Nakon Bačanjija Petefi je revolucionar svom dušom i srcem i patriota, europski. I nastaju nove pjesme: „Nacionalna pesma“, „Oživelo more“, „Opet priča, samo priča...“, „Proleću“, „U zavičaju“, „Kiškunšag“, „Znaš, kad smo prvi put sedeli“, „Evo, jesen, opet je tu...“, „Apostol“ i još toliko toga.

I zbio se u varoši nedavno koncert a crkva poluprazna, mogao se dogoditi i negdje drugdje, ne poradi vrsne muzike i njenih izvođača. Varoš oličenje broda i kormilara-proroka koji od velika znanja nisu položili ispit zrelosti, svih staleža, kao automobilčići na trgu koje voze djeca, na dragost naplaćivača a na zabrinutost prolaznika...

Obično moja do ponoći susjeda prepuna mladosti uz internet pjevuši i na mahove glas joj prelazi u čarobni glas nimfe. Učmali mir periferije i nebo

puno zvijezda u dušu i srce dira. Ne zna da me podsjeća na Rim i djevojke Italije. Pisac kraj otvorena prozora premisslja da li bi do krajolika vinograda... ili... i nastavlja: Njena će šutnja i tvoja, ako Vam srca ne prepuknu, prijeći u grmljavinu rijeke. Slute trenutno tužne i još uvijek najljepše oči i osmjech na svijetu, ako... Još jedna besana noć i sparno jutro odlaze u novi olujni dan, pjesniče!

„Subotičke novine“, 23. V 2003.

„GRAD U HISTORIJU“ **Lewis Mumford, „Naprijed“, Zagreb, 1988.**

Navedeni naslov čini kapitalno djelo kulture našeg vremena a njen autor je arhitekta, urbanista, povjesničar i filozof. Knjiga je žarište kulturnih događaja i povijest čovječanstva ispričana jednostavnim ali i bogatim jezikom i prevedena je na više jezika. Grad je u početku vjerojatno bio kulturno mjesto i mjesto za okupljanje, na raskršću prirodnih puteva. Prvo je stanište nomada i boravište pri ukopu bližnjih. Zatim, izgrađeno u četvorokutnu formu sa vratima, okrenutu stranama svijeta, za razliku od kruga, šatora koji označava kretanje, zemaljski raj. A nebeski Jerusalem (četvorokut) zatvara ciklus kretanja sa 12 vrata Izraelovih plemena. Traje put od prvog grada, potom utvrđenih citadela, zigurata, velegrada, megapolisa – bolje nekropolisa ili samouništenja, djelom čovjeka. Ljudi su podizali i razarali gradove kao i civilizacije sve do danas, po cikličnosti. Grad su nekad formirali po sunčanom satu u njegovom središtu koji ljeti nije bacao sjenu, a gledale su se i strane svijeta, vjetrovi, vode sjene i svjetla. Sem Jerusalema poznati su i gradovi: Jerihon (najstariji do sada poznati grad u povijesti čovječanstva), Heliopolis, Salem, Luz po Jakovu Beit-el, Božja kuća, Ayodhye, King, kask, Brahmapura...

Mumford između ostalog u knjizi želi da „ugljeni grad“ sadašnjice od armiranog betona, stakla i aluminijuma koji ne udovoljava osnovnim potrebama čovjeka humanizuje, gledajući na čovjeka kao Čovjeka. U Starom zavjetu grad je osoba, a u Novom zavjetu, kao i u suvremenoj analizi, majka. Nebeski grad rađa duhom a zemaljski tijelom i oba su majke. „Veliki Babilon“ kao suprotnost „Nebeskeg Jerusalema“ u knjizi „Otkrivanja“ je kao pokvarena majka i umjesto života i blagoslova daruje smrt i prokletstvo. Kao i grad koji prelazi svoje omjere (duhovne i materijalne), i pojedinci uništavaju sami sebe. Danas se o ovome puno priča a malo ostvaruje. I radi toga u antici grad nije prelazio granicu pješaka za dan a u srednjem vijeku domašaj zvona. Istina, danas su mogućnosti veće ali odnosi ili omjere grad čini gradom, i duhovne i materijalne granice i dalje stoje. Mumford je u „Grad u historiji“ uneo obilje ilustracija i popratio ih svojim malim ali vrsnim esejima, koji ovoj knjizi daju veću vrijednost i ubedljivost, pa i ljubav.

A što je sa ljubavlju onih kojima su građani povjerili da brinu o varoši i njenim stanovnicima? Istina, prava ljubav nije od ovoga svijeta – neka opstane a druga prođe. Lopovluk i laž su trajnije veze između ljudi iz straha da drugi ne saznaju da nisu ljudi. A ljubav? Sigurno u varoši u kojoj su krčme, kladionice... i tko bih ih sve nabrojao, prazna obećanja, zapuštenost duha, tijela i laž... Sve ovo ne vodi procvatu već umoru varoši, ma kako neki misle da su bogovi, oni štoviše nisu ljudi i boljitak varoši bi trebalo da prepuste drugima, da se barem tako vrate svojoj ljudskosti i dostojanstvu. Kako drugom tako i svom. E, pjesniče, ljubav je privid vremena zla a ne vječnosti a time kao i svaka druga avet nestane. Možda bi se trebalo vratiti cesti i izgubiti da nije pjesme sirene koja mi prekraćuje dio noći učinio bih to već davno. Ali, tko zna...

Pisac kraj pisaćeg stola gleda negdje u daljine kroz otvoreni prozor knjižnice i avliju punu zelenila i cvijeća. Još jedna besana noć i kanikula u svibanjskom jutru... Prve procvale ruže u ovoj godini, kome će ih pokloniti i vijar dana koji dolazi.

„Subotičke novine“, 30. V 2003.

„SAN“ GRADIMIRA STOJKOVIĆA Bookland, Beograd, 2002.

Stojković je rođen 1947. godine u banatskom selu Mramorak. Živi i radi u Beogradu kao urednik književnih tribina u biblioteci „Laza Kostić“.

Danas opet pričamo o ljubavi i njenoj suprotnosti zlu, oboje su manje-više veoma prisutni u svijetu, i dok je tako nikada dosta priče o njima. Vjerojatno i pisca „Sna“ buni današnjica našeg življenja života jer zlu se ne vidi svršetak a trebalo bi ga preseći, većina to zna. Odgovor leži u nama a ne u drugima. Zlo postoji skoro od kako je svijeta i vijeka ali da ga barem malo smanjimo, jer dobro biti neće. Inače, u samom djelu ima dosta sivila i pritaje zla i da nije vedrine u humoru kojim se autor služi da bi čitaoce natjerao da i malo dublje misle što se u navedenim riječima krije, a on to veoma vešto radi, knjiga se od čamotinje ne bi mogla čitati jer je veoma tužna iako su rečenice u njoj lepršave i lagane kao roj leptira. Gradimir je vrsni poznavalac kako čitaoca tako i čovjeka. I sam sam knjigu pročitao u jednom dahu. Ona nije samo roman za djecu već i za odrasle, jednima govori kako ne treba baš uvijek da žele da budu odrasli a drugima da ne budu više djeca. Ovo je samo dio tajni o Gradimirovoj knjizi, ostale prepuštam poklonicima pisane riječi, da otkrijete i razmišljate o njima, jer da se razmišljalo o posljedicama rata – do njega ne bi ni došlo. I svi bismo bili srećniji i zadovoljniji. Stojković nije samo plodan već i velik pisac. On nam usto govori o međunacionalnoj, međuvjerskoj, međudruštvenoj... trpeljivosti ljudski i toplo iz ljubavi. On svoje junake u knjizi riše onakvima kakvi jesu sa malo (ali ubedljivih) riječi, i njihov je svršetak ili nastavak življenja onakav kakav su sebi pripremili svojim djelima i vjerom, čist ili mutan. Oko njih i u njima je toliko dobrote i zla koliko su oni sebi dali prava da ih stvore iz svoje dobre ili slabe volje. „San“ prosto traži da ga iščitate i iščitavate do njegove posljednje a ne zadnje stranice jer on bi jednoga dana mogao da preraste u trilogiju gledajući period vremena koje je autor knjige obradio.

U smutnom dobu historije u kojoj živimo mi moramo da govorimo o ljubavi kako bismo opstali i obnovili svijet.

San kada se ogleda u zrcalu od vode (simbolu našeg očišćenja i života), kada ga neko uznemiri gubi se kao leptir na plamenu svijeće. Više je to ženska, a ne muška slabost nego radoznalost. To sebi radi ne smijemo dopustiti.

Zar, pjesniče, ako ti dušu i srce pokradu, nisu haramije? Ali ne i smione i časne kao ranjena zvijer. Još teže priznaju svoju krivicu jer u društvu zauzimaju (besmrtni) ugledno mjesto, barem oni tako vjeruju. Valja iščekati jer razbojnici i lopovi su i ubice, ma kako oni guše svoju savjest. Noćas mi je do ponoći opet moja susjeda sa prekrasnim glasom kratila čase. Pisac gleda u daljimu vinograda... Još jedna besana noć, ne samo za mene, odlazi u kanikulom rađajući se dan, knjižnica riznica tajni ćut svoj ćuti. Još uvijek najljepše oči... a u njima osmjech crvene i žute ruže.

„Subotičke novine“, 6. VI 2003.

„QUO VADIS?“ HENRIKA SJENKJEVIČA

Pisac je rođen 1846. u Valji Okšejskoj na Padljasju a kasnije je živio u Varšavi. Dobitnik je Nobelove nagrade 1905. godine. Sem veoma uspješnih romana autor je i kvalitetnih priča i novinskih članaka. Jedno vrijeme, nakon prekinutih studija medicine i upisa na povijest, putovao je po Europi i Americi. „Quo vadis“ je tiskan na više jezika. On je slika piščevog talenta jer su se mnogi veliki i mali pisci bavili i bave ovom tematikom ali sa manje uspjeha. Posmatrajući svoje vrijeme Sjenkjevič je spoznao da je budućnost Poljaka u čovjeku pojedincu slobodnom, svjesnom, intelektualno i moralno jakim i nezavisnom. A znamo da za takvim čovjekom vapi i naše doba. U književnosti na tom prostoru nastaje realizam u kojem čovjek život vidi kao apsolutnu vrijednost i veću ljubav prema domovini, usto i ukorijenje vjere u budućnost potkrijepljene primjerima iz slavne prošlosti. I tako nastaju veliki romani kako iz suvremena života tako i iz prošlosti.

Sjenkjevič putnik i ljubitelj povijesti i starine pri posjeti Rimu u njegovim ruinama otkriva staru slavu, veličinu i moć a vodič su mu Tacitovi anali, kasnije i drugi stari pisci. Tako se rodilo gore navedeno djelo o dvije suprostavljajuće sile – carskoj (Pojedince i Onih oko njega) i duhovnoj (većinom siromašnog i potlačenog puka koji je prihvatio kršćanstvo). Pobjeda duha nad materijom. Neronova pomoć građanima je bio privid i laž, ni prvi ni posljednji u povijesti vremena. Spletke i mahinalije cara i patricija. Požar grada Rima i Neronova umišljenost da je veliki umjetnik i bog, što ni današnjem vremenu nije strano. Panem et circenses (Kruha i igara) – riječi su prezira što ih je Juvenal upućivao rimskoj svjetini jer traži besplatno žito i igre.

Junaci romana su rijetko jasno orisani, sem nekih. Ligija ne-rječita na mahove kao da je nestvarna... Vinicije je po naravi dobar ali i ogrezao u običaje i u njemu se odvija borba dobra i zla. Vremenom kao kršćanim on prašta. Petronije pisac je pun vrlina (paganskog Rima) u traženju vječne fizičke ljepote i naslade. Plemenit je i pravedan ali i sa unutrašnjim sumnjama, prepušta se ipak uživanjima onoliko koliko mu to život dopušta i čuva da ga zlo silnika ne dohvati. Hilon je najcjelovitija osoba od potkazivača i ucjenjivača do trenutka kad u njemu progovara pravi čovjek. U Sjenkjeviču je pobedio pisac umjetnik a ne dogmatičar kada je stvarao „Quo vadis?“ radi čega je on najblistavija slika starog Rima. Još i danas ovo djelo je neprevaziđeno. A počelo je koncem 1894. u jednom listu u nastavcima da bi kao knjiga bilo tiskano 1896. godine.

Varoš koja je u staroj carevini bila jedna od tri najveća grada dugo vremena, a danas se odjednom povećala za 50%, zar ne korača Nekropolisu? Nije riječ ni o starosjediocima ni o pridošlicama, već o duhovnim, kulturnim i ekonomskim prostorima. Čekanje da neko iz bijelog svijeta pokrene njene vrednote u život je iluzija. Jer varoš ne smije da bude igračka lokalnih silnika već plemenita zrelost pojedinaca na dobrobit građana, bez bahanalija.

E moj pjesniče... Pisac se smješka i gleda u praznu kristalnu vazu na stolu u knjižnici. Onaj ugursuz sa pjesmom noćas mi je uzeo grimiznu ružu, a da ja to nisam zamijetio. Još je teže sa najljepšim očima na svijetu... Besana noć odlazi u suncem uzavrli dan.

„Subotičke novine“, 13. VI 2003.

ŠENOIN „KARANFIL SA PJESNIKOVA GROBA“

August Šenoa je rođen u Zagrebu sredinom studenog 1838. Porijeklom je ponjemčeni Čeh iz Pečuja. Bio je kritičar, dramaturg, pjesnik, pripovjedač i romansijer. U srednjoj školi su mu profesori **Adolf Veber Tkalčić**, **Antun Mažuranić**, **Matija Mesić**... Oni su u njemu probudili nacionalnu svijest ali i onemogućili da studira na Carsko-orijentalnoj akademiji pa odlazi u Prag na studij prava. Po završetku studija (a ne i doktorata) vraća se u Zagreb i postaje urednik, dramski pisac, gradski bilježnik i potom senator. Potresen 1880. godine razarajućim zemljotresom on pokušava da grad vrati u prvobitno stanje ali se razboljeva i prelazi na drugu obalu života.

Priča „Karanfil sa pjesnikova groba“ govori o svima nama poznatom slovenačkom pjesniku **Francu Prešernu**. Sve počinje nagovorom Šenoina školskog druga da posjete rođake blizu Kranja. Dok su tamo u jednoj gostioni i lutaju okolišem susreću neke ljude i događaje. Između ostalog saznaju da je Prešern svoj „Sonetni vijenac“ ne znajući napisao jednoj djevojci a ne **Juliji Primicovoj**. Ovo navodi na misao da se, i pored svih iskušenja, ne smije stati i razočarati u život. Šenoina priča nam govori o stvarima koje se ne nalaze u udžbenicima, vrijedi zbog toga ali i iz drugih razloga pročitati ovo djelo. Jer život pritiska, bilo je i još ima vrijednosti radi čega treba živjeti, makar i ne znamo kome sve time činimo dobro. I da ima kako poštenja tako i pravde u odnosima među ljudima, a ne samo razočarenja već i inspiracije za plemenitost. Šenoa počinje i završava priču s knjižicom u ruci koju kaže neprekidno iščitava jer mu je ona dar o njemu drage osobe. Sanjari ili se sjeća? Nije bitno. Važno je da ne sanjarimo nemoguće a time da ugrožavamo druge i sebe. Svakako bi trebalo pročitati ovu nešto dužu i za naše vrijeme aktualnu pripovijest.

Vrijeme je odmora a time i malo opuštanja. Ali ima netko tko silno želi da bude Poglavar varoši, i pri ovom na svaki način kuša da pogled javnosti skrene na svoja plemenita djela, pri čemu mu je tiskovni materijal na dohvat ruke i gotovo besplatan. Njegovi potčinjeni rade to zdušno jer su zaljubljeni u svoje umijeće i često gladni mrvica kruha, pogotovo za vikend i bogatiju trpezu. Ili ako su mladi za novu garderobu, makar i nekvalitetnu. A i njemu slični lihvari primljeni posao naplate i stave u džep, a radnicima išta ili ništa! Zar takvi varoši mogu ili bi donijeli dobit i blagostanje? Jer oni sebe i nikog drugog ne žale a ne vjeruju ni sami sebi a kamoli drugima, a po njima puni su ljubavi.

Pisac umoran osluškuje u plav ćut jutra:

Lahor sunca
Sa jednog od maglenih otoka života
Donio me tebi pri jutarnjici vrela
Mili moj...

I nastavlja: do kada će besane noći i dani da nas muče, pjesniče. Kroz otvoreni prozor knjižnice i bašte, između ruža, kanikula jutra i dana. Ima li teže od sna... Topao glas sirene iz susjedstva dugih pramenova kose boje bakra... Gle, cijele je noći šutjela, a sada... nastavlja kada sanjaš a najljepše oči na svijetu ne daju ti da se osvijestiš jer i same sanjaju.

„Subotičke novine“, 20. VI 2003.

ADI ENDRE (ADY ENDRE)

Svojim „Novim pjesmama“ 1909. Adi se javlja kao veliki mađarski pjesnik originalnih i povremeno sjetnih i buntovnih stihova. Manje je bio uspješan kao pripovjedač i novinar. Rođen 1887. u Erdmindsentu a umire u Budimpešti 1919. prevođen je na više jezika i protivnik je bio nerazumlja Prvog svjetskog rata.

Govorićemo o jednoj njegovoj pjesmi, naslov prepuštam vama da ga odgonetnute, još kada bi vas netko za to nagradio, bio bi pravi ljetnji ugođaj. Naravno, vi nemojte stati samo kod ove pjesme, idite dalje.

Zastranjeni i žigosani u sredini u kojoj žive, oni ne primjećuju nikog sem sebe samih. To je još od praroditelja: Kaos u duši i tijelu. Ali im se javlja i sumnja da čine krivo kao i licemjerje u drugih. Jer oni svoju žeđ za ljubavlju ne skrivaju od drugih. Ranjeni iskušenjem ne bježe u samoću već se vraćaju životu-moru. Iskupljeni vlastitom spoznajom o grijешnosti i iskonskom ljubavi (a ne samo današnjom putenošću i materijalnošću, radi čega nam se gotovo sve ruši), kajući se za tren njihove slabosti oni e hrabro vraćaju u svakodnevnicu. Ljubav ne trpi himbu, laži i sumnje već vjeru. Istina, ovoga je malo ali i kao takvo je veoma moćno, zar bi bilo tolike duhovne, tjelesne i materijalne grabeži, kada bismo prihvatili da je ljubav nesebično darivanje drugome, poput gorskog kristala ili čaše hladne svježje vode. Zar bi radi toga bili manje ljudi? Ovo je naše tumačenje Adijeve pjesme, a koje je vaše?

Sve vam ovo pomalo liči na bajku, kada ne bi znali da su one odavno neumoljiva stvarnost i njima je teško otkriti istinu. Laž nam je mjerilo o istini, uvukla u sve se pore čovjeka i života pa i čovjeka, ubica.

Nedavno je čopor u varoši htio da naplati neki svoj račun. A kada se razmisli on je dosta (ne)jasan. Ovo i drugi čine kada im se prohtje. I da nije bilo (neki ih nazivaju lošim momcima, a samo su ljudi) koji su stali u odbranu mira i dobra, u gradu bi se dogodilo zlo kao i u drugim mjestima. Jednom kada bude vrijeme puk da se ujedini i zaboravi sve svoje razmirice i odabere valjane upravitelje varoši, oni pak da dokažu kako je grad uistinu grad a ne gnijezdo (ne)moralnih vrednota.

Beskrajni bol ravnice
U ruži joj na dlanu
Od tisuću... kapi vode.

Besana je noć puna omorine kao i ovo jutro i dan koji u daljini između neba i zemlje sviće i odlazi. A mi, pjesniče, sa svim našim voljama i nevoljama nastavljamo koračati. Uz divni čar pjesme sirene zlatom i biserjem mora kose ispletene do ponoći i docnije... a knjižnica i vrt drijemaju. Žubor najljepših očiju na svijetu, htjele ili ne, ne umiju da tajnu kriju jesenje i kišovite večeri: Sjetni šapat vjetra krovovima, krošnjama, sokacima i lišćem k'o od zlata i krvi. A drevni varoški je toranj i dvoje uz čaše pune vinograda i bijelu ružu na stolu sanjarili o drugom vid krajoliku.

„Subotičke novine“, 27. VI 2003.

„SANJARENJE I JAVA“ PERE ZUPCA

Zubac je rođen u Nevesinju (Hercegovina) 1945. Školovao se i radio u Širokom Brijegu, Zrenjaninu, Beogradu, Zagrebu, Novom Sadu gdje i danas živi. Piše pjesme, eseje, književne i likovne kritike, novinar je i TV urednik. Prvi put se javlja s pjesmom 1962. Prevođen je na engleski, francuski, ruski, poljski, talijanski, rumunjski, mađarski, slovački, makedonski, slovenski, albanski, turski i rusinski. Dobio je i nekoliko priznanja za svoj rad na polju književnosti.

Neću govoriti o „Mostarskim kišama“ već o 10. pjesmi „Iz hungarskih katrena“.

Obraćajući se djevojci čiji glas u njemu liči na sjetno treperenje jedne lve, On (pjesnik) pokušava da je svojim blagim riječima zaštiti od zime ljubavi, iz kog će sna (more) izjahati na bajkovito zlatnoj nadi u novi život. I pita se da ga možda neće tad napustiti i ostaviti ga u beznađu, pa je moli da mu u sivilu starosti i njenoj zrelosti „ona tužna, treperava lva“, bude oslonac u životu.

A sada je na vama da nastavite dalje u traganju za Zupčevom i vašom isitnom o životu.

Ćutljiva je dobričina iz kam-krša (ako ne govori stihove) u kojem upornost života iz tvrd stijene zna da iscijedi kap vode iz koje izraste mirisni cvijet ili stablo koje inat vjetrovima života tjera. Mek poput kriške kruha ne pitajući dijeli i ako više nema ne iz kriva već iz dobrog. Zapravo uvijek mu još oстане da bi mogao nekog darivati, jer život ga je naučio da zna što je kada se nema. A riječi? Blage, britke, gorke, hvalospjevne krehke, ljudske, oštre, pokajničke, slatke, štedre, tečne... zahvalne... Sve ovo i još ponešta možete naći u činima i pjesmama **Pere Zubca** i kada se buni on daruje a i prima Ljubav i kada pati.

Vremena su čudna a i ljudi.

Osobe koje često mijenjaju partiju, pripadnost kakvoj udrugi ili vjeru, kao košulju, rade to poradi dobiti i žeđi za vlašću bijeda su i jad od stvorenja. Kada joj se još dodaju djela (ne)uspjesi, ni um joj više ne pomaže kao ni narodu koji ga prihvata. Ab osino lanam (Jalov posao). Nažalost, svi smo mi danas toga svjedoci i nikako iz svega da izidemo bilo na kojoj razini. Vrijeme odmiče a mi upadamo u sve veći kal, bilo stari bilo mladi. I što će nove generacije? Gdje je ovdje ljubav, za zlo ne treba ni da se pitamo, skoro je svugdje. Ipak se iz zla mora treba izići! Jer drugačije nigdje se neće stići, nema zavaravanja. Inat u zjenama Pri jutru fontane na trgu i nikada Mila...

E, moj pjesniče, ima u životu stvari koje činimo a ne znamo zašto. Ali ih činimo! Vatra izgara kada pre vlada možda srcem u sopstvenom jadu i radosti. Kako iz svega izići a da ne povrijediš druge i sebe, na ovo čovjek nema odgovora... Pisac gleda kako se prvi traci sunca u knjižnici igraju na grimizu ruže na pisaćem stolu. I neki sniježno bijeli leptir. Ima jedna tajna, znana samo... ćuti. Dobro se dobrim vraća a zlo boli, ljudi smo, a iz ovoga se ne može. Još jedna besana noć nam odlazi a besaniji dan dolazi. Noćas je glas sirene bio nešto zamišljen, strašno lijepo pjeva. A najljepše oči na svijetu... ne bih o njima, ti ih, pjesniče, bolje poznaješ i nadam se razumiješ.

„EKSPLOZIJA SVEMIRA“ **Nigel Henbest, „Globus“, Zagreb, 1983.**

Autor je astronom i fizičar rođen u Manchesteru 1951. a školovao se u Leicesteru i Cambridgeu. Član je Kraljevskog astronomskog društva i talentiran pisac stručne literature.

Henbest u ovoj knjizi govori i kao biolog, kozmolog, geolog, nuklearni fizičar i astronom, o zvijezdama, svemiru i zemlji. Pita se zašto je baš ovdje nastao život kao i da li postoje druga sunca i planete slične našem sustavu? Galaksije se jedne od drugih udaljuju brzinom većom od svjetlosti i što je konačnost svega toga? Svršetak ili novi početak svijeta svemira? I da li možemo razumijeti beskrajno veliko ako ne poznajemo nezamislivo malo? Čovjek još od svog postanka kuša da shvati sebe i okoliš u kom se kreće. Ipak, još uvijek je na svom početku. Ili je možda svemir toliko velik a mi premaleni da ga prihvatimo. Da li je ili nije, valja ostati vjeran našoj ljubopitljivosti kao i duši i razumu. Danas zbog obilja novih (i ne samo novim već i onim poznatim još antičkim narodima i prije) otkrićima, mi naše poimanje o svemiru, naše dvojbe i nedoumice, trebamo mijenjati pa i u sebi samima. Bolešću (tamom) vremena (a to nije prvi puta u povijesti čovječanstva) skrite. Nije lako ali se mora (voljom ljubavi), kako bi kroz sve pore današnjice prostrujala mlada i svježa krv života a budućnost očvrsla u boljitku dobra za sve narode. Henbest priča o astronomiji i astrofizici i unutar njih o razvoju svemirskih tijela i možda pojavi i razvoju života na njima. O unapređenju fizikalnih saznanja do kojih ne možemo doći u zemaljskim uvjetima već u posmatranju zvijezda, galaksija, quasara... Današnje znanosti se prožimaju i ne mogu jedna bez druge – tako je i sa ljudima, samo da li oni hoće? Sigurno da se svemir giba i mijenja kao i ljudi i stvorenja svaki na svojstven način, ovisi o mnogo čemu pa i jedno o drugima. Ako su toga svjesni, a trebalo bi da budu, jer drugačije ne ide niti će ići plemenitosti. Autor knjige nas potiče da razmišljamo i stvaramo sopstvenu sliku svijeta i svemira na osnovi znanosti i njenih istraživanja, pogotovo astronomije bez složenih formula i računanja. Što se ide dublje u bit stvari, ona je zagonetnija u svojoj jednostavnosti. Slaba onoliko koliko je tome čovjek kriv, ali i nepokolebljiva u svojoj biti kojom čini svijet.

Dobro je dok sanjamo, ako nas spriječe ne valja, nismo stvoreni da jedni drugima bez ljubavi budemo robovi, i njoj samo slobodni u ljubavi.

Zašto toliko obećanja a malo djela? Ušuškani u sopstveni svemir. Da li smo još ljudi pa da raščistimo sa lažima? Ili da izludimo. Pijani od (ne)sreće! Zasigurno smo bolesni kada dopuštamo da nam se događa ono što nam se događa. Dokle tako? I nemerljive veličine u svemiru imaju svoju merljivost. Zar ona za čovjeka ne postoji? I želja za srećom? Za životom, onoliko koliko se može, jer osim zla postoji i dobro.

Kob besane noći u rumenilu ruža u vrtu i negdje u horizontu neba i zemlje. A nemirniji dan-sanjar tiho proviruje u knjižnicu sred ljeta osjenjen već raskošju jeseni. Zagledan u samo njemu znani krajolik pisac: E, moj pjesniče, vidjeh te

kako sebi mrmljaš zamišljen nad mapama: Neki vole zvijezde, neki pjesme a neki laž, cekine i slavu, ali nikako do nje da stignu, jer i njoj ne trebaju makar ne pitaju za cijenu. Pisac se dalje prisjeća: A možda po prvi put vam se desilo u životu da se s nekim razumijete ali... treba i... čarolija zjena i glasa joj sliveni u kristal voda su jeseni i raja... ako se ne inati ili sanjari.

„Subotičke novine“, 11. VII 2003.

MARIJA JURIĆ ZAGORKA

Nije ušla u historiju književnosti kao pisac iako ona to jeste. Prva ženovinar u Srednjoj Europi, autor mnogih uspješnih kazališnih komada, rasprava i romana. Često kuđena (poradi svojih životnih stavova), stekla je i mnoga priznanja, pohvale i brojne čitaoce. Borac protivu Khuenova režima i uopšte za pravicu. Rođena je u Negovcu blizu Vrbovca, između Križevaca i Zagreba na vlastelstvu u drugoj polovini 19. stoljeća. Otac joj je bio upravitelj ili špan Rauchovih imanja, i sam imućni posjednik u Golubovcu. Djetinjstvo je provela u zagorsko-gospoštijskoj sredini. Školovala do 15. kod sestara milosrdnica u Zagrebu i zatim slijedi, ne njenom voljom, škola života, više teška nego lagodna. Napisala je romane *Roblje* (1898.), *Vlatko Šaretić* (1899.), *Knjeginja iz Petrinjske ulice* (1909.), *Tajna Krvavog mosta* tj. *Grička vještica* (1912, 1913, 1914.) i poslije rata još 4 naslova. Uz povijesne, napisala je i *Crveni ocean*, socijalno-utopistički, kao i društveni roman *Tozuki* početkom prve Jugoslavije. Slijede nanovo povijesni romani: *Kći Lotrščaka* (1921-1922.), *Gordana* (1934-1935.), *Kraljica Hrvata* (1937-1939.) i vjerojatno najvrijedniji njen roman, biografski **Kamen na cesti** 1937. Po nekima, ona je napisala 35 romana, neke završila, neke nije a neke možda ni napisala. Svi oni imaju kompozicijske i jezično-stilističke mane, što nije čudo jer su pisani u nastavcima za dnevne novine. Kasnije, sve do naših dana tiskani su u vidu knjiga u tisuće i tisuće primeraka. Umrula je u Zagrebu 1957.

Ljeto je koje ovih dana odiše ranom jeseni. Malo nas je koji sebi mogu priuštiti odmor, pogotovo ako ne pripadaš kakvom crnom klanu, koji svoj noćni (lopovluk) posao naziva prekovremenim radom. Radi toga se prihvatimo Zagorkinih knjiga kako bismo sebi i drugima razbili monotoniju i učmalost dana i u nama da se javi žeđ, žeđ života za plemenitošću, ali plemenitošću ljubavi a ne zla. Čitajte o krijumčarima u romanu *Tozuki*, aktualan za naše (a za koje nije?) vrijeme, o borbi svijetla i tame. *Kamen na cesti* o pravu žene na njeno dostojanstvo i slobodu, kako ne bi postala robinja probisveta radi novca ili bilo kojom drugom ucjenom, ali to zavisi ponajviše od nje same a ne od drugih. U ostalim pak romanima čitajte o nacionalizmu, o Čovjeku i o njegovoj skučenosti da krati subratu pravo na život. Kojim pravom ako ne stanovnika pakla. Zar nas različitosti ne dopunjuju? Život nam čine bogatijim, plemenitijim i blagoslovnijim. Trebalo bi da se upitamo kao nekad moji mama i teta: „Kud srljamo?“.

Dani su, kao i život, sve kraći a prohladne večeri bliže. Opijeni mirisom šljiva, krušaka, grožđa, mošta, kestinja... Sivilom magli i teških vjetrova. Samotinjom duše-srca i oblacima kiše ko valovljem mora, koji jedno drugo traže.

E moj pjesniče, tajna povremeno u zjenama joj se javi: roj zvijezda kao gradonosni oblak, ili blagi osmijeh rasanjene princeze, nije moje... Ali, do ogrlice mudrosti neće u posjed doći, jer nije posvjećenik. Gleda zamišljen u police knjižnice a potom vani u jutro i za ne samo njemu ne prospavanu noć, i dan, kao šapat oluje koji stiže:

U mrkoj ruci
Čaša iz zaboravljene kleti
Puna vina.

Kad bih imao kome...

„Subotičke novine“, 18. VII 2003.

„ZLATNA KNJIGA SVJETSKE LJUBAVNE POEZIJE“

Nikola Milićević, N.Z.M.H., Zagreb, 1983.

Ne samo vrsni biralac već i prevodilac, autor ove knjige nas vodi kroz vjeru i nevjeru, kulturu vremena i prostora gotovo svih naroda svijeta. Peto izdanje je nepoznat i nerazjašnjen krajolik od blizu 600 stranica: Svijet poezije ljubavi. Djelo je odziv epoha a unutar njih zemalja i pjesnika, pretapajući se jedni u druge i tako gradeći skladnu cjelinu. Prelistavajući je pažnju mi je privukla balada grčkog pjesnika **Nanosa** iz 4. stoljeća stare ere. Pokušaću da je ispričam, a vi nastavite dalje.

Lijepa djevojka krvavom strijelom ubija jednostavnog i krasnog pastira koji je prepun čežnje za njom. Pri tome ne sluša bogove i prirodu. I dok nimfe, pašnjaci, brda, lavovi, stoka... za njim žale bogovi zapovjedaju da nestane frula pitajući se gdje je boginja osvete. Ona se ne javlja, vjerojatno prezire djevojčin čin i možda čeka njeno pokajanje, ali zalud jer ona vjeruje da je toliko krasna da joj se ni ljepota ne smije klanjati jer je time vrijeđa. Zapravo svojim (ne)djelom postaje ružna da ne može biti ružnija. Pjesma je alegorija a može da bude istinitost.

Sama, otrgnuta ruža iz mira raja. Opčinjena ljudskim strahovima, lažima i možda vječnim zaboravom, i od same sebe. Nedoraslo dijete u liku odrasle žene, čar-bajke. Mila! Od koje pokušavaš da stvoriš slasni med istine ljubavi. Ali... Pisac gorko: Nisam dorastao da o ovome pišem...

Voda ili vode (bilo u kojoj ljudskoj djelatnosti) koji vjeruju da su bog, a ne služitelji narodu, su lašci. Pripadaju klapi koja lijepo ali zlo pjeva. I kada ih optužuju (a hoće, ako ne sada a ono jednoga dana) oni se brane da nisu krivi i da trebaju kao svjedoci protivu drugih, zapravo sebe samih! U koga je iole ljubavi njemu se tama rijetko događa. Nažalost danas se malo razmišlja a još manje nešto valjano čini.

Najljepše oči na svijetu, i misliš, vrutak tvog života (ti im tako govoriš) izišle iz pakla i u svojoj sebičnosti žele te kao Merlina zatrovati. U glavi joj gromovi, munje i kaos. Sniježna kraljica! Od svijeta do cvijeta za nektarom, ali ne ide, ne umije primiti a još manje pokloniti. A svršetak? Kao djevojka iz balade. Bog ne osuđuje (tko vjeruje), već mi sami ako se ne držimo ljubavi, vjere i nade. Pisac svoju desnicu prinosi besanici čula i: Kraljevna sa... Sanjalačke zjene djevojke u knjižnici koja prelistava jedan od mnogih mu svezaka iz polica, pomalo prijekorno: Sjećaš li se?

Oči tvoje
Slapovi duge glas
I babilonskih suza
Vjetra žar.

Još jedna trnovita noć odlazi u nemir-dan u vidu rose od crvenih ruža i tii iskona pjev: „Šapat žene sa mirisom ljeta?“. Pisao mi, i ja ne porekla, a ti? Ona ugursuski.

„Subotičke novine“, 25. VII 2003.

O MASONIMA

Prava unutrašnja historija Masonerije nije objavljena ni samom Savezu, ali neki je članovi znaju. Nije čudo, ona pripada svijetu sjena a ne svijetla. Ipak da pokušamo: Homo ignotus ili slobodno: Instiktivni unutrašnji osjećaji ili sile u čovjeka koje je civilizacija dijelom ili posve uništila, simboli: bagrem, stup (tri: Mudrost, Snaga i Ljepota), šestar, trokut, Hiram... Ceh ima tri stupnja: Šegrti, Kalfe i Majstori. Nasljednici su graditelja katedrala iz srednjeg vijeka, „slobodnih zidara“, a u 18. stoljeću zovu se „masoni“ (oni su prividna siva ljudska eminencija zla, u stvari vođe koje upravljaju prividnim vodećim poglavarima svijeta). Obradjeni kamen prikladan da se ugradi u velika ljudska i kozmička zdanja, počinje uvijek iznova jer njihov rad nikada nije završen (grč. eiso deo – činim ući, traženje i upoznavanje skrivene istine). Ovo je okultizam nastao prije svih kultova Asirije, Babilonije, Egipta, Grčke... sve do prve lože u Engleskoj u već pomenutom 18. vijeku ložu su većinu činili Jevreji (što ne znači da nije bilo i da nema pripadnika i ostalih naroda), a zatim prešli u Ameriku i po ostalim dijelovima svijeta. Ezoterično društvo! Spoj salamunske i pitagorejske kulture kao i simbolike i svetih riječi hebrejskog korjena. Izborna bratstvo je solidarnije i obaveznije nego krvno. Predstavljaju sukob između nebeskih i zemaljskih sila. Veliki Arhitekta Svemira im je bog, ideja božanstva po čijoj je slici i prilici stvoren čovjek i u kome živi božanska iskra, okultna i prometejska težnja za obogotvorenjem – biti kao bog. Članovi masonske lože mogu pripadati bilo kojoj religiji s tim da njeno učenje obrnuto tumače nego ona. Evolucija čovjeka u nadčovjeka. Jer vjeruju kako je (mason) svako od njih bog i da će se po njima (pojedincu) spasiti i roditi novi svijet. Drugim riječima, oni su (zavisno od vjere kojoj pripadaju) mesije koji imaju doći na koncu svijeta i spasiti ga. I radi toga njihov socijalni, karitativni, kao i ostali humanitarni rad nije drugo već obmana i laž, kojim prikrivaju svoju pravu djelatnost. Slika i prilika prvog palog anđela kao i tolikih kroz povijest čovječanstva.

Neki nam naplaćuju račune-harač, ali ne i sebi, za naše (kažu) dobro a zapravo njihovo (ali se i ovdje varaju), u ime ljubavi, koje gotovo da i nije. A kako samo citiraju iz svetih knjiga kao da u njima ne piše: prvo bratu pa onda tebi! Masonerija je (učlanjeni ili ne u nju bilo kada, bilo gdje, bilo kako, bilo kome...) kao zubača koju je teško iskorijeniti. Nikako da prihvate kako nisu sunce oko kojega se vrti svijet. Njihova obećanja su kaos razuma, srca i duše, ali ruše i vrednote. Svuda ih je. U porodici, na ulici, radnom mjestu, trgovini, kulturi, medicini, institucijama... čak i u Božijim hramovima. Ni pijani, ni prikraćena uma ni duha, ni drogirani... nego bez iskona ljubavi. Dok ne udare u istinu i nestanu kao kometa u sivilu ili vatrometu života. Budimo jedni drugima ljudi a ne mrzitelji.

E moj pjesniče, kome vjerovati? Dešavaju nam se trenuci noći i svijetla. Kao i govor duše i srca. Pisac spuštene glave za stolom nad bijelim papirom i perom u ruci. Mir i svježina ranog jutra u knjižnici i u vrtu punom ruža, jela, borova... kao da mu žele misli razbistriti. Još jedna besana noć odlazi a olujdan nam dolazi. Pjesniče, samo je jedna od njih u pravu.

RELIGIJE SVIJETA

K.S. i G.Z.H. Zagreb, Ljubljana 1987.

Prije svih pisanih spomenika stoje dokazi o postojanju vjere u čovjeka i koja se ne gubi u kultu i moralu, već povezuje sa umjetnošću, književnošću, organizacijom društva, znanošću... Razumjeti čovječanstvo se može samo tako ako se u njemu shvate vjere. Knjiga nam pruža mogućnost da upoznamo religije onakve kakve jesu (koliko je uspjelo to od 50 svjetskih autora na ovome području) od najranijih pa sve do naših dana. Bez uzdizanja, prikrivanja i rušenja. Vjera nije samo akademski predmet već i duboko osobno traženje svakog pojedinca za njome, ali konačni odgovor imaju čitaoci. Danas kada tolike vrednote zakazuju u čovjeku i društvu vjera je nasušna potreba čovjeku i kulturi da je upozna. Znanost o religijama je danas općeprihvaćena tekovina čovječanstva i katalizator u savremenom životu vjera koje su sve manje isključive. Posebno velike religije stoljećima pružaju ljudima snagu za djelovanje, življenje i odlazak sa ovoga svijeta: Što je čovjek? Smisao i cilj našega života. Što je dobro a što zlo? Odakle i zašto boli i put do istinske sreće. Misterij naše egzistencije, odakle smo došli i kamo idemo? Religije svijeta imaju sedam glava: Razvitak religije. Antičke religije. Prvobitne religije. Žive religije. Narod jedne knjige. Religija ili ispunjenje religije? I tumač za brzo pronalaženje podataka. Sa bogatim ilustracijama, tabelama i geografskim kartama. Kazalo imena može da posluži i kao priručna enciklopedija. Po svrsi, mjeri, čitljivosti i istančanosti za svakog čitaoca. Ako ne iz drugoga, a ono iz razloga da ne bude slijep razno raznim novin (oni tako misle a zapravo su vuci u ovčijoj koži) prorocima i odupru im se, bilo kojemu staležu da pripadaju, sigurno ne svjetlu nego tami. Ako zdušno s vjerom i iskrena srca i duše ne činimo ono što bi trebali u našem zvanju, pa i privatnom životu, mi smo lašci sebi i drugima, bolje zločinci. Jer vjera je vjera a politika politika i kada su hodale, ispreplele se, nitkome nije bilo dobro.

Danas svako gleda svoja posla, a koja? Zar to nije zlo i većinom otimačina. Važno je da je meni dobro a drugima nije me briga. Radi ovoga se tama sve više širi svijetom i do kada? Ljudska nam povijest svjedoči, znamo ali ne vjerujemo, da granice gorke nam plaće. Krug nikako da se prekine. Bio neko vjernik ili ne za ovo treba ne hrabrosti nego malo dobre volje i čovječnosti. A to nije drugo nego naše ljudskosti. I pored ovoga gore navedenu knjigu treba pročitati jer nas uči plemenitosti i dobru. E, moj pjesniče, ljudi koji su otvorili ili ne knjigu, a mogli i mogu još, nisu drugo do živi pustoš. Često joj u očima bol duše i srca, plesom riječi i smjeha kuša ga skriti. Do ljubavi ili kraha? To zna Svjedok ne tako davne radosne i sjetne svadbene jesenje večeri. Pisac gleda po pustoj knjižnici i kroz otvoreni prozor u vrt. Noćas je obijesni vijar polomio ruže i tko zna što još u krajoliku. Možda zadnji trzaj ovoga ljeta? I još besaniji dan nam oluja, vidim, dolazi...

Vjera il nevjera na vratima
Pri izdanu grada u ravnici.

Zamišljeno sebi u samo njemu znani krajolik i glavom niječe: Da li je
zloćudno dijete ili odrasli za nas i nerazumljivi čovjek, pa čini krivo i sebi i
drugima?

„Subotičke novine“, 8. VIII 2003.

ALEKSANDAR PUŠKIN (1799-1837)

Romantičar rođen u Moskvi i kao djete šetao parkom kneza Jusupa ili moskovskim Versajem. Ljeto provodio na ladanju u Zaharjinu sa bakom Marijom i dadiljom Arinom, jer roditelji baš nisu brinuli o njemu, krećući se u mondenskom društvu. Mnogo je provodio u obiteljskoj knjižnici, pogotovo noći. A na selu je slušao narodnu književnost i predanja. Usto u njihovom su se domu sakupljali najviđeniji ljudi, kako iz svijeta društva, tako i iz nauke i umjetnosti. Nakon često mijenjanih domaćih učitelja odlazi u Carsko Selo u Licej. Vrsna uma, slobodarski nastrojen i preosetljiv po završetku školovanja druguje, kako sa plemstvom, tako i sa ljudima iz naroda. Ne može se reći da je pripadao nekoj udrugi, ali ga je način života doveo do njegovog proganjanja i ranog završetka. Jedan je od najvećih ruskih pisaca. Pisao romane, sonete, romantične spjevove, povijesne tragedije, bajke, pripovjetke i historijske studije. Služio sa šesnajest jezika. U svojim djelima bogatstvom misli i osjećaja čitaoca vodi ka uzvišenim ljudskim idealima i plemenitosti.

Ne pjevaj, draga, kad si sa mnom,
Gruzinske pjesme pune tuge;
U sjećanju mi bude tamnom
Daleki žal i dane druge.

Strofa iz jedne od njegovih pjesama (nadam se da će te pronaći cijelu pjesmu i pročitati je), jer se preko dana od vrućine gotovo i ništa ne može raditi. Sem ranog jutra i kasne večeri. Usto, u ovoj sve opštoj neimaštini malo sanjarenja neće škoditi. Bolje i ovo nego da nam se dogodi gramzivost, otežani novčanik, zbog savjesti gladnih ili prejedanih i od svega ovoga zlo i mučnina u čemu živimo. Dešava se jer ako većina skoro nema ništa, manjina ima više nego što joj pripada. Nešto slično se događalo i u Puškinovo doba. Okrenut novom revolucionarnom vremenu u svijetu, rodoljib, ali ne i nacionalista, težio i u svojoj je zemlji za promjenama i pravdom, pobornik pješačenja, živio kako je mogao i nije se predavao obmanama noći, i previše vjerovao (ne)prijateljima.

Narod mrmlja, plemenitaši (samozvani) skromni i odebljali idu dalje. Vrijeme je obnove i ulaska u novi svijet! Djela im govore? Ljudi, ni gladni, ni siti, ni žedni, ni bolesni, ni goli, ni bosi... stekli poštenim radom. Njega je na pretek, godinama ga se čeka. Riječima puku upućene, ko roj osa, sebe povređuju. Izgleda, potrebna je metla, obična, da sve počisti. Ne iz ljubomore nego ljubavi za brata čovjeka i bolje življenje.

Fijuk vjetra kroz trščak. Može li beskraj očiju i topao pomalo sjetni osmijeh žene, na obali zelenog jezera u stepi, sa valovljem biserja sunca, izbrisati je u zaborav? Dok tia bur-jesen kao krv joj u venama oblacima mošta, dunja... i skorog ko od samog meda grožđa vri. Nepomir žene. I puni mjesec nad horizontom. Kradete jedno od drugoga se ovog sparnog, toplog i smutnog ljeta. Ne ide vam se rado na obalje. Prijatelju!

Zapreten
Bajokrajolik
Bajke.

Obraćati na sebe pažnju, bilo na koji način. Je li slavljublje, praznina duše, usamljenost, bijeg...? I kako pomoći ne može je se mrzjeti. Kao blizanci, daleko, a traže se. E, moj pjesniče. Izmaglica u knjižnici i kroz otvoreni prozor u dremljivom punom purpurnih i još ne procvalih u vrtu ruža. Besana gubi noć u besaniji dan. Pisac zamišljeno.

„Subotičke novine“, 15. VIII 2003.

MIHAJLO VEREŠMORTI (1800-1855)

Mihajlo Verešmorti (Mihály Vörösmarty) je rođen u Županiji Fejér a otac mu je bio išpan. Nakon njegove smrti, Mihaljo, tada đak gimnazije, odgojitelj je u obitelji Percel. Inspirisan Etelkom i beznadnom ljubavi piše najljepše ljubavne pjesme tada u Mađarskoj. Zatim odlazi u Županiju Tolna na odvjetničku praksu. Nanovo preuzima odgoj Parcelovih sinova u Pešti. Godine 1825. tiska spjev „Zalanov bijeg“. Uređuje 1828. najznačajniji časopis „Znanstvenu zbirku“. Na natjecaju Akademije 1833. pobjeđuje za najbolju napisanu dramu. Sa Bajzom i Toldyjem uređuje časopise „Atheneum“ i „Upozorenje“. Pisac je lirskih pjesama, spjevova, epigrama, narodnjačkih pjesama, drama, novela, kritika, članaka o jeziku, političkih traktata i puno prevodi. Bio je mirni pristalica ideja **Lajoša Košuta** (Kossuth Lajos). Iz kavanskog mu kruga, 1840. godine, razvilo se „Opoziciono društvo“. Nakon tabora i sloma revolucije 1848. očajan i duševno bolestan dugo se krio da bi se konačno povukao u provinciju. Njegova najsajnija djela su „Predgovor“, „Stari Ciganin“, „Čongor i Tinde“ (izvodi se i danas u kazalištu), „Misli u knjižnici“, „U Guttenbergov album“ i „Proglas“.

Tad bi tek spoznat mogla
Nepravde svoje vlast
I ne bi patnje duše
Promatrala u slast.

Ova je strofa iz njegove pjesme „Lauri“, ljubavna tužaljka a može i tužaljka na sam život. Svi nekoga trebamo a i mi nekome. Zaboravili smo na boljku vremena: usamljenost! Trebalo bi samo htjeti i vidjećemo kako nas iste nevolje muče.

Kada nešto tamnije modrilo neba osjene kristalno sivo-bjeli oblaci, istočnik zajeca sa Karpata, osjećamo blizu jesen. Prvo zlatno-purpurno lišće s trpkim prahom zapleše sokacima i varoši glagoljive ravnice, obično iza Velike Gospojine, Szent Istvana a dešava se i ranije očuvanje starih (novih) običaja, sve do konca godine i nanovo sve iz početka... vjera i politika?

Na užtrb produhovljenja kvalitete svepočela, onih koji su ih ustanovljavali, uključujući i nagrade, kome i zašto? Narod nekad zahvalan sitnicama danas šuti (ne)blagonaklonjen svojom sve manjom prisutnošću. Aplauz uglavnom dobija mlađarija, iako i sama i oni koji joj ga upućuju ne vide budućnost, vođe gundanje. Samo da li ga čuju i o njemu razmišljaju? O raskolu među narodom i narodima. Rimski su carevi igrana i besplatnom hranom (kako hranom tako i pićem) u cirkusu trovali puk, današnji uzimaju i ušur. Zar se ne može sjesti i porazgovarati? I zar je vlast i slava tolika slast? Ljubav traje samo ako netko ili neki imaju od nje koristi!

O ponoći, dok noć između zvijezda premišlja da li joj u dan poć', beskraj puste uranja u tišinu. Ozlaćeni klas u ruci risaruše, ko na trsu i grožđu paučina rose. Tul probuđene oluje. Kap duge kao usamljeni lik žene. Ljubav još ugasla

u srcu nije već bol druge žene je kuša. E, moj pjesniče!

I prašinu ne stresaj sa sandala

U osvitu jutra besana trne noć, a novi dan rađa u vapaj mir (ne)mira. Miris ruža u knjižnici kroz prozor iz bašće kao čarolija lavande i ruzmarina joj iz šar zjena. Biti čovjek i razumjeti druge, a ni sebe ne razumiješ, u današnjem vremenu ili vremenima? Pisac je zamišljen kraj stola obasjan prvim zracima sunca.

„Subotičke novine“, 22. VIII 2003.

„KRHKA LJEPOTA TRAJNA VRIJEDNOST“

Svojevremeno lutajući pustom umorinom salaša i njiva, razmišljao sam kako nešto napisati o čarolijama ravnice, ali su me putevi usmjerili drugdje. Ovih dana u ruke mi je došla od nećaka G. a potom u poklon od gospodina A. gore navedena knjiga. Kušam da vam i ja nešto ispričam o zlatnim klasovima i svagdanjem kruhu. Institut „Ivan Antunović“ je tiskao što se uvrštava u djelo trajne vrijednosti, ne omalažavajući i ostala izdanja, sa pokupljenim ili ne nagrađama i sadržajima. Draž nije u njenoj formi (podsjeća na monografiju o salašima) ni u njenim likovno-tehničkim svojstvima, već u bilu njenih riječi, preko kojih se ulazi u dušu jednog naroda. Srce i bit koje imaju i drugi narodi, samo ih treba otkriti. Kako doći do zajedništva na ovim prostorima – manje riječi, više djela. Ljudi su prezasićeni ispraznim pričama. I onima koje upućuju političari sa svetih mjesta. Koliko su pisci djela svjesni onoga što su učinili, ne znam, ali potrebe i dalje ima. Vjerojatno je „Umjetnost slame“ stara koliko i proizvodnja žita. Izgubljena u ogrlici vremena života, biću i ruku poljodjelca, kao i u oduhovljenju i u življenju života kruha. Pisci sveske su kao neistovjetna zrna pšenice na klasu ali zahvaćeni njegovom iskonskom ljubavlju, beskrajem njiva i Duha, čutljivo, čitljivo i pitko nam je ispisali. Kažu da se čovjek u svom najranijem djetinjstvu sporazumjevaio duhom, dok nije sagriješio. Možda ima nešto u tome. Zar i u tankočutnosti ljubavi, maru, strpljenju i vještini pri izradi likova, stvari i krajolika od slame, sanjarenja ljudske duše, nema poruke bez riječi? Bol patnje gladnih, nadajmo se i sitih, koji su svoj jad, krv, muku i znoj utopili u život života žita i života.

I tako nam autori, **Andrija Kopilović, Tomislav Žigmanov, Bela Duranci, Olga Kovačev Ninkov, Olga Šram i Stipan Šabić**, govore kako slama, iako prolazna, ima svoju trajnost i uljudbu postojanja. Ovaploćena duhom, radom i srcem čovjeka. Oni su učinili svoje a na nama je da knjigu čitamo i razmišljamo. Još da je pisana (nekima od njih) na maternjem jeziku, ikavicom, bila bi bogatija. Iako možda štur, ako se na njemu misli, on rađa nove riječi, ne lomi i ne sapliće, pjeva, kao nekoć jezik starih Grka. Ali ne i vođe zla koji nas osiromašuju, ma kako da nam se umiljuju. Život na ovim prostorima su nijanse koje nas dopunjuju, ako smo voljeni.

E, moj pjesniče! Kao tat, vjetar kroz žice violine ravnice, silno, zlatožar oblaka lišća i kiša nam valja. Raskoš tuge i rampaša, za stol jeseni, obilj plodova zemlje i ljudskih ruku. A jata ptica ko roj rascvalih trešanja, kopne stranama svijeta. U srcu i duši, zanos samo njoj znane vatre, bilog u pustoši tako starog i tako mladog salaša susreta. Kao prva suza u očima djeteta. A svit jutra i pisac kraj otvorena prozora knjižnice:

Kroz duboku noć njenih zjena
I puteve Mliječne slame
Poj usnulog ljeta se gubi.

Ovi stihovi pripadaju... a ovi... gorko:

Ljudi, njihove želje i snovi...

Novi bur dana dolazi a neprospavana noć istoku toka. Lahor, kao velika pustinjska rijeka i dalje u nemir zlato osvanuća neba i zemlje blago teče.

„Subotičke novine“, 29. VIII 2003.

„CRNA BRAĆA“ LIZE TECNER

Ovaj roman za djecu namijenjen je odraslima. Rađen je prema istinitim događajima, iz stare švicarske kronike (o siromašnim stanovnicima kantona iz mjesta Tesina i njihovom dovijanju da se obogate) „Mali švicarski robovi“. Naime, roditelji su svoju mušku djecu od osam do petnaest godina privremeno prodavali za odžačarske šegrte u Milano. Ovisno od gazde, svaki je prelazio sopstveni životni put, od nemila do nedraga. Oni su se od rana jutra do mrkla mraka uvlačili kroz ognjišta u dimnjake i golim rukama strugali u njima čađ. Susretali su dobre i zle ljude. Odrasli su i podijeljeni u klanove između sebe ratovali. Sanjali su o povratku roditeljima i u mjesto životnog početka. Onima koji nisu umrli od sušice, zahvaljujući između sebe velikom drugarstvu, želja se ispunjavala. Baš kao i našim junacima Đordiju i Anđeleti i Aniti koja ga je uzalud čekala. Knjiga je vrijedna pažnje svake generacije. Istina, nešto je podebela ali tko je počne čitati neće je ostaviti dok je ne pročita.

Ako razmišljamo ni naše vrijeme nije bolje ili su se čovjek i priroda istrošili? Stariji su zaboravili ono što su ih učili a mladi imaju svoj univerzume. Govore nam: ne pitajte nas tko smo i što smo bili i posjedovali već tko smo sada. Idemo u svijet! Zar u onaj koji nam velikodušno dijeli milodare, što njemu više ne treba?! Od nas pak odnosi i ono malo što nam je ostalo. Biblija nas uči da i đavo priznaje Boga dok oni o kojima mi govorimo samo sami sebe. Čovjek im radi a oni plate ili ne i daju otkaze. Kupuju i rasprodaju nam i bescijenje zajedničku nam imovinu. Neki im kažu da su mangupi, zapravo i lupeži za njih je blaga riječ. Zauzvrat nam bacaju koske, da nas smute, u vidu između ostalog na svakom koraku (što ni u susjednim zemljama a kamoli u Europi nema) kafića (birtija), u kojima od preglasne i kičerajske muzike, mutnih poslova i praznih priča ne može se zdravo odmoriti i sa nekim ugodno popričati. Sve ovo uz debelo naplaćivanje, vreća bez dna. Gdje je pomoć onima kojima je potrebna? Za sve se ima, samo ne i za život dostojan čovjeka! Uostalom, psi su istjerani iz svojih domova na sokake da bi ih trovali i na lijep se način od njih oslobodili. Ni najvećim mjestima na svijetu ne slave njihov dan danima, pogotovo ako je njihovo pučanstvo u bijedi. Ma kako da mu je neko od djece loš, on ne može biti jednom maćeha a drugome majka. I prestanimo se prebrojavati! Ako je opšti ili narodni praznik, tada pružimo narodu zadovoljstvo veselja a ne uštogljenost samo našeg, ili još nekolicine istomišljenika ukusa. Samovlašće. Može li među nama biti nešto više topline, razumijevanja i ljubavi i manje vraćanja u prošlost da ne kažemo, njenog, našeg viđenja. Živimo u prostoru i vremenu u kojima smo, i u nevoljama i u radostima, svi. Kako bismo bili dostojni predaka i generacija koje dolaze.

Jesen je počela, pjesniče, svoju kružnicu jače ispisivati. Noćas je sjevalo, padalo i pucalo kao u sred ljeta. Napose izvan grada... Šapat joj zjena često žalan. I rijetko mladost duše u srcu za treperi. Ne poradi godina već iskrenosti žene. Možda su je ranjavali ili je ona drug? Ne dirajmo prijatelju u boli.

Ovaj je grad
Tajna,
Div-ubogara.

U knjižnici blaga ozlata jutra i još jedna prebudna odlazi noć. Grmljavina
novog dana i u bašti propupalih ruža ćut.

„Subotičke novine“, 5. IX 2003.

SAMOVANJE ĐURE JAKŠIĆA

Sjećanja... i glas zvona u tornju varoške davne je umukao kuće. Poneki subrat iz crkvenog javi mu se zvonika. Skoro će ponoć. Vara li nas neko ili mi nekoga, zar se vrijeme može zaustaviti? Večeras su laste u srebrno-zlatnoj omaglici sunca, modrila neba i sniježnih oblaka, dugo kružile zrakom. Spremale za toplija okružja se krajolika. „Mogao bih joj produžiti život! Čemu? I onako je dovoljno živjela.“ Tako je govorio mladi a stari mu kolega liječnik potvrdio odluku. Vjerojatno ni prva a ni zadnja, kao i drugima, u bilo kojoj struci našeg vremena. Mali je čovjek u tom trenu uzalud tražio pomoć i od drugih, bio je niko i ništa. I koliko je takvih znanih i neznanih slučajeva? A jesen je ličila na ljeto. I tako se još jedna godina svršava. Neki (Ljudi?) iz bestragije stalno nas mame, jer u njoj nisu ništa, ne vjeruju u sopstvenu prolaznost, treba im neko da im se klanja. Plaše se sebe i samog života.

Đura je suprotnost, dijete iz sveštenečke obitelji s puno djece rođen 1832. u Srpskoj Crnji. Duboko urastao u život, misli i težnje seoske sirotinje i poeziju **Aleksandra Petrovića**, i u miljeu svoje umjetnosti. Rado prihvaćen u narodu. U Beču je sa J. J. Umajem i javlja se u „Serbskom letopisu“, 1853. vraća se u domovinu a potom odlazi u Minhen na Umjetničku akademiju. Zbog očeva siromaštva 1855. dolazi u Veliku Kikindu i živi od sliakrskog rada. Tiska pjesme u „Sedmici“. Koncem 1856. u krugu je prijatelja iz Beča u Novom Sadu. Nastrojen protivu austrougarske vlasti 1857. odlazi kao učitelj u istočna sela Srbije: Podgorcu i Sumrakovac. Vojvodina je najviše stremila Europi ali i griješila, što ne znači da danas skupa sa ostalima ne može i bolje u tome pravcu hodati. Razočaran, u Beogradu 1858. je učitelj slikanja. U Požarevcu se Jakšić, kao poznati pjesnik, 1860. ženi ćerkom učitelja koja mu u miraz donosi svoje poštenje i skromnost. Otac ga 1861. nanovo sa njome šalje u Beč na studije slikarstva, čini se da su mu to najsrećnije godine života. Godine 1862. je u Novom Sadu gdje mu Matica srpska otkupljuje dramu „Seoba Srbalja“. S porodicom 1863. u Požarevcu, Kragujevcu... živi u bijedi jer se tamo bore stare i nove struje u društvu, progonjen skita i slika od mjesta do mjesta. U Beogradu, zdravlja nagriženog siromaštvom 1872. je korektor u Državnoj tiskari do 1872. kada umire. Pisac je lirskih i epskih pjesama kao i drama i pripovjedaka. Njegova romantičarska poezija je bunt pobunjene ličnosti, protivu istine o društvenoj stvarnosti i bezdušnosti vlastitog društva koje uništava ljudskost svojih ljudi. Ne zaboravimo pjesmu „Na Liparu“.

Najveći grijeh našeg vremena je nepriznavanje da griješimo i da time ne otvaramo vrata budućnosti. I tako nam se dešava druženje sa krivim osobama i samovanja.

Kako reći bio je i jest san, ili, zanesenost ni prohodala im nije, bol duše i srca im je krata. Obalom Tise i u njoj riječi ko bulke u rano proljeće sumnje i vjeru joj šapuću. E, moj pjesniče!

Ništa nije ružnije od žene
Koja mrzi,
Il' teže kad uzalud nekog voli.

Knjižnica, osjenjena zracima sunca i nemir noći, trne u još uvijek žar-danu onih koji se traže u stepi prašnjavih sokaka, il na obali nedalek-jezera. Blag-rosa nikako da ih osvijesti.

„Subotičke novine“, 12. IX 2003.

„HISTORIJA PISAMA“ Zvonimir Kolundžić, Zagreb, 1957.

Kažu da znanstvenik naučno utvrđene činjenice obogajuće svojim saznanjima, nove ceste kroz lavirint među sobom oprečne stvarnosti. I radi ovoga možemo govoriti kako ovu zanimljivu i laganu knjigu gledamo u domenu književnosti, iako nas na prvi pogled njen sadržaj umara. Ona je rezultat piščeva zvanja i šest godina rada, po ugledu na H. G. Welsa, koji je, kada je stekao svjetsku slavu kao spisatelj, napisao „Povijest Svijeta“, djelo rado čitano. Nije zabludjeni naučnik kao književnik koji govori o jezicima koje sve dobro ne poznaje. O jezicima koji su nam bolje poznati on nam govori manje a više o nepoznatima i više o stvarima u njima koji su nam bliži, u znanosti manje važnim činjenicama. Usto, imajući u vidu čitaoca, autor manje apstraktan u djelu se služi slikama, prvenstveno kod grafičke i paleografske analize pojedinih pisama. Organski isprepleteni s tekstom, oni čine element knjige kao i sam tekst, često i važniji. Ljudski vijek nije dostatan da bismo ušli u pojedine grane znanosti a kamoli u njihovu cjelokupnost, radi toga se poslužio deskripcijom. Pisana za prosječnog čitatelja, knjiga možda ne sadrži akademska izdanja, ipak sadrži toliko toga što nas zadržava nad njenim stanicama, i nije završena, kao što je i pisac pišući je izgubio broj svojih saradnika. Poglavlja su: Uvod, Embrionalni oblici pisanja, Crteži kao pisma naših civilizacija, Reducirani crteži kao viši stadij pisma, U dolini rijeka Eufrat i Tigrisa, U dolini rijeke Nil, Između Evrope, Azije i Afrike, Na kapadekijskoj visoravni, U dolini Mahendžo-Daro, U slivu rijeka Jang-Ce-Kjana i Hong-Hoa, U pretkolumbijskoj Americi, U beskrajnoj vodenoj pustinji Pacifika, Na Bliskom istoku i na jugu Azije, Na velikom Saudijskom poluotoku, Na europskom istoku, Na evropskom zapadu, Zagonetna pisma starih evropskih naroda, Pisma za specijalne i prisilne situacije, Znaci za količine i Znaci za muzičke tonove.

„Historija pisama“ sliči pčelinjaku sa košnicama i puno meda i nešto gorčine. Što nije i drugi pčelinjak: prirodne ljepote su mu uništene. Povijest je zaturena u duboku tamu jer nije bilo smjelosti za suživot i tako je prešlo u alkoholizam, drogu, raznoraznu prostituciju, trgovinu... i tko bi sve još nabrojao. A želi se naprijed... A što sa trutovima? Nešto je i ostalo od dobra prethodnih generacija, samo ga valja razumno upotrijebiti. Konačno, svaki dom, varoš... živi i živjeće dok to žele njegovi stanovnici. I nitko od smrtnika nam ovo ne može braniti ako smo svjesni vjere, ljubavi i nade!

Pisac ustaje od knjige na pisaćem stolu, s tisuć i tisuć stranica... Plavet svježeg jutra i izmaglica sunca u knjižnici. Prilazi lagano otvorenom prozoru gleda vrt i u njemu ruže.

E, moj pjesniče! Negdje u ojutarju dana, u beskraju neba i zemlje ravnice, iza neprospavane noći... Ko knjiga nikad ne iščitana: izliv i uliv razdioba. Ako želiš uništiti narod učini to svojom sebičnošću naprama ženi.

Šutnja joj Pjesma nad pjesmama
U srcu noć tio u dan joj zri.

Zaboravljena i nezaboravljena. Neporočna u svojoj poročnosti i poročna u svojoj neporočnosti. Sam život! U vihoru jezera u stepi zamišljenost duge joj u liku, a u srcu... Ne diraj bit, ma kakva da je, neka je sretna! Još jedan dan medogorak se smiješi.

„Subotičke novine“, 19. IX 2003.

„DA PUSTI NAROD MOJ“

Ovo je stih iz jedne duhovne pjesme američkih crnaca. Jahve govori čovjeku iz naroda, Mojsiju, da opomene silnog faraona da pusti Izraelce iz ropstva. Biblijske ili manje poznate „duhovne pjesme“ su obično pjevane uz pokrete vjerskog sadržaja, veći dio ih je nastao u crkvi. Protestne su i oslobađajuće od grijeha, nastale na mračnom Jugu zemlje, a Sjever, nebo ili neko drugo mjesto slobode. Pisac **Du Bois** ih naziva „pjesmama tuge“, poruka robova svijetu... Ovo su pjesme naroda razočarenja i čežnja za ljepšim svijetom. Svjetovne pjesme nalazimo kod ljudi svih boja kože, dok su duhovne kod crnaca one snažnije. Bjelačke pjesme su u Novi svijet donijeli anglosaksonski doseljenici, iz stare postojbine i one su se vremenom mijenjale. Većina ih je nastala poslije građanskog rata, među ljudima raznih profesija: radnika na plantaži, graditelja željezničkih pruga, kitolovaca i stanovnika prerija. Veza između narodne i umjetničke poezije u Americi je velika. Bryant i Cooper, E. A. Poe, Edwin Arlington Robinson, Vachel Lindsay, Carl Sandburg... Najljepše i najsnažnije su crnačke duhovne pjesme i lirski blues, iz kojeg se razvio jazz. U bluesu je iskupljenje od boli u njegovom izražavanju boli. Možda se crnačke duhovne pjesme ravne bluesu, jedinstvu i jačini pjesničkog ostvarenja. Stih iz naslova je slika mnogih vremena ljudske povijesti koju bi trebalo čitati. Samo čovjek iz naroda, bez želje za vlašću, može njime da vlada.

Vrijedi u sitne podnevne sate proći kroz varoš i vidjeti (pravi domaćini) vitezove dnevnih prošlih, sadašnjih i budućih događaja, kako uz čašicu i mudroslovlje sa pajtašima bistre visoku znanost upravljanja. Dok puk pri raskošnom (bolje kazano uglavnom siromašnom) ručku sa obitelji sanjari (ako je u njemu još mašte) o radosnijem sutra. I biva vrijeme, narod oguglao od možda dobronamjernih mu (ne)obećanja, krivih ili ne, on više ne sluša. Ne radi njihove časne (nije riječ o godinama) starosti, nego svog umora i bijede. Skoro će zima sa svojim bezbrojnim čarolijama. Istina, ljeto sa lastavicama još uvijek povremeno navraća, ali su tu i sve hladnija jutra i večeri jeseni. I da hoćemo, nismo u stanju spremiti bogatu zimnicu i obilat ogrev. Od besparice i silnih nameta.

Svemir knjiga i u njem oluj slova, riječi, misli i svezak, nesavršenosti u savršenosti. Plav sve toplijeg sunca. Pisac kraj otvorena prozora: Često vidimo ono što ni mi a ni drugi ne žele vidjeti. Iako istina nije u čovjeka, trenuci bola nam se javljaju u duši. Kako jedno drugo pomoći, a ne vrijedati se, i zar je među nama malo ljubavi? Oči mu blude u okean varoši i ravnice, sjeta na licu.

Meki zlatovlat jesenje trave
U pusti neba i zemlje.
I njen, tii, tii pjesme žar.

Kako gordo i ponižavajuće glasi u vremenima vremena... a da je nije, ne bi bilo radosti, žalosti ni skrbi, napose kajanja i dostojanstva u životu. E, moj pjesniče... Žena! Još jedna zamišljenost noći uklanja novoj se neizvjesnosti dana.

„Subotičke novine“, 26. IX 2003.

„KOKORO“

Natsume Soseki, Publiku, Sombor, 2003.

U prijevodu **Snežane Janković**, „Kokoro“ je više nego aktualno dijelo. Govori o samoći krhkosti postojanja, slobodom i samostalnošću čovjeka. Natsume je veliki spisatelj iz prekretnice japanskog društva i kulture – raspada šogunata i prelaza u monarhističku državu pod utjecajem sa strane. U književnosti se javlja naturalizam u vidu ispovijesti, za razliku od piščevog romana gdje nastupa unutarnja agonija njegovih suvremenika. Soseki je rođen 1867. u porodici upravnika gradske milicije, u vrijeme samuraja, koja gubi svoje veliko bogatstvo. Usto, kao neželjno dijete usvojen živi u drugoj obitelji kada se u osmoj vraća kući i do 15. godine, kada mu umire majka i što cijeli svoj vijek ne zaboravlja. Vrsni poznavalac kineske i japane književnosti studira englesku književnost na Carskom sveučilištu u Tokiju. Masaoka ga uvodi u haiku poeziju a Suga u zen budizam. Zatim kao profesor predaje Macujamu i Kumamotu. Godine 1896. se ženi sa Kjoko, ćerkom generalnog sekretara senata. Od 1900. do 1902. je državni ali i siromašni stipendista u Londonu, 1907. napušta kao predavač Carsko sveučilište i postaje urednik književne rubrike u listu „Asahi Simbem“, dok mu se u domu skupljaju mladi pisci i intelektualci. Djela su mu: „Londonska kula“ (1905.), „Gospoče“ (1906.), „Ja sam mačak“ (1905-1906.), „Teorija književnosti“ (1907.), „Sanširo“ (1908.), „Zatim“ (1909.), „Kapija“ (1910.), „Jesenja ravno dnevnicu“ (1912.), „Putnik“ (1912-1913.), „Duša“ ili „Kokoro“ (1914.), autobiografska „stranputica“ (1915.) i „Svjetlo i tama“ (1916.). Godine 1910. se razbolio od čira na želucu i neizliječen preminuo koncem 1916. „Duša“ je trodijelno dijelo: uprvo mladi student pripovjeda o učitelju, u drugom on kao pripovjedač nastavlja priču o svom ocu i članovima porodice, dok je treći učiteljeva oporuka, ispovijest. Svaki dio je zapravo sjećanje, opisi prirode su šturi ali sa snažnim dijalozima. Roman bi trebalo pročitati kako nam se nebi događalo i dogodilo ono što se desilo glavnim junacima.

Obično se za ljude kaže kako uče mudrost iz života. Ako se neki od njih tome nisu naučili, što od njih očekivati? Kako na mikro, tako i na makro širinama. Kuća sa cimerom antikvarnice prašnjavih (samo kad bi to bilo) knjiga, galerije, skulptora i turističke agencije. Nekad ekskluzivna radnja odjeće. Komleks jezera, okoliša i lovišta ugiba od velike (ne)brige. Priroda je izdašna prema onima koji je razumiju a uništavajuća za ostale. Kao i narod prema vođama. Neki su umislili da su plemenitaški red poznavalaca vina, ta obični pudar, domaćica i kuhar bolje se u ovo razumiju. U kom omjeru plemenita kapljica prija štoviše i liječi, a u kom čini ludorije? Zar nam ovih godina nije dosta nerazumljiva? A možda vrli osnivači u svojim rukama ne umiju držati ni motiku? Usto fabrike prljaju vodu jezera. Ali se zato, kao i sve ostalo, bez denacionalizacije kupuju u bescijenje. Teško stečenim otetim novcem od svih nas. Svijetla točka izletišta je monografija o njemu priređena od B. K. i novootvorena knjižnica, ali dokle? Ko i što pokriva navedene kuće i knje

upravitelje, zar ljubav bez duše, vrijeme nam kazuje da to nema budućnost a oni su sve uporniji i ne shvataju da smo svi vremeniti u nekim stvarima.

Jednom će vjetar u svom blagom i olujnom postojanju u ravnici ulomit istinu priče: Rođena kao patnica, u ćutnji bila joj i duše, sama u pusti snuje o sreći.

Zar ne znaš?

Kći sam Mjesečeva grada!

U oku suza kri.

Ako progovori, plakaće i smijat se kao kiša. Koliko u njoj ljubavi, tuge... nade i strepnje, ako je reći i neozbiljnosti. Ipak je žena! Prijatelju! A samotnjak i proštenjar... Šum zlatopurpur lišća u ujutarnju i ruža u vrtu nuj, pri otvorenom prozoru knjižnice i pisca, zamišljen u daljine. To jesen, pješniče, baladu svoju plete. I još jedna neprospavana noć odlazi u tko zna kakav novi dan?

„Subotičke novine“, 3. X 2003.

„PLAVA TAČKA U BESKRAJU“

Karl Segan, Alnari, Beograd, 2003.

Segan je jedan od osnivača i vodeći znanstvenik u programu NASA-e. Profesor je astronomije i direktor Laboratorije pri Univerzitetu Kornel za planetarna istraživanja. Počasni je i gostujući znanstvenik Jet Propulsion Laboratorije na California Institute of Technologye i suosnivač-predsednik The Planetary Society. Uspješni je spisatelj i tvorac TV serije „Kosmos“. Dobitnik je nagrada na polju znanosti o Svemiru.

U knjizi „Plava tačka u beskraju“, raskošno ilustriranoj, predočava nam naše mjesto u Univerzumu i naš istina skroman ali i veličanstveni korak u njegov možda beskrajni prostor i vrijeme. Otkriva koliko je znanost promenila mišljenje gdje smo i što u Svemiru i da razmislimo šta nam valja dalje za galaktičku odiseju i budućnost čovjeka činiti. Čudesno, radosno i jednostavno i opominje kako stići do dubljih i svrsishodnijih tajni Univerzuma i učiniti dobro a ne zlo za sve zemljane. U svom istraživačkom radu i mašti on je dosegao veliki opseg znanja dok je to naprama Svemiru gotovo ništa, zrno pijeska u pustinji našeg ako je reći neznanja ili nepoznavnaja prostora i vremena u kojem živimo. Ipak ne znači da ne možemo i nećemo dalje ako svladamo našu umišljenost o sopstvenoj veličini. Segan je preminuo u studenom 1996. od duge i teške bolesti. Osluškujući glasove iz Univerzuma tragao je za razumnim bićem, bratom i čovjekovim sabjesednikom.

Iz ubijanja istine rađa ubistva se duša, srca... pa i same prirode. Djelo je onih koji žele vladati drugima a ne i sami sa sobom. Poput zvijezda lažnog sjaja. Godinama od silnih obećanja sve više debljaju i govore da se ide u bolja sutra. I hoće li umjesto rampaša iz nebuloza divan-priča i njihove učinkovitosti u životu pronaći čašu hladne vode i ispiti je kako bi se otrijeznili? Vratiti se gdje i pripadaju. Dok se brane prazoslovljem raznoglavlja u vidu riječi i slika, ovisno o staležu kojem pripadaju. Duše i srca da im i ne dotičemo. Mora sebi i drugima. Iako bi u njima trebalo da postoji sjaj neke daleke zvijezde oni nikako da osluhnu tren vremena. A konac? Narod, prošlost nam kazuje da ne trpi pohlepne prijatelje lihware i usto i mudrace, željne čvrste valute a ne duhovna zadovoljstva. Tvrdi prošlost i pitanje kada će se ona ponoviti. I tako, mudrost i ljudskost su prihvatanje nasuprot beznada očajnika. Nije velik onaj koji misli već koji vjeruje u ljubav prihvatanja i darivanja dobrim.

Pisac kraj otvorena prozora. Vihor lišća duginih boja u jutru, knjižnici... Čuvar i roditeljka života negdje povrijeđena i pokradena. Ima li većeg bola, rođena da voli u dvojbi je duše i srca? Ne ko one večeri u pregršt radosti i omami ruže kao snijeg bijele.

Jedni a varamo se,
Ona odnekud blago.

Poći u drev-baštu u beskraju njiva. Svesci i ruže krvlju bila darivani žude za pjesmom i glasom, glasom žene sa jednog od maglenih otoka života u ravnici – iz dnevnika Putnika ubogara. A teški olujni oblaci tolikih cesta, bolje priča prijete da im razore daleke i usamljene zvijezde sjaj. E, moj pjesniče! Ova balada nije rođena iz sebičnosti već iz ljubavi i trajat će... Ko šum valovlja mora plav lišća nastavlja svoj hod kroz suncem pomalo hladniji protkani zrak, grad i ravnicu. Još jedna neprospavana odlazi nam noć a balada...

„Subotičke novine“, 10. X 2003.

„SCENOGRAFIJA ZA VETAR“

Marija Šimoković, Plavi jahač, Beograd, 2003.

Kada čovjek stvara on obično zna što hoće, ali ne i svršetak. Tako je i Marija napisala, ja ga nazivam esejem, vrsno djelo. I kao pjesnik, i kao prozni spisatelj. Filozofiju je diplomirala u Beogradu i napisala je: **Sam čovek, Iščekujući Jonu, Ne boj se, tu sam, Majstor žudnje, Nebeski bicikl, Slaganje vremena, Poljubac Gustava Klimta, Mariatheresiapolis i Međurečje**. Možda će trebati nešto vremena da ponovo netko napiše o ovoj gotovo izrabljenoj temi novu umjetninu. U njoj se poezija pretiče u prozu, proza u poeziju vode, pijeska, zelenila, povjesti, svakidašnjice, pa i u čovjeka. Poput slatkog i još uvijek sasvim nesazrelog grožđa, nepročišćenog od jare sunca zbog kiša (nevolja i pustoši) života, čokota i pudara, ali i mudrosti za kojom čeznu, baš kao i dobro, staro, godinama zrijuće od grožđa vino. Pjesnikinja nevjerojatnom lakoćom slova, riječi, napose misli gradi iz skućenog krajolika bajolik beskraj postojanja i življenja: Palić. Usprkos bura, dragosti i bonanci, nježnih i surovih barbara, on i dalje traje i traje. Siromašno i raskošno. Ne bih više... Marija je dobila nekoliko nagrada, djela su joj uvrštena u antologije i prevedena na više jezika. Čitaocima ostaje da provjere ono što jeste i nije rečeno, namjerno, jer danas se tako malo čitaju (ne)opravdano loša, a pogotovu dobra djela. Umorni ili razočarani od svega, pa i od ne tako davnih, dugo iščekivanih listopadskih promjena ka boljem sutra.

Obijest ljudi luta i ne bi bilo zla da ga i da ih nije sve više i da nas ne izluđuju u beskonačnost. Udruženi u čopore, klanove... kako bi lagodnije stigli do cilja. Vođa? Interesi! Ovdje izgleda nije toliko problem u liječenje na takozvanom salašu ili salašima, nego mrak duša, znaju se mjere i iscjelitelji. Jer ako se dogodi (ovo nije mit, priča ni prorokovanje): Kao što se materija urušava u sebe do ne svršetka već neke nove stvarnosti, uz pomoć nama znanih i neznanih sila, tako i narod bolnik, jadnik... urušivši se izjedruje u novi Svijet postojanja. Ovisno o slabosti i vrlinama koje u tome trenu u njemu preovlađuju. Silnici ovo u sebi guše ili iz velika nauka zaboravljaju. Knjige iz Svemira i ljudskog roda se ne uče već osluškuju i iščitavaju.

Noćas su oblaci kiša i lišća kao teški smetovi jeseni lili svoje radosti i tuge. Varoš i ravan ušuškani raskošju bijede i ponekim snom prebitali su stvarnost. Lahor i oluj nestašnosti i vjetar unosili su nemir, pa i u ljude.

Zašto u nama često
Mili,
Led i vatra zriju?

Riječ kao oganj ili pritišću zatravljenost i njihovu ljubav. Često izrabljena, prezrena, prevarena, nepojmljiva sanjalica života i sreće. Pisac kraj otvorena prozora knjižnice... Ujutarje, kao iz drev-svemir struna opijajući zraci mladog sunca... Nesrećni u samoći i nerazumjevanju, zašto se mrziti i činiti pakosti...

slušajući druge... kad se može... mi djeca... i drugačije. E, moj pjesniče. Nedokučiva! Još jedna neprospavana noć i dan koji izmeđ' rosom rasanjenih u bašti ruža tiho korača, kako u pusti da im ne nečini bol. Pisac zagledan u daljine... A balada...

„Subotičke novine“, 17. X 2003.

„OGNJENA KAPIJA“

Stiven Presfild, Laguna, Beograd, 2003.

Većina je zaboravila priču o termopilskom klancu, ali ne samo o toplicama i lječilištu gospoštije: „O xein angellein Lakedaimoniosis hoti tede keimetha tois keinon rhemasi pethoomenoi“ (Putniče, kad stigneš Lakedemonjanima reci da izginusmo vjerni njihovim zakonima)“. Danas vladaju grabež, kukavičluk, laž... (ne)vjera u sadašnjost, prošlost i budućnost. Napose među prekonoći Gavanima, mukom, ali ne i pravdom do tuđe imovine. Ima učinjenih i još uvijek činećih boli i nevolja drugima. Spisatelj u romanu dirljivo, lakorječivo, dubinom misli i znanja vješto nas unosi u stvarnost svoje priče, više kroz obične ljude: kako su besmrtni žene i muškarci branili svoje postojanje i kulturu življenja od moćnog ali i lakoumnog osvajača, koji (ovo se događalo i dešava) nije pojmio da moć ne ide sa ljubavlju, poštenjem, savješću... iako je primamljivo i slatkorječivo, pogotovo nemoralom. Blud krvarine rata i ratova (bilo u kojoj formi) sablast je života, mada u njemu ne bitišemo blagoglagoljivo. Povijest autoru ulazi u mistiku i ljubavnu sagu o čovjeku koji završava u stravičnoj i veličanstvenoj bici za čovjeka. Djelom borbe protivu zla ovjekovječuje se u historiji vremena a ne ispraznošću riječi. Ostalo je na vama.

Mučne i osione haračlije poput aveti lome svijet u beznađe. Ni sjećanje nam ne doseže kada je počelo. U nevjerici smo zaboravili ušuškano svjetlo. Ma kako hodočaste mjesta kajanja, lažu, dušomračnjaci. Kamo sreće da su dušobolnici, mučljivi (ne)osvajači svega vidljivog i nevidljivog pred njima i ljubitelji kaosraskoši. Ne znaju da se iz pustoši koju stvaraju nastaje svjetlo njihova uništenja. Istina, nije nama suditi ni njima nas nijekati kao ljude. Niti je cilj u ostavkama već u vraćanju onoga što su prigrabili, i po njima, za pristojno i zaslužno življenje. O razumlju da i ne razmišljamo. A moglo je i moglo bi i drugačije, ne ogreznuti u vode i žar Vavilona, već u kajanje.

Sami u pusti uz jecaj i smijeh vjetra još uvijek se traže. Kušani spletkama onih koji hoće da se mrze.

Ne govori

Mi, jedno drugo poradi nas samih

Trebamo.

E, moj pjesniče! Nitko im ne pruža ruke. Svesci u policama knjižice greju na ranom suncu dok pisac nešto veselije kraj otvorena prozora bludi u vrt. Onaj ugursuz (a ko bi drugi) opet mi je uzeo najljepši pupoljak ruže. Dijete me začikava svojim nestašlucima, a ipak žena. S toliko čari u srcu i duši, ponajviše brigama. Prijatelju, a oni sve bliži i dalji? Nisu bitni već oni sami, drugi neka čine što hoće, teško je reći mislima, već riječima. Balada je onih koji vjeruju... A plavet lahora s prvim mrazem jeseni i nešto toplijeg ozarja jutro nakon neprospavane noći topi se u novom, i vjerojatno nemirnom danu. Ona, duhom i tijelom toliko produhovljena i lijepa, negdje u samoći ravnice, pjevuši svoj uporni i tii pjev, o bolu i sreći u srcu i duši, jer zna da ništa nije toliko krhko i prolazno kao ljudska pakost.

„Subotičke novine“, 24. X 2003.

„KNJIGA“

Davno smo imali ovakve hladne, kišovite i sumorne dane krajem listopada, kao i brojčanu izdašnost knjiga na Sajmu i cjenkanje prodavaca sa kupcima, samo da bi ih prodali. O zanimljivosti ili ne – možda drugom prilikom. Knjiga je „Simbol svijeta“. Iz **Otkrivenja**: „stablo života u središtu raja“. Listovi i slova predodaju sva bića i Božje odluke. A brojne druge knjige objave su prevedene na razumljiv jezik. Kod nekih nalazimo izreke za izlaženje na svjetlo a kod drugih očitovanje počela i kozmička uma iz makrokozmosa kao i u mikrokozmosu u srcu i pojedinačna uma. Poistovjećuje se i za traganjem za Gralom, kupom i kaležom, posudom Svete večere unutarnjom ispunošću Božanske milosti, koju je Krist darovao svojim učenicima i koja hrani, duhovno prosvjetljuje i čini nas neranjivima, sam Krist! Riječ vrhunske mudrosti za kojom još tragamo, što iziskuje uvjete unutarnjeg života koji su malokad na okupu. (Vidimo kako je čovjek pomalo i kaos sna a ne san. Mi trećinu života provodimo u spavanju, od tog u sanjanju četvrtinu, a gdje je sanjanje na javi?). San je najtajanstvenija i najbestidnija osobna pustolovina, duboko zapretna u dubine svijesti i izmiče vlastitu tvorcu. Kakav bi bio izvor spoznaje o čovjeku kad bi ga se sjećali u cjelosti? On je u nama mentalna djelatnost koja živi, misli, osjeća, doživljava, umuje, na svakodnevne djelatnosti i na svim razinama. Duboka težnja individuumu: San-proroštva, pouke, inicijacije, telepatije, predosjećaja i na javi. Po simbolima i psihičkim funkcijama liči na noćni. Jedno tjelesno imanigiranarno Ja u fantazmatičkom arhaičnom Ja. San nam je potreban za biološku i psihičku ravnotežu. Pribavljač je duševnog stanja sanjača i ubrzivač osamostaljenja i upravitelj razvoja napredovanja i upotpunjenja čovjeka... Drama sljepila pred duhovnim zbiljostima veća je što iskrenije vjerujemo da ih tražimo. Naše se ljudsko savršenstvo ne osvaja materijalnim kopljem (bilo da je od čega) pa ni nasiljem kao blagom, nego temeljitom preobrazbom duha, srca i ljubavi. Knjiga je zrcalo čovjeka koju je napisao ili piše. I ne smije se pustiti tama ni u izdavaštvo ni u knjižice ni u medije... ni u (a ima ih sve više) ljude, kojima je ovo djelatnost. I događa se (ne)vjera, bili gore, na sredini, dnu ili između na skalinama društva, te kao nekoć proroci, nego kao hijene nas uznemiravaju. Misle da se ljubav, moć, prijatelji, radost, sloboda... pa i život kupuju raznom prostitucijom a ne dobrotom?

Zna li neko knjigu o bludnoj vještici, koja čarolijama krčmarice zavodi žrtve i smije se njihovoj naivnosti, dok ranjeni odlaze? I prosjak jedan razum nerazumlja ili ljubav iznenadna, obe strane, ostao. Uništavajući se sanjare i čekaju.

Pisac kraj otvorena prozora knjižnice i jato krvavih ruža u vrtu, tko zna kome namijenjene? Biser u oku mu se prelijeva.

- Napisah tolikih riječi mar...
- Opet negdje lutaš,

Dijelit nas ne smiju i neće! –
Gorko.

Ona trena, puni mjesec i divlje grimizne ruže prtile drev razvaline grada. Njen glas pleo od svilenih niti je duge, zlata i suza čas prkosno čas nježno baladu života im je prognanika. Neprospavana noć sa kišom, vjetrom i dukatima lišća sve do jutra opet tražili... kao i ti nekoć Pjesniče-putniče i Kći mjesečeva grada... sluteć na vašim se putevima... neka je to vaše a ne onih koji vas... Zamišljen u njemu znane i neznane prostore vremena, krajolike ljudi... salaša i oko njeg... i dalje... lik žene u mukama... pjesme joj iz daljine koja plavi zrake sunca, varoši, ravnice, misli... i još jedan novi nemir dan.

„Subotičke novine“, 31. X 2003.

FERENC DEÁK

Govore mi o miješanju u politiku, a ja, u ovom oluj vremenu pokušavam oslušavat glas iz knjiga, ljudi... života. Koliko god smo jedinke pripadamo i obitelji svijeta i tako su nam neki događaji blijedi, veličanstveni i između. U rukama prelistavam časopis „Rukovet” i pjesme Ferenca Deaka, razmišljam: traži li čovjeka ili neku svoju istinu, kao i svi mi. Pisane običnim riječima i jezikom (a kako drugačije kod vrsnih umjetnika), ljudski, raskošno, toplo... u želji očovječenja čoveka, ne obazirući se na njegove mane i vrline. Čitajući ih u ogorčenosti i svakodnevnoj upaučenosti možda će vas minuti proći kao gladnom slavuju jad u bašti punoj trešanja.

-I odjednom
glas iz tvojih očiju
saopštava mi sreću
Da li samo za tren?

U drugom i četvrtom stihu, koliko misli, obećanja, razočarenja, sanjarenja... baš kao i sam život, ali nas i tješi. Kušnja iskonske ljubavi između nas i drugih. Samo je pitanje koliko je u tome času prihvatamo zastranjeni svojim slabostima? Ali je sigurno da se u tom trenu rađa još jedan Novi svijet. Ulomjen ili ne, u našu svijesnost, povratka nema i postajemo životonosci ili ubice. Možda i neovisno u postulatu drugih o životu A dešava se i izgriza nas do iskon nijekanja ili kajanja. I tako slovo, riječ po riječ, stih po stih... sve do pjesnika i onih koje susrećete, ne iz radoznalosti već ljudskosti kako bi bili ljudi.

Da se više susrećemo a manje rastajemo, bili bismo bogati dubinom stvarnosti u kojoj živimo. Lakše bismo trpeli riku, bolje sablast krvi, onih koji teže za (ne)vlašću pokoravajući sebe a ne narod. Njihovi ratovi su vraćanje starih i novih računa. Riječ prevrtljivost je blaga i teška, danas uprljana od mračna (bolje tamna) uma, srca i duše: život- ženu. Većina od njih vjeruju lašcima koji im umjesto slobode nude sužanjstvo, u raznim formama. Zaboravljaju iskrenom naivnošću a ne slavom zatiranjem ljepote. Ne zaboravimo vatruštinu obijesnih zvijeri u ljudskom obliku, godinama nas smetaju. Boli, ali drugačije se ne može, trebalo bi ih odstraniti, kako bismo lakše živjeli u boli, kušnjama, ljubavi, radostima... protivu ovih očajnika valja malo dobre volje a ne hrabrosti.

Priča kako ljudi, ljudi kao priča koja teče bolesna i truje. Imaju li ljubav šutjeti? Žal! Cvijet nad cvijetovima ma kako ne savršen nije njihovo ga lomiti, paziti ni čuvati. Oni neka među sebe rešavaju svoje radosti i tuge.

- Ovaj puta...
Lutopjesnici i prognani na nove smo pute
Il', stare Mili?

A trebalo je... Pisac u knjižnici kraj rastvorena prozora – svježina jutra povija brige mu na licu. E, moj pjesniče! Noćas su ponovo šaroliki oblaci kiše, grmljavine (vraćali se ljeto ili nestrpljivost naroda) i lišća zaklanjali srpoliki mjesec, jave il' sna? Vjetar, taj čarobnjak, sanjalica i drugar vam drumova po običaju (o vama) zagonetno smješkao, igrao kao nestašni dječak varoši i ravnice. Pisac gleda kako novorođeno sunce podmlađuje tajom jesenje magle još uvijek pospano jutro (ne tako davno u velegradu je moglo biti i drugačije) i čuteć nemir oluja dan.

„Subotičke novine“, 7. XI 2003.

„IME RUŽE“ Umberto Eco; GZH, Zagreb, 1984.

Sveučilišni profesor semantike u Bolonji, intelektualac i znanstvenik koji se bavi estetikom, filozofijom, historijom, lingvistikom, psihologijom i književnošću. „Ime ruže“ je filozofsko-kriminalistički roman oslobođene opsesije u vidu pripovjedača. Otvoren je po fakturi anahronizma a zatvorene i čvrste konstrukcije skrivanja iza drugog. Monolitnost likova je dosljedna fikcionalnosti i povijesno situiranoj radnji. Predstavlja cvijet nove talijanske avangarde. Radnja se odvija u srednjem vijeku ali nije i bijeg od sadašnjosti. Prisutna je nezahvalna potjera za bibliografskim podacima tragača za knjigom *Opravdanja* kroz trostruki okvir fiktivne autentičnosti kroničara i nužne ograde od njezine nepouzdanosti, a koristi se metajezičnim značajkama. Osnova kompozicije je hronotop benediktinske opatije i opsesivni motiv našeg vremena: knjižnica-labirint, stoljetna patina gotike i labirint koji premašuje vrijednost spojnice između dvije epohe – križište inicijacijske kušnje na putu ka objavljivanju istine i račvanje metafizičke zagonetke u koju se zapliće um ovovremenog odgonetača. Kulturni arhetip je praobrazac ljudskog mišljenja i svjedočanstvo o cjelovitosti i kontinuitetu civilizacije uopće. Ljudska istina je privremena i maglovita, jer iskustvo pojedinačnog je skup veza među djelićima nereda na čemu i o čemu razum nagađa i razmišlja. Kada plane i proguta (znakove) samu sebe, ali ne i nju samu, ona se nanovo javlja kako bi uspostavila kontinuitet povijesti. Jednostavno rečeno: istinu nije pametno uvijek objavljivati, ali tko smo mi da je smijemo priječiti drugima?

Između ostalih vladanje drugima bez ljubavi je kraćenje slobode istini. Priče onih koji su i koji bi na vlast – nisu li zajednička bolest? Već se i djeca smiju ovoj ne komediji nego satiri, ispraznoj šarenoj laži i jalovom sjemenu bez ploda života. Dok jednom dobar domaćin hajdučiju ne počisti!

Treća priča, priča je o ženi, o tako često nedostupnom i dostupnom biću (istini ili tajni života) na Svijetu koje neprekidno iznenađuje. Možda i samu sebe. Ona je u čovjeku duša i sa duhom u njemu gradi sklad, pravedne misli i djela. Osjećajnost i iracionalnost! Počelo pragrijeha je duša a (muško) duh potvrda. Put (tijelo) i duh požuda, ali i unutrašnja spoznaja i bračni čin. Sigurnost, utočište, toplina, nježnost, hrana... Kao majka predstavlja prvo iskustvo nesvjesnog, a može biti i uništeljica, ovisno o svijesti pojedinca. Zlo na Svijetu je po nama, kao i dobro. Pisac kraj otvorena prozora u ožutarju kao da prelistava u još nezašlom punom mjesecu horizont: put do tamo i nazad, sa Sajma knjiga... Ugursuz i šećerlence još uvijek do kuće preskače žičane ograde i tako se povrjeđuje. Baš kao i sa pričama i povjeravanjem drugima, koji iskorištavaju njenu naivnost i uništavaju. U biti, duša je od čovjeka i pati. Zašto, prijatelju, ne sjednete kao odrasli i otklonite od vas lešinare? Tebi nije do slave, vjerojatno ni njoj... Šapat iz daljine...

- Ovdje sam Mili a ne neznanka!
Tuga u očima.

U knjižnici stoljeća, ćut svoj ćute, a u pospanom vrtu pupoljak grimizne ruže i ljubopitljivosti žene. Kako li ju je držala nježno, u svojim rukama, zbunjena sa smješkom na usnama, a u očima kao dah *Pjesme nad pjesmama*. Vani u sumornom i prohladnom danu vjetar, kiša i žuto lišće. Ruža je savršenstvo i Očitovanje iz praiskon voda. Kalež života, duše, srca, ljubavi i mističnog ponovnog rađanja. Sabat-odmor i sveta dokolica, posvećena mišlju na stvaranje. E, moj pjesniče, valja se okrenuti i drugima, napose kad iste boli bolujete. Pisac gleda mlado sunce što misli, iza neprospavane noći uvija u novi oluj-dan.

„Subotičke novine“, 14. XI 2003.

„KRALJEVSTVO ZLATNIH SUZA“

Zenon Kosidovski, Agencija „Trivić“, Beograd, 2003.

Razmišljam, prelistavajući ovu, ni prvu ni vjerojatno posljednju, knjigu o propasti jednog naroda. Pozne sate noći krađu varoši, ravnicom, jezerom čiji vali u svom krilu mreškaju mjesec i zvjezdano nebo, i još dalje među salaše... Srećom, pošasti se ovim krajem nisu dugo zadržavale. Trpeći svoje a zatim tuđe (koji ni svojim nisu trebali) gospodare pijane lakumnošću, mrako, umišljenošću... kako su sebe zatrli. Valja se boriti protivu zla, a nekada je to njegovo odobravanje i krivica. Tvrdi, prekaljeni i žestoki ljudi, koji nisu marili o teškoćama, opasnostima, gladi, žeđi, bolesti i smrti, stigli do svog su cilja – zlata! Neki da se obogate, drugi najamnici, treći pustolovi... zapravo bježeći od istine grijeha. Svjesno ili ne, oboružani bezosjećajnošću, fanatizmom, laži, licemjerjem, pohlepom, požudnošću neiskonskom (nije ni danas bolje), nego ruglom ljubavi, sebičnošću, surovošću, vlašću. Pri susretu sa iznurenim indijanskim plemenima i njihovom civilizacijom, glađu, močvarama, nepoznatim bolestima, oblacima otrovnih komaraca, planinskim grebenima, pustinjama, ubitačnim prašumama, žeđi... ponajviše razočaranjima sa obe strane. Ogriješili su se i krvlju da bi dokazali kako su jači i od života. Prešli su u nejas toponima i priča. Zbog toga nad Andima sve je manje u plavom beskraju neba kondora (avatar), utjelovljenja sunca i posrednika.

Zlato rođeno iz zemlje savršenost je i neobična kovina. Jarkost svjetla, sunčeve, kraljevske i božanske biti. Spoznaja, besmrtnost, periodična obnova prirode. Plodnost, obilje, vlast, os topline, ljubavi, dara, žarište svjetlosti. Jedina kovina koja se tka, kao tkanina. Temelj mitova. Teško ju je pribaviti još teže služiti. Postolje znanja i mudrosti, preobrazba čovjeka putem Boga u Boga. Sam Krist! Ako se upotrebljava za (duhovno i materijalno obogaćenje) traženje, bogatstvo, suprotno je propasti. U prilog tome su i brojni primjeri iz povijesti pa i našeg vremena. Samo, da li se sjećaju?

I posljednje lišće ove jeseni, kao što je ljeto, odlazi u njemu znane krajeve. Nebo šarenije svojim svicima, svakodnevnica usamljenija i teža. Pisac još od noćas neprospavanih sati i otvorena prozora knjižnice bludi u igru magle i jar jutra, grada, pučine rukopisa ravni, balade i...

- Razoriše ga ne tako davno. – Mjesečina i u njoj zvuci...

- Al' ne i nas! –

Život u njoj oluja jauk.

Biće koje hoće da živi ono što jeste – žena! Sa svim manama i vrlinama. Je li krivnja? Da nije tako zar bi patila često i u suzama. Nitko da ih obriše nego ih pospješuje. Imaju li ovi junaci duše i srca? Licemjeri i zvijeri divana! Umiju li ili neće da uzmu papir i olovku u ruke, a kamoli mudru knjigu da su pročitali, opčinjeni praznoglavljem zla i pljačkanjem zlata-duše. Nije pjesnik samo onaj kome govore. Krhka i čvrsta kao latica ruže, povrijeđena naivnošću drugima

koji je izruguju, kraljevna osame, očekuje uzvraćaj ljubavi. Pjesnik života! E, moj pjesniče, očarani baladom, razočarenjem, samo su vama znani putevi vaši do... Pisac: Još jedan dan, obasjan zlatom sunca i nevjerice, hita nam u susret olujan i željan drugovanja.

„Subotičke novine“, 21. XI 2003.

„BIBLIJSKI PRIRUČNIK“

David i Pat Alexander, KSGZH, Zagreb, 1989.

Preda mnom je nauk knjiga Starog i Novog zavjeta, kreposti i mijene, *lat virtutes et vitia. Psyhomehia*. Vodič za nadahnuće i znatiželje. Podijeljen je u četiri dijela: Uvod i cjelovit pregled Biblije; drugi i treći dijelovi su Stari i Novi zavjet i kako im razumjeti tekstove uz slike, zemljovide, grafikone; četvrti dio je analitičko kazalo tema i njihovo lakše nalaženje u biblijskom tekstu. Ovo je informativan, jednostavan, praktičan i zanimljiv priručnik, rad mnogih stručnjaka o smislu Biblije i njenoj moći da mijenja čovjekov život. Listovi kao oblaci do priče o Rahabi i Jerihonu, u prijevodu Mjesečev grad. U pustinji izvor voda, palmi, raskoši... Mjesec je odraz sunca, racionalne spoznaje i vječno vraćanje počelu. Vremenitost vremena i ciklična evolucija voda, kiša, vegetacije... Sjever i zima nasuprot jugu i ljetu. Ljepota i svjetlost u mračnom bespuću. Uzrok praiskon voda i kupa u njoj napitak besmrtnosti. Pišu o biološkom ritmu i principu ženskosti. A kod nomadskog hebrejskog naroda najbitniji je simbol lutanja, kao i čovjek u traženju istine koji trpi mijene. Razorili su grad. Jedna popljuvana i ponižena milosnica, ne iz straha već iz vjere i ljubavi u ono je vrijeme ušla u Davidov rod. Dok okorjela srca, bluda magija, krađe, laži... pustahije života, sugrađani njeni oskrnuvši joj iskon bića i žene ljubav, zatrli lozu.

Zar se ovo ne događa i danas na svakom koraku i razini? Ne vjerujući gotovo ni u dobro ni u zlo, u najveću herezu našeg doba, sve je na prodaju pogotovo čovjek. Misle kako su besmrtni i nezamenljivi. Rulja, bolje legija u trenu kad želi ili nam rane već zavija.

Mitsku dramu psihe i Erosa čine surove želje i eterične ljubavi. Domišljatost i oskudica. Vječito nezadovoljeni i lakomi kako bi stigli do cilja. Utjelovljuje želju kojoj ne treba posrednik i skrivanje. Vječna mladost svake duboke ljubavi je stanovita neodgovornost koja se igra ljudima. Sveopće i vrhovne moći. Ne samo kontinuitet vrste nego i unutrašnja kohezija svemira. Jedinstvo suprotnosti. Prijelaz od nesvjesnog jedinstva praiskonskog kaosa na svjesno jedinstvo konačnog reda. Ontološki izdan napretka onoliko koliko je uistinu jedinstvo, a ne samo prisvajanje. Izopačena postaje načelom razdvajanja u uništenju vrijednosti drugog, u pokušaju da se on egoistički podredi umjesto da se oboje nesebičnim davanjem obogate i čine ih višim. Spoj dvaju odvojenih dijelova spoznaje i bića.

Povremeno sjedim u spletu ćelija i drev hodnika, a u skritim žicama tamburice, učitelj bogat životom i pročitanih knjiga govori: „Nisu kod kuće oni koji ne smiju ući u bit istine“. „Oni koji skidaju vlast misle da su bolji, a nisu jer su skloni drugima vladati.“ Nakon žrtve Bogočovjeka za nas mi i dalje ne osluškujemo Njegov glas i riječi...

Pisac kraj pisaćeg stola... U omaglini njenih čari patnja duše i srca. Smutna djela, ljudi prijatelja, sve od praiskon počela. Nevjerica. Rođeni za svjetlo a mračni. Gdje mrginj radosti, bola, nade, ljubavi i u ljubav? Ne bi ogorčavali da

nije plam i krik suza!

- Prijete...
Zalud! -
Ona srcem.

A na njemu pero i kao snijeg Hermona (planina visoka 2.814 metara na tromedi Izraela, Libana i Sirije, nazvana Sirian) papir, ispisan krvlju. Kroz otvoreni prozor knjižnice na licu prvi zraci sunca i na čelu duboka brazda prijeđa: dvojbe: kajanja, ljubavi, mara, sreće, tuge... vjere. Gubljenja i dobijanja od neba i zemlje. Da nije ovog mi, e moj pjesniče, ne bismo pobjeđivali... Neka ova varoš i jutro utka u baladu najljepšu bijelu ružu joj u rukama. Iza neprospavane ne samo za njega noći, vedar al' i pun oluja sviće dan.

„Subotičke novine“, 28. XI 2003.

PRIČE O KRALJU ARTURU, OKRUGLOM STOLU...

Po svoj prilici kralj Artur je bio ratni vođa oko 500. godine naše ere protivu Saksonaca, nakon rimske vladavine u Britaniji. Koliko je sve ostalo stvarno ili izmišljeno ne možemo kazati, jer nismo doživjeli. Svemir i smrtni u njemu trpe mijene. U srednjem vijeku Artur je junak priča putujućih pjevača iz Velsa i Bretanje po Engleskoj i Francuskoj. Po jednoj verziji kraj Artur u želji da izmiri razmirice svojih vitezova daje izgraditi za njih u dvorani Okrugli sto; po drugoj, sto je vezan za Sveti gral, kalež iz kojeg je Krist na Tajnoj večeri dao učenicima vino (krv svoju) i kruh (tijelo) da blaguju. Sv. Pričest! A Josip iz Armateje na tu večeru u putir je uhvatio nekoliko kapi Kristove krvi, na njegovom putu ka Golgoti i preminuću. Kalež je postavio na sto sa jednim upražnjenim mjestom za Judu Iškariotskog, ako se pokaje za krvooskrvnuće (zar toga nije i danas) i izdaju Učitelja. Ovaj uzor, po savjetu Merlina, uzeo je i kralj Artur i dao načiniti Okrugli sto. Usamljeni vitezovi lutali su svijetom služeći drugima u borbi protivu zla. Griješili ali i dizali oplemenjujući sebe. Zapravo, Sveti gral je zemaljska slika zajedništva i idealnog društva na nebu i ne uzimanja nego darivanja, a da se ne očekuje uzvraćanje.

Gramzivost, izdaja, nesloga... koja nas vodi gotovo u neizlečive boli, mural je našeg vremena. Forma je slična jednom od razbojnika sa Golgote. Uprkos sjajnih riječi i odijela kojima hoće da san očaraju ne uspijevaju da se otrgnu od svoje primitivnosti. Davno predani zlu i sebe danas prodaju, misle kako je narod glup. Ne znaju ili neće da znaju da su debili i sluge moloha i mamona. Ne primjećuju kako se mir budi, strašniji od svih sila u Svemiru i zatire ih u vječno nepostojanje. Ne mržnjom nego ljubavlju u njihov sopstveni jed. Baš kao i naše sunce koje se uprkos naših teorija ne troši već opstaje.

Vraćamo se priči, priči koja liječi a naše (ne)drage prijatelje vraća u pustoš, iako ni nama trenutno nije lako.

- Praiskon knjiga il' na cesti... - Njenim riječima on blago osmijehuje,
Dok lahor mjesečine u biću joj zri:
Sve je počelo iz čista...

Pupoljak grimizne ruže u kristalnoj vazi na stolu i kraj nje još jedan krvlju ispisani bijeli papir. Ove duge neprospavane noći. Pisac gleda kako novorođeno sunce ko dijete zaviruje u ispisane riječi. Jutro umiva za ovo doba godine u proljećnom zraku. Gotovo da cijela varoš (odavno je ovako) spava uljuljana u laž a ne život. Čeka se što i zašto? Negdje u ravnici i lakom kao Skaska o vatri prahu-magle i ponekog poljskog cvijeta njen tie pjesme glas, u traganju za lijekom i istinom. E, moj pjesniče! Sve do u baladu. Biti pustolov je davanje rijetko dobivanje. Ali tko to razumije? Sunce na horizontu sve je sjajnije u svom oluj pohodu ovog dana.

NIKOLA ŠOP (1904-1982)

Teško je otkrivati tajne u riječima, ponajviše pjesnika.

*Među njima se sija sama jedna sjena,
Nemirna moja duša, tužna lotalica.
Ona nečujno doleti do kreveta njena
I tiho je pokrije, spuštenih trepavica.*

Nikola Šop, prevodilac latinske klasike, ostvario se i u svojim vlastitim djelima u više književnih formi. Začuđujuća bogatstva jednostavnosti, pažnje, raskoši, topline i veličine – u riječima su kada govori o ženi. Ne u oblacima, već u srži i bitku života.

Ovnovi u krdu svijetla obraza i ponosna čela, boj među sobom vode, praćeni kamarilom, za prevlast. Misle da se bez njihove razbojničke glupomudrosti, tiranije, urlika i uništavanja ne može. Ne obazirući se na nas, penju se u svojoj neprikosnovenosti tronu, zapravo stratištu koje ne vodi na blagodet nego propast (ako je možemo danas zvati) civilizacije. Vrijedno je potražiti kako Šopove pjesme tako i njemu slične, u svim porama društva i djelima koji se ne podsmjevaju biću žene, njenom mjestu u ovovremenoj realnosti. Ovo nije sibiljska knjiga već razmišljanje o onome što nam se događa. Od (ne)razuma slatkorječivih licemjera, pa do kolega na radnom mjestu – i ovaj Svijet čini žena jer ga ljubi. Šuti, pati i čeka, ako smo je uvrijedili, da joj učinimo i nešto dobro, radi života čija je ona nositeljka. Različitosti nas mire i dopunjuju ako smo djeca svjetla. Negdje iz daljine u stidljivoj plaveti jutra, iza duge neprespavane im noći, grmljavina stada konja, rosom vatre sa banka jednog, umiveni, salaša još uvijek zbunjene traže gospodare. Radosni smijeh i pjesmu života.

Kroz otvoreni prozor ulazi nešto svježiji zrak. Prijatelju! Umorno dok stoji kraj pisaćeg stola a na njemu započeo cvjetati pupoljak grimizne ruže i bijeli papir krvlju ispisane pjesme.

- Mili, ne brini im pute
Već naše odavno... –
U očima molitva i duge sjaj.

Pjesme tvoje sve jače u tišini bude dane, u kojima nekoć nisu bile. Sjećam se druge, ako bih naveo stih, došli bi do nje cijele. Ali, suprotno od nje u baladi, Oni su sve bliže. Jer, nađu li se dvije ranjene i bolne zvijeri, ne mogu učiniti sebi nažao, nego drugima. Radi njihove a ne svoje ljubavi. E, moj pjesniče! Možda samo On zna kamo... Nije naše nego vaše odlučiti. Topli novorođeni zraci sunca, na uštrb hladnog jutarja i ljudi, u ovom nikako rasanjujućem gradiću, čile u odgonetku ili zagonetku balade... Uprkos onih koji iz raznoraznih razloga ovo ne prihvataju milo i rado. Budućnost je dijete koje vjeruje, ljubi i prašta, zagledano u sve žešće dane što dolaze.

„Subotičke novine“, 12. XII 2003.

LEKSIKON IKONOGRAFIJE, LITURGIKE I SIMBOLIKE ZAPADNOG KRŠĆANSTVA SNLKS Zagreb, 1985.

Umjetnička ostvarenja stoljećima su vezana uz kršćansku predaju. Njihovog istinskog čitanja nema bez poznavanja određenih tema kao i umjetničkih odnosa prema tim temama. One obuhvataju različite ali srodne discipline i predočuju ih čitatelju. Kako je kršćanstvo do raskola u XI. vijeku bilo jedinstveno, radi usporedbi u leksikonu nailazimo i na istočne varijante tema ikonografije. On održava i generacijama stvorenu kršćansku kulturu, kulturu u Europi koja je prešla u univerzalnu i suvremenu civilizaciju. Knjiga se pridržava terminološki zastarjelog teksta Vulgate, na čijoj je osnovi teksta i asocijacije građena zapadnoeuropska ikonografija od ranog srednjeg vijeka do danas. Leksikon nas upućuje i koliko se Crkve ujedinjuju a manje razdvajaju. Ne činimo li krivo razarajući mir, dostojanstvo i cjelinu ljubavi?

Zasjenjuju nas svojom skromnošću: gozbi, automobila, divot (ne)ukus palača, odijela, (ne)plaćenih računa, ljetovanja, (ne)poklona... ali i duga istini. Kao što je i Irud nekad Isusu, trima mudracima i narodu. Govori najstarija i najtiskanija Knjiga na svijetu, a nama svakidašnjica života. Zar nas ne mogu barem ovih blagdana ostaviti na miru. I onako je u gradu i među nama urlik vašara, umjesto radosti i veselja. Njihov svijet, vrijeme i stvarnost nisu naši jer ne vode boljem sutra. O tome svjedoče njihova djela, izgrađena na trusnim i nepouzdanim temeljima.

Pisac nad bijelim papirom na stolu. Zamišljen među knjigama i kaosu misli. Ne tako davno utihlih zvijezda na nebu iza duge, duge... neprospavane noći. Isprazni ne znaju granice. Ona pak niti je glupa, ni slaba, ni strpljiva patnica, već odlučna ako je riječ o ljubavi, životu. Umije i da se brani poput orkana.

- Lutali i dugo tražili...
 - Radost i tuga u njoj.
- Zbunjeni lahor tio im miri.

Ne valja bježati od isitne uprkos onih koji ih svađaju. Vraća na čas na još uvijek grimiz neprocvjetani pupoljak ruže. E, moj pjesniče! Njeni su žali ljudi koji je iz pakosti vrijeđaju. Ona nije varka već stvarnost koja se uvažava. Razumijemo li ili ne, u njenim činima, mislima i osjećajima. Pisac širom otvara prozor, maglu jutra mlado rastjeruje sunce. Pospana varoš ko nekoć Betlehem. Putnik ili moreplovac pred novom ili starom zagonetkom ispisujuće balade i košave dana.

„Subotičke novine“, 19. XII 2003.

PRAVO NA KOMAD SLATKOG KRUHA

Shel Silverstein, Mono i Manana Press, Beograd, 1997.

Silverstein je autor knjiga proze, poezije, pjesama, crtanih filmova, pjevač i svirač. Ovo je njegova nježna i tužna priča, namijenjena kako djeci tako i odraslima, o umijeću davanja, prihvatanja, uzvratanja i iskonu ljubavi. Jednostavno i toplo. Ako vam ispričam sadržaj ili poruku o „Dobrom drvetu“ knjiga neće biti zanimljiva. Usto, svako je u svom bitku neponovljiv. Radi ovog prepuštam da ga iščitavate, kako bi otvorilo nove a možda i stare dovoljno nerazumljive svjetove, otvorilo put ka oplemenjenju sebe i drugih.

Svako ima pravo barem na komad slatkog kruha, čašu vode i suživot kojima se toliko govori a gotovo ništa ne čini. Istina, ovog puta još je više obećanja negdje u budućnost, koja ni brojkama ne mogu da se iskažu. Kamo, čemu i zašto?

Ljubav nije krš, ratno polje i pljačka već darivanje, netraženje, i hvatanje i primanje bez predrasuda. Građena je oduvek među ljudima. Često otkrivana i pri kajanju, i ne može se kriti. Izdan života. U novogodišnjoj noći padaju krinke uz (ali kakvu) trpezu. Bijeda, koju do sada nisu ili ne prihvatamo, uprkos svih zala. Put ka osvješćenju duha, razuma i srca, djelima. Gorkoočitost onih koji nam posipaju pepelom glave. Ne valja se osvećivati ali ni biti bolećiv. Jer nikako da se osvijeste i puste, godinama, druge nešto učiniti. Namete, gromoglasnost i medorječitost kao korov, pudar i ratar čupaju iz plemenitosti. Dug i mukotrpan put, kao i u priči, ali se mora ne sa nadom nego vjerom. Ne zbog nove već mučnih godina koje su iza i onih koje dolaze. One su u nama i mi u njima. Nerazdvojivi smo od počela vremena čovječanstva. Stvarnost, a ne mudrovanje života kao i naše patnje, napose u posljednje doba rijetkih radosti i nepatvorene ljubavi. Razmislimo.

Pisac: U modrilu neba zlatni galeb oličenje slobode, rve se sa olujom u visinama. Kao u romanu.

- Šutiš... -
Tio ko laki sanak.
- Riječi su Mila... -
Blago.

Jutro iz daljine u baladu hrli. Ništa nije gorče i slađe od onih koji misle kako uz dudovaču i sirovo pečenu prasetinu pripremaju buru poganiju ispraznih riječi. Rumeno miješa po krovovima varoši, policama i dalje... prelazi u rađajuću kišu sunca, misli i vijar dana, kao neprospavane noći. Još jedna pjesma na bijelom papiru na stolu, dio vaših ćutnji i... E, moj pjesniče, kad bi vas netko razumio ne bi se ni doticao taja vašeg svijeta, ni iz dobrih namjera, a kamoli zla. Jer dovoljno je oluja u krajolicama i krajoliku vam života, riješit ih samo vi možete. Prijatelju... balada... jednom drugom prilikom... U daljini

još uvijek kas ozlaćenih konja u ravnici i zlato talasje jutra koje nastavlja da vri. Pisac s čašom starog pjenušca iz samo možda njemu znane kleti prilazi i otvara prozor, gleda negdje u šir polja... njen čarobni glas pjesmu im zri.

„Subotičke novine“, 25. XII 2003.

GRADITELJ SVOJE OKOLINE

Uspon čovjeka, Jacob Bronowski

Bronowski (1908-1974) je rođen u Velikoj Britaniji a podrijetlom je Poljak. Naobrazbu je stekao u Cambridgeu. Bio je profesor i direktor na Salkovu institutu za biološka istraživanja u San Diegu, u Kaliforniji. Nakon uspješne televizijske serije BBC koju je emitovala i JRT napisao je knjigu „O čovjeku – graditelju svoje okoline i budućnosti“. U njoj susrećemo povijest u njenoj najširoj formi, ljudski dar vladati i razumjeti prirodu. Kontekst društva koje otvara vidike civilizacije a ne samo budućnost znanosti na osnovu suvremene filozofije prirode, poslije renesanse od općeg ka individualnom, od prirodnih prema društvenim. U najjednostavnijim čovjekovim kulturama do naših dana znanost i znanje čine konkretne ljudske misli. Otkrića su ispunejnja životom i samostalnošću. Listovi knjige daju čitaocu osobenost, prostranost i vremensku neograničenost njenih iščitavanja. Nema prave filozofije i znanosti bez humanosti. Nažalost, gledamo i osjećamo kako je ovo danas rijetko i pogubno, za pojedince, udruge i cijeli Svijet.

I baš radi ovog „Uspon čovjeka“, jasno i blistavo pisan i ilustriran stotinama crno-bijelih i kolor fotografija, treba čitati. Čine ga: Niže od anđela, Plodovi godišnjih doba, Život u kamenu, Skrivena struktura, Muzika svemira, Zvijezdani glasnik, Slavno vrijeme, Žudnja za moći, Stepence stvaranja, Svijet atoma, Znanje ili određenost, Generacija za generacijom, Dugo djetinjstvo.

Gotovo da je suživot! Jedni misle – po rođenju im je vladati. Drugi – iskreniji ali ne i složeniji, ne uspjevaju se prvima oduprijeti. I tako, ništa nije ubojitije i trošnije u rukama ljudi nego vlast. Smije li kapetan(i) broda kada on tone sa njega bježat kao štakor, (ne) kajući u svoju privid časnog čina krmarenja s narodom. Mučno. Neotriježnjeni dušoumopolnim voljnika ulazimo u još veću bijedu im djela-riječi neriješenih svojih u ispred kuće nevolja. Palih krinki, vilajet mraka a ne blagog ugođaja vilinsko-kraljevske gozbe života. Vrijeme, prijatelju, ima svoje udoline, gore i planine: boli, nade i dragosti. Pisac, uprkos onih koji ga ne čuju, u mutno bijelom-sivilu žar vatre i vjetra iz ognjišta među knjigama, misli... Vani ples, kao gugut leptirova, pahulje snijega i skoro u liniji između neba i zemlje kolut sunca.

Pusti me, kraljevno! –
Teško, dok ona umilno:
Dvije sanjalice jače
Od kliktaja su oluje!

Kroz opustjelu aleju, staze, krošnje u šumi i nedalek obalje vodenog zrcala šapat buj čarolije svibnja. U sjeti, smjehu i strepnjama... ćutnji, ni samima a kamo li drugima povjerenih. Na pisaćem stolu pjesma iz balade koja još nije završena. Kći mjesečeva grada sjetno se smije. I crveni pupoljak ruže. E, moj pjesniče! Dan u zlatnom kovitlu jutra.

„Subotičke novine“, 9. I 2004.

PLEMENITE I ZLE PORUKE

Helen Danmor, „Laguna“, Beograd, 2003.

Mnogo je djela, kako stručnih tako i iz lijepe književnosti, vjerojatno će ih još biti, o Lenjingradskoj epopeji iz 1941. i njenim učesnicima, koji su gotovo svi heroji. Njihova toplina i piščeva nesavršenost, u nekim dijelovima, knjigu iskupljuju i pročišćuju od njenih nedostataka. Možda skromnih riječi ali široke duše i srca, ovo je spisteljcina opomena da se ovo više nikada ne dogodi čovjeku: bol, glad, mržnja, patnja, siromaštvo, uništenja, zime... Čitko, dirljivo i nenametljivo, pisano ženskom intuicijom. Grad-čovjek i čovjek-grad, „Svijet“ gotovo u bezbroj oblika, sve do konca vremena. I ako vam je ispričam, reći ćete da izmišljam, lijepa je ovo, surova i od svega pomalo, bajka.

(Ne)varljiva od ljudi i života stoljećima, bajka. Saznanja, krasnih i teških o i u okolišu trena, ali ne i bijeg iz i u stvarnost, dug i kratak eonima. Ljepota i mučnina preranih, normalnih i okasnelih ljubavi, strepnji i patnji. Skrivena u gorke, plemenite i zle poruke još u prapočelu misli i čina. Koliko u nekim govorima, molitvama, pjesmama, savjetima, smjehu... ima zova krvi i oskvrnuća. Mrs neljubavi. Izdaje u nama, hotimice ili ne, ako je ona u nama. Dokle u smutnim obzorjima onih koji nam čine krivo, ispraznošću zatrt? I tako, kamo praznik nerada i gluposti u kalendaru? Da ne kažemo iskrenosti! Bijeda i laž gladi o slobodi za istinom i dobrobit prema pojedincu i društvu: obmane, otimačine, paljevine, roblje, umorstva... od pijanih gizdavaca mučeništva i čedomorstva.

Igra oluja pustolinom oranica, jezera... i topot konja rasplelih griva ranim ujutarjem. I sve jača utija zvijezda na smaragd nebu i vjetra žar. Snijeg okopnio, a lišće boje ćilibara u šumi treperi između drveća i po stazama. Krošnje ne daju bijesu vijara. Misli danima kišnih večeri daleko od vreve. Ništa nije draže i teže nego lutati. Bura i po krovovima i sokacima varoši.

- Stvorimo naš
Milje svijeta Mili! -
Ko san tiho.

Gledaju zamišljeno dok huk tisuća i tisuća varnica na udare vjetra iz ognjišta viju u knjižnici. U finoj i nježnoj joj ruci bijeli ispisan papir a bojom safira i sjete prošarane. Istina je u nas a ne u onih koji nam čine krivo. Zašto? Kći mjesečeva grada zagonetno. Šalica tople kave na stolu puši se kao ugodni miris cvijeta u pustinji. Brinu... Ona mu upada živo u riječi: A imaju toliko svojih nevolja. E, moj pjesniče! Zjene joj poput prvog proljeća daha a glas, glas povrijeđene u srcu žene. Blago nanovo smije. Čemu njihove brige brinuti? Vani novi u usunčju i oluju dan ziba svoje čari. Mašta il' stvara želja dar i mir. A varoš i njeni stanovnici još uvijek ćuti.

„Subotičke novine“, 16. I 2004.

„GVOZDENA ŽENA“

Nina Berberova, „Paideia“, Beograd, 2003.

Iščitavajući biografiju baronice Budberg, provjerenu od strane spisateljice, možemo kazati kako je ona i slika našeg vremena – jer, koliko je lepršava toliko je i mučna. Naime, Marija Ignjatjevna Zahrevska-Benohendorf-Budberg bila je četrdeset godina jedna od vođa intelektualnog i aristokratskog života u Engleskoj. Prevodilac, savjetnik filmskim redateljima, televizijskih programa, glumica, prijatelj književnika, filozofa... i radila je u Forin ofisu. Zabavna, duhovita, blistava i originalna bila je ponajviše u stvaranju svog životopisa. Rođena početkom prošlog stoljeća, pripremana je za lagodan, sit, isprazan i besmislen život, dok su se velike europske monarhije raspadale. Veliki ljudi gubili su veličinu ili uništivali sebi slične. Nije prihvatila rađanje nove Rusije a ni nove ideje zapada. Došao je novi način borbe i preživljavanja, vrijeme pohlepe. Okrenuta je sebi gotovo kao i njeni suputnici i najmanje duhovnim vrednotama. Baš kao i danas.

Stoljeća ne pamte (a možda i da) kako niko nikome ne odgovara nizašta. Obećanja ludom radovanja! U ime (ne)dobra radi vlasti sklapaju se savezi ne obazirući se ni na šta, zapravo, i ono malo što nam je preostalo hoće da odstrane kao u priči o ciganskom konju. Svega je u izobilju samo ne čovjeka, djela i riječi. Bijeda bijedu ne priznaje ka boljem sutra. Nerazumlje vodi i mami u neumlje života, kaos zdravlja. Jer boli ne iscjeluju brzo nego sporo. A mi i dalje se nadamo i slušamo kako neznani ruši i prijeti (ne)mirom među nama. I zar to čini netko ko juri za koricom kruha, odijelom, obućom, lijekom, ogrevom, ili.. Lakovjerni!

Ova knjiga Nine Berberove se ne čita kako bi se prekratila dosada ili da bi se zavirilo u nečiji životni put, nego iz pouke. Vrsno napisana, ona je opomena onoga što nam se događa i što će nam se dogoditi ako se ne osvjestimo i ne oslobodimo straha od budućnosti, ušutkani u pohlepe a ne u darivanje.

Nedalek obaljem jezera i osamom šume vijar a po stazama lišće. Nerazdvojni drugar prognane sjeća priče lutanja.

- Ne pitaj... -
Drago prekida:
O sreći...

Snivala i hrvala do jutra kad bosa kroz rosu i maglu novorođena sunca osjetila ćut žeđi i sjete... Zavjerenički čar glasom i očima. Na njemu zbunejnost. Ona desnicom kao od slonovače nježno pupoljku bijele, nasuprot njemu za pisaćim stolom, ruže u zlatnoj vazi. Nema pravila kad ljubimo i mrzimo, e moj pjesniče, napose ranjene. I dugo, dugo gledaju. Nedalek obaljem jezera, osamom šume... Sjene noći kao morski vali, i u knjižnici dok se kći mjesečeva grada smiješi a u oku suza, povlače ispred plam jutra i dana koji se u pjesmi koleba.

„Subotičke novine“, 23. I 2004.

PRIČE JEVREJINA LUTALICE

Žan Lefevr d'Omerson, „Plato“, Beograd, 2003.

Pisac je rođen u Gradu svjetlosti 1925. a na *Ecole normale ruperieure* završio književnost, povijest i filozofiju. Godine 1976. postaje urednik *Figara*. Nosilac je Legije časti i član Francuske akademije znanosti. Napisao je *Ljubav je zadovoljstvo* (1956), *U Žanovom kraju* (1959), *Slava carstva* (1971), *Božja volja* (1974), *Bog, život i djelo* (1981), *Svoj posljednji san posvetiću vama* (1982), *Priča Jevrejina lutalice* (1990), *Pomorska carina* (1994), *Kazimir živi na visokoj nozi* (1997), *Drugačija povijest francuske književnosti* (1997. i 1998) i *Vidite kako plešu* (2001). *Priča Jevrejina lutalice* je roman o neuhvatljivosti historije, bajka slična istini, istina slična bajci. Osjećanja, ljubav, smrt, radost, bol, samoća, očajanje, nježnost, bliskost, sreća stvaranja, razumjevanja... Nitko nije toliko snažan i mudar kako bi koračao sam, napose ako bježi od nečeg ili nekog. Glavni junak je oličenje uzvišenosti i niskosti, blagodeti i kleti povijesti kao i čovjekova bivovanja. Iz večeri u večer, naspram Duždeve palače i crkve San Jurja Mađore što dvema zaljubljenima govori kroz ličnosti o svijetskim strastima i nesrećama. Jednostavno i nenametljivo vodi na razmišljanja. Kažnjen je besmrtnošću što Krstu na putu ka Golgoti nije pružio čašu hladne vode. Svima nam se to događa iz nehata ili promišljenosti, u raznoraznim formama. Žed za vlašću je ludilo pohlepe i nije daleko od ponora.

Godinama sebi u crvotočne riznice a drugima iz brige odmažu. Bahatost opijata i taština naših i onih koji žele vladati. Neće ili ne znaju, kako je neprimetna linija između sreće i nesreće, i da krv traži, ako nismo razumni i otvoreni, tvorci svoje i tuđe budućnost, a ne žreci. Javlja li se nanovo obijest zime ili predhod proleća? Šum mećave površ jezera, šume, njive... domove okiva u šutnju. A vjetar pršti, smije se i zavija, ko vuje, u beskraj. Grane drveća grme i lome se u iverje, zebnju i srca ljudi dok lepršaju uskovitlanim sivilom prvih jutarnjih sati. Utvara ili java iza neprospavane noći? Možda je i nemir odgonetka romana zapretena u tajanstvo duge života.

- Mili...-

Zamišljeno:

Vjere!

Draže mi je ljeto a još više mirna i suncem oplemenjena jesen, topla čežnjom, zlatom i crvenilom. Sanjalački: što sve ne kriju ovi tomovi u policama... Tek balada? Dobija šeretski odgovor. Krupnim joj očima boje badema i safira ko pri vodi i užarju sunca. Tajanstveno: ako je budeš objavljivao, e, moj pjesniče, i ja ću se pitati. I oboje se smiju. Na pisaćem stolu, pupa crvene ruže, iz peći šum vatre i glas sve pustopašnije oluje. Kraj prozora gledaju u pospani grad: ovaj vjetar u meni budi, htjela ili ne, ne mogu reći osvetu ali boli koje me sjećaju... Gleda u njegovo zamišljeno lice i nastavlja: uostalom nije naše... Kovit sjeverca i novorođena sunca sve je jači a Kći mjesečeva grada pjevuši bolno, nježno, radosno... samo njoj znanu pjesmu i pri tome bludi u daljine.

„Subotičke novine“, 30. I 2004.

O BAJCI I BAJKAMA

Svijet gledan spolja je čudesan dok unutar njega stoji zajednička osnova stvarnosti i nestvarnosti. Umjetničko-fiktivnog karaktera, ona sublimira stvarnost a mitskom oduzima moć magije, čarolije, sve profane motive i apstraktnim stilom udaljava od stvarnosti. Lepršava je u figurativnom prikazivanju likova van empirijskog saznanja. Bajka je narodna pripovjetka usmjene tvorevine a i po staroslovenskom bajati znači pripovjedati. Samostalna je i sastavljena iz niza motiva osnovnih po važnosti čudesnog za tok radnje. Ima lanac varijanti. Skaska je narodno predanje iz pravilnog redosljeda i različitih vidova funkcija. Glavna narodna pripovijest i kolektivna nadindividualna podsvijest, ona u nekom svom obliku postoji i opstat će možda dok je Svijeta. Otrov i život, kao i žena. Opomena je kako valja i ne treba naprama drugim a i sebi postupati, bolje je čuvati i poštovati život.

Danas je upakovana, bilo duhovna bilo materijalna, kvaliteta robe važna. Što nije krivo. Kucamo na vrata umova mjesto utjehe i pomoći dobijamo porugu. Kako bi nas držali u oglupljenju i u sužanjstvu: riječima i djelima u svim oblicima. Zaboravljaju da sve ima svoje vrijeme pa i (ne)tolerancija u čije ime nam grade velelepna zdanja ali na pijesku, nadajmo se bajku u njihovoj svijesti. Jer ljubav, mudrost i svetost života su u trpljenju a ne u kaosu.

Bajka može (a ne mora) i da bude sanjan i dosanjan san. Ali (n)i naiva. Poruka jedinke i mase, ako se drugačije ne može. Iskustvo je sticala i stiče stoljećima. Još uvijek dijete ima snagu orkana i milošće majke. Dorečena i nedorečena, ovisno o prostoru i vremenu u kojem biva, kako u okruženju tako i u ukruženju. Učitelj dobra i zla.

Plet sve jačeg lahora u beskraj krošnje ravnice i sjete. Trapi il' ziba eona tron? Pritajena u sjaj zvijezda i pod jastučnicom snijega bujaju zelena polja žita i drev nove priče. Skazanje jave ili sna zime koja lagano kopni proljeću.

*Oblak noći
Sve lepršaviji
U dan.*

Dugo svojim čar još uvijek ne odgonetnute boje očiju gleda. Sami! Prepušteni iskrenosti srca i duša. Kći mjesečeva grada: Zločinci pred ljudima... Oduvijek u našim snovima kojih se nismo mogli osloboditi. Omama vjetra pustom, šumom, obalom jezera... Na pisaćem stolu pupoljak ruže boje šampanjca, bijela hartija sa zlatnim perom i stihovima. Ukorjenjeni u ćut misli samo njima znanim, iz ognjišta plam knjižnicom treperi ispisujući murale. Kraj prozora glava joj njemu o ramenu. Ova varoš i dalje spava. On zamišljeno a ona: E, moj pjesniče! Uzdiše: Život ima svoje čudi a mi... Vani praporci bure fijuču u nerasanjanim zracima ujutarja sunca. Dok tamo negdje stado ozlaćenih konja juri i traži...

„Subotičke novine“, 6. II 2004.

KUMIČIĆEV BOSILJAK

Eugen Kumičić bio je pripovjedač, romansijer i dramski spisatelj. Rođen je u Brseči 1850. Školovao se u Rijeci, Pragu, Beču... Bio je profesor francuskog i italijanskog jezika, političar i urednik. Boravio je u Splitu, Parizu, Veneciji i Zagrebu. Po mentalitetu istarski težak, nije prihvatao navike i moral građanskog društva. Umjetnički su mu najsnažniji dijelovi koji crpe snagu iz primorskog ugođaja. Kumičić je bio značajan u stvaranju gradskog socijalnog i realističkog romana. Preminuo je 1904.

Napisao je: *Slučaj* (1897.), *Olga i Lin* (1881.), *Gospođa Sabina* (1883.), *Jelkin bosiljak* (1889.), *Začudeni svatovi* (1883.), *Sirota* (1885.), *Teodora* (1889.), *Urota Zrinsko-Frankopana* (1893.), *Kraljica Lepa* (1892.), *Sestre* (1890.), *Obiteljska tajna* (1891.), *Poslovi* (1898.), *Petar Zrinski* (1900.).

Sjećam se bakice koje više nema a ukazala mi je na *Jelkin bosiljak* iz njene knjižnice. Ljepota ima zlato zrele nauke u životu. Teško, lječivo i vjerom, trpljenje se pobjeđuje strpljenjem! Cvijetovi bosiljka imaju omamljujući miris. Listovi sa vodom daju lijek crvene boje za rane. Roman počinje: Jela je godinama čekala svog mornara, koji je otišao u svijet, kako bi se za oboje obogatio. Ostalo je na vama...

Nije lako, vitezovi dijele carstvo, ostatke ostataka. Mukom ih sticali. Lagodnije je tako nego živjeti bez plaće. Iscrpljena i zvirovita raja poput noja uvlači glavu u pijesak. Utočena nevjerom u svoju moć. Pritajena do kritične točke kao Velik prasak a tada... Svako je krojač svog boljitka.

U nehaju ravnice ko otok ševar, trstika, šuma, jezero s talasjem i nešto dalje od obale kuća s krovom od šindre i mahovine. Galebovi ulamaju visine i beskraj povremenog mirnog časa, kao nepregled rascvalih trešanja. Stoljećima se mijenjaju ljudska srca. Mržnje i ljubavi, patnje i nade, izgubljenosti i vjere. Ljudi: ratara, dolaznika i odlaznika, putnika siromaha...

*Nema istine i tajne
Veće od žene,
Koja iskreno ljubi.*

Ti si kraljevna a ja... Nikada mi nisi ispričao do konca o tvojima – primjećuje sjetno. Sveske u policama uvezene u kožu i zlatotisk. U raskošno vitkom joj tijelu žar i bol: Da li je neka druga... Ne, ali kako da te povrijedi... Ona nježno: Oboje lualice. U kaminu bukove cjepanice pročišćuju u kam ili plam historije. Dok na pisaćem stolu od orahovine pupoljak bijele ruže, hartija sa stihovima i zraci novorođena sunca. E, moj pjesniče, griješni ali nije njihovo. Tuga u glasu. Vani fijuk vjetra. Nešto radosnije: Osjećam da se ne lažemo. Sjeda u kožnu fotelju i lijepo izvajanom rukom pokazuje na drugu. Imamo mnogo reći. Negdje u daljini varoš u magli bure i vijara ko Babilon. Još jedan sebi svojstven bunovan i budan dolazi dan.

„Subotičke novine“, 13. II 2004.

SVJEDOČANSTVO I OPOMENA

Vladimir Vojnović, *Kairos*, Sremski Karlovci, 1996.

Vojnović je pjesnik, pripovjedač, kazališni pisac i urednik radija. Rođen je 1932. u Staljinbadu (nekad Dušanbad), glavnom gradu Tadžikistana. Po majci, nastavnici matematike, je Jevrej, a otac mu je bio pjesnik, prozaist i publicist. Dva najpoznatija prijeka su mu admiral crnomorske flote kod carice Katarine Druge i i **Ivo Vojnović**, spisatelj „Dubrovačke trilogije“. Vladimir se bunio zbog osnivanja autorske agencije protivu inozemstva. Sovjetska vlast mu je, pak, nudila izolaciju u Jakutiji ili emigraciju, i on nakon 1981. odlazi u Minhen. Sukob obično počinje od nekog sa nekim ili nečeg sa nečim i često prerasta u nešto više. Napisao je: *Hoću da budem pošten* i *Rastojanje od pola kilometra* (1963), *U kupeu spavaćih kola* (1965), *Dva druga* (1967), *Život i priključenija vojnika Ivana Čonkina* (1969), *Stepen povjerenja* (1973), *Ivankijada ili priča o useljenju pisca Vojnovića u novi stan* (1976), *Putem prepiske* i *Pretendent na prijestol: Nova priključenija vojnika Ivana Čonkina* (1979), *Tribunal* (1985), *Moskva 2042* (1986) i *Kapa* (1987).

Kapa je roman metamorfoze u kojem otkrivamo gorko komičnu i tragičnu ideologiziranost jednog društva i sustava. Ovdje se objašnjava uloga pojedinca za pravo postojanja. Vrsnim stilom i dubinom poniranja u svijet života pisac premašuje vrijeme u kojem je djelo nastalo i ono ostaje kao svjedočanstvo i opomena.

Kada ih gledamo i slušamo gotovo nemamo svi što reći ni njima ni nama. Cinizam, laž, primitivnost. Otrov koji bi da nas se riješi, muči i pretvori u sužnje, spodobe kao što su oni. Zaboravljaju kako su veći i puk ih sve manje sluša. Nasljednici ovih papučića po krvi ili uvjerenju bi u kraljevske čizme. Roditelji pak pijani i u ludosti poput Gavana ne da ne mogu nego neće da se kaju.

Bagremi na ledini u granama vjetra. Kapi nektara u zlato bijelim grozdovima s žući života drijemaju do kasnog proljeća. Grmljavina, kiša i sugradica kao pljusak zvijezda padalica na početku odlazeće ili pristigle zime. U ognju i samotinji ove noći znak oskvrnuća tajni prirode od čovjeka. Teško proroku u punoj a kamoli u praznoj kući prosvjetljenja bez trpljenja. Visibaba blizu je doma, u sjeni drev oraha.

Sanjah

Jesenje blage a potom

Bur noći...

Znam... i tren a još se nismo ni sreli. Sanjalački po crvenim sveskama u policama, tkanini i tkanju sa zlato vezom sem bijelog stolnjaka i zavjesa. Glasom biser izvora u pustinji: i bez riječi se razumijemo. Gleda je tamnim, u posljednje doba često zamišljenim mu očima. Ona: Naša nam je... ostalo, barem ne u ovom času nije važno. U šar zjenama jedno davno ili blisko jutro i kao dašak ruža u vrtu sa istoka prilazi bliže. Tutanj orkana sa jutrom o okna

prozora i prasak ognja u kaminu... Kao bonaca priče koja teče i njih dvoje. Novorođeno sunce u liniji neba i zemlje i dan kao nestašni dječak. Dok varoš ušuškana u daljine i snove bolje zapećak i pelin neprestano šute.

„Subotičke novine“, 20. II 2004.

SAMARKAND

Amin Maluf, Laguna, Beograd, 2004.

Samarkand je roman o Svijetu slobode koji je odoljevao i odoljeva sablastima. A Perzija, cesta svile, najzanosnijih gradova i grada pjesnika, vina, slobodnog mislioca i velikog zvjezdoznanca i o najstrašnijoj sekci u povijesti. Tri su prijatelja: posmatrač, upravitelj, strah. To je košnica naroda i civilizacija, nije prenapučena jer nikada nije dovoljno mudrosti, znanja, čestitosti i odanosti. U zajednici najmanja zloupotreba vlasti i nepravde mora biti poznata, suzbijena na primjeren način ma ko bio krivac. Ako vladar postavi uhode prijatelji mu se plaše, zločinci ih vremenom kupe i zauzmu mjesto pravednika, dok on izgubi svoju moć. Zavist u šarolikosti formi može ojaditi i satrti isposnike, obične ljude, slabiće, umove, vladare u neljubavi. Raj i pakao života su, kako u stvarnosti, tako i u djelu o Samarkandu. Bilješke nastale na marginama knjiga pjesama u XI. stoljeću, nanovo otkrivene šest vjekova kasnije da bi početkom XX. stoljeća konačno bile izgubljene. Ovo je svijet koji Europljani gotovo ne znaju. Vrsno ispričane i uklopljene u roman od spisatelja svjetskih razmjera Amina, u traženju istine o dobru i zlu. Priča o slobodi naše volje, kako je razumjeti i ostati čovjek. Iskon ljubavi opstaje kroz vjekove a znanost-gramzivost poriče.

I tako sve ima svoj ceh: iz očaja ih birmo i podgrejavamo im sujetu. Vjerujemo u prazna nadmudrovanja i obećanja dok cijeli svijet nam se smije i sam zloduh. Bolesni, gladni, hladni, odronjani, oglupljeni, praznih džepova, umorni. Poštena rada, radosti, plaće i topline, sem bijede prostitucije, niotkuda i skoro ni od koga od strane brata čovjeka.

Gospodariti je prijateljevanje u punini časa mučno ali druge nema. Uprkos dragosti, kušnji i sablasti kao mijene oluj vremena na bilo života. I opstaje čovjek, vječnost dobra, da nije, zar bi ga bilo? Igra li lahor, krici galebova, bura, talasjem boja jutra, kroz tajanstvo gaja u nedodij poklada njiva? Tren iz tisuć i tisuć svemira balade i o ljubavi Alibabe i njegovih razbojnika. Il' hir...

*Sнове често
Разбija неhat
Наš ил' туđ.*

Slatko se smije: da se ne znamo vjerovala bih, ovako oboje dovoljno tašti, ne možemo jedno drugo pokrasti. Napose, glas kao rasuto biserje iz ogrlici u zraku a lik ugursuz princeze: povremeno u tebi se javlja zbunjeni putnik-isposnik iz prva nezadrž susreta naših života. On: snove učinili stvarnim. Vjetar mrzlom opaklijom zaorava polja, stabla i krošnje, krovove i prve ljubice. Nikako onake posestrime zime i proljeću dopusti da razgali šampanjcem ljubavi ljude. Raspoložena dalje: znaš, spolja nešto veći kućerak a unutar dvorac i gleda po odaji. Na prekrasnim usnama prvo lagana, za tren radosna za tren tužna, ko bunt plamena u kaminu od vani vjetra koji priču svoju plete, javlja pjesma. Bez ljubomore, osvete i puna čežnje, pjesma nomada. U prvim zracima sunca odlaze prozoru negdje u krajoliku varoš i dan, sa olujom koja jača i pitanja...

„Subotičke novine“, 27. II 2004.

BALKAN

Isidora Sekulić, „Plavi jahač“, Beograd 2003.

Isidora je svijet ugledala 1877. u Mošorinu. Naobrazbu je sticala u Somboru i Budimpešti a doktorirala u Berlinu. Poznavala je sedam jezika, proučavala je englesku, francusku, njemačku i skandinavske književnosti, muziku i slikarstvo. Njena je filozofija života bila. Rad, siromaštvo i ćutanje. Nakon smrti supruga živjela je sama. Bila je profesor i prva žena profesionalni pisac i član Srpske akademije nauka. Jedno vrijeme provela je u poslanstvu u Londonu. Njena književna akademija na Topčideru je bila intelektualni otpor fašizmu i komunizmu. Veći dio života bila je u Beogradu, gdje je i preminula 1958. najpoznatija djela su joj: *Saputnici*, *Pisma iz Norveške*, *Đakon Bogorodičine crkve*, *Kronika palanačkog groblja*, *Analitički trenuci i temelji*, *Njegošu knjigu duboke odanosti*, *Mome narodu*, *Govor i jezik*, *kulturna smotra naroda*. Knjiga o Balkanu je borba starosti i mladosti. On je umoran, bogat i pun sirotinje. Mnogi su se borili za njegovu slobodu i ljepotu ali ga i mrzili, pustošili. Niko Balkan nije učinio svojom domovinom: ni narodi koji ga nastanjuju, kao ni osvajači. On je spoj filozofija, jezika, kultura, vjera... a opet sopstven i zalud okretanje zapadu kada među sobom nismo riješili razmirice i (ali koje) granice i sve dotle ne možemo (a i nemamo ga) u Svijet.

Slušajući, čini se umnici, a ono, perfidna zbunjenost a ni u lice ne gledaju. Kazalište što traje godinama. Većina ne razlikuje kanarinke od žaba. Nije zlo, ali ih je sve više, kao skakavaca. Beznade u nama poseže za ozdravljenjem, nažalost i opsjenama. Oratori i dalje slatko i gorko brižno nas ogluvljuju i ne znaju – ranjena zvijer ne svojom voljom je opasnija od zdrave.

Cvijet visibabe ko plam sred zimogrizlice. Nježna, plemenita i lavica u odbrani života i ko da joj odoli?

- Kad oluj... -
On zamišljeno:
Pusti ih Mila...

Reci, ima li naroda? Blago i sjetno. Koji ne pripadaju urliku čopora i poslušnika. Kao ova varoš džambasa, krijumčara, lihvara, laži... Sluša. Negdje iz dalja ravnice prvo crvenilo nebom. Bura sve jače trese krovove kuća, grane drveća, vitla prašinu. Lišće i srca ljudi. Zašto ne prihvataš da se sam ne može... Sreća ima varki, pogotovo ako njome nekog porobljavaš. Ona: Sumnjaš ili... ali se ne može. E, moj pjesniče, sjeća me zavičaja. Ovaj me grad uznemiruju. Stado konja koje prostranstvom juri, sloboda misli i zraka. Na stolu crveni pupoljak i bijela ispisana hartija. U peći plam vatre i huk od vjetra što vani sve snažnije duva kroz još uvijek uspavanu varoš od nevolja ili snova. Gledaju, dok se ona čarobnim očima smije i nešto tiho pjevuši. Sunce pospano budi u novi dan.

„Subotičke novine“, 5. III 2004.

POVRATAK NA PRAVI PUT

Dnevnik jednog narkomana, Margaret Klark, IP LIB Novi Sad, 2004.

Margaret Klark je spisateljica i dobrovoljni radnik u Centru za ovisnike od alkoholizma i droge, radi sa beskućnicima i mladima. Napisala je djela: *Veliki komad čokolade, Debela prilika, Drži me za ruke – inače* Život sa Lin, *Ne debele djevojke, Povratak na pravi put, Bez trajne sigurnosti, loša djevojka, Tajne djevojke...*

U *Dnevniku jednog narkomana* glavnu junakinju njen momak samo prividno izvlači iz očaja i grča njenog doma, obmanjujući je velikim nadama i obećanjima. Dešava se to svima nama, kako u obitelji tako i u društvu. Zapravo ni jedno dijete niti odrastao ne bi smjeli živjeti bez kuće, ljubavi i topline drugoga. U dnevnoj i materijalnoj bijedi. Ali...

Ova priča, iako napisana realistički i vjerojatno biranim riječima, blagi je odraz onog što se dešava djevojci i ostalim junacima, na prvi pogled u dalekoj nam Australiji. O ovim i onim dešavanjima valjalo bi javno govoriti, saslušati i učiniti. Nije to samo ponižavanje žene, već i mnogo što šta drugo, i svuda je isto u svijetu. Za nijanse ovdje vode blud alkoholizma, droge, krađe, laži, prostitucije, vjerolomnost riječi i cijepanja u ime (ne)dobra...

Za stolom, vjerojatno ne iz ljubavi prema drugima nazdravlja, nije jedini, prvo sebi i ostalima. Koliko ispraznosti i samoljublja u maskari balova? Mukom su sticani, kao za plijen daju i svoj život. Usto koliko ih je u hladnim domovima, kafićima, parkovima, sokacima i u društvu a sami i napušteni, bolesni jer plaćaju bogatašima i gospodi (ne)dug? Prošetajmo, provjerimo, razmislimo i osvjedočimo, ako ne vjerujemo.

Zlato užarje krajolika u sjeni jela pri jezeru polje zumbula. Šumor je zvona koje rastjeruje grandonosnu ampu u sam cik, nadajmo se, proljeća. A ne kaos naravi godišnjih doba i čovjeka, po knjizi Apokalipse.

*Hir vrela u pustinji,
Ko osmjeh ljubljene.
Ni čar varljivije
Od istine u nje.*

Vani vir uvir vjetra u trubnji oblaka, praha zime, ravnica mladog sunca i varoši u daljini. Mršti se tankim i dugim obrvama kao da osluškuje. Sa sjetom u glasu i šar u njega upravljenim očima: Zašto ljudi dopuštaju nijekanje od onih u kojih nije časti, ni kao u razbojnika? Kamo očovječenja u naroda. Plač žena, djece... Ratnica? Pita se. Ona lukavo, bolje blago, smješkom na smješak: Ni ti se ne odričeš. Bura kao da se poistovjećuje s danom, sve više jača.

„Subotičke novine“, 12. III 2004.

KUMAROVA „OSTAVKA“

Džainendra Kumar je rođen u Aligaru 1905. Po životnom opredjeljenju je spisatelj i osnivač modernog romana na hindu jeziku. Kada je imao dvije godine, otac, po zanimanju torbar, umire a brigu o njemu nastavlja majka, učiteljica u Delhiju, i ujak. Nakon mature Kumar pohađa univerzitet u Benaresu ali ne polaže ispite. Više puta biva uhićen zbog učešća u Nacionalnom pokretu, a nije bio zaposlen. Blizak gandizmu, pri pisanju jednostavnim i zrelim poniranjem otkriva ljudske duše. U sukobu sa osjećanjima je ljubav, koja ne zna za granice kao i njegovi junaci. Za njega je napredak znanosti onoliko vrijedan koliko ona doprinosi moralnom nam usponu, što danas i te kako osjećamo. I to jer joj pridajemo osobnost a time i vremensko-prostornu kaotičnost.

Egzistencijalist i učenik poznatog džainiste (svog ujaka), Kumar je pristalica Budinih principa: „Ne primaj sve što čuješ jer je autoritet. Ne primaj sve jer je tradicija. Ne primaj sve jer je zapisano u knjigama. Ne primaj sve jer je od tvog učitelja.“ Svojevremeno, roman *Tjaga-patra* ili *Ostavka* je tiskan na hinduu 1937. i potom preveden na jezike: marati, gudžarati, tamil i neke europske, kao i na srpski 1958. u izdanju beogradskog „Nolita“. Rado je čitan i plijen i u naše vrijeme. A govori o ženi bačenoj u kal od strane indijske konvencije društva, koje njenu plemenitost ne uspjevaju da razore. I o hrabrosti, poštenju i ljubavi: Biti i ostati čovjek!

I ako je istina od čovjeka i u čovjeku, pogotovo u onih koji misle da su besmrtnici, čovjek je strmoglavlje, ambis narcisoidnosti. Povijest i zakoni su uglavnom vremenski čin silnika, a moral vječnosti. Gorka stvarnost se ne niječe, niti je se treba plašiti nego je liječiti hrabrošću i vjerom ljubavi u neprikosnoveno sutra. Što je veća glad tame, veća je sitost i snaga svjetlosti, kao u Sunca nakon nepogode.

Vjetar, i u njem dar-mar, trp beskraj vjetrova oba pola. Više je ljubavi nego mržnje u čovjeka. Samo ih valja oslušivati. Šumarkom, jezerjem, poljima i prvim osvićem već dugo praznog doma iz darivanja a ne lakomosti. Usnuli pupoljci ko svemiri se bude.

Nehaj i nepokor cesta...

Ona nježno:

Zar Mili nije...

Gledaju: dugo je trebalo da se nađemo i zar je važno što nam pripisuju? Nikada buj mašte nitko nije utio, nećemo ni mi. Ali ni sebe uništavati. U jutaru koje prelazi u sve svjetliji kolut sunca i snažniju košavu u gaju, oko knjižnice i dalje u bespuću ravnice, salaša i varoši u prahu i boli srca. Kroz neprimjetni smjeh i čar tople pjesme iz zapretena bajokrajolika života ih tješi.

„Subotičke novine“, 19. III 2004.

UGOVOR S ĐAVOLOM

Poučno djelo Vladimira Bajera

Kriva i fanatična vjerovanja koja zaslijepljuju ljudski duh i moralnu savjest, kako u pojedinca tako i u čovječanstva, čine nezamislivo zlo. Samo ga trebamo čitati (vidjeti) i ne nijekati. Što se tiče *Ugovora sa đavolom*, to je knjiga pisana na osnovu dokumenata i literature o progonu čarobnjaka, napose na tisuće žena vještica, često iz zloće. Kako u nas tako i u Europi. U svemu ovome se ne briše i udjel magije kao i prisutnost svega ovoga na cijelom Svijetu. Prvi trag je klinasto pismo iz kraljevske knjižnice u Ninivi, o moći pojedinca kojom utječe na druge. Čarobnjaštvo nema domovinu, nego pojedinci u njemu u određenom povijesnom trenutku dobijaju stanovitu vodeću ulogu. Kaldeja je prvotno zemlja plodna dolina donjeg toka rijeke Eufrata a potom Eufrata i Tigrisa. Zemlja učenjaka-svećenika, astronoma i astrologa koji su proricali budućnost, ali i čarobnjaka koji su na prastarom akademskom jeziku zazivali demone. Sjeverozapadni brdoviti dio se nazivao Medija iz koje je nastala riječ *magija*.

I teško narodu i državi ako im se vjera i politika isprepletu.

Vidimo kako dobro prihvatamo kao zlo a zlo kao dobro, a i događa nam se: gledamo hvalevrijedan početak i brigu im o nama, kako do zadnje kapi cijede ono što je ostalo. Kamo mladost obećanjima? Godinama smo svjedoci svega i ništa čekamo. Koga, što i zašto?

Kopni ili zimogrižljivo proljeće da skrije ili otkriva varljivost duša i srca, sve veću nezrelost oni koji trebaju ljude i ljudi. Izgleda da ništa nije krhkije nego istina o ljubavi i čovjeku.

*Ranjeni lahor
Ko,
Stid ljubavi.*

Kći mjesečeva grada blago i prijekorno ga dopunjuje: Vjerujem da nas ne smetaju priče. U lice hladni im vjetar. Iza krajolika šumarka između neba i polja runolist jutro. Snooke zjene upravlja ka plavim visinama gdje galeb boje starog zlata hrva s olujom, ona šapatom: Možda... E, moj pjesniče i putniče. Slobode, slobode... Dok valovlje mora i pijesak pustinje, iz noći u dan, priča vjetra krošnjama u omorjem ravnice. Zaklanja se iza njega od svježine sve upornije oluje. Zruci sunca miluju joj lice.

- Vrijeme ugrabi imanje djedova
Dušu i srce...
Stavlja prst mu usne:
I ja tako prođoh...

Kam okamenjena varoš u beskraju, ne jedina, i njeni žitelji možda nemaju ili neće kud, samo vjetar...

„Subotičke novine“, 26. III 2004.

PROZAK NACIJA

Elizabet Vercel, „Plato“, Beograd, 2004.

Ovo su hipersenzualni memoari o kliničkoj depresiji, pubertetskoj samodekstruktivnosti, ispadima i razvodu roditelja. Autorica piše o nekim psihijatrima čija pomoć prelazi u terorisanje, o dilerima droge, o bolesnom vezivanju za pojedine muškarce i tananom drugovanju sa muzičarima, piscima... a sve to kako bi se izliječila od teškog osjećaja trpljenja besmisla života i praznine. Brutalno, iskreno, mudro, provokativno piše o generaciji, iščašeno i komično. Samosvjesno putovanje tamo i nazad kroz čistilište depresije. Kao i kroz knjige *Bitch: In Praise of Difficult Women* o prkosu i duhu samodestruktivnih žena i *More, Now, Again* o novoj vrsti zavisnosti i preživljavanja.

Ovo nije samo krajobraz zapada i prošlosti već i našeg miljea kojeg nikako da se oslobodimo. Grubo je reći: krik ognja i krvi, nerazumlja i taštine, ali to susrećemo svake sekunde kao moru. Prepuni informacija, pravih ili ne, umorni od svega, ne zamjećujemo kako nas isti ljudi mržnjom zavađuju. Brige do iznemoglosti očaja muče. Ne-volje je što njih nije u prvim redovima junaka, iako se na njih pozivaju, ali ih je u orgijama. Dopuštaju da im narod pijanči u zlu okrenuti dahu gozbe raja Sodome i Gomore. Ako je u nama još i trun svjetla – znamo što nam valja.

Jer lijek **prozak** i njemu slični nisu riješenje.

Glas oluja u krošnjama kao trepet proljeća u polju od narcisa. Zvijezde na nebu blijede u dan. S večeri nanovo u roj svemirske vatre u sjen života prijeći. I molitva ili ljubav pokajnika nakon spoznaje grijeha u slobodi zraka. Ćut iskupljenja riječi šute i dobra čine bez mrs hvale.

Duga zlato klasova.

Topla kao ljubav

U očima i srcu žene.

Da nije huke naroda ovaj krajolik bi mi se svidao. Mučno, a u biću sjeta. Zraci novorođena sunca oko nježnog joj lica i dugom kose. Više je smutnji nego plemenitosti. Često iz potrebe kako bi se preživjelo. Na obali jezera u huku valovlja kušaju oćutiti priča mar. E, moj pjesniče, čemu riječi kad se ne slušaju i ne razumiju. Zagledani u prostranstvo. Oko njih i dalje sve glagoljiviji zraci sunca i vijar vjetra, nepooranih njiva, usamljena salaša, prašnjavih cesta, sivo-modra magla jutra koja prelazi u buj i nemir života. Skrivajuć i otkrivajuć boli, kušnje, laži, ljubavi, nade, patnje, prazne bjesede i obećanja da ne kažemo huškanja, progone, selidbe, vjere, zavjere i tko zna što sve još se nadajmo i čari proljeća.

„Subotičke novine“, 2. IV 2004.

O SVJETLU I SVJETLOSTI

U prirodnim znanostima svjetlost je uzrokovana umom, to je promenljivo valno gibanje elektromagnetnog polja, brzine $9,4 \times 10^{12}$ kilometara, što je 63.000 puta veće od udaljenosti Zemlje i Sunca. U spektru crvena boja je najveća vidljiva udaljena talasna dužina od 700 milijunita milimetra a ljubičasta najkraća od 400 milijunita milimetra. Što se nevidljivih tiče, najduži su radio-talasi a najkraći rendgenski zraci. Svjetlost se ponaša kao vali, kao paketići čestice energije u vidu kvantuma (latinski – koliko?), fotoni mase nula i virtualni.

U duhovnom poimanju između ostalih svjetlost je idealna granica, prvotni aspekt bezobličnog svijeta. Potom, smatra se tamom naizmenične vrijednosti jednog razvojnog ciklusa. Ona je i zakonitost koju potvrđuju civilizacije. Nakon tamnog razdoblja dolazi čisto i obnavljanje. Po knjizi Postanka, svjetlo je prosvjetljenje i sređivanje kaosa – sv. Ivan govori kako je Riječ praiskonska svjetlost duhovnog sunca i pravo srce svijeta, Isus i Bog, koju prima svaki čovjek dolazeći na ovaj svijet. Ona je nepromjenljiva datost, izravna spoznaja intuicijom, bez loma, kosmička objava i unutrašnje prosvjetljenje – život, spas i sreća. Očituje i čine je djelo i djela ljubavi, put u svjetlo. Osjetilni svijet tame kuša ugrabiti svjetlost ali ne uspeva jer ostaje kao odraz u materiji. U svemu ovom se gotovo slažu sve religije, mitovi i filozofije.

Ima li povijest vremena ljude kao danas koji su toliko govorili o duhovnosti? Vjerujući u silu i moć materijalna dobra. Pri ovom nema broja čime se sve ne služe kako bi dosegli cilj, makar činili i našao. Nitko im nije čestit, dobar i mudar. Ogorčeni i upristojeni, kontrolišu pri skitanju od poslušnih, izvršitelja, čine i prikrivaju djelatnika u ubijanju života i u inim djelima tame. Zaboravljaju da istina svjetla uvijek postoji.

Omorina zime sa vjetrom i trpkim nebeskim otocima kiše kao mučnina vremena. Cvijeće i pupoljci bi Sunca, slobode i prava na život. Kao i sve što je stvoreno.

*Žar jutra u modrilu
Ugursuz žena,
I bosonogi putnik.*

Vjetar utihuje u romoru i mrmoru oluja i zvona dalj varoši. Žitelji mjesto grade i razgrađuju u pakao i raj u kojem bivaju. A ovdje u ciparisu na ledini, oblaku zumbula pri obalju jezera, nedaleka šumarka, kao roj pčela u berbi slatkih sokova u vinogorju. Prvorođeni dah Sunca umiva nježne crte joj lica ona ljevicom i s glas narukvicama uklanja nestašni pramen kose joj sa čela. Radosno: E moj pjesniče, u životu put do srca je važan. Iako ne krijepi, ovo je jutro pravi melem. Odnekud kao inat, u njih udar vjetra. Gledaju i smiju na sve toplijim zracima sunca, gore u plaveti krik galeba.

„Subotičke novine“, 9. IV 2004.

VAJLDOV DORIJAN GREJ

Irac **Oskar Fingal O'Flaerti Vils Vajld** (oscar Fingall O'Flahertie Wills Wilde) rođen je u Dublinu 1854. godine, od oca poznatog očnog i ušnog kirurga i majke patriote. Bio je pjesnik, prozaist, esejist, publicist, pisac bajki i kazališnih komada. Vrsni je poznavalac klasične filologije, studije je završio na Oksfordu. Putovao je po Italiji, Grčkoj, Americi, Francuskoj, Švicarskoj. Kretao se u engleskim aristokratskim krugovima i omalovažavao široke socijalne mase koje je uništila tehnička revolucija. Vajld je bio velik u književnom usponu, a neočekivani mu je bio ljudski i životni pad. Preminuo je 1900. godine, nakon primitka katoličanstva.

U svom jedinom i ne baš ujednačenom kriminalnom romanu *Slika Dorijana Greja* pisac nam govori kako izvanredna ljepota može biti estetički imoralizovana, kao i dobrota i svaka druga „velika činjenica svijeta“. Na koncu, glavni junak se suočava sa istinom (cijeli ju je život izbjegavao) i događa mu se isto što i tami protivu svjetla.

Ponizni puk grca u duhovnoj, fizičkoj i materijalnoj bijedi i to na planetarnoj razini. Drugi si dopuštaju sebi (ne)raskoš života. Nikako da se otrgnu od đavla i njegovih djela, a tko sa njime tikve sadi... Ovo nije pusto mudrovanje već svjedočanstvo i lice vremena u vrijeme čovječanstva. Između ostalog, i ne tražimo neprijatelja u tuđem nego svaki u svom narodu, ne dirajući groblja, hramove i djecu u ime (ne)tolerancije. Prihvatali ili ne, ovo je pogibelj i stvarnost istine. Ucijepljeno u sjećanja, riječi, knjige i čuvstva i ne može se od toga pobjeći.

Buj proljeća sve je neumoljiviji (samo da je život) u pustošju kraja priča i ravnice. Ni dijete ni čovjek već odrastanje. Što i nije lako bez srca i razuma o duši da i ne govorimo. Vjetar (iskušenja) šareniji je ali ne i osvešćeniji već ogorčeniji.

- Jedno bez drugog... -
Ona tio i moćno.

Negdje u dubinama neba galeb ozlaćen suncem i svanuća, muk i vir. Pretražuje vidik. Čudni su ljudi i vrijeme. A mi još ćudljiviji. Prekida ga i slatko se smije. Zamišljeno joj upućuje pogled. Da li smo svjesni vrtloga u kojem se nalazimo, nakon mir cesta? Iznenadenje u krupnim kao bajka očima prelazi u povjerenje i poluglasno: Odavno beskućnici i bez roda vjerovjernici slobode, e moj pjesniče! Ispred, ako se može kazati, salaša koraci pjesme u krošnjama sumraka i na prvim cvjetovima, pčela. On: Sami. Kći mjesečeva grada niječe glavom i nešto sjetno: Teško sami. U cijelom biću javlja se onaj samo njoj svojstven ugursuz: Ne i srećni. Spušta glavu na bijeli joj džemper i nastavlja. Nitko me nije pazio i pisao mi pjesme. Gleda je pažljivo: Kraljevno, rugaš se siromahu. U glasu i podignutom licu: Nemam zašto, a ponekad...

„Subotičke novine“, 16. IV 2004.

ALKEMIČARI I KOVAČI

Mircea Eliade, povjesničar religija, u ovoj knjizi govori o mitovima, obredima i simbolima povezanim sa zanatima rudara, metalurga i kovača. Piše o ponašanju čovjeka sa ovom tvari i duhovnom avanturom pri otkriću kako joj umije mijenjati formu. Ritualni rudara i kovača u proizvodnji željeza, dio su kulturne historije diljem svijeta jer mnogo toga je prekrrio zaborav i skrila mitologija. Čovjek se miješa i miješa se u djelo vremena i ne samo u mineralogiju, trpimo blagodeti i pošasti.

Zajedničko ljevaču, kovaču i alkemičaru je određeno magijsko-religiozno učinkovanje u njihovim odnosima sa materijom, a drugo je uspješnost. Što znači kontinuitet između misaonog svijeta, rudara, metalurga, kovača i alkemičara, iako supstancu smatraju živom i posvećenom, pridajući joj veću bit od duhovne. A sve u cilju preobrazbe Materije njenim usavršavanjem i transmutacijom. Dodirna točka između obrtnika metalurga i alkemičara su njihova miješanja u vremenski ritam svojstven živoj mineralnoj supstanci. U početku, alkemija nije bila empirijska znanost, kemija u zametku, tek docnije. Alkemija je imala status svete znanosti, a kemija pošto se oslobodila sakralnosti stvari. Alkemija je stvaralaštvo predznanstvenog duha i neeksperimentalna znanost, krivi pristup materiji pa i zloupotreba. Ni prva ni posljednja od čovjeka: nemoral i nedemokratija (glupost poroka) kad zakon besmislo truju, mora, ali je i očovječenje za ljude. Oduprijeti se pustahijama koji ne bit u bit utvrđuju sa istomišljenicima i samu nam misao nazivajući je sablazni. Hrabrost ljubavi i nade priječe im poslušnost.

Danima utija oluja, kiše i da nije buj rastinja činio privid jeseni intimniji, sjeta i uspomene teže, a ovako... Vjetar omamu magle vodenih kapi, cvast prirode i duha tu i tamo priprema ozarju proljeća i dugo očekivanog tokom zimogrižljive zime sunca.

*Iz duše
Žene jav, vaj
I baj.*

Sanjaju časi ovih dana šetnje u šumi velegrada. Stranci ili ne, za trenutak skriveni od onih koji činili i čine krivo iz mržnje... Sluša krhka, ranjena, a ipak neumoljiva snažna i lijepa. Nastavlja: Ljubav nije da pati, raduje ali nikada osvećuje. Smiješi se dok je on zbunjeno gleda. U policama (ne)prolazna saznanja u koži i zlatotisku svezaka i na njima zlato-žar plamena iz kamina. Čudesna, strpljiva i... Unosi mu se u lice: Reci... Zar ti nisam... i ne govorim? On u sebi: Odavno me ovoliko nije začikavala. A ona: Nije me briga što drugi misle i sanjaju, e moj pjesniče, već nas dvoje. Kraj otvorena prozora u zjenama im neki davni il' trenutka šar? Novorođeno sunce u trubnji sopstvene rose i taja dana. Lahor blago mrsi im kose, ko majka djeci.

„Subotičke novine“, 23. IV 2004.

EKSTREMI DOBRA I ZLA

Charles Dickens bio je najznačajniji pisac viktorijanske industrijsko-kapitalističke epohe. Nikao je u osiromašenoj činovničkoj obitelji. U jedanaestoj se zaposlio u tvornici, kasnije je bio službenik u odvjetničkoj pisarnici. Proganjan. Spisatelj je romana i priča: *Posmrtni spisi Pickwickova kluba* (1836-37.), *Oliver Twist* (1837-38.), *Nickolas Nickleby* (1838-39.), *Život i doživljaji Martina Chazzlewita* (1843-44.), *Poslovanje s firmom Dombey i sin, prodaja na veliko i malo, i za izvoz* (1848.), *David Copperfield* (1849-50.), *Sumorna kuća* (1852-53.), *Velika očekivanja* (1860-61.), *Božićna pjesma* (1843.), *Cvrčak na ognjištu* (1846.)...

Dickens je prihvaćen od starih i mladih čitalaca. Prosvjedovao je protivu društvene nepravde i bespravlja. Humorom i patetikom oslikao je niz plastičnih i nezaboravnih likova sredine i ugođaja. Likovi u njegovim djelima ili su dobri ili zli. Djela su mu ne baš čvrste spisateljske kompozicije i neobuzdane mašte. I danas je aktualan, što se tiče sadržaja i tematike – čovjek je čovjeku neprijatelj, sokaci su prazni ali ima puno krasopisa i krasoslovlja... pa i po zidovima.

Šumovalovje jezera i gaja u ozarju Sunca. Čas orkanski, čas blagi privid, ili stvarnost vjetra u ravnici. Srž prirode i zasigurno varljivo ljeto hrle njima znanom krajobrazu. Utječemo li mi ili. Netko, nije nam drago a trpimo, a sutra? Krik utučene i mučenice žene u odbrani života i ljubavi.

Cvast proljeća

Stalno

U liku joj kri.

Ima li veće tajne koja nas uništava i čini plemenitijim... I gotovo nezainteresovano u krajolik. Na obzorju duga i buk teških jav oblaka. Danima kiše kao da ljude od grijeha kušaju iskupiti. Ćuti njene čari i brige žene sa jednog od maglenih otoka života. Ćudljivost i razdraganost joj u glasu: tražili... Bez želje da povrijedimo druge i sebe a dogodilo se... Možemo li nazad? Iako se to tebi često događa, žed za slobodom. U njenim krupnim i djetinjim očima. U vijaru jutra i oblaka prašine, kiše, grmljavine i vjetra u daljini varoš. Jedno kraj drugog, ona: Da je u pitanju samo pljusak nad gradom, nas ovoga puta zaobilazi.

„Subotičke novine“, 30. IV 2004.

NOSIOCI MASKE

*Amos Doragan nosilac maske, Brajan Pero,
„Kairos“, Sremski Karlovci, 2003.*

Ovaj put riječ je o naslovu za djecu a možda i odrasle jer svi mi nosimo kakvu krinku. Glavni junak je u knjizi dvanaestogodišnji dječak izabran u potrazi za moći, u borbi dobra i zla. Putuje svijetom mitoloških bića, a po najdrevnijim legendama moć mu leži u maskama zemlje, vatre, zraka, vode i dvanaest oblutaka. Do njih stižu dovoljno mudri, lukavi nadasve ljudi i uspostavljaju ravnotežu. Ništa novo, ali nam je to zrcalo, pošto nam zadire u stvarnost, smušenu lažima koje prljaju u djetinjstvo. Prerano sazrelo naša, a ne drugih je to krivnja. Lako je, pitko, medeno sa žuči, ako u ovom romanu ne otkrijemo i njegovu poruku. Koliko je samo priroda, a još su nam više duh i narav otrovani. I dok to spoznajemo, ima i nade u izlječenju.

Kao toliki prije, i ovaj prvi svibanj je zatalasao ljude, rekli bismo dražima. I da nije ogrezlih u dobiti, bio bi više nego blagoučinkovit i radostan, makar je puno onih koji nemaju nimalo preobilja, kao i onih koji imaju gotovo sve, sem zadovoljstva. Javlja u svim nam se formama i staležima među nama pljačka.

Maske su često oličenje laži i nemoći, ali moramo li i mi njima pripadati? Zar nije snaga u tome što ih nemamo, iskreniji, jači i u nekim slučajevima ubojitiji protivu neprijatelja bilo kako da je on lukaviji ali ne i srčaniji, gubitnik u cirku svoje nesavjesti. Nažalost, rijetko je ko danas spominje, a ona ko i povrijeđena priroda (klima i zloupotreba genetike) razara.

Priče zagledane u nama neznani Svijet, prošli, sadašnji i budući, kroz ozorje krajolika, priču priča pletu kao maske ili fatamorgana u pustinji samo da nije i zla kao u bolesnom ljudskom srcu. Hajde da vjerujemo da ovog puta nije. Nekad davno, gospodari imanja znamenje sna podigli su sebi i svojim ovdje dom, ali ne i mir...

*Oluj snova
Srca nam Mili
Opet trpe.*

Zar bi drugo, kraljevno? Pita se zamišljen dok u okolišu romor im marnih pčela. A ona blago: Ljubav nekad u osami doma okruženom nepregled rascvalim ružama docnije cesta tiho je znila. Željna druge. Jača od svega i prepuna strepnje. Srela je i privid istinom nekih ranjavana. U ime (ne)plemenita srca. Ne ulje na vatru ovog blagodat jutra. Gledaju i on nastavlja: Teško nevrijeme zbog smutnji u srcima i duši naroda prijeti, iako se u tisućama i tisućama maski javlja prediv zbor slatko opijajućih riječi dobra. Odavno slutim ovo, slutim ali nisam htjela... Lom sniježnih galebova u modrim visinama i plav rascvalih cvjetova u rosi mladog Sunca uvijek svježeg jutra dok ne pritisne kasnije pristigla ljetnja omorina.

„Subotičke novine“, 7. V 2004.

VATRA IZ VODE

Aleksandar Žikić, Ljubitelji knjige, Novi Sad, 2003.

Aleksandar Žikić je profesionalni spisatelj i žurnalista iz uglavnom popularne kulture. Rođen je u Valjevu 1959. a živi i radi u Beogradu. U knjizi *Whiskey lijepog dizajna* lako i pristupačno nam priča o „usquebaugh“ (kako su ovo piće zvali Kelti). Vrsne je kvalitete radi čega se u maloj količini konzumira, ponekad i u ljekovite svrhe. Nastaje dugom i tananom proizvodnjom: blizu izvora žito se prostire na tlo i kupa vodom dok ne proklija u slad. Zatim se suši na vatri od treseta (koji mu daje osobenost) pri čemu amid prelazi u šećer. Pripremaju se i burad od kvalitetne hrastovine. Slad se melje i vrućom vodom izbija šećer. Uz dodatak kvasca javlja vrenje u alkohol. Više puta se ponavlja i destilacija. Potom se gradira u kabl i novo podešavanje vodom. Slijedi najmanje tri godina u buradima i blendiranje (miješanje) više destilata. I konačno – uporaba. U proizvodnji pića ključno mjesto zauzima kvaliteta vode.

Evo dijela sadržaja: Burni život „vode života“; Tajna ostrva s blagom; Ezoterija viskija; Pomešana osećanja; Meko i moćno; Otkriće Amerike; Telni kristal iz suve države; Ekskluzivni liberalni klub; Oko sveta za 80 pruha; Viski priručnik; Single malt scotch; Single Grain; Vatted Malts; Scotch blends; Irish whiskey; Canadian whiskey; Rue; Whiskey laquers... Za čitaoce je ova knjiga vrijedna pažnje, a za autora umješnost naracije i znanja.

Viski generacija pred komunizam kod nas nije bilo, već ako se mogu nazvati neki od njegovi članova i njima sličnima čine nam ono što nam se događa. Mi, pak, slabi dopuštamo. Jedni idu na zapad, drugi u krivotvorenje tradicije, kako bi vladali i orobljavali. Nije li riječ o masoneriji i preteranoj uporabi whiskeya?

Danima kiša kao i đerdan vjetra što lije pustom, poput cvrčkove svirale u busenu ljeta koje nikako da popusti proljeću i oplemeni život.

*Oblaci magle duge,
Njen snova-glas.*

Širom savane, oganj i lahor, nakon potopa vode u noći, ponajviše prema istočju. Ruj jutra na vratima ravnice. I briga u riječima žene. U žar oluj neba bućka galeb. Tko zna? Pita se tiho sabjesednik, dok bludi... Ona nježno, ali i prijekorno: E, moj pjesniče, pustolovina je ovaj krajolik, valjda ga znaš iako smo u njemu stranci. Sunce radoznalo razbarušene glave iza mladog još u dalj žitu kupa oranice zlato-plav ručkom zore. Bol i radost u zraku babilonskih rijeka. Kajanje il'... Gluho doba ljudi i vremena. Nepregled orkan, čas snažniji, čas slabiji, u cirku novog dana i proljeća. Priroda u besvijest formi bajkosnova. I spjev-balada negdje u ravnici djece sunca i slobode ošećeren pelinom života, knjigu dalje ispisuju.

„Subotičke novine“, 14. V 2004.

ŽENA DAVIDOVA

Indija Edžhil, „Laguna“, Beograd, 2004.

Kada bismo mogli birati između ljubavi i mudrosti – što bi izabrali? Pročitajte u romanu ne ulazeći u to koliko je tačna biblijska priča o jednom od najslavnijih doba povijesti: ratova, izdaja, proročanstava... David, kralj i siromah, jedan od predaka Mešiha – Krista prorok, junak, kukavica, svirač, grešnik, autor psalama i prvenstveno rođen da bude čovjek (kao i svi mi), trpio je golgotu života. Ambiciozan, pohlepan i pokajnik, vladao je izraelskim plemenima onako kako je mogao. Pomazan je od Šemu'ela za kralja. Supruga mu Mikala, kći prvog jevrejskog kralja Ša'ula, njegovog neprijatelja, velika je u svojoj ljubavi prema njemu okolini i tad kad je zgriješio. Naime, s krova palače je primjetio Bat-Šibu kako se kupala i poželeo je, a muža joj Uriju šalje na ratište gdje pogiba. Batsabeja u grijehu mu rađa Amnona koji, zbog preljube sa polusestrom Tamarom, biva ubijen od njenog rođenog brata Abšalom. Na poticaj proroka Natana, David se kaje i kao žena Bat-Šebu mu rađa Šeloma, nasljednika na prijestolju i pisca *Pjesme nad pjesmama*. Vitsaveja, i dalje puna ljubavi i mudrosti koju ženski dio porodice podržava, puna strasti i ponosa gradi duhovne vrednote palestinskog kraljevstva i voli najmlađeg među osam sinova Jušaja rođenog u Vitlejemu kralja Davida. Što je u ovom djelu stvarnost a što fikcija, prepuštamo vama da odgonetnete, kao i zašto je baš ovako, a ne drugačije napisano.

Stoljećima gažena žena opstaje radi svoje ljubavi a ne zbog grijehnosti (a ko od nas nije?), snažna i lijepa. Laka, pitka i teška *Davidova carica* se čita i ne odbacuje. Vraćamo se počelu: što bismo izabrali da možemo – ljubav ili mudrost? Teško! Mikala je izabrala „voljeti znači biti mudra“. Ogriješen o Ljubav, kralj David i pokajan nije smio dići Bogu hram, to je učinio sin mu Salamon. Mi smo povrijedili i duhovnu i putenu stvarnost, ne da ne gradimo već ponekad i most do nje rušimo. Riječi su suvišne i jad beskrajni, a trebamo život.

I tako se umor kiša i Sunca smjenjuju, negdje u ojezerju neba i zemlje romo-lijet bijelih galebova. Ima li veće tajne od ljubavi? Možda, ali je kao i ljubav skrta.

*U tisuću i tisuću
Žena,
Svojih ćut biti bit.*

Tihih riječi oluja krik ko rojžar pčela u marnom radu. Strune sjete i sjete u splet krošnji jutra i magli. Začudeno i poluglasno ga prekida: U punini susreta i još traženja dopunjujemo jedno drugo. U zjenama mu brige. Gledaju u dalj, novorođeni dan hrva sa teškim oblacima i sumnjama priča o blagostanju blagoglagoljivih tirana kao i ovo smutno vrijeme kiša, sunca i vjetra... Ljubavi, hrabrosti i mudrosti. Mili, nježno u suncem sanjivo proljetno jutro.

„Subotičke novine“, 21. V 2004.

KUPEROV MOHIKANAC

Džems Fenimor Kuper je pisac građanskog romantizma rođen u Berlingtonu (New Jersey) 1789. U ranom djetinjstvu sa roditeljima živio je u nepregledu divljine na obali jezera Otsego. Slušao je priče trapera i indijanskih uhoda. Po očevoj želji odlazi na Jejl ali ne ostaje dugo i postaje pomorac. Potom na velikom posjedu u Kupestanu gradi svoj dom i počinje pisati. Zakratko sa njega izbiva kao konzul u Lionu i putuje po Engleskoj, Švicarskoj, Nemačkoj i Italiji, da bi, vrativši se kući, nastavio svoj književni rad do smrti 1851. Djelo mu čini 45 tomova, a od toga petolog *Lovac na jelene* (1841), *Posljednji Mohikanac* (1826), *Izvidnik* (1840), *Pioniri* (1823) i *Prerija* (1824). Cijeli opus pak se dijeli na povijesni, pomorski i romane o životu po šumama, prerijama i o indijanskim starosjediocima.

Kuper je bio domoljub, političar i kritičar američke buržoazije, a prijatelj je malom čovjeku. U svjetsku književnost je ušao *Posljednjim Mohikancem*, koji je priča o posljednjim plemenitim indijanskim poglavcima jednog velikog plemena u borbi protiv europskih razbojnika, u društvu bijelog Lovca i dviju djevojaka. O nemiru na kanadskoj granici. Nije riječ o nostalgiji već o hrabrosti, ljubavi, poštenju i razdoru koje je sve dalje bez obzira što čovjek čini. Uz pouku, čitajući ovaj roman priskrbujemo sebi i nešto mira, uživajući u opisima nepatvorene prirode i njene ljepote.

Ne kao skup raznih sajмова: Knjige preko niz ruku. Hrana. Imanje. Lijek. Ljubav. Moć. Misao. Savjest. Sloboda. Upravljanje. Zdravlje. Život. Na prodaji. Duhovna i materijalna dobra. Jeftino. Mržnja i umogavlje. Avetinja na sokacima Balkana. Umor hramskih zidina od nevjer muzike. Glad bolesnog puka za bitkom istine.

Plam vode i Sunca vri još uvijek neprekid mijena mladog proljeća i jar ljeta. Plodovi neki sazreli i klasovi izdikalili skoro u žeženo zlato i kao snijeg ali ne i vrsno brašno za slasni kruh. Toliko nudi za okrepu a laž. Plam vode, Sunca i neprekid mijena...

Ljubav
Radost i bol...
Usne prstom tío
Skriva.

U liniji između neba i zemlje bunovno Sunce, komet i zvijezde blijede. Fon rumena u oblacima vid nedovid jave. On prekida misli: iz milošte ne davno profesorica H. E. i prijateljica mi reče da si Djevojčica. U dugoj grimiznoj haljini okreće od vidika i upravlja: Čikaš? I lukavo se smiješi, kao zrele nedaleko od njih na ledini na drev stablu trešnje, brižno glavom kreće... Nevolja u narodima odlučuje za loše ljude i nikako nije bolje. Ima tajni koje nisu za svakog. U ovršju gaja prvi nalet vjetra, sunce i dan topliji, negdje iz daljine nanovo grmljavina. Dok briše prve kapi sa lica i smiju ono: Sve po starom. Glasovlje valovlja jezera i krici galebova miješaju se u romor orkana.

DUH INDIJE

Amori d' Rienkur je rođen 1918. u Orleansu (Francuska). Školovao se u Francuskoj, Švicarskoj i Alžiru. Pisac je članaka iz politike i intervju s vodećim svjetskim državicima i ličnostima. Putovao je po globusu i jedno vrijeme bio predavač u Sjedinjenim Američkim Državama. Napisao je sljedeća djela: *Krov svijeta, Cezari koji dolaze, Duh Kine, Američka imperija, Šivino oko, Žena i moć kroz povijest i Izgubljeni svijet Tibeta*.

U djelu *Duh Indije* nam govori o njenoj najstarijoj civilizaciji Harapa i Mahendo-daro prije 5.000 godina, o rođenju i razvoju njene kulture, kao i o brojnim vezama sa drugim azijskim civilizacijama. Približava nam utjecaj – bolje reći djelovanje – Zapada na njenu bitnost (svaka kultura se rađa, živi i nestaje sa manjim ili većim bolima i radostima). Amori tvrdi: „Suština povijesti ne nalazi se u zabilježnim činjenicama, nego u mislima, osjećajima i idejama ljudi koji su je stvarali, a to je od ogromnog značaja za razumijevanje indijske historije jer je ona siromašna činjenicama, ali je zato bogata literaturom i filozofijom. Činjenice su samo spoljna ljuštura, kristalizacija i materijalizacija ideja i osjećanja“.

On se u istraživanjima ne omeđuje samo na povijesnu i životnu, već i na ideološku učinkovitost. Evo naslova poglavlja: Prearijevska civilizacija, Mračno doba, Indija srednjeg doba, Indijsko savremeno doba, Sumrak kulture, Cezarizam i početak civilizacije, Indijski um, Zima civilizacije, Mesečeva svjetlost indijske civilizacije, Civilizacija mesečeve svetlosti u Indiji, Dolazak Evropljana, Rađanje jedne civilizacije, Indija i kolonijalni svet, Buđenje indije, Evropska orijentalna renesansa, Slabljenje i propast kolonijalnog sveta, Metamorfoza Indije, Uspon kongresa, Nehru kao imperator, Crvena Indija...

Koliko li truda i mara treba da bismo ostvarili norme našeg življenja, pri čemu ispisujemo čitave tomove u pismu i djelima, ponekad i nesvjesno. I dolazimo do toga da nije riječ o junačenju, mudrovanju i prorokovanju, do (ne)istine u nama i oko nas.

Lutajući, više iz lakomislenosti a manje iz radoznalosti, dobijamo kao i ovog jutra uporne kiše i neprekidne pokore drugima i sebi (samo da priznamo), umjesto blagoslova. Bilo bi drugačije, pa i u cijeloj prirodi, ako bi čovjeka poistovjećivali sa civilizacijom i knjigom u dobrim namjerama, on nam ne bi bio stran a zadovoljstvo i bogatstvo bili bi veći. Nažalost, nemaštovitost i djeloučinkovitost u nama su kao i nestanak kultura – može se pročitati između ostalog u knjizi *Duh Indije*, uz plemenitost koju nam pruža. Ovo djelo toplo i gorko prijanja čitaocu za dušu i srce, pri čemu ne razara već gradi most prema drugim kulturama i ljudima. Na prvi pogled nema velikih i teških riječi, ali ne zaboravimo da privid vara.

„Subotičke novine“, 11. VI 2004.

TAJNA ATLANTIDE

Spisatelj **Oto Muk** u *Tajni Atlantide*, ni prvi ni posljednji, priča nam kako se čovjek, kad mu sadašnjost postane kaotična, okreće s nadom u budućnost ili idiličnoj prošlosti. Ona ako je ne uzmemo kao pouku, pruža nam nesrećno učinjene greške i zablude, ružno nestale snove. Zaboravljamo kako je naša krasna prošlost i nečija tragična sadašnjost. Je li to (susrećemo ga u svim vjerama i kulturama) govor o izgubljenom zemaljskom raju i o povratku u njega? Čovjekova stranputica u povijesti je uzrok sadašnjosti i, ako se ne osvjesti, budućnosti.

Platonov zagonetni opis na osnovu egipatskih tekstova o potonulom prakontinentu, ili idealnom gradu, istraživače do sada vodi u neizvjesnost: „Stanovnici su stekli tolika bogatstva koliko prije njih nesumnjivo nijedna kraljevska kuća nije posjedovala, niti će ih u budućnosti posjedovati... Dvaput su godišnje sa zemlje ubirali plodove; zimi su iskorištavali nebeske vode; ljeti vode koje daje zemlja, odvodeći njihove valove izvan kanala“ (Kritija, 114 d 118 e). Tema ovoga djela je o zemaljskom Raju na početku ili svršetku čovječastva, a ideja da je on u prevlasti naše božanske prirode u nama dok ga ne izgubimo, jer dozvoljavamo da se izgube najljepša od najdragocjenijih dobara.

Raj i pakao su u nama samima. I tako, sva se prošlost stiče u Atlantidi i ako bi se otkrila istina o njoj – ljudi bi našli svoj izgubljeni identitet. Ali, da li je ona uistinu postojala, kako i uslijed čega je nestala? Na neka od ovih pitanja odgovore dobijamo iz knjige (a teško je do nje doći kao i do knjige *Značenje bajki Bruna Betelhajma*), a evo i dijela sadržaja: Mit srećne zemlje; Stvarnost, ne legenda; Atlas – Atlantida; Kataklizma; Posle kataklizme; Nulti dan...

Teško je odgovoriti kada je i gdje započela povijest čovječanstva, što je utjecalo na nju i što postoji i sjeća na to vrijeme jer sve što nam je znano ima početak, vrhunac i svršetak. Što je život, i kako je uistinu nastao, nije nam poznato, sem da smo dio Zemlje, ma kako se trudimo zakoračiti u svemirski beskraj. Prelomna raskršća katastrofa nam na Planeti rasvjetljavaju samo dio trajanja ali ne i odgovor tko smo, što smo i kamo putujemo?

Preinaka kalendara, učenja, mitovi, predanja... Prije 8.500 godina prije nove ere, sjeverni geografski pol se za više od tri i pol tisuće kilometara sa istočnog Grenlanda pomjerio na današnje mjesto, sa time i osa rotacije Zemlje i klima. Uobičajeno? Uz to, tragovi čovjeka sve su stariji. Prije 11.000 godina Sjeverno ledeno more je bilo bez leda kao i sjeverni, srednji i istočnosibirski prostor. Sve je to skoro za dvadeset i četiri sata okovao led. Ovo nisu samo podaci iz knjige *Tajna Atlantide* već i iz znanstvenih ustanova.

Ipak, što god se sve događalo u povijesti vremena i prostora – čovjek je opstao, ali ne znači i da će to trajati vječno. Zapravo, ključno je pitanje: da li bismo bili na dobitku ili na gubitku otkrivanjem prave istine?

DETINJSTVO NA OSTRVU

Čuvari obale, Džoana Haris, „Plato“, Beograd, 2003.

Roman *Čuvari obale* nam govori kako otkriti nadu, istinu i sreću što je u ovom vremenu više nego aktualno. **Džoana Haris** je rođena 1964. u Jorkširu, a studirala je modernu i srednjevjekovnu filologiju na „Saint Catherine’s College“ u Kembridžu. Nakon što je bila rok muzičar, botaničar, računovođa, profesor francuskog jezika, postaje profesionalni pisac. Živi sa suprugom i desetogodišnjom ćerkicom na imanju u rodnom mjestu. Napisala je sljedeća djela: *The Evil Seed*, *Sleep*, *Pale Sister*, *Chocolat*, *Blackberry Wine*, *Five Quarters* *od the Orrange*, *Castliners* i *Holy Fools*.

U *Čuvarima obale* (*Cast-liners*), savršena u portretisanju nepredvidljive naravi Francuza, vjerodostojno nam dočarava ne samo radnju već atmosferu i okus pijeska između prstiju i slanost morskog zraka. Ovo je knjiga o djetinjstvu na ostrvu, lijenim magličastim danima, vezama porodice i društva, kao i o potrebi žene za ocem, ljubavlju, odobravanjem i uživanjem.

Ostrva se između sebe razlikuju napose ako su što manja. Tu su pioniri i razbacane grupe nezadovoljnih, neprilagođenih i izolovanih koji brane svoju bitnost. Štoviše neki od njih nisu ni na mapama, baš kao ni neki ljudi u društvu, a čine sa drugima cjelinu Svijeta. Dom je mjesto koje ne možemo izbjeći, ni sebe, i kojem se vraća naše srce. Bio ugodan ili težak. Le Deven je otok u Bretanji na kojem se odvija priča spisateljice Haris. Komad zemlje sa vlastitim dijalektom, hranom, tradicijom, odjećom, stjenovitom obalom bez plaža od izmješana kamenja i krupnog pijeska s jakim i neprekidnim vjetrom. Istina, i sa meliorisanom zemljom, malom zaštićenom plažom. Zavade su vjerske, ribolovačke, trgovinske, zemljišne i zbog gradnje. Obojen je olupinama čamaca, porukama u bocama, pojasevima za spasavanje, tovarima bačenim u more kako bi olakšale brodove, ribara izgubljenih na moru... zbog kraja kruga Golske struje. Sa vlastitom prošlošću, pravilima života, daleko od centra događaja bez činovništva i zakona, otok ima želju za turistima. Život se na ostrvu nije mijenjao stotinama godina. Mado u romanu, kada se vraća poslije deset godina kući, nalazi je razarajuće ugroženu, dok čitava zajednica boluje od nepovratnog gubitka nade. Izvanrednim šarmom i neobičnom mješavinom vilinskog i čvrstog realizma priča nade i tragedije iz prošlosti uz jednu strašnu tajnu, a ne zadržava se potreba da se otvara nepoznat svijet kobne ljubavi. Tajanstvena očaravajuća neznenka i konačno pitanje... Dalje je na vama, čitaocima, da otkrijete istinu. Možda vam bude i lakše i vedrije. Jer čovjek je knjiga i knjiga je čovjek.

„Subotičke novine“, 2. VII 2004.

VASIONA U PONOĆ

Ken Krosvel, „Moć knjige“, Beograd, 2003.

Ljudi tisućama godina upiru oči u Svemir, istražuju, saznaju i nanovo se iznenađuju, kako sobom tako i drugima. Možda nam posljednja otkrića o nebu daju odgovor kako i od čega je nastalo i kamo ide. Iz pera **Kena Krosvela**, vrsnog širitelja znanosti, izašlo je pitko, uzbudljivo djelo o poimanju onog što nas zanima o ustrojstvu nebeskih tijela i prostora u kom obituju. Nema teških riječi i brojeva, u čemu je između ostalog i privlačnost njegove knjige. Dio tajne i bit zakonitosti o stvari ostali su isti, ali ne i konačni.

Posljednja decenija dvadesetog stoljeća i početak Novog milenijuma na ovim prostorima prolaze u ratovima, siromaštvu i lutanju za istinom kroz patnje. Na polju znanosti događaju se velika i mala odrastanja. U astronomiji i u njoj bliskim naukama znanstvenici prodiru milijardama svjetlosnih godina u dubine Svemira, a time i u povijest čovječanstva. Otkrivena su čitava jata novih galaksija i supernova s krajeva poznatog nebeskog horizonta, zapremine velike količine tamne materije, kako u našoj tako i u drugim galaksijama i svemirskom prostoru kojoj ne znaju ni porijeklo ni sastav. U knjizi *Vasiona u ponoć* nailazimo na dramatičnu pripovijest o pojedincima, kako su došli do svojih otkrića, sažeto više milenijusko znanje i konstante Univerzuma. Za one kojima ova knjiga može da bude polaznica za ozbiljnije proučavanje, postoje i tablice kao i riječnik za sve njene čitatelje. Kronološki su poredani podaci, od najdrevnijih do naših dana, odobravajući i osporavajući astronomska opažanja. Sa jedne u lokalnoj grupi galaksija Andromede svjetlost nam stiže od 2,4 milijuna svjetlosnih godina, kada ljudi još i nije bilo na Zemlji. A što je sa većim daljinama? Izgleda da jedna od sila koja prožima Svemir i drži ga na okupu – antigravitaciona – prožima u njemu i prazan prostor. Kao što ovog ljeta (nije ni kanikula i često temperatura ne dostiže 30. podeok) Sunce ne da grije, već nas prosto pali a u hladu bez vjetera mrzne, dok boje svjetla trepere jesenjim tonovima. Da li smo toliko umorni ili se nešto dešava u prirodi na šta nemamo ili ne želimo da odgovorimo?

Između užarenih zvijezda Mliječne staze međuzvjezdani oblaci nam zaklanjaju vječnom maglom petinu vidika Univerzuma, ali ne i radio-valovima. I tako je u sazviježđu Casiopije otkrivena galaksija udaljena od nas 10 milijuna svjetlosnih godina. Da nije plina i prašine u Kumovoj slami, ona bi na nebu sijala kao jedna od deset najsajnijih zvijezda. U konstelaciji Srijelca ka središtu naša Galaksije imamo i bližu, udaljenu 80 milijuna svjetlosnih godina. Veliki atrakt nemerljive mase i sile ispod južnog horizonta koji Mliječni put ubrzava za milijun kilometara na sat, sve do sad nepoznat (a otkriven je) centar ili srce u Jatu Norma od eliptičkih galaksija i desete od njegove veličine. Cijela grupa na naš lokalni sustav od 20 galaksija tako djeluje da ga prosto vuče nezadrživo prema njemu, a možda i neke druge koje mi još ne opažamo...

Vasiona u ponoć nam nudi pogled na horizont do kojeg ljudske oči i misli za sad dosežu ali ne i konačan odgovor našoj radoznalosti.

ISTORIJA SREBRA

Grupa autora, Jugoslovenska revija, Beograd, 1987.

U ove sparne, mutne i zbunjene ljetnje dane, u nama i u cijeloj prirodi, koja ne da zbunjuje već i ne iznenađuje: bili ili ne u mogućnosti da odmorimo, sa knjigom ili nečim drugim, nadajmo se vašoj radoznalosti za njom, i razbijanju svakodnevlja. Jer, ništa nije plemenitije u pustolovini od žeđi za novim saznanjima. Knjiga *Istorija srebra* je djelo više autora i spada u najiscrpniju i najbolju ilustrovanu monografiju ove vrste objavljenu na Svijetu. Slijedi sve stilske promjene u obradi srebra u vezi s drugim umjetnostima, sve vrste srebrnih predmeta i posuda, svjetovnih i crkvenih, opisuje u isto vrijeme društvene i kulturne promjene i njihov utjecaj u pojedinim zemljama. Umjetnička obrada ovog metala u srednjem vijeku uglavnom bila je za potrebe crkve, postepeno prelazi i u domaćinstvo, prije svega na stolu renesansne aristokratije, potom šire. U viktorijanskoj epohi srebro postaje ukras prostorija i vitrina srednje klase. Nakon masovne mašinske proizvodnje posuda majstori se vraćaju ručnoj izradi luksuznih predmeta.

Srebro je jedno od najljepših i najizdržljivijih tradicionalnih ukrasnih metala, rijetko ali i veoma dragocjeno. Javlja se u starom Egiptu kod jednog faraona i najčešće je korišćeno. Knjiga u jednom dijelu govori o cjelokupnom razvoju proizvodnje predmeta od srebra, donekle i od zlata, u Europi i dijelu Amerike od najranijih do današnjih dana. Zlato se u prirodi često nalazi čisto i ne mora da se tehnološki izdvaja iz rude kao većina metala. Vjerojatno je radi toga bilo prvo u upotrebi u izradi predmeta, negdje iz 5.000 godine p.n.e. Predmeti od bakra datiraju još iz 9.500 godina prije krista. Srebro se u četvrtom milenijum stare ere organizovano vadi iz ruda, uglavnom u Nubiskoj pustinji. Analize govore da veliki broj starih srebrnih i zlatnih predmeta čini prirodna legura zlata i srebra elektum. Za čist metal valja ga rafinirati. Kako je čisto srebro ređe od zlata, nikada nije bilo pravi izvor za izradu predmeta ovog metala. Negdje u sedmom milenijumu prije našeg računanja vremena, srebro se na Bliskom istoku dobijalo topljenjem rude galenit. Tisuću godina kasnije javljaju se kovani predmeti od zlata i srebra u Uru, Alak Hijiku i Troji, izvanredno oblikovani. Vjerojatno je Anatolija kolijevka obrade metala, a oda se širi ka Europi, Persiji, Indiji, stepskim narodima na sjever, Kini i Japanu. Izgleda da do dolaska Europljana stanovnici Sjeverne Amerike nisu znali za zlato i srebro, a Južna Amerika jeste.

U knjizi *Istorija srebra* nailazimo i na dio o srebru u našim krajevima. Većina predmeta od njega je bila pozlaćena. Posebno su prikazane tehnike, žigosanje, vrste žigova i simboli pojedinih majstora. I na koncu, ovo je djelo i oličenje nastajanja, trajanja i nestajanja čovjekovih nada, radosti i boli, života.

„Subotičke novine“, 16. VII 2004.

U SENCI NARA

Na početku ovog milenijuma, kad se kriju i otkrivaju mnoge tajne, nije naodmet prelistati knjigu *U senci nara*. **Tarik Ali** piše o svjetskoj povijesti, politici, kazališne i televizijske drame. Ovo je prvi od njegova četiri romana koji pričaju o historiji Islama. Ali je preveden na petnaest jezika, a nagrađen je kao najbolji pisac na stranom jeziku u Španiji. Naime, roman govori o mavarskoj kraljevini u Andaluziji i o njenim žiteljima, njihovom željom da se pokrste, dignu na ustanak i izginu ili povuku suočeni sa vlastitim opstankom.

Prvog studenog 1499. godine katolički vojnici pod vodstvom petorice vitezova ušli su 195 gradskih i 12 plamičkih knjižnica u kojima su bile pohranjene vrijedne privatne zbirke rukopisa napisane kaligrafski i zaplijenili ih. Jedan od njih, Cortes, ovo će da nastavi da čini u Meksiku. Između ostalog, ako se želi uništiti narod – razori mu kulturu. Zar se ovo ne dešava i danas u raznim oblicima? Učeni ljudi onog doba u službi crkve uspjevaju 300 rukopisa da spasu, a priprosti vojnici spasiće ih noseći na stotine tisuća knjiga na staru tržnicu svile Bab al Ramlom. Usput su ih u svežnjevima ostavljali na pustim sokacima i pred zatvorenim vratima. Iz njih je kasnije iznikla renesansa u Europi, većinom iz medicine i astronomije. Posmatrajući lomaču knjiga neki su bili snuždeni, neki ogorčeni, neki prkosni, neki bijesni a ona je gorjela iz zavisti i prigluposti. I tako su ponekad ljudi različitih vjeronazora, naroda, staleža i ideja uprkos onima koji su ih vodili – bili između sebe složni. Moć ideje i vjere gotovo nikako ne mogu biti uništene, pogotovo ako su bezazlene i čiste u svojoj biti.

Budućnost se stvara ljubavlju i obrazovanjem a ne strogošću i disciplinom!

Ovo je priča mavarske Španije, ljudska i zanosno orisana kroz posljedice pada, slika Granade kao i porodice koja pokušava da preživi nakon sloma svog svijeta. Koliko je stvarnog, toliko je i izmašanog. Napisana je saga o kobnoj (ne zaboravimo: svaki je sebi stvara) sudbini stanovnika grada opkoljenog sa svih strana nesrpljivošću, jasno i glasno. Odnosi se kako na pomenuto stanište tako i na ponaosob, bliži i dalji okoliš. U svojoj jednostavnosti pruža nam iskustvo koje proživljavamo, ništa poimenično već skupa. Jezik djela je lagan i jedinstvena je pustolovina koja ne samo što se čita već i pamti. Bitno je da sebi priuštimo nešto dobro, jer trebamo sami sebi, jer trebamo druge i mi drugima. Budimo odlučni i hrabri, uostalom, drugačije se i ne može.

„Subotičke novine“, 23. VII 2004.

SUDBINA ZEMLJE

Džonatan Šel, „Vuk Karadžić“, Beograd, 1987.

Zemlja u našem Mliječnom putu je nastala prije četiri milijarde godina. Oko pola milijarde kasnije na njoj je, kako govori današnja znanost, nastao život. **Sudbina zemlje** svojevremeno je objavljena u tri broja časopisa „Njujorker“ (The New Yorker) u Sjedinjenim Američki mDržavama i širom zapadnog svijeta. Njen autor, **Džonatan Šel**, rođen je 1943. i kraj ovog djela napisao je i *The Village of Ben Suc* (1967), *The Military Half* (1968), *The Time of Illusion* (1978), *Abolition* (1984)...

Šel razmišlja o usudu i opstanku, kako ljudi tako i života i prirode, jer, koliko smo obogaćeni ulazeći u bit stvari, toliko smo i osiromašeni. Nuklearno zastrašivanje i moć posjeduju i njihove unutarnje protivurječnosti kao i iracionalnosti. I da nije dovoljan zaustavljanje ove igre, igre života, smrti, ljubavi, straha, mira, rata i drugih opita za koje i ne znamo da se vrše? Pisac piše o ovome jezikom ljepote i plemenitosti, duboko duhovno, duboko humano i duboko moralno. Uz to, ne priča već misli i utvrđuje posljedice i činjenice boljitka i gubitka. Neki sjede tisuće i tisuće godina na mjestima koja ni njima ni nama ne odgovaraju, ali ne odustaju od svog nauma, umjesto da prepuste i drugima ne vladati nego služiti onome za što mi nemamo ni znanja ni vremena – osjećaje, kako na duhovnoj tako nemilosrdno i na materijalnoj razini. Sve započinje od trenutka kad je na probnom terenu Trinitit kraj Alamgorda u državi Nju Džerzi 16. srpnja 1945. eksplodirala prva atomska bomba. Zapravo, i ranije, od ubistva istine i prva čovjeka. Nuklearno oružje i njemu slično, ubrajajući diranje i razaranje okoliša, prevazilaze sve njihove povode i ishode. Izrasli su iz povijesti, prijete da je okončaju. Neemotivni i neintelektualni, uzimajući i nas same, vode u propast.

Nemački fizičar **Verner Hajzenberg** je formulisao da je naše poznavanje atomskih fenomena ograničeno zato što su opitni postupci, neophodni za izvođenje posmatranja, neizbježno sudaraju s fenomenom koje želimo da mjerimo. Koliko znamo za sada, Zemlja je jedini nosilac života u Svemiru, i smijemo li bezglavo na njoj vršiti pokuse kad u tim rezultatima uvijek nedostaje ukupnost njene ekosfere, beskraja ukrštanja uzroka i posljedica? Hoće li sljedeći tren možda biti i posljednji ovog svijeta? Razlika između prijateljskih i neprijateljskih nuklearnih sila nema, one su samo u vjeri i ljubavi. Govori se o trošenju ozona u stratosferi, ali ne i o nuklearnoj vatrenoj lopti u zraku, niti o prisustvu i takve vrste materije koja sagoreva azot u azotne okside i kroz niz kemijskih reakcija troši ozonski sloj.

Još je mnogo toga što ne znate, a može da se otkrije u djelu Džonatana Šela *Sudbina zemlje* samo ga treba čitati pogotovo što je napisano lako i pristupačno, bez nametanja piščevih misli i zaključaka. Knjiga u ove i dalje vruće dane pune globalnih opsjena je ljudska, plemenita, i govori kakvi bi trebali da budemo da bi kao ljudi opstali i radovali se i malim stvarima, jer samo preko njih se dolazi do većih.

„Subotičke novine“, 30. VII 2004.

GVOZDENO KOPLJE

Stiven Lohed, „Editor“, Beograd 2004.

Roman *Gvozdeno koplje*, iako pripada mitskoj povijesti maštom ispunjene fikcije, može u nama da ostvari i djelotvor-zrcalo, u kojem gledamo sebe i druge u sudejstvu sa životom. Ovo ne da je moranje već prijeka učinkovitost današnjice, otupjele od kuge, uništavanja i zloupotrebe riječi i pojma – tko je i što može čovjek? O ovome nam kazuju časti i počasti koje se dijele i o koje se otimaju. Vrhunac je „Oteto neblagosloveno“, jer obično otuđuju, kako primaocce tako i djelitelje svojim krivim misli i činom. Kako bismo ovo razumjeli vratimo se djelu *Krstački pohodi I Stivena Lohede*. Inače, on sa suprugom i dva sina živi u Oksfordu i napisao je i: *Vizantija, Pendragon, Pisma Albiona...*

Škotski pravnik iz devetnaestog stoljeća u *Gvozdenom koplju* ima viziju hodočašća jednog svog pretka iz 1095. u križarskim vojnama. Kad na poziv pape Urbana II kraljevi, prinčevi, lordovi i neplemenitaši iz cijele Europe prihvataju pohod na nevjernike, u sebi imaju sopstvene vjere. Ranulfson ostaje na ostrvima Orkni dok se njegov otac i braća pridružuju borbi za oslobađanje Jerusalema. Ipak, kad mu oduzimaju porodično imanje on kreće u krstaški rat da nađe roditelja. I u nevjerojatnoj (a koji je rat i nasilje nemaju) brutalnosti sukoba i ambicija, uglavnom plemstva, on nalazi svetu relikviju koja će ga voditi kroz život i njegove potomke...

Svjesno ili ne, pisac se u *Gvozdenom koplju* služi, rekli bismo, prljavim kako riječima tako i činovima prema određenim njegovim junacima. Naime, dosta su njihova djela nečovječna i njihov poziv ružan. I dolazimo do jedne od više istina u ovom romanu: nasilje stvara nasilje. Kad se duhovna i svjetovna vlast tolerišu, tad u društvu nastaju nevolje ne iz njihovih učenja već pojedinaca, koji se poistovjećuju sa negriješnim besmrtnicima. Uz to, krivo upliću i samu nauku. Možda će netko pitati: čemu nova priča u ovoj stvarnosti? A odgovor bi bio: čemu djela bez dobrih promisli? Konačno, iza kišom i maglom odjevenih dana nanovo je sunca a duhu i razumu bistrine i radosti treba.

Zbog ovoga i mnogo čega drugog, roman Stivena Loheda valja pročitati, i ne samo njega već i druge u svim njihovim različitostima. *Gvozdeno koplje* je dio trilogije *Keltskih krstaških ratova*, koje plijeni svojom pustolovnom pričom, dijalogom, opisom situacija, prirode, svježinom ne po prvi put na ovu temu napisane ili ispričane priče i humanosti. Jednostavnim jezikom i nešto komplikovanijom vremenskom (u isto vrijeme i odmjerenom, bolje čitljivom) strukturom događanja. Isto kao nepregled zlatnog i zrelog žitnog polja, koje, ako hoćemo njime da se hranimo (kao i u životu), valja očistiti od kukolja.

„Subotičke novine“, 6. VIII 2004.

IZGUBLJENI DJEČAK

Dejv Pelcer, „Laguna“, Beograd 2003.

Ako ste čitali roman *Dete zvano To* vjerujem da ćete pročitati i njegov nastavak, *Izgubljeni dječak*. Ako ne radi kvalitete a ono radi priče i onog što nam pruža. Teško je povjerovati stvarnosti koja je često maćeha. **Dejv Pelcer**, kad nije na putu, sa sinom, suprugom i kornjačom živi na ranču Miraž u Kaliforniji. Inače, penzionisani je član avijacije i jedan od izabranih letaća koji je punio gorivo na srednjim visinama u borbene avione SR-71 Blekbird i F-117 Stelt fajter, kao radnik u domu za maloljetnike i u drugim programima za ugroženu omladinu diljem Amerike. Dobitnik je Dž. K. Peni Golden nagrade, priznanja TOYA kao jedan od deset izuzetnih mladih Amerikanaca 1993. godine. Jedini je Amerikanac izabran za jednu od izuzetnih mladih osoba 1994. u svijetu zbog rada na upozoravanju javnosti na problem zlostavljanja djece, i za pomoć i davanje primjera koji ulivaju snagu drugima. Godine 1996. je nosio olimpijsku baklju.

U njegovom djelu ima jedan dječak koji nikada nije imao dom. Imetak mu je stara pocijepana odjeća koju nosi u papirnoj kesi. Usamljen je i uplašen. Iako je u prvoj knjizi izbavljen od svoje majke sklone batinama i alkoholu, njemu tek predstoji bol. Ne postoji mjesto koje može nazvati domom. Kao i većina u još uvijek vrelom ljetu iako su jutra i večeri svježiji i rod preobilan. A cijene nikom ne odgovaraju, izgleda da se sprema post iako se tu i tamo ozarimo u (ne)gozbi svega i ničeg ponešta, napose gorčine.

U romanu *Dijete zvano To* priča otkriva odgovore na neka ali ne i na sva pitanja, kao i sam život, ali i pripovjeda o događajima u kojim se Dejv zadesio poslije odlaska iz roditeljskog doma. Pod skrbništvom (a to je za sve više nego ozbiljnost) dječak je prisiljen da mijenja domove u kojima su suze i smijeh, porazi i nadanja u očajnom traganju za ljubavi. I kako je naći u onima koji kao da hoće da ti pomognu i vode a okružuju te strahom i plaše da ih želiš povrijediti i ne dopuštaju da se pride. Tko je komu rad? I zar se sramota ne pretvara u ponos a odbijanje u prihvatanje? Nije uvijek valjano ali se događa. Kroz djelo se provlači misao da je pisano najviše s točke djeteta i veoma ozbiljno, odraslo. Konačno, zar ljudi odrastaju ili odrastu? I ne glume li cijelog života kako su sazreli, a zapravo su se izgubili, jer ne otkrivaju svoju i tuđu bit, već površnost, sa ponekom iskrom i svjetlosti. Ako nije tako ne bi nam se događalo ono što ne želimo ni drugima ni sebi.

Čitko i pitko roman plijeni na razmišljanje ali je i jednostavno pisan, iz života koji je pročišćen bolom i plemenitošću namjere napisano. Ma kako da je sumoran on se prihvata, baš kao i lepeza događaja i ljudi koje susrećemo. A sve to kako bismo učili i pobjeđivali a ne gubili. I ne zaboravimo: preobilj roda neka nam bude na blagoslove i radost ma kako nam se činilo mučno, zagonetno i teško.

„Subotičke novine“, 13. VIII 2004.

31 PJESMA

Nik Hornbi, „Plato“, Beograd, 2004.

Dok šetam i razmišljam u noći sv. Lovre vrtom bliže ponoći, došavši nešto ranije doma, nebom pljusak perseida. Svake godine gotovo istovjetna pojava, baš kao i zbivanja u povijesti ljudskog roda. Nitko ne bi bio, mislim, ravnodušan ka djelu **31 pjesma**, ako ne drugo radi razonode i odmora. **Nik Hornbi** je rođen 1957. i pisac knjiga *Stadionska groznica*, *High Fidelity*, *S.*, *Razgovori s anđelom* i *My Favourite Year*. Godine 1999. mu je American Academy of Arts and Letters dodijelila nagradu *E. M. Forster*. Živi i radi u Londonu.

Hornbi je iskren, mudar, nevelik, prisan, pun, srčan, ubedljiv i zabavan, eseji navijača „Arsenala“ i brusa Springstina su osvježanje. Potrošivši svoja tinejdžerska ljeta sedamdesetih i osamdesetih komotan u ulozi portparola tigrova srednjeg doba, pišući o muzici on piše o sebi odabrane numere i koristi ih kao povod da nam otvori sredovječno srce i izlije koncentrovane doze žuči, ironije, patosa, duha i još ponešta na probleme, javne i privatne. Kompletan muzički planetarijum, risan je kao zvučna forma životopisa i svjetonazora ispričanog muzikom ali ne i isprazno kao neki koji poput bauka kruže lavirintom ogluvljelih sokaka i misli. Zagledajte se pri susretima ljude u sjetne zjene. Zadovoljni su da ih neko sasluša, jer gotovo ne očekuju ništa niti u šta vjeruju. Marom svojim su osiromašili a drugi se obogatili. Kada se Hornbi susreće sa pjesmama priča kako one koje su mu važne za sobom vuku osjećaje ili doživljaje. Naime, ako je volite dovoljno dugo, ona ostaje kroz različite periode bivstvovanja i oslobađa se uspomena. Vidimo kako je Hornbi inspirisan dok piše o pjesmama, mijenjajući svoja raspoloženja, rekli bismo ponekad samo osjećanjima, onda se događa što ni sebi ne bismo željeli. U ovome i jeste veličina *31 pjesme* i autora. On se zapravo ispovijeda i kaje za ono što je, i u mislima, učinio nažao, svjestan ili ne, i za ono što je stavio na papir. Jer u svojoj biti on je čovjek dobra, o tome govore njegova humana djela i njegova umjetnička narav. Ma kako nam se činilo na prvi pogled, u kaosu današnjice pokušava da izvuče ono što je plemenito i vrijedno. Istina, Hornbi to čini više u muzici nego u ostalim dijelovima Stvarnosti, ali je vrijedno, okrenuto nepristrasnosti i manje podjelama. Konačno, muzika nije prijetnja ako joj se prilazi otvorene duše i srca, primajući od nje što je u njoj pročišćeno i oplemenjeno. Pogotovo Hornbijeva osebnost i prilaz djelu mami čitaoca da ga čita i razmišlja. Naše je vrijeme velikih lomova, ali ne i ljudskog pada i nestanka već kroz kušnje iskupljenja iako se čini teško, nemoguće i gotovo neizdrživo.

„Subotičke novine“, 20. VIII 2004.

OKO VREMENA

Artur Klark i Stiven Bakster, „Laguna“, Beograd, 2004.

Oko vremena je vremenska odiseja, domišljata i uzbudljiva, vrsnih majstora književnosti. Istina, osveženje je kako za autore tako i za čitaoce, ali ne posve, jer nešto od njihove mašte nailazimo i kod drugih spisatelja. „Iz bezmjernih svemirskih dubina dolazi rasa Prvorođenih da na Zemlji izvrši opit kolosalnih razmjera. Iz raznih epoha u rasponu od dva milijuna godina, oni će uzimati segmente sa naše planete da bi od njih načinili novi svijet. Na njemu će se u istom vremenu naći najstariji čovjekoliki majmuni i žitelji 21. vijeka, vojska Aleksandra Makedosnskog i horde Džingis Kana, podanici kraljice Viktorije i budistički svećenici. Nad svima njima, koji grozničavo pokušavaju da pronađu svoje mjesto u novom poretku stvari lebde Oči Vremena, tajanstvene, nedodirljive kugle koje prkose svim zakonima fizike i koje kriju zagonetne pobude svojih tvoraca.“ Ovo je literatura, a stvarnost? Ne sliči li ovo okruženju u kojem se krećemo? Kad ga čitamo u nama se oblikuje bez daha upečatljiva parada čuda, osobenosti očaravajućih slika fantastičnih za neke budućnosti.

Nevjerojatno što umije fantazija. Moćnici, tronovi, gradovi... traju kao tren ili duže? Jer im plemenitost (a tek pakost) traje dulje na bilo koji način. Manje služiti i više vladati nad svim i svačim jeste kob njihova gubljenja. I, ako su znanstvene činjenice i postavke i nestalne, nameće se zašto se pisci ovog romana služe nekima od njih. Budućnost se stvara mukotrpno i dugo gradi – znaju to i dobri sportaši i olimpijsci – u datom času iz čvrstih i datih činjenica. No, u svim porama vremena i ljudi događaju se i promašaji. Bilo iz koje namjere da je *Oko vremena* napisano, vrijedno je pažnje i čitanja kako bismo razumjeli stvarnost i nešto maštarije. Lagano djelo, jednostavnih riječi i rečenica s nešto Arturove duhovitosti, poetično, maštovito, uzbudljivo...

U ove još uvijek i dalje žestoke ljetnje pljuskove dana i pometnji svega i svih, ničeg i nikog, možda i nešta, valjalo bi čitati, posmatrati, razmišljati, sudjelovati, učiti ali ne suludo već zrelo. Vremenska odiseja traje i trajaće...

„Subotičke novine“, 27. VIII 2004.

EKOLOŠKI IZAZOV

Prof. dr Mara Đukanović, „Elit“, Beograd, 1991.

Ekologija kao ekološko-znanstveni pristup postoji od davnina. Javlja se još kod Aristotela, Teofrasta, Hipokrata, Demokrita i u djelima Virgilija, Lukrecija, u drevnim naukama, pogotovo istočnim. Dolazi od riječi „oikos“ a znači dom, stanište. Ekonomija žive prirode i nauke o održavanju živog svijeta uopšte, ekologija je nuka o uslovima postojanja i međuodnosa između živih bića i okruženja. Zbir je znanja uzajamnih odnosa. Problemi svakim danom postaju veći, ne iz humanosti nego lakomosti i nerazumnosti. Mora, okeani, jezera, rijeke, šume, zrak, vode, mineralni resursi... zagađeni su i skoro iscrpljeni.

Knjiga **Ekološki izazov** u sebi sadrži elemente opšte, urbane i primjenjene ekologije, a predstavlja pokušaj da se ovim problemima priđe globalno i multidisciplinarno, ali ne i na uštrb drugog. Civilizacija industrijskog doba imala je i još uvijek ima brz uspon, zahvaljujući napretku tehnike i tehnologije i sve više udaljenije od bioloških, dodao bih i duhovnih principa. Energija, osnov za razvoj civilizacije i napredak ljudskog društva, jeste i najveći zagađivač životne sredine. Sa zrakom, vodom, zemljištem i živim svijetom predstavlja osnovicu života. Ovo je djelo informativno i edukativnog karaktera, bez želje za ulaženje u specijalističke pristupe pojedinih naučnih disciplina.

Događa nam se da ne znamo, pa se služimo (a ne bismo smijeli) raznim proizvodima pa i darovima prirode i ljudskog umovanja, a treba vjerovati i biti upućen u tokove života i odrastanja. Djelo **Mara Đukanović** je, ako ništa drugo, bez zle namjere i vrijedan poduhvat u ovoj vrsti literature. Uzbudljivo je i stručno putovanje u ono naslućujuće ali nije i do kraja razjašnjeno.

Ključ naših strahova i mogućeg poniranja u stvarnost, koju nešto sami a nešto drugi nam nude, zapravo je laganje i zloučinkovitost. Istina, ponekad ne znamo zašto nam se nešto događa i nije li **Ekološki izazov** potraga za čovjekom da nam se ne dogodi jedan od najsmrtonosnijih sukoba ne samo naše nego svih civilizacija. Djelo donosi moralne, ali ne i posljedične norme. Radi ovih i njima sličnih događanja pisanja o ovoj temi nikad dosta.

Evo nekoliko naslova iz sadržaja: Elementi opšte ekologije, Energija i mineralni resursi, Nuklearna energija, Negativan uticaj proizvodnje i korišćenja energije na životnu sredinu, Mere za zaštitu životne sredine, Opšte o vazduhu, Posledice zagađenog vazduha, Mere za zaštitu vazduha od zagađivanja, Opšte o vodi, Negativne posledice zagađivanje vode, Mere za zaštitu vode, Ugroženost zemljišta, Elementi humane ekologije, Zoocenoza, Fitocenoza, Grad kao ekosistem, Buka...

Još ako vam se posreći da dođete do knjige bićete zadovoljni u ove očajne čas ljetnje čas jesenje dane, kako u prirodi tako i u ljudima.

„Subotičke novine“, 3. IX 2004.

„ODGOVORI MI“

Suzana Tamaro, Draganić Beograd, 2004.

Trenutno živi daleko od literarnih krugova u Orvjetu. Rođena u Trstu 1957. diplomirala 1976. a od 1977. asistent režije do 1988. na mnogim filmovima i saradnik RAI-a. Prva knjiga „Ilmitz“ 1981. slijede „La testa fra le nuvole“ 1989. „Per voce sola“ 1991. „Va' dove ti porta il cuore“ 1994. „Anima mundi“ 1997. „Verso casa“ 1999. „Rispondimi“ 2001. „Piu fuoco Piu Vento“ 2001. „Fuori“ 2003. Usmerena da štiti žene, djecu, hendikepirane i stare, kao i solidarnosti za one koji su ratno zlostavljani i usamljeni. Stvarnost po njoj daleko prevazilazi maštu i trebamo se diviti ljepoti i radosti onnog što je stvoreno prihvatajuć snagu praštanja i izmirenja. Jer većina ljudi danas ne živi, već iščekuje da život prođe i puki kontejner zabava koje služe da se prevari dosada. I tako trpimo gluposti onih koji mjesto našeg bivovanja pretvaraju u smetište. U ime kulture i u ime dobrih namjera naprama nama i brige. Pogledajte! Otimačina i iole dobra što je još ostalo i pri tome pozivaju na moral i savjest. Kakav i čiji? Jer netko od nas nije u pravu. Ali tko? Rođeni da živimo u svjetlosti. Farsa pretvara u tragediju. Jutrom ustaje i pita što činiti i biti sretan. Ljubav koja prethodi i koja prigrjava pri tome se izlazi iz svijeta sablasti i oduprijeti zavisti. I tako roman Suzane T. „Odgovori mi“ priča o svakodnevnici koji bi i mi, mogli da živimo, i ako smo više izloženi da tu cijenu i platimo. Beskonača kao zrak nepojmljiva i darežljiva, i što je zrelija više i trpi od druge strane koja je prepuna slijepila, nasilja, meteža, mržnje i gorčine. Radi čega se dogodilo ono što se dogodilo junacima knjige. Bilo bi uputno da se ovo ne dogodi i okruženju u kojem se krećemo, maštamo i stvaramo ni nama ni drugima, jer se ničim ne može opravdati jedno pričati, drugo činiti.

Lako, bez velikih i teških a ipak tako jednostavnih i mudrih riječi odiše i živi sopstvenim životom, kako na stranicama, tako i u čitaocima koji ga pročitaju. Spisateljicu njeni zemljaci Italijani vole i rado čitaju. Pogotovo „Odgovori mi“, djelo drama u tri čina i tri priče. Povijest koja predstavlja hod ka ispunjenju, tko je ne pokušava, pa i krivo, oslobođenju i nadi. Izmišljena i uzeta iz zbilje, prepuna ih je štampa i mediji. Pitajući kako se mogla dogoditi, prepun ih je tisak i mediji. Malo ih je koji se pitaju kako, već zašto? Jer bi bilo i rješenja. Iako crna priča osvaja, kako obična, tako i ljude, nadam se, koji misle da zaslužno posjeduju, a ne. Nenametljiva, tjera na razmišljanje. I što je interesantno, neki čitatelji i traže, roman se može čitati i prekidati a ne gubi ni na vrijednosti ni na zanimljivosti. Napose, u vremenu kad je dosta savjeta, obećanja a djela gotovo nikakvih koji bi pomogli.

„Subotičke novine“, 10. IX 2004.

KULTURA LAŽI

Dubravka Ugrešić, Beograd, Samizdat B92, 2002.

Vrhunac stvaralaštva i književnosti je esej, napose u smutnim vremenima više je nego umjetnost i razumnost ga stvarat. Dubravka Ugrešić je rođena u Hrvatskoj. Filozofski fakultet završila je u Zagrebu i radila u Institutu za teoriju književnosti pri zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Djela: „Mali plamen“ 1971. „Filip i sreća“ 1976. „Kućni duhovi“ 1988. „Nova ruska proza“ 1980. „Pljuska u ruci“ 1988. „Proza za prozu“ 1978. „Život je bajka“ 1983. „Štefica Cvek u raljama života“ 1981. „Forsiranje romana reke“ 1988. „Muzej bezuvjetne predaje“ i „Američki fikcionar“ 1993. „Zabranjeno čitanje“ 2001. Scenariji za film: „U raljama života“, „Za sreću je potrebno troje“... Prevedena na više svjetskih jezika, dobitnik Ninove nagrade, Charles Veillon, Versetsprijs, Henrich Mann... Dubravka u svojoj „Kulturi laži“ govori o moralnoj odgovornosti intelektualaca (i svih ljudi) za ratove i društvenu krizu u ovim prostorima. Jer nitko ne može pričat sve vrijeme ni o svim stvarima, i postoji posebna dužnost obraćanja uspostavljenoj vlasti u sopstvenom društvu, koja je odgovorna građanima, napose u situacijama kada vlast uključena u očigledno neravnopravni i nemoralni rat, ili namerni program diskriminalcije, represije i kolektivne okrutnosti. Zar ih nema prikrivenih u sve moguće forme i djela, zahvaljujuć našoj ravnodušnosti. Knjiga ne pristaje na zaborav kazajuć o duhovnoj bijedi nacionalizma koju su mnogi intelektualci poduprli i podupiru u ime viših (ali kojih i kakvih) ciljeva, glasni navijači bilo kao ćutljiva većina koja iščekuje il podmiće zlo, što je veće od zla. Lažno ili stvarno bratsvo? Kultura mita ili trača? I jedinstvo, ali u čemu i kako i zašto kako bi se drugom činilo dobro ili razaralo iole malo u čovjeku još od njegova prva rada.

„Vrijeme se smotalo u kružnicu i točno nakon pedeset godina, u devetom desetljeću 20. stoljeća, započeo je novi rat. Ovoga puta nije bilo zlih Nijemaca, crnih fašista, domaći su junaci podijelili uloge između sebe. Tisuće ljudi izgubile su živote, domove, djecu, tisuće ljudi postale su nesretnicima, emigrantima, izbjeglicama i beskućnicima u vlastitoj zemlji. Rat je prodirao u sve pore života, kraj vječno upaljenih televizijskih ekrana, iz novinskih vijesti i fotografija. U raskomadanoj zemlji paralelno su se vodili stvarni i mentalni ratovi. Granate, prave i mentalne, brisale su ljude, kuće, gradove, pamćenje. U ime sadašnjosti vodio se rat za prošlost, i u ime budućnosti rat protiv sadašnjosti. Rat je u ime nove budućnosti žderao budućnost. Ratnici, gospodari zaborava, rušitelji stare države i graditelji novih, svim su strateškim sredstvima uspostavljali kolektivni zaborav. Samopozvani gospodari života i smrti uspostavljali su koordinate pravog i krivog, lijevog i desnog, istinitog i lažnog.“ Riječi i razmišljanja su to Dubravke u njenoj knjizi „Kultura laži“, koliko je točno, mislimo na cjelokupno djelo, nije na nama jer smo ljudi, ali jeste na pojedincu da se trudi biti što čistije duše i srca kako drugima i sebi ne bi činio krivo. Time i blagodatnu budućnost!

„Subotičke novine“, 16. IX 2004.

KUĆA PESKA I MAGLE

Podimo od naslova romana: kuća i grad imaju višeznačnost. Središte su Svijeta i Univerzuma, čovjeku na zemlji i Božji hram Svijeta. Njena os, dimnjak, spaja tri svijeta. Sa dvorištem, vrtom i zdencom čini zatvoreni Svijet, a ograđeni vrt je evokacija Edena. Dom predstavlja stajalište čovjeka i položaj ka neograničenoj moći drugog Svijeta. Prema vani stoje krinka ili čovjekov privid. Krov je kontrola svjesnog a niži dijelovi nesvjesnih nagona. Kretanje u njoj mogu biti progresivna i ne, što oduhovljuju ili materijaliziraju. Pijesak je traženje, odmor, sigurnost i obnavljanje. Magla simbolizira neodređenost i razvojne faze u kojoj se oblici još ne razaznaju ili stari oblici koji nestaju i u novim ne zamjećuju. Magla je mješavina zraka, vode i vatre, a prethodila je svakoj konzistenciji kaosa prije stvaranja i utvrđivanju vrsta. U jedno od takvih ozračja spisatelj Andre je smjestio svoje djelo: „U uzbudljivom djelu gotovo nepodnošljive napetosti, tri ranjive, a ipak odlučne, osobe bivaju opasno upletene u neminovnu krizu koja se stalno uvećava. Pukovnik Behrani, nekad bogati čovjek u Iranu, sad je emigrant koji se bori i sve bi učinio da povrati dostojanstvo svojoj obitelji. Ketī je problematična žena kojoj je kuća sve što joj je ostalo i koja odbija da joj mučna jedva stečena sigurnost nestane. Šerif Leser, oženjen čovjek, koji shvata da se zaljubio u Ketī, postaje opsjednut time da joj pomogne da se izbori za pravdu. Gonjeni svojim željama sačuvati svako za sebe, istu malu kuću na jednom od kalifornijskih brda i osuđeni na propast zbog svoje tragične nesposobnosti da razumiju jedni druge, bivaju suočeni sa tragičnim ishodom“.

Sasvim uvjerljiva priča iz života, nije ni prva ni posljednja koja se dešavala i dešava se u stvarnosti, oholost i grabež, htjeli je mi ili je odbijali, ona je čin. Dok se ne iskorijeni uvijek će biti sukoba i nažalost ratova.

Kuća peska i magle osvjetljava jedan od velikih problema ovog stoljeća, sukob kultura, neobičnom pripovjedačkom snagom i stilskom ljepotom iz srca, a time i bliže pravednosti. Sličī slici pustinje, početnoj nerazlučenosti i površinski neplodnom prostoru u kojoj pustinjaci uz Božju pomoć svladavaju naravi i prirodu svijeta.

„Subotičke novine“, 24. IX 2004.

HRAM

Metju Rajli, autor *Hrama*, rođen je 1974. u Sidneju gdje i danas živi. Završio je prava na Univerzitetu Novog Južnog Velsa. Pisac je filmskih scenarija, novinarskih članaka i 3 romana, **Takmičenje**, **Hram** i **Polarna stanica**. Za današnjeg čitaoca *Hram* je podebelo djelo od 561 stranice, a knjiga je politički pustolivni triler – stara priča o čovjekovoj želji za vlašću nad drugima, bogastvu i tiraniji. „Nezapamćena potjera džunglama Perua da se pronade mitski idol Inka isklesan iz neobičnog kamena, koji bi mogao postati oružje razorne moći i vlasti. Oko njega države, tereorističke udruge i pojedinci pletu svoje pohlepe. Prije toga valja proći lavirint prepreka i doći do rukopisa iz doba konkvistadora, umijećem i znanjem. Tako počinje misija koja će odvesti Rejsa i njegove pratioce pod oružjem do tajanstvenog hrama skrivenog u pribrežjima Anda. Ovo brižljivo osmišljeno svetište vrvi zlom i neočekivanim opasnostima. Ali tek kad tišina hrama bude narušena, Rejs i njegov tim otkriće da su prekršili zlatno pravilo... Neka vrata bolje je ne otvarati.“

Ove rečenice sa omota i iz sadržaja romana nisu prazne već razmišljaju i o svakodnevnici. Pri jednom susretu: i tamo gdje nema masonerije ona djeluje. Pri drugom: i ako je Upravitelj pravedan, izabran od naroda, u smutnim časima ne može duže od tri dana da mu služi. Previše utonjeni u zlo satanizma ne bi dopustili iz tame vratiti se u blagodet svjetla. I roman *Hram* je slika ovoga, slika ne da prijeti i zastrašuje nego čitajući ga budi mučninu koliko mi kao ljudi uprkos svih slabosti i vrlina možemo biti loši, dobri i nijedni od ova dva, što je najgore. I upućujemo na, ako su prave riječi, djelanje: može li laž biti istina ili zle maštarije blagodeti čina? Teško, jer od mikro- i makrosvijeta lagano i sigurno stvaramo Nedostojanstvenost, ne učeći iz knjiga, prošlosti... Ne tvrdimo da nam trebaju biti idoli, ali ne i ne osluškivati život kojeg su naši prethodnici osjetili, i tako gledati kako sadašnjost tako i budućnost. Napose, dušom, očima i srcem malog čovjeka, kao glavni junak *Hrama*, običan profesor lingvistike na Univerzitetu. Nije opravdanje uništiti sve, lijepim zapravo ružnim, i novo ne stvoriti, vraćajući krivopojmljive dugove zlim zlu, ne prestajući voditi u ime svoje a ne puke bojeve radi vlasti i koristoljublja. Gledajući povijest ljudskog roda Pravedni Upravitelji na zahtjev naroda dolazili su iz tišine i mijenjali milje doba, ne nudeći ni sebe ni svoje ideje. Zagrizli su gotovo svi u dobitak a ne darivanje.

Ne možemo reći da nas ovaj roman obogaćuje leksikom, na nekim mjestima je i ružna i više horor radi fantastične slikovnosti. Ako vam je i do mijenjanja sebe, drugih i Svijeta, u ove sve hladnije ne samo jesenje dane – pročitajte ga.

„Subotičke novine“, 30. IX 2004.

ANTIČKI TRILER

Spisatelj se, pišući roman **Rubikon**, najviše oslanjao na Cezareva sjećanja i Ciceronova pisma iz građanskog rata. Svaki sukob ima svoju logiku, i ako je rimski car uništio druge i sebe, što li tek čine manji vladari od njega? **Stiven Sejl**or je kroz fabulu izgradio plastičnu sliku starog Rima, u najburnijem i najintragantnijem periodu više nego bogate povijesti, kada su strasti bile na vrhuncu i borba za moć navodila na zamršene intrige, nedjela i ubistva ne samo fizička već i duhovna i materijalna. Cezar (100-44. p.n.e.) je bio državnik, vojskovođa, diktator, pisac (glavno djelo „O galskom ratu“)... Tiranin se pravio demokracijom! Prelazeći rijeku Rubikon 49. godine, danas Uso, Pisatello ili Fiumicino, rekao je: „Alea iacta est“ – Kocka je bačena. I Ciceron, veliki rimski govornik i pisac epistola po kojima u tiskarstvu uzimaju mjere i slova.

Sejl or čarobnom pripovjedačkom vještinom, potkrepljenom detaljima iz historije, prosto oživljava daleko vrijeme kušajući da nam ukaže na mane i vrline cara koji se, vjerujući u svoje vlastito božanstvo, izgubio u ljubavi i čovječnosti, kao i podanici u njemu. On je hitajući nezadrživo ka Rimu u stanovništu izazivao strah.

Gordijan Nalazač u svojoj kući nalazi tijelo tajanstveno ubijenog Pompejevog najdražeg rođaka. Naime, ovdje se radi o rijetkom trileru iz Antike. Politike nema gotovo nikada bez krvi i prljavštine kao i što nema života bez nje. U cilju brzog smirivanja okruženja, Pompej prije nego što pobjegne iz grada iznudi od Nalazača misterioznu pogodbu da žrtvuje zeta, koji ne može da bira jer ga ionako čeka odlazak u Pompejeve legije. I tako Gordijan otkriva da je u neimaštini sirotinjskih četvrti ubijena osoba zapravo grozni špijun. Zavjere ima kako na kopnu tako i na moru. Nalazača hvataju u zamku između kaosa rata i istine, koju mora objelodaniti.

Treba doći do istine koja boli, ali i liječi. Toliki prije nas su to isto činili. Rekli bi, noć duše (a tko je nema) rimskog društva. Hod za sablazni, ispraznosti, avetima, laž-snovima. Glupi, umorni ili zastrašeni? I na forumu danju kaos: utrka ko će veću galamu, igru bez igre... Nema ograničenja a tek noću? Iza, pustoš, nemir duša, srca, neraspoloženja a treba živjeti za druge i sebe. Ili je to bijeg od varvara? Mi bismo se, a ne razumiju, od njih oslobodili da bi nam ostali dostojanstvo čovjeka i punina života, bez obzira na vjeronazor i narodnu pripadnost, kako ne bismo kao rimski narod izgubili se u povijesti. Konačno, grčka kultura je pobijedila rimsku sirovost a ne obrnuto.

„Subotičke novine“, 8. X 2004.

BOJA NEBA

Ima djela, misli i stvari o kojima se ne govori a oni nalaze put do jave, griješni ili nevini. Jedna od takvih je i priča o putovanju, ljubavi, kušnji i savršenoj ultramarin boji (simbol zvjezdane noći u Mesopotamiji i u životu i stvaralaštvu renesansnih majstora – Lat. ultra + marinus – morski iz prirodnog lazurnog kamena. Tur. džehenemtaš). O svemu ovome i o glavnom junaku Paolu i njegovim pratiocima govori roman **Džejsa Ransija Boja neba**. Ranski je spisatelj i filmski stvaralac (*Otkriće čokolade; Nebo; Velika vatra; Moj otac; Subota/Nedjelja; Slobodan dan; Gospođice Pin i Djetinjstvo*).

Čemu izazivanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti?

Za Spasovdan u Veneciji tokom karnevala, Tereza Fiolaro, uprkos protivljenju supruga, usvaja bebu nađenu u čamcu i daje joj ime Paolo. Dijete sazrijeva na Muranu, a iako kratkovidno posjeduje čudesan dar za boje i njihove nijanse. Mortini, piktor i slikar iz čudesne Sijene, šalje Paola u svijet i u osvajanje svijeta Dalekog istoka gdje se priređivala boja neba, gorko radoznalo ali ispunjeno i ljepotom, između 13. i 14. stoljeća iz Venecije i Kine, cestom Marka Pola, čije porijeklo nije odgonetnuto. Putujući kroz narode, običaje, jezike, kulture, vjere: kršćanstvo, budizam, islam, judaizam, susreće bol, nadu, prijateljstvo, tugu... ali ne i nemogućnost da ih ne razumije kao i oni njega.

Danas se o ovom puno kazuje, priseže, i gotovo ništa ne čini iz pohlepe. Zar bi inače barbari, domaći ili strani, obilj-varoš mukom osvojenju u pustim mukom i marom pretvorili u trgovište pljačke i kaosa, svega i svačeg? Zamećući malo po malo i kavgu! Neka se zamisle, jer dobro se dobrim a zlo zlim vraća, htjeli to mi ili ne. Nije sanjanje ni o sanjalicama, od kako je svijeta i vijeka. Jer i junak *Boje neba*, otkrivši naočare, nakon oduševljenja pita. Da li dobar fizički vid zaista spoznaje stvarnost? Paolo, šegrt staklara, slikara, života... kao i svi drugi, osvaja ono što je cijelim putem tražio, ljubav, i odlučuje joj se posvetiti. Samo na prvi utisak više putena, a tek kad se bolje razmisli kako je raskošna vilinska priča ljudska zbilja, nakon grijeha praroditelja, prilika i odrastanje u ljubavi. Ništa nije gorče od meda a ni slađe od žuči, ako razumijemo!

I u romanu: „... nam govore da ljubav nikada nije ista. Ili slabi ili jača. Uvek se menja. Jedno uvek voli više od drugoga. Jedno stvarno voli, dok je ono drugo voljeno“. Simono je skoro zaboravio učenika Paola kad mu je donio kamen da oslika na fresci vječnost – ultramariner: nebo, vječnost, rajski kruh – koja ne samo da se vidi već i čuje. Kad bi ovo bila i želja onih koji godinama obećavaju i nikako da odrastu, sem u razaranju. Ili kad bismo se kao Paolo mogli izgubiti nekamo u ljubavi i u njenom odrastanju a ne ogorčenju. Ovo je roman šarma, ljepote, blagosti, iskušenja i pouke, ali i laži u životu.

„Subotičke novine“, 15. X 2004.

UČITELJ MAČEVANJA

Ponekad vrijedi obratiti pažnju na knjigu koja svojom vizualnom formom nije učinkovita, niti je jezički, sadržajno i stilski bliska europskom književnom miljeu. Ipak, pročitavši je, vidi se kako različitosti više spajaju nego razdvajaju. Jer ništa nije toliko uzvišeno ili bezvrijedno a da se iz toga ne može izvući nauk.

„Avanturistički ali i policijski roman, o političkim prevarama i mahinacijama u Madridu surove 1868. **Učitelj mačevanja** je priča o jednom svetu varalica i preprodavaca kojim iz pozadine upravlja ugledna društvena elita.“

Zna se da ako se u društvu želi nešto postići – treba se izboriti. Sami odlučujemo a ne drugi. Jednostavno, kao i riječi i rečenice kojima se autor služi u romanu kako bi nam dočarao vrijeme i ljude o kojima nam govori. Moćni smo i nemoćni. Razmislimo. Ispisujemo u mržnji u stvarnosti, iako je nije povoljno ni sanjariti, a događaju se stranice dubokih osjećanja i prave ljubavi, ili suprotno. Radi se o razini vladanjem našim a ne tuđim sklonostima, preko kojih se stiže do cilja. Zbog toga nema sudbina već djela, kako u sadašnjosti, tako i u prošlosti i budućnosti. Individualni smo graditelji Svijeta i Sebe. Marljivi i maštoviti, ponajviše produhovljeni kamnčić u mozaiku života, istinitošću i iskustvom ma kako gorkim u čovjekovoj povijesti, stvaramo se.

„Ali pre svega, ovo je jedna uznemirujuća poučna priča o moći novca, o političkoj ambiciji i izumiranju vrline poštenja i odanosti u ovom našem 20. veku koji je na izdisaju.“

Nepromenljiva je čežnja ka novoj i boljoj stvarnosti s vjerom, nadom i ljubavi, a ne ka samoći, nemoći od zla i onih koji nam ga priređuju. Treba ići što dalje od depresije, nesanice, uznemirenosti i ubitačnosti, kako ne bi vladali i među nama činili razdor obijesni, samoljubivi, slavloljubivi i zbunjujući.

Oni zaboravljaju kako riječ treba da oplođuje i koja je klica stvaranja, a smiještena je u samu zoru stvaranja. Prva božanska objava još ništa nije imalo oblik: riječ Božja i riječ Mudrosti, prije svijeta u Bogu. Riječ koja je stvorila, poslana na zemlju da otkrije tajne Božje volje i vrativši se Bogu završila svoje poslanje. Riječ sam Bog!

Vratimo se romanu koji je prepun emotivne neizvjesnosti, kako u junacima tako i u čitaocu. Pomiruje prošlost kako bi se prihvatila budućnost, prevazilazeći patnje i izdaje, u darivanju a ne nametanju i kupovini istine, a time i boljeg sutra.

„Subotičke novine“, 22. X 2004.

O KNJIZI, PLODOVIMA...

Jesen u svom šarolikom raskošju sivila, vatrometu boja i plodova, sjete i veselju pjesme, poput mozaika je ili knjige. Listovi i slova bića i Božje odluke, i Božja objava prevedena na razumljiv jezik. Nalazimo je u raznim formama u biblioteci (po drevnoj feničkoj luci Biblos). Jedni čuvaju, drugi je kušaju razorit. Lutajući sokacima Sajma između štandova knjiga, kao roj dolazilo: Nedosanjani ljudski snovi u krčagu života. Koju izabrati, da ozarimo druge i sebe? Teško. Da ne bi poput kamarila nekih ega od silne umnosti, pišući iz ljubavi knjigu ljubavi, lagali. Kiša i košava su van sajamske kupole posljednjih godina neizostavni, s mirisom pečenja, kuhanog pasulja u crepuljama, pića, muzike i ponajviše uglavnom zadovoljstvo glasova i smjeha. Uz kupljene knjige za poneti doma tu su i crvene jabuke sa šećernim prelivom. Mogle su se videti *Antologija ruske priče 20. veka Vladimira Medenice*, *Enciklopedijski atlas sveta* izdavačke kuće „**Mono Manjana**“, *Istorija lepote Umberta Eka*, *Istorija Vizantije Sirila Manga*, *Put u središte arhitekture Miodraga Mladenovića*...

Iza ugodnih susreta i obnovljenih cesta u Velegradu, sad treba spomenuti jednu rijetku i na prvi pogled neuglednu knjigu na polici i knjižnici: **Psalmi Celestina Tomića** izdate 1986. godine (grčki psalmos – hvalospjev). Nastali su u drugoj kulturno-povijesnom podneblju i vremenu. Nisu samo svetopovijesni sadržaji, već i svjedočanstvo o čovjeku i njegovoj psihologiji. Sjetimo se kralja Davida koga tradicija uzima za autora: raskajani vapaj čovjeka griješnika, naroda i nevjernika, najtankoćutnija molitvena pjesma. Brige i nade, želje i bojazni, radosti i žalosti, pobjede i porazi, bolesti i progonstva, blagostanja i oskudice – predstavljaju duboku vjeru Izabranog, ne samo njega, nego i ostalih naroda kao i zajedništvo. Knjiga *Sefer Tehili* ima 150 psalama. Zrcalo je pobuna, vjernosti, agonija i uskrsnuća.

Ako ni zbog čega drugog, a ono iz radoznalosti pročitajte Tomićeve *Psalmes*. Saznajte kako povijest i život u pojedinca i u naroda sliče, radi čega ne trebaju činiti jedno drugima zla.

Pojmovno, i čovjek je knjiga koju njen pisac uči ispisujući i oblikujući Univerzum u kom bitišu sadašnjost, budućnost i dijelom prošlost. I zar različitosti ne oplemenjuju? Radi čega od smrtnika nitko nema prava na odstranitelja. U duši i srcu je mučno – tako počinje a završava se suludo. Sjetimo se ovih dana, kad za tren, i pored zvona, svijeća i cvijeća zastane tišina, znanih, neznanih i nestalih.

I nema loše ili dobre knjige nego zabludjelog i dobrog njenog činitelja od kojih se uči. Zapravo, nikada se knjiga ne pročita do kraja, jer uvijek nešto u njoj ostaje skriveno. Kao i čovjek koji nikako da upozna sebe i ne čini zla.

„Subotičke novine“, 29. X 2004.

DVADESETA SUPRUGA

Dvadeseta supruga iz pera **Indu Sundaresan** je roman kome treba vrijeme, razum i osjećaji. Čini ga priča o Indiji koja je bila motiv spjevova, pjesama i balada.

Mehrunisa (Sunca žena u prijevodu), velikodušna i okretna, voljela je Džahangira. On bez nje nije umio da misli. Otupljivala ga je vinom i opijumom. I u bolesti joj je vjerovao više nego liječnicima. U sjećanjima prema njoj bio je štur ali se nije više ni ženio. Putnici iz Europe u izvještajima govorili o njoj da je nisu ni vidjeli. Dijelom istinu, dijelom mit s lokalnih bazara. Skrivena iza vela, moćna je bila supruga kad su se žene rijetko mogle i vidjeti i čuti. Kovala je vlastitu valutu, izdavala fermane, trgovala sa innozemstvom i flota joj plovila Arapskim morem. Mecena je umjetnosti, graditelj carskih vrtova i grobnica preko čovjeka koji ju je obožavao. Samo za petnaest godina svoje vladavine utrla je put Mongolskom carstvu.

Ovo je strasna pustolovina epska fabula iz 17. stoljeća o najoprečnijoj i najpoznatijoj carici i njenoj ljubavi. Kći izbeglice iz Persije, rođena je 1577. u gorkoj zimskoj oluji. Safirinih očiju, lijepa, ambiciozna i inteligentna, udala se za Selima nakon svog prvog teškog braka u 34. godini, na rubu raskošnog dvora cara Akbara: bila je dvadeseta supruga. Naslikan je portret žene iza koprene koja je gazila sva pravila u zapanjujućoj snazi ljubavi i velikoj cijeni koju je ona, i njena porodica, plaćala tom snu. U labirintu borbe za vlast i političkih smicalica, Mehrunisa i Selim su ipak uzalud tragali za iskupljujućom ljubavi.

Ma kako želimo i mislimo da smo veliki i ispunjeni, lažemo sebe i druge. Zar ne vidimo proturječitosti u kojima se krećemo? Zlobu i ljubav kako se otimaju o nas i Svijet? „Mehrunisa upoznaje mladog princa Selima na dan njegovog venčanja. Istog trenutka, dok se dvorski sjaj okreće oko nje slaveći prvi brak budućeg cara, Mehrunisa opaža stazu sopstvenog usuda. S neumoljivim samopouzdanjem odlučuje da će i sama jednog dana postati Selimova žena. Njoj je svega osam godina...”

Ona je vjerovala u ljubav uprkos svih svojih slabosti i pobijedila, a mi? Čini se da nas stvarnost života još nije dovoljno uozbiljila da učinimo ono što nam valja i da budemo srećni! Razmislimo, kao spisateljica Indu Sundaresan je prevodilac Jelena Stakić koje nam na vrsni i primamljiv način približuju roman *Dvadeseta supruga*. U hvativši se sa poviješću i maštom u koštac da bi nam otkrile dio tajne i bića žene, koja, htjeli mi ili ne, gradi ovaj naš svijet tankočutnije i svrsishodnije ka životu a propasti bilo po koju cijenu. Ne dopustimo lihvarima da ga uništi, kao i sve nas. I ne osvrćimo na svijet koji je izgubljen u svojoj bolesti kao i oni koji nam ga nude.

„Subotičke novine“, 5. XI 2004.

GOSPODAR I ZAPOVEDNIK

Patrik O'Brajan je bio spisatelj i plodni prevodilac s francuskog na engleski jezik, između ostalog i memoara Simon de Bovoar i prvog sveska Lakutirove biografije Šarla de Gola. Rođen je 1924. Prvi roman mu je **Testimonies** i prvi je dobitnik nagrade „Hejvud Hil“. Odlikovan je Ordenom Britanskog carstva i proglašen počasnim doktorom književnosti na koledžu Triniti u Dublinu. Preminuo je 2000.

Roman **Gospodar i zapovednik** je iz serije romana o Obriju i Maturinu, koji su po nekima najbolji povijesni romani svih vremena. Ovdje se otkriva čitav novi svijet i putovanje historijom. I ne samo o Kraljevskoj britanskoj mornarici 18. i ranog 19. stoljeća, već od kako je čovjeka, njegovih padova i uspona u životu. Nevjerojatno stvarno i često prevazilazi maštu čitaoca, možda i pisca koji se služio dokumentima Admiraliteta u Javnom arhivu koja su puna okršaja ali ne i uverljivosti. Posezao je i za dnevnicama, pismima, onovremenim pričama mornara i memoarima. Spisatelj nije kronološki precizan u slijedu događaja u svom djelu što se odnose na činjenice ali zato snažno i vjerno oslikava vrijeme i ljude koji su ih činili: Kahroni, Bajroni, Falkoneri, Simuri... i ini, manje znani. Ne manjka akcije, uzbuđenja i detaljnih opisa života na ratnim brodovima tog burnog i pohlepnog doba, kad su pirati postajali plemenitaši; opisa oružja, hrane, razgovora, okruženja, krajolika i mora. Pisac majstorski karakteriše likove i gozbu života.

Pred nama je krhka figura komodora Nelsona koji sa svog skoro uništenog broda „Kapetan“ od 74 topa zauzima brod „San Nikolas“ od 80 topova kroz prozor krmenog balkona. Potom se ukrcava na „San Hosef“ od 112 topova...

U romanu *Gospodar i zapovednik* oslikano je prijateljstvo između kapetana Džeka Obrija i Stivena Maturina, njegovog broskog liječnika i tajnog agenta. Nevjerojatna je ovo ali i ljudska priča, plemenita i naukoučinkovita. Pročitajte je i vidjećete da ima još nešto. Nitko nema pravo da ugrožava bilo kako drugog. Zašto i čemu trud pojedinca i naroda ako nema boljitka? Ipak, da nije toga, zar ne bi bilo i gore? Naše je vrijeme gotovo zaboravilo (bolje, prezire) herojstvo radi čega ne može ni sebi ni drugima pomoći, mijenjati se na bolje. Uzalud riječi bez djela! Ako u vođe nema ljubavi, duše i pravde, što se rijetko događa, nema ni budućnosti. Zaboravlja da je sluga a ne zapovjednik. Sjetite se povijesti i okrenite se oko sebe. Badava žal za srećom ako ovo ne rješavamo. Surovo, možda, kao i sam roman radi čega nam se čini kako nam njegova poruka ne odgovara. Ipak, on nam pruža sliku kakvi ne smijemo biti poradi drugih i sebe, pogotovo ljubavi.

„Subotičke novine“, 12. XI 2004.

DOBA LALA

„Opojna i raskošna priča o umetnosti, ljubavi, strasti, obmani i pokajanju“ – piše nad naslovom romana **Doba lala** autorice **Debore Mogah**. Ali kada ga budete čitali, neki će se razočarati u njegovoj realnosti. I baš radi toga pišem o njemu i o veličini i malenkosti čovjeka.

Izuzetno čitljiv, liričan, maštovit, suptilan, roman holandskog renesansnog slikarstva pun je života i vjerodostojnosti. Smiješan je i tragičan, jasno orisanih likova i dubokih opažanja o preobražaju koju donosi ljubav. Početkom 17. stoljeća žitelje Amsterdama zavodi cvijet lale. Najdragocjenije pak blago vremešnom trgovcu Kornelisu je njegova supruga Sofija, i on naručuje zajednički portret kod piktoru Jana. Između dvoje mladih rađa se strast i igra između stanovnika kuće: ambicije, želje, snovi, laži, opsjene, uzbudljiv i posve tragični svršetak.

Ovo je umjetničko, nadahnuto, originalno, pametno, životno i tužno djelo spisateljice Deборе Mogah, koja je napisala 12 romana i dvije zbirke kratkih priča (*Clase Relations* je ekranizovao BBC) a živi u sjevernom djelu Londona.

Roman *Doba lala* je drama o porodičnim tajnama, osjećajna, uznemirujuća i očarajuća priča odrastanja njenih junaka. Vладаju nesigurnost i nespoznanje. Naš kao i u našem vremenu, nema priznavanje krivnje i nikakvog kajanja. Da je toga ne bismo bolovali i žedali za srećom ni mi ni oni koji nam poturaju laži u velikoj brizi prema nama, ali ne i naivne već i pogubne. Istina često boli, a tek opsjene... Ako je ovo bio cilj autorice Mogah onda je više nego uspjela u svojoj namjeri. I njenim junacima događa se svijesnost o vrlinama i svojim slabostima, rješavaju ih kako umiju – ljudski. Uprkos tome što u nekim slučajevima i riječima i scenama ima previše ogoljensoti. Mnogo je snažnije nešto kada se naslućuje nego očituje. *Doba lala* priča koliko su čovjek i njegova osobnost u nekim časima veliki i mali. Događalo se i događa se ciklično, grubo zvuči, ali kako da se osvijestimo – prostituisanje u svim i na svim razinama. Neki to čine iz očaja i potrebe a ponajviše iz pohlepe kao i Holandani u romanu za lalama.

Ovo je roman vremena i strasti i pogubna pjesma opčinjena osjetilima koja potiskuju razum, srećom ne i propast. Jer, nevjerno čarobne snove nagona za samouništenjem i zbiljski objekat bezumnih iluzija strasti uništava nova, nikad uništena, iskonska ljubav. Nadajmo se da će se i u našoj stvarnosti nešto tako dogoditi, da će umišljenost bezumnih snova pretočiti se u bolje ili čak nestati i tada će osvanuti sreća i zadovoljstvo.

Tako se i za ovo djelo može reći da je roman iskupljenja, i samo za tren bijega u dalek svijet dubokih zapažanja i preobražaja u ljubavi.

„Subotičke novine“, 19. XI 2004.

TAKO DALEKO PUTOVANJE

Autor djela ***Tako daleko putovanje***, Rohinton Mistri rođen je u Bombaju 1952. Kanađanin je od 1975. i živi u blizini Toronta. Do sada je napisao djela: zbirka kratkih priповijesti *Stories from Firozka Baag* 1987. i romani: *Tako dugo putovanje* 1991. i *A Fine Balance* 1995. Dobitnik je nagrade Komonvelta „Smith Books/Books in Canada“, nagrade „Los Angeles Tajmsa“ kao i Kanadsko-australijske nagrade za književnost.

Tako dugo putovanje je jedan od najboljih suvremenih romana o Indiji. Ocu i valjanom mužu Gustadu Noblu u Bombaju 1971. ruši se život pred sukob Indije i Pakistana, koji ni danas nije posve utihnuo. Mala mu se kćerka razboljeva a darovit sin ne odgovara na njegove želje, njemu čiji je ugled i glas razuma u dramama cijelog susjedstva. Dobija usto i pismo od prijatelja, koji traži da potura laž u prividu junaštva, što nije ni prvi ni posljednji put. Trebalo bi praštati i zaboravljati, ali i učiti.

Ma kako pošast rata nema logike, ona ima logike u kaosu i u onome što čini ljudima, prirodi i povijesti. Ovo je roman iskušenja i borbe plemenitog čovjeka prisiljenog da živi u nemirnom, pogubnom, lakumnom vremenu gotovo bez ljubavi. Ova lucidna priča raskošnih likova, topla, istinska, živa, snažnih opisa i svjedočenja, tuge, radosti, komike, ćutla, izvanredno je napisana. I da je samo to, već igra: borba! Protivu sebe i drugih iz straha, sumnji i slabosti. Plemenita i ružna. Svjetla i tame!

Igre su u početku bile povezane sa svetim. Bilo da se u njima dobiva ili gubi u njihovoj sveukupnosti, pravilima i slobodama valja im naći mjesto u zadanim okvirima. Kombinacije u igrama su primjeri života, osobnih i društvenih. U njima se zbivaju i najosobniji odgovori. Kao društveni ritual izražavaju jedinstvo, i utječu na privatni i javni život. U njima čovjek otkriva svoju i tuđu naravi i ako želi odrasta ili propada, kao i u romanu *Tako dugo putovanje*. Dešavaju se traganja za odgovorima o prošlosti i sadašnjosti koja izmiče radi toga što junaci u priči, kao i životu, nisu dovoljno pripremljeni za ono što im se događa. I tako kušaju proniknuti ispod stvarnosti. Srećom, uspjevaju.

Spisatelj je bogato obdaren opservacijom u sprezi s podjednakom preciznošću, ironijom i stilom, a ovo je roman kojem se može stalno vraćati zbog poruke koju nam daje.

Igra je u čovjeka uvijek bila i jeste, od njegova pada, neka vrsta dijaloga s nevidljivim, svjesna ili ne, ovisno sa Stvoriteljem ili zlom. I ne tako davno, sa krova purger Kurije sa tornjem i satima, navrati i glasi gavran. I ne tako davno, stiže Vihor crnog oblaka s pljuskom krupne sugradice. Što bi tek bilo da smo tamo odakle je stigao, i kamo, ako je istina koračamo?

Plamen i lomljava groma udari samo u skazaljke. Čini se da Nekom do raskoš-ustrojstva nije riječi već djela...

MARTIN SLOUN

Majkl Redhil je glavni urednik književnog časopisa *Brick* (Cigla), rođen 1966. u Baltimoru. Jedno vrijeme bio je kritičar, esejista, izdavač, pisac tuđih knjiga, filmski i TV scenarista, a zbog besparice bio je konobar, moler i prodavac knjiga. Autor je četiri zbirke pjesama i romana **Martin Sloun** u kojem se bavi pitanjem „Što znači nekog voljeti?“, vrijedi li to i koliko?

U romanu *Martin S.* je umjetnik irskog porijekla, a tu je i Džolin Jolas, mlada Amerikanka zainteresovana za njega i njegov rad. Junak svojim istančanim emocijama stvara djela, život u minijaturama sa svim detaljima i kompleksnošću. Ovo je priča o vezi koja traje dvije decenije i o potrazi Jolas za Martinom koji jednog dana gubi bez nagovještaja i objašnjenja. Ovo su lutanja u ljubavi i prijateljstvu kao i sjena prošlosti koju svi nosimo ponaosob, kao i neobjašnjivu učinkovitost umjetnosti. Napisano je dirljivo, lako, duhovito, ljudski istinito i puno nepresušnih iznenađenja djelo, koja se rijetko, tako nam se čini, događaju. Istine koje prefinjenije otkrivaju, dubokoumno i neprimjetno ovladavaju čitaocem. Uvjerljivo, humano, očaravajuće i djelo izuzetnih moći zapažanja. Roman tananih zapleta s bezbroj iznenađenja, uznemiravanja i prekrasan. Za hrabre, ono što se ne može dogoditi onima koji previše zaboravljaju i tiranišu ljubav. Ima časa kada valja i predahnuti, kako bi je još više akumulirali i bogatiji njome drugima je darivali. Opasnost je pretjerano vraćati se u prošlost, bilo iz kojih razloga, i otvarati stare rane sebi i drugima, šaradu kaosa koja zavađa, ali ne treba je ni nijekati. Treba učiti i oplemenjivati. Iscjeljivati.

I ne gubiti se u irealnosti zla kao neki koji toliko govore o Europi u zatvaraju je u geto svojim uslovnostima. Zar u njihovim okruženjima nema bijede, sirotinje, nepravde, kriminala, patnje, bolesti i trpljenja, ponekad nerazumljive suludosti? I koji su to za prizivanje drugih, ali ne i sebe daju pravo? Konačno, oni je tako ne stvaraju nego razaraju. Europa nije samo teritorija već i duh vjerovanja, kulture i razuma, što imaju i mali narodi, kao i pravo na ljudskost i život. Napose rođeni u njoj i čimbenici njene kultivacije. Za ovo treba imati i domaće vaspitanje kako ga neko definiše. Nije sve u vanjštini već i u osobnosti. I kako nam pojedinci mogu govoriti o ulasku u Europu jednog dana kao i o kodeksu a ne dotiče se njihova djela, nego nakon mandata i savjest a sem novca i moći poturaju raznorazne grandomanije uz šarenu lažu i jeftinije bahanalije. Izgubljeni su gotovo kao i svi u beznađu, ako ne materijalnih a ono duhovnih dobara. Ako ne drugačije i mi pripadamo Europi pravom naših korijena u njoj, u milosrđu, i oni koji nam prijete, samo i da bi se pokajali, bili bi svi srećniji i zadovoljniji. Nitko od smrtnih ne može nas isključiti iz naslijeđa. Prvo neka oni raščiste sa svojom čovječnošću i ljubavi i tek onda neka nas uče. Teško, jer ne bježe od nas nego od sebe.

Čitajući roman *Martin Sloun* odgovorimo sebi i drugima na pitanje „Što znači voljeti?“, uvjerljiv, prefinjen, lutajući, dirljiv, duhovit, ljudski, i tako ćemo se barem malo osvježiti, i sami sebi i drugima donijeti i nešto radosti.

„Subotičke novine“, 3. XII 2004.

KNEIPPOV PRIRUČNIK

Iako je *Veliki Kneippov priručnik* odraz vremena u kom je nastao, on seže i u naše doba, skladno načelima samozaštite u uporabi. U trci za boljim življenjem zaboravljamo druge i sebe. Glavobolja, nesanica, vrtoglavica, nemir, zasićenost svime i svačim, povećani tlak... mogli bi biti izbjegnuti ako pravodobno brinemo o psihičkom i fizičkom zdravlju. Put do njega je složen, dug i ponekad nesavladiv, radi čega Svjetska zdravstvena organizacija ističe kako se velik broj bolesti može spriječiti predobranom i tako smanjiti pogoršanje bolesti ili posjet liječniku ali i pospješiti ozdravljenje. Ako ne vjerujete, razmislite, koristeći se medicinskim spoznajama. Uspjeh ovisi i o samom čitatelju, kao mostu suradnje između njega i medicine. Naravno, neki liječnici nisu voljni većem prosvjećenju, baš kao i oni koji misle da pučanstvo ne mora sve znati. Što iz neprosvjećenosti, što iz straha i umora, obećanja predaju bolesti ne izgrađujući zajednicu i sebe izbjegavajući sučeljenja, pogotovo razumijevanje i skidajući tajanstvenost. Odlika dobrog liječnika i onih koji bi trebali stanovništvu su savjest i znanje, jer čuvaju zdravlje. Tehnološka učinkovitost i općenito poboljšanje i pogoršanje životnih uvjeta stvaraju i djeluju na nove ljudske navike. Zagađenje okoliša pričinjava duhovne, tjelesne i materijalne tegobe, i pojedincu i društvu. I tako smo vlastiti zarobljenici. A dešava se da se zbog bezazlenih poremećaja služimo antibioticima. Kada bismo to učinili i sa onim što nam se dešava, ovako pogoršavamo uglavnom osnovnu bolest i nastaju brojne komplikacije, na svim razinama i među svim iscjeliteljima.

Veliki Kneippov priručnik temelji se na iskustvima koja su uvrštena u suvremene medicinske postupke. Iscrpan je i ima mnoštvo podataka, pouka o zdravom prirodnom načinu života i uputa o prvoj pomoći pri ozljedama i samopomoći. Baština **Sebastiana Kneippa** rođena na iskustvu od Hipokrita do nas, sada je dostupan čitatelju. Evo nekih poglavlja: Povijest prirodnog liječenja; Građa ljudskog tijela; Funkcije ljudskog tijela; Mogućnost i sredstva za aktivno održavanje zdravlja; Knajpovsko liječenje vodom; Aktivno i pasivno gibanje; Počinak i spavanje kao lijek; Suvremena prehrana; Ljekovito bilje; Bolesti i ozljede; Bolesti srca i optoka; Bolesti organa za disanje; Bolesti probavnih organa; Bolesti jetre i žučnog mjehura; Bolesti mokraćnih organa; Poremećaju metabolizma; Bolesti sistema za gibanje; Organi za upravljanje; Psihičke ili duševne bolesti... Priručnik je napisan sažeto, jednostavno, stručno, svrsishodno, korisno, sa dragocjenim uputama kako zdravo živjeti i sačuvati se od bolesti.

Da nije ljubav snažnija od ljudi i vremena, zar bismo činili jedno drugima, uprkos tolikih nevolja, i dobra? Radi toga vjerujemo onima koji nam imaju što reći dobra. Da nije toga u čovjeka, ne bi bilo ni ove hvale vrijedne knjige.

PUT SVILE

Put svile je naziv rođen koncem 19. stoljeća koji govori o trgovačkim cestama između Kine, centralne Azije i Zapada, iza kojih se krije složena ali i rješiva stvarnost. Raznorazni putevi koji su presijekali Euroaziju mijenjani su tokom vjekova uslijed političkih, privrednih, vjerskih, znanstvenih, ujetničkih... prilika. Kopnenim i morskim cestama svila je bila veza između Istoka i Zapada, tvorac mitova i legendi i skrivala je prijenos čaja, hartije, porculana, budizma, nestorijanstva i obrnuto lucerke, grožđa, stakla, tamjana... Ova tkanina ne da je bila spona već danak Kine za mir od susjednih nomadskih plemena, ali i dragocjenost u Rimljanima, a odatle i u Europi. U početku je izvjesna roba bila pod kontrolom vlade a potom trgovaca i platežno sredstvo.

Po legendi iz 10. stoljeća prije Krista car Mun je putovao zapadom sve do zemlje kraljice od Sabe. Za Hansko carstvo velika nevolja su bili prijeđi Huna ili Ksiangnui, i sukob dviju kultura, kao i naroda sa stalnim mjestom boravka, zemljoradnika i nomada, stočara. Posljedica je bila izgradnja Velikog kineskog zida. Borbe su vođene, uspješne i ne. Car Vu je kušao sklopiti savez sa hunskim neprijateljima Juedžima u oblasti Samarkarda i Baktrijana, ali bezuspješno. Uz mnogo truda uspio je kod Vazuna i u kraljevinama Partije, Indije, Persije i Sirije, što je trajalo sve do prvog vijeka, kad su Rimljani za Kinu govorili kao o zemlji Sera, trgujuć za njome preko Parte, Indije i Arapa, sve do Trajanovog pohoda na istoku između 114. i 117. godine. Zapad je o Kini opipljivije govorio i u spisu *Horgrafija* Pamponeijea Mala u prvom stoljeću novog doba i Bordesona u trećem stoljeću, kao i Benoa Golesa u 17. vijeku...

Evo i nešto iz sadržaja: Neispitani i opasni put svile; Čudesna nit; Duž Velikog kineskog zida; Duhnuang, Sveta oaza; Taklamahau – Južni put; Taklamahau – Severni put; Budinim tragom – Putevi za Indiju; Od Pamira do Bagdada; Put za Samarkand; Putevi za Evropu; U pravcu tjanstvenog Rima; Ideje i dela; Ponovo otkriveni put...

I sve dok proizvodnja svile nije prešla u Europu radi čega još i danas neki toponimi u okolišu podsjećaju na nju (Dudova šuma).

Knjiga **Put svile** posjeduje puno fotografija u boji i ima lagan tekst sa puno detalja autora **Žan-Pjera Dreža** i **Emila Birera**, vrsnih poznavalaca „kulture svile“ i njenih pratilaca kroz vrijeme.

U ove bešćutne i hladne dane čovjeka i zime nemojte propustiti da je ne pročitate. Čovjek i čovječanstvo, njegova povijest i kultura, duhovna, umna i materijalna, htjeli ili ne, uzajmano se prožimaju. Ne od danas, ni od nas, nego i dalje, ma kako nam se činilo krhko, kao i svila. Ne smijemo ih razarati nego ih moramo usavršavati i po cijeni vlastite pogibelji.

Konačno, moćnici se plaše svoje (ne)moći a ne tuđe.

„Subotičke novine“, 17. XII 2004.

O IZRAELU

Autor knjige **Izrael, Abraham Rabinovič**, rođen je u Njujorku, a živi u Izraelu pošto je došao u njega lipnja 1967. uoči šestodnevnog rata, kao izvijestitelj „Njuzdeja“ i drugih novina. Autor je nekoliko knjiga: *Bitka za Jerusalem*, *Brodovi iz Šerbura i Jerusalem na zemlji*. Suradnik je „Džeralem posta“, „Herald Tribjuna“, „Kriščen Sajens Monitora“. Vrsni je znalac „Obećane zemlje“ jevrejskog naroda, Palestine, Svete zemlje... kao i strateškog kuta Sredozemlja kojeg su u njegovoj burnoj i dugoj povijesti osvajala mnoga carstva: Asirija, Egipat, Babilon, Grčka, Rim, Vizant i vladali krstaši, mameluci, Turci, Britanci... I svi su ostavili arheološke, arhitektonske i kulturne tragove. Taj kut je mozaik običaja, tradicije nošnje i kolijevka tri velike monoističke vjere.

Božić nam ovih dana ne samo priča već i svjedoči kroz vjeru i trpljenja, radi čega i ukazuje na zemlju Izrael i knjigu o njemu. Na malom prostoru Izrael posjeduje neuobičajeno bogatstvo raznovrsnih pejzaža i klima – od bujne vegetacije u Galileji, kojom hodao je Krist sa svojim učenicima ka Gaboti, do pješčane pustinje Negava, surovih planina sa vrhovima pokrivenim snijegom i usahlih kamenih rječnih korita. Evo poglavlja: Uvod; Istorija; Pre dijasporu; Imperatori i kalifi; Krstaši; Moderno doba; Zemlja; Sever; Srednji deo; Jug Raselina; Tri religije; Okupljanje; Vojska Narod; Kibuc; Zajedničko nasleđe...

Pravi čar je iščitavanje stranica *Izraela* i sjajnih fotografija naroda, povijesti, umjetničkog blaga, pejzaža, napose priča koju nam priča i poruka, nauk. Jednostavno, toplo i gorko, bez predrasuda. Vidi se neprekidni dijalog s Bogom, svojim susjedima, poviješću i sobom, sa načelima drevne vjere. Izrael je mješavina imperijalne sile, dijela Trećeg svijeta, Sparte, Oksforda, europskog geta i orijentalnog bazara. Na razmeđi je civilizacija. Njegovo zlatno doba je trajalo 78 godina, pod vladavinom Davida i sina mu Solomona. Kovčeg saveza sa Bogom koje je Mojsije donio sa Sinaja i čuvao pod šatorom sve dok kralj i autor psalama nije odlučio da podigne sveti Hram u Jerusalimu. Plemena se bune protivu nasljednika i Palestinu dijele na dva dijela. Jerusalimom je vladao i judejski kralj Hezekija uz pomoć proroka Isaije. Odbivši napadače Izraelci žive u miru još jedno stoljeće, dok ih nije pokorio Nebukadnezar koji je Hram i Jerusalem razrušio a stanovništvo odveo u ropstvo. Pola vijeka kasnije car Kir pokorava Babilon i Jevrejima dozvoljava da se vrate u Judu i oni grade novi i skromniji Hram.

Pet stotina godina kasnije Idumejac kralj Irud koji je vladao 33 godine Svetom zemljom sagradio je novi velelepni Hram a u sklopu njega na jugu i dvoranu koja je služila za trgovačke i administrativne poslove.

I po Novom zavjetu: „Stoji pisano: Kuća moja neka bude kuća molitve, a vi je pretvarate u špilju razbojničku“ (Mt 21, 13-14). Ostalo prepuštam čitaocima uz primjedb: Vjerujemo li ili ne, praznujemo li ili ne, u siromaštvu ili blagodeti, ne glagoljimo prazno kao trgovci u Hramu, ni sebi ni drugima!

MIR-JAM

Milica Jakovljević je rođena u Kragujevcu 1886. godine i uglavnom je stvarala između dva rata. Poslije Prvog svjetskog rata doselila je u Beograd i bila publicista i spisateljica zabavne literature: *Ranjeni orao; To je bilo jedne noći na Jadranu; Nepobedivo srce; Samac u braku; Greh njene mame; Otmica muškarca; Mala supruga; U slovenačkim gorama; Devojka sa zelenim očima; Dama u plavom...* Piše jednostavno, nježno, sentimentalno i uzbudljivo...

Njeni romani se odlikuju izvanrednom pričom i zapletima. Malo je žena koje nisu i koje ne čitaju njene romane. Milica Jakovljević je imala velikog utjecaja na široke mase, pogotovo žene. Iako su svijet i ljubav promijenili, ona je i dalje bliža i zanimljiva od svjetskih spisatelja. Zapravo, njeno djelo ima povijesno-kulturološku vrijednost. Opojno je poput vina. Dirljivo i pitko. Njeni junaci ponekad su u zamci prošlosti. Ne čini li vam se poznato? Možda i ne, ali je važno da jedni drugima ne stvaraju pakosti, sigurno ne iz junaštva već tvrdoglavosti. Često im se vraća iz pijanstva u pijanstvo, u traganju za istinom u ljudskom životu. Vino, između ostalog, u Semiti je esencija i napitak besmrtnosti. U Jevreja je element žrtve, kod sv. Bernarda strah i snaga. Možda je ono i naša potreba. Ostavština starog izgubljenog prijatelja. Naravno, u mjeri. Jer vraćajući se u prošlost, dešavaju se stvarnost i fikcije i ako nisu sa razumljem, pretvaraju se u nevolje. Baš kao i ovih dana. Nismo li sve više siromašniji i zabrinuti a tek dolazeći? Spoznaja hrabrosti ili razumnosti? Snovi se nikada ne otkrivaju jer ih drugi mogu zlo iskoristiti. I granica između realnosti i fikcije je misteriozna, uvučena u sopstvenu priču. Priča u priči vodi na uzbudljiva putovanja otkrivanja. Nisu li možda i radi toga knjige Milice Jakovljević interesantne i plijene generacije?

Ostrašćeni pričom vremena u kojem hodamo gubimo se u magli nedruženja i neslušanja. Uzalud je tražiti u fikciji stvarnost ili obrnuto.

Mir-Jam je pripadala građanskoj klasi, a braneći svoje romantičarske ideale dala je kritiku morala licemjera i pokvarenosti. Danas je gotovo nemoguće govoriti o klasama, već više o ljudima pohlepe i poniženosti, od strane poklonika nerazum-ljubavi ne vjernika, nego heretika. Možda je grubo, ali kako drugačije reći dok susrećemo bolesne od gladi i jada za čovječenjem čovjeka.

Kritika u književnosti zamjera Milici Jakovljević kako njeno književno djelo nije dostojno da uđe u povijest. Međutim, vrsni publicista i promatrač ondašnjeg društva nije bez razloga napisala osam romana i dvije zbirke priča, iako, pitko i pristupačno za šire mase. Pošto ukazuje na kvarnost i suludost pojedinca prema svom narodu, njeno djelo je još i danas aktualno, s tim da je naše vrijeme još drastičnije u otimačini i umišljenosti.

OD SONETA DO KIPA

Michelangelo Buonarroti je rođen 1473. u Capresu. Bio je kipar, slikar, graditelj i pjesnik. Najljepše sonete posvetio je Vittoriji Colonna, najplemenitijem liku njegova doba. Kćer je bil **Fabrizija Colonne** a supruga **Ferranta d'Avalose**. Platonska akademija u Firensi je uhvatila jake korijene u Michelangelu i nakon pada Medičija povlači se u Bolonju u kojoj izrađuje anđela u crkvi sv. Dominika. Godine 1495. vraća se u Firencu ali slijedeće godine na poziv kardinala **Raffaella Riarija** odlazi u Rim. U gradu na Tibru, u crkvi sv. Petra stvara **Pietu**. Vraća se u Firencu i završava kip **Davida**, sa Leonardom se natječe pri izradi kartona za bitku u Pizi. Veliki papa Julije II. zove ga u Rim da mu gradi veličanstveno mjesto počivališta. Vjerojatno zbog nečega zahvaljujući zavisti Rafaela i Bramantea, ponovo se vraća u Firencu. Ali ga papa nanovo zove nazad, susreću se i mire u Bologni u kojoj Juliju II. izrađuje veliki kip. Michelangelo zatim odlazi u Firencu i vraća u Rim da sv. Ocu oslika strop **Sikstinske kapele**. O tome jada i u nekim sonetima. Nakon smrti pape, umjetnik Buonarroti vraća se kiparstvu i kuša izgraditi započetu grobnicu: Mojsija i dva roba od četrdeset mu zamišljenih, radi čega je patio cijelog života, kao i radi nezavršenog pročelja crkve sv. Lorenca u Firenci. Nakon pape Lava X. i Hadrijana VI. na stolicu sv. Petra sjeda Giulio de' Medici, Klement VII., i stižu nove porudžbe za Michelangela kao i dolaženja i odlaženja sve do 1535. godine, kada zauvijek ostaje u Vječnom gradu.

Poezija velikog Michelangela Buonarrota nije bila znana njegovim suvremenicima osim prijateljima, i to djelimično. Gradnju pjesama je počeo još u djetinjstvu i tek od šezdesetih godina njegovog života počeli su i da ostaju soneti, madrigale, kancone i fragmenti u kojima nalazimo najjače mu domete. Osobito su soneti teški za prevođenje i rijetko u cjelini jasni. Nejasnoća dolazi iz neobičnih tema koje pjesništvo do njega nije obrađivalo i manje poznatog znanja pjesništva. Unatoč tome, ima i uspjelih soneta, robusnih, iskrenih i misaonih. Upoređujući ih sa ostalima, između ostalih i sa Tassom, poezija Buonarrotijeva je tvrda, opora i nedovršena. Zapravo, u svojoj su veličini, kao i ostala njegova djela, razbarušena u zamisli i želji da što bolje i više svojstveno sebi čini u umjetnosti. I baš ih ovo čini sadržajnijima, složenijima i dubljima. Soneti su mu najintimnija povijest i osobni dnevnik kojeg stoljeća ne niječu nego okovječuju.

I tako se nameće: nema velikog i malog čovjeka u njegovom bitku, već manje i više slabog. Zbog čega se valja truditi u jasnoći misli nam i djelima, da bi se izbjegla što manja nerazumijevanja. I bez ovoga trpljenja, snovi u životu su tako krhki, zamislimo se: ljubavi je sve manje a pohlepe sve više.

„Subotičke novine“, 6. I 2005.

TRAGOM KARTAGINE

Tragom Kartagine je zanimljiv kriminalistički roman, čarobne, intrigantne stilske vrsne i šarmantne priče, iz pera autora **Lona Hemiltona**. U egzotičnom svijetu Sjeverne Afrike, misterije prošlosti ljubomorno čuvaju svoje blago i susreću opasnosti današnjice. Upoznajemo grad Tir u Libanu i njegovo stanovništvo, Feničane, možda Kanonite, koji su bili u Mediteranu do Herkulovih stubova i dalje gospodari, bili su moreplovci i umjetnici navigacije pomoću zvijezda, morskih struja i vjetrova. Kralj je Matan imao ćerku i sina i želio da oni nakon njega zajednički vladaju, ali tako nije mislio i pučanstvo i izabralo je Pigmaliona. On je pak ubio vrhovnog svećenika Zahurbala, sestrinog i najmoćnijeg muža iza njega u državi. I tako Elisa-Didona-Lutalica sa nekoliko sljedbenika bježi morem na Cipar, gdje im se pridružuju svećenice hrama i stižu na obale Sjeverne Afrike. Libijci, pod vođstvo Hierbasa, pružaju im gostoprimstvo i prodaju tlo veličine koliko može da obuhvati koža bika. Mudra žena siječe krzno u tanke trake oko brda Barsa (na grčkom Bivolja koža) tako osnivajući kartaginu ili Kart-Hadašt 814 p.n.e. On je najmoćniji kultivisani i kosmopolitski grad hramova, tržnica i prelijepih kuća – sasvim dovoljno da u povijesti ugrozi opstanak rimskog carstva. Sjetimo se Hanibala 146. prije Krista i nestanka jednog od najvećih antičkih gradova Carthage, i da nije bilko nezapamćene tuče sa nevremenom blizu zidina Rima prije toga, povijest bi danas imala drugi tok. Ali i rimska je civilizacija bila varvarskija nego varvari koji su je zatrli. Kao i oni koji govore kao su (ne)komunizam razorili i zapravo tvrde su od njega i ruše i ono malo što je ostalo, pogotovo duhovnosti.

U romanu *Tragom Kartagine* teče i priča današnjice o promovisanju firme antikviteta i arheologije ljudi različitih doba, ideala, nacija i zanimanja. U sjeni potonulog trgovačkog broda prije više od dvije tisuće godina, traju podmuklosti, izdaje, hrabrosti, odanosti, pohlepe, posesije koje uništavaju. A zlo se krije ponajviše iza najbezazlenija lica, isto kao i danas. Podstiče maštu grupe u pustolovini a u jednom i želju za pronalaskom neprocjenjivih rukotvorina sa broda. Čudesan i živopisan, ovaj roman nudi napetost kroz višeslojnu misteriju otkrivajući horizonte daleke i bliske prošlosti, pa i sadašnjosti. Pokreće aktualna pitanja eksploatacije i zloupotrebe moći između stvorenja, stvarnosti i sanjarenja.

U djelu su odlično opisani likovi, doba, vrijeme i radnja, a izazovna zagonetka je priča koja čitaoca ne ostavlja dok je ne pročita. Samo kad bi tako bilo i u stvarnosti, kada bismo se odupirali onima koji nam čine žao i zlo, i priklonili jedni drugima u ljubavi, ili bili snažniji u dobru.

„Subotičke novine“, 14. I 2005.

CIGANI SVETA

Nebojša – Bato Tomašević, rođen 1929. u Crnoj Gori, diplomirao na Visokoj novinarsko-diplomatskoj školi u Beogradu. Postdiplomske studije završio na Univerzitetu Exeter u Engleskoj. Autor knjiga iz umjetnosti u zemlji i inostranstvu.

Rajko Đurić, rođen 1947. kod Beograda. Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu i doktorirao na Katedri za sociologiju. Autor knjiga pjesama i eseja o Ciganima.

Dragoljub Zamurović, rođen 1947. u Beogradu, arhitekta. Saradnik fotografskih časopisa i fotomonografija.

Ovo su vrsni autori monografije ***Cigani sveta***.

Jedna od legendi priča kako su Cigani živjeli na rijeci Gangesu u zemlji Inda. Ona govori o gospodaru i sinu mu Čenu – Minduši i o kralju i njegovoj ćerki Gan. Jedan od Skinderovih vojskovođa, opustošivši zemlju, dobio je od Cigana pitanje, u zabludi kao i puk da su Čen i Gan brat i sestra, mogu li se vjenčati. Raspao sa konjem u komade i vjetar ih raznio pustinjom. Narod podijeljen na dvije strane, Čena protjera u svijet.

Druga legenda govori o velikom vladaru cigana Mar Amengo Depu, o narodu koji je u sreći živio u kraljevini Sind i o dva brata imenima Romano i Singan. Muslimani navale i razore im državu a stanovništvo razbjegne vođeno trojicom braće.

I nisu, kako su neki od Cigana Europljanima govorili, da su iz Egipta. Jezik im je hindi, a zemlje sjeverozapadni dio Indije: Kafirstan, Derdistan i Kašmir. Ovo je jedina knjiga kolektivne im memorije, svjedočanstvo o pogledu na svijet i na njih same i druge. Cigani su se kretali preko Kabulistana, Irana, Jermenije, Vizantije, Frigije, Lakonije, Arabije, Egipta, Afrike, Sirije, Grčke ka Srednjoj Europi... Potomci su Džata-Jadavasa koji u Mahabharati predstavljaju brojnu seljačku kastu sa tragom iz Pakistana.

Možda su i potomci naroda Kur koji su u Persiju kao muzičari došli u 420 godini. Ipak, čini se da valja poč od područja Sinda i postojbine naroda Sinti. Veliki arapski ratnik i vojskovođa početkom XI stoljeća 17 puta je ratovao protivu Indije. Pri ovom u svoju je prestolnicu vodio veliki broj zanatlija i graditelja. On kao i Aleksandar Veliki, Džingis Kan, Tamerlan – žive u sjećanjima ciganskog naroda. I tako dio nomadskog naroda Rom, Sinti i Kalas, milom ili silom asimilirao se u druge narode i kulture. Kao i načinom života, običajima, jezikom, nacionalnom sviješću... što je često uzrokovalo njihovoj izoalciji ali i zanimanje drugih za njih i njihova vjerovanja. Patnje, radosti...

Knjiga *Cigani sveta* napisana je sa puno topline, znanja i ljudskosti. Vrijedna je pažnje da bi ostali ljudi bili prirodni i radoznali naprema Svijetu i ljudima koje susrećemo. Učeći se očovječenju i lukavosti, kako bi nadmudrili tiraniju skorojevića koji lijepo govore a ružno čine, zaboravljajući da smo svi rođeni da budemo ljudi.

STINGOVA MUZIKA

„Nije me zanimalo da se upuštam u tradicionalno autobiografsko nabranje svega što mi se ikada dogodilo. Osećao sam potrebu da umesto toga prizovem određene trenutke, ljude i veze, kao i neke događaje koji danas, dok pokušavam da razumem kakvo sam dete bio, snažno odjeknu u mojoj duši.“

Ovo je misao autora vlastitih memoara **Stinga**, ni pompezne ni uljepšane, jednostavne i skromne. Kad bi se ovo događalo napose onima za govornicama, vijećnicama... dobroučinkoviteljima ispraznih berićeta. Skladatelj je i pisac pjesama, ideja, osjećaja... Teško je biti vrsni umjetnik i još teže priznavalac vrlina i svojih mana. Veličina je u žedi biti čovjek a ne u grabeži biti moćan.

Sting je s puno pokrića i šarma napisao knjigu svog života sa kime susretao i susreće. I ako želimo bolje sutra, i nama valja tako činiti ne obazirući se na druge. Ovo ne znači da trebamo biti strašno ozbiljni već strašno zabrinuti i odlučni u darežljivosti i ljubavi.

Ovo je upečatljiv zapis o velikom svijetu i društvu, o domu koji, nadajmo se, iskušava nas da pronađemo sebe i druge. Da nije tako, zar bismo još postojali? U sjeni događanja stvarnosti koja opominje, ne radi se o modernom i tradicionalnom nego o duši, srcu i razumlju opstanka dobra. Vavilon uništenja, između ostalog i u piramidalnoj strukturi zla novom-starom bludnom kapitalističko-grabežnoj javi društva. Tako je stvaran da nam se pričinjava mučni san, koji nam iz naše malodušnosti čine pojedinci i čopori. **Raštimovana muzika** je zdravomisleće djelo, zanimljivo i ljudsko čije riječi i rečenice nalaze put do čitaoca. Bez želje nekom da mudrije već druguje sa vašim i svojim problemima.

Ipak, u *Raštimovanoj muzici* Sting vjerojatno vidi u leksici, a ne zna što je savršena glazba: sv. Augustin i Boetije govore o trojnom i dvojnem ritmu po Pitagorejcima. Atenin broj 7 je ispunjenje mudrosti, naravno i u drugim starim civilizacijama nalazimo slične misli o muzici i harmoniji života. Boetije razlikuje svemirsku koja proizilazi iz skladnog kretanja zvijezda, izmjene godišnjih doba i mješavine elemenata... Melodija je viša što je kretanje brže i dublja što je kretanje sporije. Svemir je tako veličanstveni koncert. Dok ljudska glazba čovjeka vodi i osjeća je u sebi i predstavlja harmoniju duše i tijela, pomirenje duševnih svojstava – elemente od kojih se sastoji tijelo. I treće, instrumentalna muzika određuje uporabu instrumenata. Ako je glazba znanje modulacije, ona upravlja svemirom, ljudima i instrumentima, umijeće postizanja savršenstva i težnja savršenstvu. Makar i griješnih ali i pokajnika. Nažalost, osjećamo i vidimo kako kao i civilizacije gubimo u nerazumlju...

Ako nam se ovo spoznanje ne dogodi i događa kao Stingu u njegovom djelu, zaokupljenost sobom, a ne i okolišem, dogodiće nam se ono što nam neće biti drago a već se događa...

„Subotičke novine“, 28. I 2005.

KOMET DOLAZI

Nigel Celder je rođen 1931. u Britaniji. Završio je trgovačku školu a potom diplomirao prirodne znanosti na Sveučilištu u Cambridgeu. Bio je urednik *New Scientist* od 1962. do 1966. Napisao je sljedeća djela: *Einsteinov svemir, Ključ svemira, Nemirna Zemlja, Svemirski brodovi uma, Vremenski stroj, Nuklearna mora...*

Jednog dana Zemlja će da se sudari sa nebeskim tijelom i dogodiće se lom. Kažu da se i događalo, a čovjek i priroda? Ne čine li jedno drugome nevolje? Mrlje svjetlosti gibaju zvjezdanim ponorima i raspaljuju nam maštu. Kometa putuje brže od svemirskog broda ali ne i od čovjekovih hirova često čineći krivo. Potrebni su tjedni da malo-pomalo prevali put preko neba. Kao i zlo od (ne)uglađenih koji nam ogorčavaju život i planet, napose i ono malo bajki i sna u nama i ljudskosti koje nam je preostalo. Ima li se ovih dana vjere u srećnije sutra? Pa i kruha, obuće, lijekova, odijela, ogreva, osmjeha... Topline u srcima i brige za drugog? Komet, došavši u blizinu Sunca, postaje blistav, loptaste glave i liči na zahuktalu rijeku koja za sobom ostavlja ispruganu brazdu. Zabunom je često zamjenjuju plahim meteorima i meteoritima iz svemirskih dubina i koji, dopirući do gornjih slojeva atmosfere, uglavnom sagorevaju. Za astronome kometa je obmana male grudve leda i prašine. Ne rasplinjuje se kao oni koji se nameću kao gospodari i vlasnici na nebu života, ne čitajući knjige, neki ne poznavajući ni slova čovjekovitosti. Soustelle et Garcilaso de la Vega – predaja Azteka i Inka koja im je navijestila pad carstva, kao i kod drugih naroda. Kao što i neki znanstvenici vide ono što u kometu nema, a to je najviše o njima čovjekovo nepoznavanje.

Istina o kometama i u nama je u općem ustrojstvu Svemira. Mi živimo i zbog Sunca koji svoju porodicu provodi kroz tamne rastresite oblake zvjezdane prašine. I u tom sustavu nalaze se i sva izuzetna planeta, Jupiter i Saturn, nalik omanjim hladnim zvijezdama kao i dva iza njih povećća ledena planeta, Uran i Neptun. Komete dolaze iz Svemira, izučava ih uglavnom opservatorija u Cambridgeu, država Massachusetts, i astornomi amateri. Stižući u unutrašnji dio Sunčeva sustava, kometa počinje da ispušta oblake plina i prašine što čine njenu blistavu glavu i razvučeni rep, nešto kao rasprsnuti uljeviti mlaz. Čestice prašine kasnije padaju na Zemlju u formi meteora. Mali nerasprsnut broj kometa sklapa se u prijeteće gromade prljave materije koje Sunce drži u svom zagrljaju, u svojoj porodici.

Lagano, bez umovanja, knjiga *Komet dolazi* je raskošna priča umjetnosti čežnje i ljepote u novom i još neobjašnjivim. Ovo je priča vjerojatno nikada nerazjašnjiva, jer Svemir i čovjek, mijenjajući se, odrastaju u suživotu svaki na svoj način.

O ŽENI KOJA ČEKA

Andrej Makin je obrazovan u duhu francuskog jezika i kulture od strane bake. Rođen je u Krasnojarsku, Sibir. Doktorirao je filologiju na Moskovskom univerzitetu 1987., a živi u Francuskoj gde je na Univerzitetu u Parizu doktorirao na djelu ruskog pisca **Ivana Bunjina**. Djela su mu: *Kći heroja Sovjetskog saveza, Ispovijest griješnog barjaktara, Dok Amur teče, Francusko zavještanje, Zločin Olge Arbeljine, Rekvijem za istok, Muzika jednog života, Zemlja i nebo Žaka Dorma*. Dobitnik je i nekoliko književnih nagrada.

Žena koja je čekala je roman o ženi žrtvi djela i nedjela onih drugih, a problem je koji se provlači gotovo kroz cijelu povijest čovječanstva. I danas je susrećemo u našim hodanjima, kako na selu tako i varoši u svim civilizacijama i kulturama. Ponosna, često i preponosna, skupocjena i sirotinjski odjevena, a u njoj jad. Rijetko je zadovoljna i neponižavana. Teško dolazi, a čime preživjeti, sama i sa drugima ovu, rekli, bunovnu stvarnost, ljudi koji i ne misle da su ljudi. Ona pak, malo, puno, nikako ili doista punoljetna, iz raznoraznih razloga a ponajviše iz zle uporabe žensko čeljade, traži da je priznaju osobom. A da nije nje življenej bi još manje bilo datost, java i borba za plemenitije i valjanije biće.

Tri decenije nakon ratova u čudesnom predjelu ruskog sjevera nevolje i dalje trpe najmanje krive, žene. Jedna od njih, Vera, odustaje i od urađene doktorske disetracije na Lenjingradskom univerzitetu, vraća se u zabačeno rodno selo. Klija ljubav, ali ne i osjećaji koji je u takvom okruženju nisu mogli ovjekovječiti. Rat i mir između muškarca i žene, dva svijeta u magnovenju. Ona neguje ostarjele žene bez muževa, sinova, unučadi. Sa njom su i druge žrtve, kao herojeva kći knjeginja Olga i usamljena djevojčica u zatvorenom Lenjingradu, strankinja u Sibiru, na Kavkazu, u pustinji Uzbekistanu...

Priča **Žena koja je čekala** je izuzetna po temi i načinu na koji je čitaoc doživljava. Stilski jasna, neizvještačena, neosvetoljubiva i neosuđujuća. Pokreće osjećaje u duši i srcu. Između osobnih vrijednosti i gospodara-slabića koji perfidno manipulišu sa sviješću ljudi. Sa ili bez krinke na balovima, tvrdi Filistejci i feničani služeći boga Baala prinosili su ljudske mu žrtve, uskraćujući i samo preživljavanje. Licemjernost uz trpezu jela, pića i riječi sa poslušnicima im i uz njima nepoznatu muziku...

Nadošla je zima sve jača i onom što oni nazivaju varoš a trgovine prazne ili napunjene robom sa buvljaka, da negdje nađe se kruh, a o ostalim potrepsčinama da i se ne govori, valja prijeći kilometre. Usto dijele pomoć i nagrade, nažalost ne i onima koji su zavrijedili, nevrijedne, da bi sebe istakli baš kao i nezrela ljubav u romanu **Žena koja je čekala**. Ako ne zbog drugog, ono iz toga što ih je većina u prvim redovima u Božjim hramovima, i misle kako je vjera partija, a nije, radi čega ne prihvataju ni vrijeme posta ni pepeljanje.

NAŠ SPORT

Govoriti i vraćati se u prošlost ne znači za njom žaliti već učiti. I u knjigama, ne samo u sjećanjima priči ljudi, nailazimo kako je šport počeo mnogo ranije i imao iste nevolje kao i sve što je čovjek organizovao i organizuje. Često šport i športasi trpe nestašicu sredstava, uvjeta za treniranje, garderobe... Ali i opstaju, jer su ljudi velika srca i zaljubljenici u ono što čine kao i njihovi treneri. Pobjeđuju i one koji su tu negdje, ali sa športom sem materijalne koristi (možda i narcisoidnost) nemaju ništa.

Zvanično je počelo utrkom konja i hrtova koncem 19. stoljeća, nastavilo učiteljem crtanja i gimnastike u gimnaziji, pa klizačkom udrugom, zatim javnom atletskom predstavom iste godine u kolovozu u dijelu grada sa zelenilom vinograda i takmičarskim disciplinama (trčanje, bacačke numere, mačevanje, hrvanje i gimnastika). Slijedi potom pješčenje na razdaljinu od sedam kilometara, boksterski programi, mačevalačke i trkačke numere, bacanje kugle, plivanje i gimnastika. I tako su najveće selo u Evropi i njeni stanovnici petnaest godina prije obnove Olimpijskih igara njeni pobornici.

Rađaju se i razmirice, ponajviše na staleškim osnovama uključujući i materijalne interese, ali šport i dalje nezadrživo korača naprijed. Javljaju se i takmičenja sa biciklom prelazeći lokalne granice, sve više niču i sportski objekti zahvaljujući administraciji u odnosu na sporost poslovanja Športskog društva. Nažalost, danas je ovo obostrana boljka.

Sport u Subotici 1944-1984 Sportélet Szabadkán brojnih autora, sa uvodnim tekstom Kalmana Petkovića, Brustulov Miljenka i ostale knjige koje su je slijedile, nisu puko bilježenje događaja u športu, nego i učenje kako ne bi trebalo nešto da mu se dogodi jer on je plemenitost i jedno od očovječenje ljudi i oplemenjuje prirodni okoliš. Namjerno iz knjige ne navodim imena iako ona postoje u valjano obrađenim podacima, da bi ih čitaoci u njoj sami potražili. Jer ova je priča traženje sebe i drugih, vjerovanja u ljubav a ne omalovažavanje. Napose, pomenuti su na početku oni koji misle kako su važniji od onih koji odričući se mnogo čega, i u neimaštini dosežu hvale vrijedne rezultate. Uz pomoć obično svojih najbližih, rijetko drugih, koji bi mogli ali radi svojih šćarskih interesa to ne čine. Ne znaju u nekim slučajevima ni gdje im je ured, a kamoli teren i kako im objekti izgledaju.

Sanja se demokratija, idealna, a ne ide niti može, jer bi ona bila i jeste anarhija, pogotovo pojedinaca.

Ako ne vjerujete, porazgovarajte sa športasima i njihovim trenerima kao i običnim pukom, i vidjećete: da nije njih ne bi bilo više ni ljubavi, rezumijevanje, života.

Radi svega ovoga knjigu *Sport u Subotici 1944-1984 Sportélet Szabadkán brojnih autora, sa uvodnim tekstom Kalmana Petkovića* vrijedi pročitati, kao i njoj slične.

ISPOVEST IZ HAREMA

Ispovest iz harema je pripovijest žene o četiri godine provedene u jednom arapskom haremu u Dubaiju, ali ne samo to – ovdje harem otvara vrata svijetu jer je većini ljudi nepoznat, iako postoje razne vrste harema. Iako smo zaokupljeni preživljavanjem i pohlepom valja nam ih uočiti, možda i mijenjati. Povijest pustolovine i pustolovina junakinje *Ispovesti iz harema* i drugih u njima su pretočene u gorku realnost, iskreno, strastveno i učinkuju stvarnost koju pružaju čitaocima...

„Razgovarala sam sa majkom jedne večeri i onako uzgred rekla joj kako bih volela da obavestim javnost o opasnostima kojima su izložene mlade lepe devojke u kontaktima sa strancima i sa lošim ljudima uopšte. Rekla sam da bih volela da upoznam javnost sa svojim gorkim iskustvom i na taj način skrenem pažnju drugima.“

Snažna i osobena fabula relacije između žene i muškarca pisana je osebužno, osjetljivo i do svršetka vremena Svijeta neodgonetljivo. Tanano je i krhko, ako nije u istinskoj ljubavi. Tragedija i uzbudljivost onog što se moglo i jeste se dogodilo, dirljivo u snovima, padovima i pobjedama. Moglo je, eto, i bez žešćih riječi i scena, ako je želja da se upozori. Jednostavne u pričanju, ispovijesti u sebi nose i ono što njena pripovjedačica nije želela i ne želi kazati. Harem kod muslimana uglavnom i je ženski dio kuće, potpuno odijeljen od ostalih prostorija. U nas Pictus marculus – Nakindureni čovječarac – uvode harem u pojamovnu i praktičnu uporabu krivo. Misle da za njih ne postoje zabrane: uz bogate ili ne, poklone, milom ili ne, malo ili nikako punoljetno osoblje izrabljuju. Ljudi kušaju pobjeći u gotovo imaginarne svjetove na različite načine, nažalost ponajviše griješe.

Opisavši mnoštvo dobrih i loših likova, događaja i mišljenja, junakinja *Ispovesti iz harema* kroz obične i neobične svakodnevice tjera na razmišljanje kako život ne mora da se odvija baš uvijek kako drugi želi ako mi to nećemo. Zbog onih koji ne prihvataju tlačenje i ponižavanje osobnosti od strane krivo nastalog sloja, zapravo od kako je svijeta i vijeka, pod sloganom „Ne pitaj što sam bio nedavno“. Bilo kakvo mjesto da zauzimaju u društvu, smutni su ponajviše sebi.

Ako ste voljni, ovo djelo čitajte kao nauk, a ne iz radoznalosti, da se ne bi dogodilo i događalo ono radi čega bi se jednog dana kajali.

„Subotičke novine“, 25. II 2005.

VERIDBA JE DUGO TRAJALA

Pisac **Žan-Batist Rosi** prvi svoj roman *Loše perspektive* je objavio u svojoj osamnaestoj godini. Potom piše za film, onda *Prolaznika na kiši* i nanovo se vraća romanu 1978. i piše *Ubistveno ljeto* sve do ***Veridba je dugo trajala***.

Godine 1917. godine s večeri petoricu vojnika zbog samoranjavanja njihovi sadrugovi bacaju u snijeg pred neprijateljski rov. Oni se trude da prežive... Ranjiva, nova i uzbudljiva je u djelu *Veridba je dugo trajala* priča života o životu. Znana je i neznana po obuhvatu i temeljima i ljepoti pisanja, a nosi okus dragosti i tuge, što je dokaz kako je njen spisatelj bogat maštom i talentom.

Iza rata glavna junakinja, dvadesetogodišnja Matilda, zaljubljena u nestalog Maneka na drugom kraju Francuske, pokušava da ga pronađe. Bespomoćna, pred tajnom i labirintom, bori se da ga nađe živog ili mrtvog, u svijetu koji slijedi ludilo stvarnosti i sna, godinama. Uz džez, koji želi da skrije zvuke neotišlog rata. A istraga se djevojci pretvarala i u zaruke. Ovo je drama žene koja se vraćala kući mladosti odrastanja kad je sve počelo. U svakom djeliću istine do koje je dolazila, željela je da upozna svijet koji joj nije bio naklonjen. I u vrtlogu ljubavi, muke, nade... ostajala je hrabra i izuzetno snažna a to se često samo jednom događa u životu. Bez laži u istini, bila ona bolna ili radosna. Što više o njoj šuti ona je bolje doživljena. Kao isposništvo u pustinji, u koje se ne povlači uvijek milom, ali oćutujući u njoj istinu o istini, više-manje o svemu govori.

Uprkos mnogim lažima do kojih je Matilda dolazila, ona je išla dalje za mnoge nerazumnom nadom ka istini. Ovdje su muke žene suočene sa emocijama ruganjem, nadom, radošću, sumnjom i smjelošću. Ona je krhka, privlačna, uznemirujuća žena, pa tek onda sve ostalo. I to ne iz gramzivosti za svojom privatnom srećom, u svojoj usamljenosti, već i tuđom srećom.

Veridba je dugo trajala je čin a ne djelo, čitajući ga na trenutke čini se i više nego stvarno i vodi mnogim razmišljanjima, od kojih mnogi bježe i kraj kojih mnogi prolaze.

Ovo djelo je dobilo Intercellie nagradu, ali roman nije rado toga vrstan, jer je nagrada često i osuda onome ko ih dobija ili daruje, već radi toga što je djelo vrsno i životno radi onoga što čitaocu pruža.

„Subotičke novine“, 4. III 2005.

RUĐER BOŠKOVIĆ

Roger Joseph Boscovich rodio se 11. svibnja 1711. u Ragusinum od majke **Pave** i oca **Nikole**. Sa 14 godina odlazi u Rim da nastavi studije na Rimskom isusovačkom kolegijumu gdje sluša retoriku, filozofiju, logiku, Aristotelovu fiziku, matematiku koja se predvala po Euklidu, nešto astronomije, Aristotelovu metafiziku i etiku. Bošković 1732. raspravlja se svojim profesorom Borgondijem o obliku Zemlje i gibanju planeta. I po pravilima reda on je od 1732. učitelj gramatike u nižim razredima da bi 1734. i 1735. otišao u isusovački kolegij u Fermu. Studira temeljito i Newtona i u jesen odlazi u Rim. Na otvaranju školske 1735. godine u Vječnom gradu recituje se njegova pjesma o pomrčinama Sunca i Mjeseca. Studij teologije počinje 1738. kao akademik ili nastavnik logike. U suradnji sa Borgondiem od 1736. Josip počinje svake godine da objavljuje disertacije različitog sadržaja, ishodište njegovih kasnijih velikih ideja. Borgondi 1740. u veljači postaje rektor Rimskog kolegija a Bošković predavač matematike.

Godine 1745. tiska **De viribus vivis – O živim silama**. Razmatra problem živih sila, gledišta o strukturi tvari, obrazloživši prirodu temeljnih čestica tvari i sila što djeluju među njima. Ove ideje dalje razrađuje u **De lumine – O svjetlosti** 1748. Bošković se prvi put poslije odlaska vraća u Dubrovnik 1747. i kreće se u krugovima u kojima se raspravljalo između i o prirodnoj filozofiji, napose u krugu Marina Sorkočevića u Rijeci Dubrovačkoj. Zanimajući se za problem oblika i veličine Zemlje, te nejednakosti sile teže, Ruđer želi stići u Brazil ali mu papa Benedikt XIV daje da do tog ne dođe određujući razliku meridijanskog stupnja između Rima i Riminija. Usto riše zemljopisnu kartu Papinske države. Povjerena mu je 1742. i briga o pukotini na crkvi sv. Petra u Rimu kao i problemi luka u Riminiju i Savoni. Ide u Beč u kojem ostaje godinu dana i gdje završava svoje veliko djelo **Philosophiae naturalis theoria – Teorija prirodne filozofije** (1758.). Vraća se u Rim ali ide i na put po Italiji, Francuskoj i Engleskoj i susreće se sa znanstvenicima. U Londonu tiska **Philosophical Transactions** i **De solis ac lunae defectibus** i upućuje u Carigrad da bi posmatrao prolazak Venere ispred Sunca i navraća na mjesto Troje. Nanovo se vraća u Italiju...

Preteča je Einsteina: razlikuje geometrijski, imaginarni prostor i fizikalni i realan prostor. Fizikalni ne postoji bez tvari i čine ga diskretne fizikalne točke. One na pojedinim udaljenostima imaju određenje za privlačenje ili odbijanje. Ako se dvije takve točke nađu na nekoj udaljenosti jedna od druge, onda je tom udaljenošću određena neka sila.

U nekim trenucima svog života bio je i diplomata ali ne i političar, do konca je ostao mislilac, filozof, znanstvenik, redovnik i pjesnik.

Knjiga **Ruđer Bošković Žarka Dadića** prikazuje Ruđerov opus rada, vjerovanja i brige za rodni mu Dubrovnik, nažalost i zaborava njegovih zemljaka, napose rukovodećih ljudi. Uči nas kako se malo cijeni poštenje i znanje, a više ispraznost i lakomost.

DAMA I JEDNOROG

Dama i Jednorog je roman u kojem se prepliću ne samo životi i ličnosti njegovih junaka, već i njegovih čitalaca, svijetovi sa svojim zakonima, iskušenjima i naukom. Čarobno, originalno i neodoljivo predstavlja se život. Sve je to prekrasno, ali ako se ne pazi i opasno, pogotovo ako ga dolično ne tumačimo.

Jednorog je, prema priči, životinja veličine kozlića i umije neočekivano da bude okrutna i vješta. Na sredini čela joj oštar rog. Nijedan lovac ga nije ulovio silom nego lukavstvom. On treba da se smjesti kod usamljene djevice i da ga sačeka. Naime, jednoroga privlači čistota, tako da bi položivši glavu u krilo djevice zaspao, a lovac bi ga bez teškoće zarobio. Od davnina ga smatraju simbolom čistote, napose ženske čistote.

„Dama i jednorog“ je zbirka od šest srednjovekovnih tapiserija. Lepe, zamršene i vrhunski izrađene, ove tapiserije su tajanstvene u pogledu porekla i značenja. One naizgled odišu redom i logikom priče, kao da ih je zamislila i izradila jedna osoba, i tako skrivaju komplikovani postupak sopstvenog nastanka. Tkači, poručioći, crtači, slikari, trgovci i šegrti bili su umješani u stvaranje ovih tapiserija, a iza njih stajale su žene, kćeri i služavke i vršile uticaj na muškarce. Kao bezbrojne niti vune i svile utkane zajedno u jednu tkaninu, tako su se i ljudi susreli u zamršenom plesu kako bi stvorili cjelovitu sliku.

Roman **Trejsi Ševalije** *Dama i jednorog* je priča mašte ali i stvarnost tapiserija izatkanih negdje u Briselu, kako tvrdi spisateljica. Oko 1660. bile su izložene u dvorcu Busak u centralnoj Francuskoj. Ljudi iz okolnih sela rabili su im dijelove kao stolnjake i zavjese. Spisateljica **Žorž Sand** je pisala o njima u člancima, romanima i u svom dnevniku. Francuska vlada ih je 1882. godine kupila za Muzej „lini“ u Parizu i restaurirala.

Slikar Nikola riše u priči radi nacрте za tapiserije i upoznaje Le Vistovu suprugu Ženevjev i kćer Klod. Obe su zainteresovane za tapiserije. Nikola odlazi u tkačku radionicu u Briselu i tako stvaranje tapiserija zbližava ljude različitih uvjerenja, morala, društva i žudnji. Okrenuti crkvi ili paganskim idealima dok vjeruju, ljube, bivaju odbačeni, osvećuju i nailaze na neuzvrćene ljubavi, spoznavajući kako idealni svijet tapiserija ne mogu učiniti svojim.

Ovo je snažna i opominjuća priča o nesavršenom savršenom čovjeku i čovječanstvu koju ne možemo zaustaviti, ali je ipak možemo oplemeniti da bude zdravija. Djelo je smjelo, originalno i opčinjuće, istinski čarobni roman duboko protkan životom i pomalo tajanstvom. Predstavlja neodoljivu pustolovinu života, svijet sopstvenih zakona, opasnosti i saznanja bez želje da mudruje drugima. Ipak, govori nam da se ne igramo kao djeca i da se ne plašimo silnika kako ne bismo prošli kao i junaci romana *Dama i jednorog* spisateljice Trejsi Ševalije.

O DRŽAVI BOŽJOJ

Aurelije Augustin (354-430), kršćanski teolog i filozof, do svoje 33. bio je paganin, griješnik i deset godina manihejac. Bio je jedan od otaca latinske crkve patrističkog doba. Postao je svećenik u svojoj 37. i biskup u 42. godini voljom naroda. Neka od djela su mu: *Contra Academicos*, *De beata vita*, *De ordine*, *Soliloquia*, *De quantitate animae*, *De genesi contra Manichaeos*, *Ispovijedi*, *De civitate Dei*, *Retractiones*. Izvor za razumijevanje njegovog bića su *Ispovijedi*.

Njegova filozofija nije ni u jednom od njegovih djela kao zatvoreni sustav, već je u dijelovima i uglavnom je odgovor na teološko pitanje, upravljeno na samoizvjesnu unutrašnjost, koju je prvi jasno izrekao i postavio kao ishodište sam sv. Augustin. Duhovni interes iz vanjske zbilje okrenut unutrašnjem životu, umjesto materijalnog, općeduhovnog i fizičkog pojma – u prvom je planu kao osnov razumijevanje svijeta. Usmjerenost ka unutrašnjem iskustvu je bit Augustinove cjelokupne djelatnosti. *Protivu znanstvenika* (*Contra Academicos*) je koji dvoume u istinu. Naime, nitko ne može sumnjati da postoji time što sumnja. „Za mene je najsigurnije od svega da postojim. Čak i ako tvrdiš da ne postojim i kažeš da se varam, upravo time priznaješ da postojim; jer ne mogu se varati ako me nema.“ Za njega čovjek čini sve iz svoje slobodne volje. Vrijednost voljnih akata ovisna je o njihovoj upravljenosti prema Bogu. Ideja kršćanske crkve je zasnovana po Aureliju na misli o potrebi iskupljenja čitavog ljudskog roda, ali sama ideja isključuje neodređenu slobodu volje pojedinca. On je začetnik filozofije povijesti i gleda je kao ostvarenje Božjeg plana jer pojedinačno dobiva u njoj smisao tek po toj cjelini. Povijest ima šest razdoblja i njen cilj je ostvarenje Božje države. Aurelije je blizak grčkom filozofu Platonu, tačnije, njegovu misao tumačio je na kršćanski način.

Sv. Aurelije Augustin se divi cjelini kao jedinstvu sveukupnosti i ukoliko u njoj ima pojedinačnih predmeta koji su ružni, oni ne narušavaju harmonijsku jedinstvenu ljepotu svemira. On, kao djelo Božje, nužno je lijep premda u njem ima zlih i ružnih stvari. Po filozofskoj, estetskoj, Platonskoj, antiaristoteljskoj opredeljenosti za sv. Augustina Bog je stvaralac i uzor ljepote, štaviše, prisutnost ljepote u pojedinoj pojavi siguran je dokaz stvaranja od Boga. Prelistavajući i iščitavajući **O državi Božjoj** (*De civitate Dei*), paralelno napisana latinski i hrvatski sa potrebnim uvodima susrećemo zaista, kako neki tvrde, „knjigu šumu“: teologije, filozofije i politike. Vizija povijesti za sv. Augustina je trodimenzionalna: jedno prije, jedno sada i jedno poslije. **Prije** je izvorno stanje čovječanstva u kojem susreću dobra stvaranja i darovi milosti: **Sada**, povijesna sadašnjost sa jedne strane mukotrpan je i često mučan trud oko vršenja kreposti i sa druge strane je nepravda i smrt. Razdjeljuje čovjeka u njemu samomu i njegovu borbu protivu brata čovjeka. Poraz i napetost, osvajanje i iščekivanje, napor i zazivanje. **Poslije**, naosobe – biti, spoznati, ljubiti – postići konačno puno zadovoljenje, kada naše spoznanje i ljubav neće više griješiti.

Živim temperamentom i nesvakidašnjim pjesničkim darom, iskreno uvjeren u svoja razmišljanja i spoznanje, istina i ograničen svojom ljudskošću, djelo sv. Augustina nas tjera, vjerovali ili ne, da kušamo biti ljudi i mislimo kako drugima i sebi ne činimo zla.

MOST NA ŽEPI

Ivo Andrić je bio spisatelj proze, poezije, nobelovac, akademik, diplomata i poznavalac nekoliko jezika. Družio se sa **Jovom Dunderovićem**, **Antunom Gustavom Matošem**, **Milošem Vidakovićem**, **Tugomirom Alaupovićem**, **Pjerom Križanićem**, **Ljubom Viznerom**, **Evgenijom Gojmerac**, **Jovanom Bijelićem**, **Romanom Petrović**, **Petrom Tiješićem**, **Vladimirom Čerinom**, **Jerkom Čulićem**, **Majom Nižetić**, kao i sa **Ivom Vojnovićem** koji je o njemu prilikom izlaska njegove prve knjige *Ex Ponto* 1918. godine govorio kao o katoliku i Srbinu iz Bosne, **Vladimirom Čorovićem**, **Brankom Mašićem**, **Zdenkom Marković**, **Jerolimom Mišeom**, **Ljubom Babić Đalskim**, **Miroslavom Krležom**...

Pod rednim brojem 70, sv. II. strana 67, u Matici rođenih crkve Svetog Ivana Krstitelja u Travniku župnik Juraj Pušek je upisao: 1892. oktobra 9, Ivan Antun Andrić (otac), podvornik, Katarina r. Pejić (majka), rimokatolici, Travnik... Nakon čega još u povelju nosi novorođenog Ivu ocu u Sarajevo gdje je on službovao a nakon dvije godine preminuo od grudobolje. Zatim ga nosi šogorici u Višegrad, koja nije imala poroda, na obalu rijeke Drine i pod sjenu ćuprije Mehmed-paše Sokolovića. U ovom gradu dječak završava malu maturu i odlazi u Sarajevo na Veliku gimnaziju. Cijelog života slabog je zdravlja. Zatim odlazi u Zagreb na Mudroslovni fakultet Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. Drugi semestar je u Beču a četvrti na Jagelovskom u Poljskoj. U Splitu ga uhićuju kao pripadnika „nacionalne-revolucionarne omladine“ i stavljaju prvo u šibensku a potom u mariborsku tamnicu. Oslobođen je i dolazi u Zagreb, Slavonski Brod i u Ovčarevo kod župnika fra Alojzija Perčinlića, rimskog studenta. Zanimljivo je da ga je kroz cijeli život pratila briga i pomoć, gdje god da je išao, franjevačkog reda. Mobilisan je u vojsku i amnestiran, upisuje se na Sveučilište u Zagrebu. Kao vicekonzul u Gracu upisuje Filozofski fakultet i doktorira na temu „Razvoj duhovnog života u Bosni za vrijeme turske uprave“. Prvu je pjesmu Andrić objavio u *Bosanskoj vili* 1911. i slijedile su, istina ne ovim redom: *Na Drini ćuprija*, *Travnička hronika*, *Gospodica*, *Prokleta avlija*, *Nemirna godina*, *Jelena*, *žena koje nema*, *Znakovi*, *Deca*, *Staze*, *Lica*, *Predeli*...

Most na Žepi je pripovijest iz zbirke pripovjedaka *Žed* i jedno od njegovih najboljih djela. Simbol mosta označuje uzan i bogobojažljiv prijelaz preko rijeke sa jedne na drugu stranu obale, često i pogubljen, slično prelasku iz ljudskog u nadljudsko stanje. Noć postaje slična danu, svijetlost i svijet beskraja, ljubavi a ne mržnje, mada neki čine ono što ne bi smjeli, opirući se ćutilu duše i razuma. Junak i neimar *Mosta na Žepi* nije preko pisca uzalud na most nakon gradnje na njeg dao ispisati: „Jusuf Ibrahim, istinski rab Božji“. I „U ćutanju je sigurnost“. Nadajmo se da ova druga rečenica ne označuje kukavičluk već mudrost i hrabrost, kada se riječ, htjeli ili ne, mora upotrijebiti radi savjesti i brata čovjeka. Ako to ne bismo činili, mi ne bismo bili ljudi!

DOSTOJANSTVO

U svojoj enciklici ***Sollicitudo Rei Socialis*** Ivan Pavle II. na njemu svojstven i vizionarski način govori o našem vremenu. Papa je bio pobornik znanosti, umjetnosti, otvoren svijetu, vremenu, medijima... veliki Putnik i ponajviše Čovjek vjere i nade. Rođen je u Vadovicama 1920. godine, bio je radnik, sportista i patnik. Jedan je od stvaralaca novije poljske književnosti, borac i miritelj naroda. Živio je tražeći zajedništvo među onima koji žele u dobru promijeniti ovaj Svijet, moleći mijenjanje ali ne i zahtjevanje promjene vjere, društvene ljestvice, nacije... Bio je jedini Sloven na Petrovoj stolici i 213. po redu sa najdužim pontifikatom od 27 godina. Nije mu ispunila se želja da još jednom posjeti rodno mjesto, Beograd i Suboticu.

Po Ivanu Pavlu II. narodi i pojedinci žedaju za oslobođenjem kako bi živjeli dostojanstvom života čovjeka, uz oslobođenje od bijede i siromaštva, kako duhovna tako i materijalna, forme ropstva i čovjeka i društva. Puki ekonomski razvoj ne oslobađa čovjeka, naprotiv, u konačnosti ga zarobljuje, kao i u Europi i čitavom Svijetu. Uništava! „Razvoj koji ne sadrži kulturne, transcendentne i religiozne dimenzije čovjeka i društva, ukoliko ne priznaje postojanje takvih dimenzija i njima ne usmjeruje vlastite ciljeve i prioritete, utoliko manje pridonosi pravom oslobođenju. Ljudsko biće je posve slobodno jedino ako nađe sama sebe u punini svojih obaveza i isto treba reći i za društvo kao cjelinu. Glavna zaprega ovome je grijeh. Sloboda za koju nas je Krist oslobodio (usp. Gal. 5,1) potiče nas da se obratimo u sluge svima.“

Crkva odvažno govori, a Papa naglašava, mogućnosti prevladavanja zapreka koje se suprostavljaju razvoju i pobuđuje pouzdanje u pravo oslobođenje, zasnivajući to na vlastitoj svijesti o božanskom obećanju i jamči da sadašnja povijest nije u sebi zatvorena već otvorena Božjem kraljevstvu i vjeruje u čovjeka. Premda hitnim potrebama mnoštva ljudi mogu iz propusta, straha, neodličnosti i malodušnosti i učiniti velike propuste: svjetska ekonomska kriza, rat bez granica, bez pobjednika i pobijeđenih. Danas slika čovjeka ne odgovara dostojanstvu ljudske osobe. Svatko je pozvan da u mironosnoj borbi miroljubivim sredstvima vodi u razvoj u miru i spašavanju prirode i svijeta. Ivan Pavao II. govori kako je Crkva u to duboko uključena i nada se sretnom svršetku. U ovome i laici, muškarci i žene kršćanskim zalaganjem prožimaju vremenitu zbilju i kao svjedoci i kao graditelji mira, i oni koji ispovijedaju isto vjerovanje, premda u nesavršenom zajedništvu, i Jevreji, i oni koji nisu ni jedno ni drugo, po religioznoj pripadnosti.

Dio enciklike ***Socijalna skrb*** pape Ivana Pavla II., velikog svećenika, mislioca, pjesnika, patnika i učesnika u istini o komunizmu i ostalih u Svijetu nezrelih društvenih sustava, pa i u samoj Crkvi, brani i ukazuje na ljudsko dostojanstvo.

„Subotičke novine“, 8. IV 2005.

BUĐENJE VALHALE

Buđenje Valhale je suvremeni pustolovni, fantastični i kriminalni roman, u kojem on i njegovi učesnici snagom piščevih riječi, mašte i radnjom prelaze i prolaze vrijeme, san i javnost, javnost i san: „... koloniju drevnih Vikinga u okolini današnjeg Njujorka, koju su pre gotovo hiljadu godina Indijanci sravnili sa zemljom, tajanstvenu podmornicu što liči na Nautilus kapetana Nema, koja je plovila morima i okeanim krajem XIX veka, veoma uspešnu naftnu korporaciju, i genijalnog naučnika i pronalazača koji je, početkom trećeg milenijuma, tragično izgubio život za vreme za strašnog požara na najraskošnijem putničkom brodu na svetu“.

Istok ili utok slike i bića, nas i našeg vremena u kojem se često ne razaznaje baš jasno stvarnost i nestvarost (što nam se dogodilo i događa), zapravo jeste kukavičluk bježanja od istine. Irealno-realno utupljivanje samog postojanja života nije i neće biti dobro. Put sa sjevera morima i Atlantikom (nije li to drevna utopija o velikom i bogatom kraljevstvu?) ka kopnu doseljenicima bila je utopija. U vitkim i gracioznim brodovima Vikinga plovi se lako ali ne sigurno, kao pastrmke u mirnim vodama zavičaja njihovih potoka. Po staroskandinavskim legendama, Valhala je dvorac boga Odina, mjesto poginulih u ratovima. Zar nam se ovo u raznoraznim formama i danas odatle ne širi po planeti, često u ime dobra i mira?! Između ostalog, i zato vrijedi pročitati roman *Buđenje Valhale*, ne negirajući i ljepote toga kopna i ljude od dobra na njemu, ali ih valja i naći, kao i kod drugih dobrih naroda. To uvijek nađu osobe koje mogu i spasavaju od zla, smionu idu u samo srce opasnosti, budeći nadu i oslobađajući od kulture laži. Suprotstavljaju se zastrašujućem mentalnom i materijalnom kovitlu neočovječenju čovjeka.

Roman *Buđenje Valhale*, iako po žanru zabavan, u sebi krije i nameće čitaocu priču punu stremljenja, uzbuđenja, dirljivih trenutaka i ponire do nevjerovatnih trenutaka zamisli **Žila Verna**. Priča zahvata i vječiti problem miješanja kultura a približena nam je snagom stila i ljepotom, vrsnom umjetnošću autora **Klajva Kaslera**, kao i jednostavnošću rečenica i živim tijekom radnje. Pomirujući i ponirući u prošlost, on zahvata u budućnost u darivanju, a ne nametanju svoje istine.

U bešćutno vrijeme istražujući prošlost zaboravljamo na pregršt mutnih i nepovezanih istina, u koje se većina upliće, izbjegavajući dijalog sa drugima. Ako ni zbog čega drugog *Buđenje Valhale* pročitajte da bi prekratili vrijeme, koje vas čini umornim od nevolja i nekih koji nikako da razumiju da smo svi samo ljudi predodređeni za dobro.

„Subotičke novine“, 15. IV 2005.

ČUTI VERDIJA I UMRETI

Mihael Bekler je žurnalista i suradnik minhenske savjetničke tvrtke u komunikacijama. Uz to, uspješni je spisatelj (*Oluja nad Majorkom, Kome je još do umiranja u Italiji?*). **Čuti Verdija i umreti** je vrsni kriminalistički roman neobičnih obrta ali i turistički vodič kroz Veneto, oblast od istočne obale jezera Garda do Kortine d'Ampezo u Dolomitima i na jugu prema rijeci Po, naravno i Venecije. Planinski vrhovi, talasasti brežuljci, prostorne doline, vinogradi, maslinjaci, ariši, palme, borovi, pješčane plaže i lagune... Beskrajni je spektar utisaka sa jedinstvenom draži učinkovitosti. Ovo je djelo osim zabave i bedeker, kulinarski i historijski pojmovnik.

Modni fotograf Mark Hamilton iz Londona provodi lagodno život ne opterećujući se poslom. Iznenada od svoje tajanstveno preminule bake naslijeđuje imanje, vilu na jezeru Garda. I da nije misterioznog strastvenog kockara i beskrupuloznog igrača na sve ili ništa, on bi mogao sretno živjeti sa lijepom i samouvjerenom Venecijankom Laurom...

Bekler čitaoca vodi preko Mesta uzdisaja, olovne tamnice i gondolom niz kanale a potom pred Duždevu palaču i kroz čitav duhovni prostor Veneta, a usput upoznavajući velike slikare Đotoa, Donatela, Kanaleta... kao i niz kulinarskih italijanskih specijaliteta, stoljećima stvaranih, kao i vina, dok pomoću mapa otkriva adrese i opise današnjih hotela različitih kategorija, golf terena, restorana, barova. Radi bolje orijentacije svi pojmovi su na margini i u turističkom registru obilježeni piktogramima. Prateći ih, iz piščeve fikcije ulazimo u stvarnost i obrnuto, doživljavajući tako njegovo napisano djelo još autentičnije. Kraj glavnih sudionika u *Čuti Verdija i umreti* javljaju se Hemingvej, Tomas Man... pa i Verdi, rođen u mjestu Le Roncale kod Buseta u pokrajini Emilija Romanja. Verdi je bio povezan preko svojih opera sa Veronom i Venecijom, arije su mu usaglašene s predjelima i osjećanjima života Veneta ali i sa još ponečim što čitatelji treba da otkriju.

Majstorski napisan roman Mihaela Beklera *Čuti Verdija i umreti* suvereno primorava u svojoj pripovijesti na procjenu najskrivenijih osjećaja sopstvenih duše i srca, kao što to čine i njegovi junaci koji dosežu različitom ishodu. Misli umiju uništiti identitet nečeg i nekog. Vjerojatno više iz gluposti i bezumne lakumosti nego ljudske naredbe. Preko noći se tako gube vrijednosti prošlosti i budućnosti, iz svih društvenih slojeva i životnih poziva. I nije čudo što takva zajednica na sve liči samo ne na dostojno življenje čovjeka. A dalje?

„Subotičke novine“, 22. IV 2005.

HILANDARSKI KODEKS

Hilandarski medicinski kodeks N. 517 je spomenik srpske medicine i kulture, sadrži spise europske znanstvene medicine od 12. do 15. stoljeća. Izgrađen je na principu ravnoteže sokova. Stara srpska država je imala zakone protivu liječenja magijom – Nomokanon, zbornik vizantijskih prava. Na srpski ih je preveo sv. Sava. I zakonik cara Dušana je imao članove 20 i 109. Naravno nisu bile izbjegnute vradžbine i gatanja radi tumačenja dualizma, borbi dobra i zla, nečistog izazivača bolesti i čovjeka, radi čega su i kušali to urediti propisima. Ljekariše čine prerađeni u narodnoj medicini spisi *Practica Bravis* autora Ioanesa Plateariususa, pripadnika salernske škole koje nalazimo i u *Hilandarskom medicinskom kodeksu*. Narodna biblioteka Srbije, Srpska akademija nauka i Matica srpska su 1980. godine priredili fototipsko izdanje. Narodna biblioteka Srbije je tiskala ovaj o kojem govorimo preveden na suvremen srpski jezik. U srednjem vijeku srpski narod gubi svoju državu a time i razvoj kulture i medicine, srećom ne i sebe. Autori prijevoda između ostalog susretali i s poteškoćama: teško su ustanovljavali vrstu oboljenja, sinonimima iščezlim iz današnjeg jezika, prepisivač sačuvanog primjerka pri prepisivanju ponavljao je ili izostavljao dijelove rečenica, ostavljao je nedovršene, nepotpune i nejasne rečenice i nedovoljnu razumljivost teorijskih postavki. I tako je originalni tekst zbornika transkribovan i tiskan sa prijevodom: *Dijagnostika; Spisi o zaraznim bolestima; Farmakološki spisi; Farmakoterapija; Spis o Flebotomiji; Spisi iz pedijatrije; Toksikološki spis; Rečnik najvažnijih termina*.

Sloveni su doseljenjem na Balkan susreli vizantijsku medicinsku tradiciju porijeklom iz Antike. Srpska znanstvena srednjovjekovna medicina razvijala se uglavnom pod utjecajem salernsko-monpeljeske škole, nesumnjivo sa političko ekonomskim i kulturnim prilikama. Dominaciju zapadne medicine u Srbiji vjerojatno potječe što je ona, za razliku od vizantijske, posjedovala univerzitetsko obrazovanje. Europska i srpska srednjovjekovna medicina je bila Hipokratova, Galenova, Aristotelova... istina, slabija od originala. Činjenice govore da se medicinska kultura u Srba gradila na temeljima europske i vizantijske medicine ali i narodne empirije. Dijagnostici, farmakologiji, sa farmakoterapijom, dijetetici i terapiji organskih i zaraznih oboljenja je više posvećivana pažnja. Najveći doprinos u XII stoljeću u kulturi medicine kod Srba je dao sv. Sava, osnivač prvih bolnica i pisac najstarijih medicinskih spisa, borac protivu nadriliječništva. Srpski kaluđeri u monaškim kolonijama na Atosu su bili, kao i po manastirima u Srbiji, prevodioci crkvenih spisa na srpskoslovenski jezik. Ipak, više iz pomoćnih medicinskih znanosti a manje iz praktične medicine...

Listajući *Hilandarski medicinski kodeks N.517* (**Ljubomir Kotarčić i Mladen Milivojević**, Beograd 1989.) dolazimo do toga da ljude, ako priznaju, mnoge stvari više spajaju nego dijele.

VELIKI POŽAR

Širli Hazard je rođena u Sidneju 1931. i nakon srednje škole, od 1947. živi u Hong Kongu, Novom Zelandu, Europi i Sjedinjenim Državama. Radila je pri Ujedinjenim nacijama i uvidevši njene slabosti posvećuje se pisanju.

„Nakon rata u Aziji i u Europi, muškarci i žene moraju ponovo da osmisle svoje živote i očekivnja, i nauče, iz sopstvene prošlosti, kako da ponovo sanjaju. Neki će u tome uspeti, drugi ne.“

Ovo je dio poruke romana **Veliki požar** spisateljice Širli Hazard, pisan hipnotički i kao u snu: Japan, jugoistočna Azija, svršetak jednog početak drugog i nestanak, prividno, kolonijalnog sustava u čovjeka i u svijetu. Jer pišući nježno i osjećajno ali sa snažnim uvjerenjem da ako u sebi ubijemo ljubav život nam postaje isprazni besmisao. Naravno, riječ je o njenom iskonu. U svakoj rečenici nailazimo na niz značenja koji nadilaze vrijeme i događaje, o kojima govori čuteći doba u kojem živimo, stvarajući ovo djelo dvadeset godina.

Sin romanopisca i dobitnika ordena za hrabrost Lit, u Japanu prikuplja podatke za knjigu o posljedicama rata na drevno društvo. Sreće u prelijepim krajolicima mladu Helen i njenog teško obolelog brata, poklonike klasične književnosti, uz ne baš simpatične im roditelje. Zaljubljuje se, i pored razlike, u mladu djevojku. Ljubavna priča koja pokazuje kako doći do mira, ispunjenja za kojim traga, sopstvene duševne snage i mudrosti da obični dani budu ispunjeni čudesima. Važno je i kako prepoznati dobro što se krije u svakoj nevolji, kao i mudrost. Mora se biti ono što jesi sa onim što imaš, ostvariti više stvarnih trenutaka u sebi i u drugima kroz unutarne i spoljno putovanje. Dubine *Velikog požara* nisu samo u vještini i nadahnuću njenog autora, i jednostavnosti riječi, već i u slabostima i veličini onoga što se njegovim junacima događa, a raspeti su tražeći i želeći dobro. I usađeni su u svako vrijeme i tlo, bliski.

I u siromaštvu i u obilju čovjekova nastojanja su slika i ozračje njegovih želja da bude čovjek – dostojanstven prema sebi i drugima, iako je mnogo kriza u vremenima u kojem živi. Bez ove spoznaje, osobne i kolektivne ne dolazi do rješenja. Uči i ne ostavlja se *Veliki požar* dok čitaoci ne stignu do njegova svršetka, ili u stvarnosti do nekog za sad neznanog ili znanog početka. Ljudski padovi i usponi se događaju, samo ih valja uočiti a ne nijekati, što je teško. Morali bismo voditi životvornost a ne grč u ime postojanja.

„Subotičke novine“, 6. V 2005.

TAJNE INDIJE

Rabinndranath Tagore (1861-1941) bio je indijski spisatelj pjesama, drama i romana na bengalskom jeziku. Otac mu je bio vođa pokreta koji je težio za pročišćenjem hinduizma. Tagorino djelo duboko odiše starom indijskom kulturom i prosvijećenom humanošću, koja je i danas, osluškujući i gledajući sadašnjicu, bez obzira na vjeru, ideologiju i nacion, prisutna kod hrabrih. Tagore objavljuje od djetinjstva: *Sandhya sangit – Večernje pjesme* (1879.), *Prabhat sangit – Jutarnje pjesme* (1880.), *Čhabi o gan – Boje i pjesme* (1884.), *Sonar tari – Zlatna barka* (1893.), *Gitandžali – Žrtvene pjesme*, *Balaka – Labud*; drame: *Čitra*, *Radža – Kralj*, *Dakhar – Pošta* (1894.), romani: *Nauka dubi* (1901.), *Ghare bahire – Dom i svijet* (1916.)...

Bramanizam je riječ sanskritskog porijekla a Brahma bog negdje od 10. do 9. stoljeća prije Krista, tada nastaju kaste, razlika između ljudi na indijskom tlu, da bi tokom srednjeg vijeka novog računanja vremena prešao u hinduizam. Čitajući Vede nailazimo na mitologiju eposa i purana, forme mnogih vjerovanja i običaja višnautskih i šivatskih kultova, često međusobno suprotnih i proturječnih. Shiva je stvoritelj i razritelj svijeta i u jedinstvu je sa Brahmom i Višnom.

Tagora je oblikom, osjećajnošću i nježnošću svoje lirike i prodro u široko ugnjeteno bengalsko stanovništvo. Odbijajući tradicionalnu tlapnju i utjemeljujući moral na radosti, ljepoti i ljubavi. U romanima se bavio određenim problemima Indije. Stil je daleko od učenog i govornog ali je primamljiv. Svoja je djela sam prevodio na engleski jezik i tako ih približio skoro svim europskim jezicima i narodima, i njima ih oduševio. Godine 1913. Tagora je dobio Nobelovu nagradu za književnost. Za razliku od vladavine Nehrua i neohinduizma, u doba britanskog kolonijalizma u Indiji, njeni su intelektualci pod utjecajem zapada iskoristili da organizuju univerzalni pokret indijske kulture za duhovnu obnovu svijeta. Pogotovo su napali kršćanstvo i civilizaciju Starog kontinenta. Dovelu je to do bunta mladih i u njemu se ukorijenili razarajući i onako slabe i krive postavke Europe, u svim njenim porama, ostavljajući do naših dana u generacijama sludenost duha i razuma, pa i drogu. Ova ideologija je prešla u povratni val ka istoku, zapravo na cijeli nam planet u svojoj raznovrsnosti. Vidi se i osjeća i na Balkanu, gledajući susjede i nas. Možda se čini nevjerojatno, ali zar se ne javlja na globu i u narodima tama? U prividu nevinosti! Ništa nije slučajno i sudbina već namjera opipljivih (ne)djela, iz nehata, neznanja i volje. Radi čega se, istina kod malobrojnih, javlja i suprotnost, vjerujmo istinska i uspješna.

„Subotičke novine“, 13. V 2005.

FENOMEN ČOVJEKA

Pjer Tejar De Šarden (Pier Teilhard de Chardin), tačnije otac Šarden, bio je mislilac, znanstvenik, geolog i palentolog, a prvenstveno vjerman zvanju i Isusovačkom redu. Iza sebe je ostavio zapisan dio onoga što je istraživao, što je imalo velike vrijednosti i odjeka. Posmatrajući i bilježeći, tražio je međusobne veze i smisao. Esej **Fenomen čovjeka** je napisao negdje između 1938. i 1940. godine da bi ga dopunio između 1947. i 1948. godine. Ovaj esej je magistralni doprinos svemirskoj fenomenologiji i dubok i objektivni opis svemirskog totaliteta, kako ga je osobno vidio. Predstavlja zasjenjujuću i nametnutu stvarnost, sintezu znanstvenih tekovina koje žedaju cjelini filozofske i teološke znanosti, a posebno unutarnji sklad između prirodne i natprirodne sfere. Kršćanstvo se u suštini čini kao kruna dovršenja čitave svemirske evolucije. Za Tejara je Krist osa i cilj cjelokupnog svjetskog događanja, Omega prema kojoj teže sve uzlazne sile i cijeli svijet vidi u funkciji Ovaoplóene Riječi. **Fenomen čovjeka** je esej koji podstiče na dalja razmišljanja i istraživanja, potreseni nemiro i pometenošću vremena u kojem živimo. Šarden je sa Kinezom **Pej Van Čungom** rekonstruisao sinantropa blizu Pekinga. Šarden je poznavalac moderne znanosti, Eisteinove, Heisenbergove i Borove teorije. Uvjeren je da je čovjek proizvod cjelokupne prirodne evolucije i da se pojavio na raznim točkama zemljine planete, sa čime je došao u sukob ali se povukao u tišinu na zahtjev Crkve i starešina.

Šarden je težio da se pridržava samih pojava, procesa i odnosa u javi koji su dostupni samom viđenju.

Prisutna je fizička fenomenologija uz metafizičke i teološke pojmove, polazeći od čovjeka kao imanentnoj svrsi svemira. Tvrdio je kako su materija i duh dva oblika ispoljavanja jedne jedinstvene stvarnosti, iako protivuriječe jedno drugome, ako ih usamimo ili predstavljamo u obliku apstraktnih fiksnih i nesprovodljivih ideja čisto su mnoštvo i čista jednostavnost. Ako materijalno i duhovno shvatamo kao posebne supstancije i ako se cjelina ne izvodi iz jednog njenog dijela, ona je tada jedna i jedina realnost u kojoj su materijalno i duhovno nedjeljivi. Jer sve što postoji ima svoje unutarnje i vanjske čimbenike, duhovnost i tjelesnost, povezanost i organizovanost.

Kad bi se bar ovo događalo i nama, više bi bilo na plemenitoj razini, tačnije razvijanje ljudske svijesti i duhovnosti kako ne se bismo gubili u neživotnosti i nesvijesnosti rasplinjujući, dopuštajući (ne)gazdama uzuriranost.

„Subotičke novine“, 27. V 2005.

ENCIKLOPEDIJA

Prvi tom enciklopedije **Matematika, Fizika, Astronomija...** za kojim slijede i ostali znanosti i umjetnosti, djelo je i rad cijelog tima. Jeste da one obuhvataju školsko znanje, ali svestrano za one koji se iole trude da nešto znaju o sebi i svijetu u kojem žive. Slični pokušaji su: **Pluridictionare Laruse, Die Welt von A bis Z, Demskaja enciklopedija, Young Scientist...** na polju egzaktnih, i niza srodnih ili primenjenih oblasti i disciplina znanosti. Ovaj svezak čine 3.400 odrednica sa 220 crteža, 60 portreta i oko 10 tabli i 32 stranice u boji, uglavnom iz astronomije. Jednostavna je ali i razumljiva za mnoge uzraste, iako pojmovi koje obrađuju nisu uvijek baš na prvi pogled „pitki“. To govori kako je čovjek u svojim saznanjima krhak, jer iako do njih dolazi teško i mijenja ih, ako se može reći, i ljudskošću u lakumosti da bude ono što nije. Ovo djelo istina prevazilazi (bolje dopunjuje) školsko gradivo u skladu sa onim što događa u znanosti, na dobrobit a ne na štetu. Listajući je nailazimo i na zanimljive pojedinosti: četvrta po udaljenosti je planeta Mars (227,8 milijuna kilometara od Sunca u našem sustavu) a giba se suprotno od ostalih nebeskih tijela, slijeva na desno. Što nas, htjeli to ili ne, vraća u davnu prošlost i priču u njoj. Prvi vanjski planet prosječno je udaljen od Sunca 1,524 aj. Ima primjetno izdužene putanje $e=0,093$, što utječe na klimatske promjene.

Godina se sastoji od 687 dana, ekvator je priklonjen za 25 stepeni, a siderički dan traje 24 sati i 37 minuta 23 sekunda. Dva puta je manji od Zemlje. Ekvatorski promjer Marsa je 6.787 km a polarni 6.752 km. Masa mu je deset puta manja od naše planete. Ima ubrzanje na površini 0,38-i dio ubrzanja Zemlje. Dvije polarne kape, a atmosfera je uglavnom sazdana od ugljik-dioksida. Ima razgranat reljef sa udarnim kraterima, mrtvim vulkanima, kamenim pustinjama i kako slika, gledajući sa Zemlje, titra u oku ekspozicije, duže traju i teže se raspoznaju na njemu detalji. Prosječna temperatura na površini Marsa je -23 stepena Celzijusa.

Ugašeni vulkan na Marsu promjera je oko 600 kilometara i visine 25 kilometara, mogao bi prekriti cijelu Španjolsku. Nebo je ružičasto. I dolazimo do „planetezima“, rotirajućeg diska u početku nastajanja našeg planetarnog sustava do zrnaca prašine koji su pod utjecajem gravitacije prelazili u gromade, ali i njihovih sudaranja i raspadanja u veće i manje forme: Merkura, Mjeseca, Venere, Zemlje i Marsa koji je izvan njene putanje i vjerojatno neuspjeli planet, planetoid i suprotnog kretanja od ostalih. Kao što su Zemlja i Mjesec u početku, izgleda, bili dvojni palneti...

I do mnogo drugih odgovora od odrednice do odrednice čitamo u Enciklopediji: **Matematika, Fizika, Astronomija, Računari.**

Sigurno pitate zašto su odgovori krhki? Radi toga što je sve od svog počela jedno u drugom, bez uzajamnost ne može. Ni među nama, ako smo razumna bića jer činimo i drugima i sebi što naše ljudsko dostojanstvo i ljudskosti ne bi smjeli činiti. Da li smo nesvjesni stvarnosti i maštovitosti u kojima živimo? Ili nezreli u istini koliko nam je dano i koliko mi trebamo po svom biću dati drugima.

GRČKO ČUDO

Grčko čudo je knjiga o zemlji sa tisuću ostrva i uglavnom sa plavim nebom, suncem i morima; Heladi, Ateni, Akropolju, Sparti, Mikenima, Knososu, Tebi, Olimpiji, planinama, ravnicama, lukama, seocima, palmama, borovima, platanima, o bijelim stubovima mermera hramova, sjene milenija a ponajviše ima legendi, kao i gorčine. Knjiga je jednostavnog i svrsishodnog pisma i jezika. Ali raskošno je bogata misaonošću i podacima *Grčko čudo*, kao i umijeće njenog spisatelja **Vojtjeha Zamarovskog**. Onaj koji je dio Europe možda i nesvjesno u sebi nosi i dio grčke civilizacije i njene nade u demokratiju. Jedna je od osnovateljica historiografije, filozofije, znanosti, umjetnosti i kalokagatije – harmoničnog razvoja duha i tijela i iskustveno suprotnosti. U grčkim državama i njenom društvu se uvijek nešto događalo, i pobjede i padovi. To je jedna od europskih civilizacija koja traje nekoliko tisuća godina, a to je narod koji je plaćao i plaća borbom svoje postojanje. U Grčkoj se ne može biti turista diveći se njenim prirodnim ljepotama, folkloru, historiji... nego valja učiti kako je prošla iz magle svog počela do vrhunca i današnjeg sjećanja. I to hodajući i dijelom južne Italije, Sicilije, Crnog mora, zapadne Turske i zbirkama umjetnosti rasutih po gotovo svim kontinentima.

U Grčkoj su se u trećem i četvrtom stoljeću starog vijeka održavale panatenejske povorke, olimpijske igre, igrane tragedije i komedije u kazalištu, predavalo u Akademiji u Likeanu a poslanik cara Julija Apostata u razrušenom hramu Delije od Herula susreo je staru proročicu radi proročanstva. I raspadalo se sužanjstvo, a jačao feudalizam i slabeći vjeru starih bogova, učvršćivalo se kršćanstvo.

Neke stvari u *Grčkom čudu* su više ili manje obrađene što u čitaocu pobuđuje izazov za dublja istraživanja, kao i pojedina kriva publicistička prilaženja i neriješeni problemi od stare strane povjesničara i arheologa. Znači, *Grčko čudo* ne rješava sve zagonetke njene kulture, jer u Herodotovoju četvrtoj svesci nailazimo na Balkan i priče o Hrvatima, Srbima i ostalim narodima, a pogotovo u zapisima Helateja, Diodora, Strabona i Polibija. Još u sedmom vijeku starog stoljeća Fakejci iz Jonije prvi su od Helena plovili Jadranskim morem i živjeli na Korčuli, Visu, Hvaru, trgujući sa Ilirima, prodajući im posude, oružje, staklenu robu i nakit za žito, stoku, kožu, vunu i sužnje, držeći kako je sa susjedima bolje živjeti nego ih pokoravati. Radi toga im je uspjelo i pobijediti Rimljane. Što zbog prostora u knjizi *Grčko čudo* što zbog obima vremena koje nas dijeli od našeg i čovjekove ograničenosti, ono je samo dio grčke civilizacije duboko urasle u temelje svijetske civilizacije i uči nas ljepoti, dobru, istini uz uvažavanje drugih, gdje se griješi i pobjeđuje.

Ne zaboravimo ni svetu braću Ćirila i Metoda iz Tesalanika, iz okoline Soluna, koji su narodima Balkana donijeli kršćanstvo i vlastito pismo.

„Subotičke novine“, 10. VI 2005.

PANHUMANIZAM

Miloš Đurić (1892-1967) je u početku bio filozof kulturno-povijesnih teza bliskih panslavinističkim i vidovdansko-nacionalističkim pogledima. Inače je bio srednjoškolski i univerzitetski profesor filozofije, klasične filologije i etike. Njegove su postavke u suštini protivu nezdravog nacionalizma. Bio je građanski intelektualac. Za njega je razlog ljudskog postojanja sve bolje i veća sreća čovječanstva.

Objavio je preko 200 studija i knjiga: *Vidovdanska etika* (1922), *Filosofija panhumanizma* (1922), *Racionalizam u savremenoj nemačkoj filosofiji* (1928), *Problemi filosofije kulture* (1929), *Istorija helenske književnosti* (1951), *Sofisti i njihov historijski značaj* (sa dateljnim popisom svih dotadašnjih djela, 1955)...

Posvećujući se antici, Đurić je nalazio neprolazne ideale koji bi mogli da budu jedni od vodilja i u suvremenoj europskoj civilizaciji, naravno ako se ne uruši sama u sebe, gubeći korene. Prevodio je drevne grčke tragedije i bio dobri znalac njene civilizacije. Đurić je čovjek koji je stvarao na području etike, filozofije kulture, opće i nacionalne povijesti književnosti, klasične filologije, u kojemu univerzalnost ostaje ideal za razne obesti ljudske djelatnosti. U suprotnosti kabinetskih znanstvenika govorio je kako je filozofija nerazdvojna od života, radi čega ona nastaje i učinkuje na svakom mjestu gdje čovjek živi i ne samo na univerzi, na javnim skupovima, ulici i za stolom. Po Đuriću, cijela čovjekova povijest nije drugo do neprestani trud pronalaženja, razviće, stvaranje i uzlaženje na visine. Jer panhumanizam je pozitivan stav prema vrednostima ovozemnog života, prirodi i umjetnosti, borba za slobodu mišljenja, težnja za svestranim razvijanjem ljudskog na svim kulturnim razinama. Počeci humanizma, iako govori od kako je svijeta i vijeka, desili su se u Italiji (14-16. stoljeća) i širili se u sve europske zemlje. Građen je na uvažavanju ljudske prirode kao specifične vrijednosti u svakom čovjeku. To je svjesno razrađeni antropocentrizam koj prolazi od poznavanja čovjeka ka vrijednosnom boljitku, isključujući što čovjek sebi otuđuje, bilo podređujući se nekim nadljudskim načelima ili silama, ili što ga izobličuje nekim podljudskim činima iskorištavanja. Spoznajno-teorijski to je shvatanje prema kojemu svaka spoznaja može vrijedeti isključivo za čovjeka i za čovječji svijet.

Došli smo do našeg doba povijesti kada je čovjek okrenut više zlu ne pitajući i ne razmišljajući o budućnosti. Dozvoljavamo nosiocima mraka duše da nas povlače u sjenu, zaborav. Znamo ih, a ne činimo ništa protivu njih da bi nam se nešto promijenilo, zovući ih iz milošte mangupima, a ne neljudima i dižući ih na pijedestal patnika.

„Subotičke novine“, 17. VI 2005.

BEZ UMA I DOGME

John Scotus Duns se školovao u Oksfordu i predavao tamo, kao i na pariškom Sveučilištu. Bio je franjevac i filozof (oko 1270-1308. u Kölnu), u nauci protivnik Tome Akvinskog. Svoju je filozofiju zasnivao na skepticizmu u odnosu na racionalno objašnjenje teoloških dogmi, empirijskog i materijalističkog voluntarizma i indeterminizma u skolastici. Labavio je nekad neraskidive veze između filozofije ili uopće znanosti i teologije. Jer umom se ne dokazuje stvaranje Svijeta, besmrtnost duše niti dogmom sv. Trojstvo. Ovim on ne umanjuje značenje i vrijednost teologije jer ona i dalje govori o istini vjere. Po Scotu, teologiju valja shvatati kao praktičku disciplinu a filozofiju kao čistu postavku, pa radi toga nemogu jednu drugu dopunjavati. I tako dolazimo do dvostruke istine. Volja je najvažnija duhovna funkcija i koja je, prema mišljenju T. Akvinskog, (*voluntas est superior intellectu*) „iznad uma“. Volja određuje razumsku djelatnost. Prvi je *cogitatio prima* – sadržaj svijesti uglavnom zbrkanih predodžbi, od kojih samo one postaju jasne i savršene na koje slobodna volja upravi svoju pažnju. Volje ove predodžbe koje pretvaraju iz zbrkanih u jasne pojačava ujedno i u njihovu intenzitetu, tako da one predodžbe koje zapostavlja i prema kojima se upućuje, slabe predodžbe prestaju postojati. I kao što je volja iznad razuma, tako je dobro iznad istinitog. Dobro je dobro što ga Bog hoće. Etički realist, pozivajući se na Bibliju, tvrdi se kako utvrđeni moralni poredak može zamisliti i drugačije, ili ga uopće i ne stvoriti. Bog je u početku stvorio *materia primo prima* – prvu materiju iz koje pod utjecajem stvorenih formi *secundo prima* materija. Tomistima zamjera da razumu pridaju suviše receptivno pasivne oblike. Skot napose tako naglašava aktivno voljni karakter svake spoznaje. Po njemu moralni su zakoni propisani od Božje volje. Kad bi Bog želio, oni bi bili drugačiji. Dakle može biti nešto i drugačije iznad naših logičko-moralnih zakona, ako to Bog želi. Ispravnost zakona je u Božjoj neograničenoj moći, radi čega u odnosu na ljude ne postoji moralna zapovijed čija bi povreda bacila čovjeka u propast.

Skot je mislilac skolastike u čijim se filozofskim temama nalaze elementi raspada koherentne skolastičke filozofije i teologije i koji je prisilio samu teologiju da propovjeda materijalizam, mislilac koji uz svu svoju terminološku i idejnu vezanost skolastičkom filozofijom navještao svojim tezama novu epohu europskog mišljenja. Sigurna djela su mu: *Tractatus de Primo Principio*, *Quaestiones in Metaphysicam*, *Opus Oxoniense*, *Reportata Parisiensia* *Quadlibetum*, *Quaestiones de universabilibus*.

I čini se da je njegovo razmišljanje imalo svoju cijenu jer je otišao sa ovog svijeta pod nerazjašnjenim okolnostima radi čega je u svom redu među subraćom svetac.

„Subotičke novine“, 24. VI 2005.

VJEROVANJA KOD SRBA

Knjiga *Narodni običaji, verovanja i poslovice kod Srba Milana T. Vukovića* prati razne tajanstvene i mistične radnje, koje pojedinac i narod čine u raznim prilikama i pobudama, vjerujući da će u tome imati koristi i vjerujući u svoje nadnaravne moći, okruženi mrakom. Namjena im je sačuvati zdravlje ukućanima, povećati porod i imovinu, da padne kiša i natopi polja zbog roda, da se suzbiju i razbiju gradonosni oblaci, pridobi osoba koja se voli, izliječi bolesnik, nekome napakosti... Ima za svaku priliku i nepriliku pregršt običajaj, koji su se množili, mijenjali, dopunjavali.

Migracijom naroda kroz vrijeme voljnim i nevoljnim putem, oni su se i ispremještavali i ponekad teško je otkriti začetnika. I uprkos znanosti i pismenosti, oni opstaju iz straha (mi bismo rekli iz grijeha „biti Bog“) uplićući se nedopustivou slobodu drugih i prirode čineći zlo, više lošeg nego dobra u genetiku pojedinca, narode, prirodu, a to se sve i vraća. Prenosti se sa koljena na koljeno od oca na sina. Neki običaji su modernizovani, gubeći tajanstven smisao. U dobra stara vremena i uspomenu iz detinjstva, bez namjere da bi se napakostilo i učinilo nažao, ali ima i drugih primjera, suprotnih.

Prenošeni su usmenom predajom a urbanizacijom narodni običaji gube ovu svoju nit, kao i izbor u ovoj knjizi, sastavljenoj od tipičnih primjera, gubi od mase primjera koji postoje. Djelo je pisano sa namjerom da ljude sjeti dobrih i zlih namjera kojima su se služili ljudi u životu, a ima svrsishodnost ali i opasnost. Ipak, šteta što autor knjige ne ukazuje i na usamljen primjer kakvog običaja i mjesta jer bi time više oplemenio biće naroda. Jer po sv. Benediktu, zaštitniku Europe, ima trenutaka kad pojedinac bolje vidi istinu u zajednici nego sama zajednica. Civilizacija naroda, vjerujemo, očituje se više u svojim različitostima nego uniformisanosti. Ne samo običaji, već i lijepa usmena književnost je neka odbrana od zla i umodjeločinjuća i ispravna. Ali je kaljena i ne uvijek dovoljno duhovno, tjelesno i razumski prihvaćena, jer ne bi se u suprotnom događao i mrak magije.

Jednostavna u izražajnosti, riječima i stručnosti, knjiga *Narodni običaji, verovanja...* Milana T. Vukovića plijeni čineći beskrajnu priču onog što se događalo i događa u narodu i narodima, učeći bolu i radostima života. I običaji su tako bilo saznanja, gubljenja i trajanja pojedinaca i naroda u vremenu i prostoru. I ne smemo ih nijekati, ali ni slijepo ih prihvatati, uprkos iskušenju u čovjeku, treba oplemenjivati sebe i druge u dobru.

„Subotičke novine“, 1. VII 2005.

O ROBINU HUDU

Kažu da je bilo oko četrdesetak ljudi u družini Robina Huda. Nekada su veliki dio Britanije pokrivala šume, kao i dio našeg podneblja, i močvare. Rodilo je svega dovoljno, ali ne i za gramzive pojedince, umišljenike, koji su mislili da su gospodari i posjednici svega, pa i čovjeka. Ovo je staro koliko i sam čovjek, a vidimo i osjećamo i danas. A koliko je malo potrebno da nam se sve sruši, i da budemo radosni i žalosni, pogotovo ako je duh slab i mračan. Feudalno doba je bilo podjeljeno na bogatune i siromahe, a ovih drugih svakako je bilo više. Nije se baš moglo birati mjesto življenja, gazda i posao, nažalost, kao i danas. Ko je pokušavao da se odupre bio je kažnjavao bičem, usijanim gvožđem, tamnicom... proglašavan zločincem jer je mislio i činio drugačije. Još ako je žetva bila obilna mogla se valjda izdržati nepravedna obijest gospodara, ali ako je bilo gladi onda se tevtonska i velšanska krv u siromaha bunila. Miljama su u to doba vladali mir i tajanstvo zelenilom šuma i njihovim proplancima u koje se u doba mira jedva i zalazilo sa polja, njiva i utvrda, naselja i gradova. Srne, jelene i veproze mogao je loviti kralj i dostojanstvenici ali ne i siromah. Ako su ga uhvatili, sakatili su ga i preostajala mu je šuma i u njoj život. U takvim prilikama je živio Robin Hud. Čovjek van zakona do kojeg je rijetko tko smio otići u duboku šumu da ga ubije, sa istomišljenicima.

Uzimao je od imućnika i dijelio poharanju sirotinji. Nije se kao neki, između ostalog danas, u smutnom dobu obogaćivao, da ne pominjemo krupnije stvari (danas kiosk) i zamišljao da ima pravo gospodarstva na sve i svašta: primjećivati kako su drugi neradnici. Zar to ne pripada Bogu na koga se često poziva a ne radi po Njegovim zakonima.

O domaćinu i stanovniku Šervuda, Robinu Hudu malo je službenih dokumenata. Ipak, opipljivi i vjerodostojni opisi postoje u pričama naroda, sve do naših dana i traju još uvijek.

U romanu **Robin Hud** koji je napisao **Henri Gilbert** 1912. u Londonu, nema teških ni riječi ni misli, ali ima srca, napetih situacija, ljepote nježne i opore prirode čovjeka i šume, jednostavne i mudre nauke života...

„Seljak ga odmah prepozna i gorko se nasmeja. – Ludost – reče on. Ovo sada nije za me, gospodine! Nego moj mali dečak umire od gladi; a dok ovde u šumi ima divljači...”

Robin i kralj Artur su prisutni svojim vrlinama i nadama u povijesti naroda Engleske jer su bili dobrotvorni, hrabri i pravedni, plemeniti, velikodušni, raspoloženi i dostojanstveni i prema ženama u poštovanju učtivi. Vjerujući u čovjeka, otišli su i izgubili se u legendama. Robin sa neprevaziđenim lukom i dobrim djelima, hajduk ne za sebe već za narod kako bi opstao, uprkos gramzivim bogatunima i krivorazmišljajućima kojih je sve više i danas u smislima i djelima, pošastima laži i huškanja.

„Subotičke novine“, 22. VII 2005.

KANADA

Negdje 9,9 milijuna kvadratnih kilometara zahvata svoje površine na sjeveru kontinenta Sjedinjenih Američkih Država. Sa ne baš snažnim centrom upravljanja u Ottawi i veličanstvenom prirodom bila svog postojanja neposlušnih pokrajina kako fizičkih tako i duhovni i ljudi. San i razočarenje mnogih koji vjeruju u brzo i lagodno obogaćenje materijalnim dobrima, ali... U izvesnom smislu biti Kanadanin znači suprotstavljati glavni grad Otavu i pripadati joj, ipak ne i povlađivat. Baš kao i Povijesti onima koji je pišu iz sebi obično častohlepljivih i nemoralnih pobuda čineć drugima krivo i zlo, pa i sebi. I stvarnost Kanadanska mijenja sa novom generacijom.

Vikinške naseobine u njoj javljaju se u jedanaestom stoljeću potom u šesnaestom ako ih se mogu nazvati europskima jer ih čine i piratska, za neke junačka djela, uništavajuć starosjedioce i njihovu ne samo kulturu. Nastavljaju francuzi u provinciji Qwibeku, englezi i tako do naših dana razno razne rase, jezici, kulture... napose francuska i engleska i nemilosrdna eksploatacija dobara. U dugom hodu ka demokratiji ili nečem drugom? Neki u svemu gledaju francusku izolaciju života i stvarnost, srž moderne Kanade i san o multikulturi. Mozaik nacija, vjere, misli, kultura, jezika... u vlastitim povijesnim identitetima. Ni prvi ni posljednji pokušaj čovjeka u njegovoj povijesti trajanja i nikako da uspije. Nikako da uspije i zar je uistinu u ovome iskren?

Kanada posjeduje nevjerovatnost teritorija i klime kako prirodnog tako i duhovnog, ljudi i povijest i na najstarijem prekambrijskom pokrivaču, najmlađem lancu planina, ne horizontu Arktika, obale pacifika... ali i mašte, radosti i gorčine ljudi koji prelazeć milje i milje teritorija ponekad i ne susreću. Govore u svojoj knjizi „Kanada“ **Robert Fulford** i **Džon Viser**, toplo, ne otuđeno, škrto i samo na prvi pogled sa malo riječi i sa obiljem crteža i fotografija, što crno bijelih tako i kolor.

Nauk da čovjek sam sebi čini bolje, bira dobro i zlo u životu. Zar nam ovo ne tvrdi i stvarnost koju svakodnevno susrećemo i gradimo je na tuđu i svoju kako radost tako i žalost? Ako si ne pomognemo i ne promjenimo drugima i sebi što nas čeka? Zar nije dovoljno nasilja, raskola i bijede između nas i kukavičluka od strane onih koji nas svađaju i mute nedorasli kao osobe i ljudi.

„Subotičke novine“, 5. VIII 2005.

KABALA I NJENA SIMBOLIKA

Geršom Šolem je valjda prvi koji je znanstveno i nepristrasno objavio povijest i značaj jevrejskog misticizma i njegovih struja. Tvorac preko petsto naučnih radova, rođen 1897. godine u Berlinu. Studirao matematiku i filozofiju. Drugovao sa **H. N. Bjalikom, Š. J. Agnom, Z. Rubašov-Šazarom...** Prešavši na semitske jezike Geršom je 1923. doktorirao sa prevodom „Knjige ba-hir-Sefer habahir“ u Jerusalemu radeć kao bibliotekar na Hebrejskom sveučilištu i na Nacionalnoj knjižnici. Potom kao predavač i profesor za proučavanje jevrejskog misticizma i kabale. Predavao i u inozemstvu, jedno vrijeme u Izraelu predsjednik Akademije znanosti i nosilac velikog broja priznanja. Kapitalno djelo „Major trends in Jewish Mysticism, New York, 1941 – Glavna strujanja u jevrejskom misticizmu Njujork 1941.“ Kabala i njena simbolika „je dio tekstova predavanja koja je održao kao stalni učesnik Eranos skupova grč. gozba koji su se nakon rata od 1946. održavali u Askoni, Švicarska. Šolem je govorio, Šabatej Cvi i Šabatijanski pokret 1957. god. da je pojava određenih društveno-povijesnih uslova...

Kabala, doslovno „predanje“ označava predanje božanskih stvari – jevrejska mistika. Njena povijest je duga stoljećima i utjecala je na one u jevrejskom narodu koji su težili dubljem razumijevanju jevrejske tradicije. Središnje književno djelo potječe s kraja trinaestog stoljeća „Knjiga Zohar ili Knjiga sjaja „dugo je bila svetski tekst pisan hebrejskim i aramejskim pismom. Nepoznavanjem talmudske i midraške povijesti jedno vrijeme netočno predstavljan i krivo tumačen. Kabalisti kušali dokućiti tajnu svijeta kao odraz tajni samog božanskog života, slike u kojima sakupljena iskustva nestala danas gotovo u parlogu. Simboli, duhovna saznanja mističara skoro nerešivo izukrššana sa povijesnim saznanjima jevrejske zajednice, ili nova vjera a možda i zagonetno jedinstvo starih. Isprepletenost u povijesti vjerske mistike, često odvojenih područja u jevreja čini specifikum u kabali kojeg u kršćanstvu nema. Povijesna realnost jevreja u progonstvu je imala simbolični karakter i zračila mesijanskom nadom koja ga je i preobražavala i razbijala kroz njegovu povijest. Progonstvo i spasenje u kabalista je imalo velike razmjere, lični element u knjigama im potisnut. Rijetko dat u izvještaju pojedinca na njegovom putu ka Bogu, što je većinom bila želja. Veliki značaj kabale je što daje razumijevanju povijesne psihologije jevrejstva. Pojedinac je bio cjelina. Otud veliki simboli kabale za povjesničare i onih koji se tiče.

Jevrejski narod i njegovo trajanje trpilo i trpi iskušenja, kao i drugi i nije izvan čovjeka. I da ne bi upali krivo u mistična i alegorična tumačenja pogotovo onih koji misle da su pozvani – tajne nauke u opće, udruženja, spletke, intrige, magiju brojeva i slova, misli i tajanstvenost i tamo gdje je nema ili je zlorabili iz umišljenosti vratimo stvarnosti i vrednotima se života. Misterioznost vjerovanja u nekog i nešto a da nismo upućeni iz ljubavi u strasti da bi nekim i nečim gospodarili je nestašica zdravog razuma, kao i većina kabalista u Srednjem vijeku. Ma kako nas java zbunjuje i umara glupošću pojedinaca prepustimo srcu i duši nam kako bi pregrmili ovo nevrijeme u kojem se nalazimo oni koji nas priječe nisu jači jer nemaju ni srca ni duše – ljubavi.

EUKLIDOV PROZOR

Geometrija je konceptualni ram kojim se opisuje i razume Svemir, od antike do naših dana. Očaravajući hod kroz povijest geometrije je knjiga **Leonarda Mlodinova Euklidov prozor**, a čine je poglavlja: Priča o Euklidu, Prva revolucija, Geometrija procjenjivanja, Među sedam mudraca, Tajno društvo, Euklidov manifest, Lepa žena, biblioteka i kraj civilizacije, Priča o Dekartu, Revolucija mesta, Nastanak geografske širine i dužine, Nasleđe rđavih Rimljana, Diskretni šarm grafikona, Vojnikova priča, Ledeni dodir snežne kraljice, Priča o Gausu, Revolucija zakrivljenog prostora, Nevolja s Ptolomejem, Napoleonov junak, Pad petog postulata, Izgubljeni u hiperboličkom prostoru, Izvesni insekti zvani ljudska rasa, Priča o dva vanzemaljca, Zatezanje lica posle 2.000 godina, Priča o Ajnštajnu, Revolucija brzinom svetlosti, Drugi Albert relativnosti, Tvar prostora...

Slažemo slagalice i kao ljudska bića u njima živimo, a koji su njeni dijelovi? Slagalice za organizam koji se naziva čovječanstvo! I kako u njemu spoznati zakone prirode i samu jedinku bića čovjeka?

U naravi nam je da tragamo za redom i razumom oko nas i u nama. Alatke smo možda naslijedili od grčkih geometara koji su nas uputili da nalazimo estetsku stranu prirode i valjana matematička razmišljanja, ali u okrugloj formi Sunca, Zemlje, gibanjima i orbitama planeta jer su oni za njih bili pojam savršenosti. Nakon mračnog doba i oživljavanjem Euklidovih Elemenata i nastankom opitnih metoda oživjeli su saznanje kako se red širi i dalje... U 17. stoljeću pokazalo se kako dva tijela a istom brzinom padaju bez obzira na svoj sastav, veličinu i težinu. Kasnija istraživanja su pokazala da se ovo odnosi (kako za sad znamo) i za cijeli Svemir. A kakva su to sila i zakoni koji se izgleda ne mijenjaju s vremenom i promjenom mjesta milijardama godina i bilijunima kilometara i više. Većina, upućena ili ne, nalazila je i nalazi odgovor u Bogu, što nije i ne isključuje njihova djela dobra i zla iz nehata, slabosti i mraka. U Grka matematika se nalazila u srcu znanosti a geometrija u srcu matematike.

Euklidov prozor nam je otkrio i otkriva mnogo toga još nepoznatog. U poznavajući zvijezde i atome razumijemo dio slagalice koja uklapa u Svemir, u njegove još uvijek mnoge različitosti i velike udaljenosti, naše radoznalosti koje vjerojatno nećemo uspjeti sve nikada da dosegnemo, kao isto tako i majušne razmere: vremena koja nijedna ura ne može da izmjeri, dimenzije koje nijedan instrument ne može da otkrije i sile koje niko ne može da otkrije. U raznovrsnosti i prividnom kaosu vladaju savršeni jednostavnost i red, estetika i gracioznost, dotičući najudaljeniju galaksiju i najtananiju postojanja. Ako se pokažu kao istinite najnovije postavke, to će značiti približavanje velikoj epifaniji Svemira i dosezanje međuodnosu stvari i energije, prostora i vremena dokrajčenosti neizmjernog. Ili je to možda još jedna zabluda?

Relativnost i kvantna mehanika, u početku nezavisne i filozofski protivurječne postavke, kao da se u postavki struna nalaze kao i u mješavini kvantne postavke i relativnosti koja predviđa entropiju crnih rupa i nezavisan proračun zasnovan na postavki struna što ga podržava.

NOĆ KIŠA...

Tatjana Tolstoj rođena je 1951. a širom svijeta poznata je vrsni pripovjedač kratke priče. Na Lenjingradskom univerzitetu završila je filozofiju, od 1974. kolumnista je u *Moskovskim novostima* u Moskvi. Potom je u SAD profesor ruske književnosti i saradnik časopisa *The New York Review of Books*. Napisala je: *Na zlatnom doksatu smo sjedili, Voliš, Ne voliš, Rijeka Okervil, Dan, Noć, Kis, Nije Kis...*

Oslanja se na tradiciju proze **M. Bulgakova**, **V. Nabokova** i **A. Grina**. Pripada postmodernističkoj prozi kojoj pripadaju **L. Petruševska**, **S. Kaledin**, **J. Popov**, **V. Jerfejev...**

Noć je zbirka od dvadeset njenih najboljih pripovijesti objavljenih od 1983. do 2000. i prvi prijevod na srpski jezik. Bojeći zastarjele simbole, spisateljica im daje nova značenja poetizujući svakodnevicu. Govori o običnom čovjeku rastrzanom između želja i stvarnosti, vrsno brišući granicu stvarnog i izmišljenog. Zapljuskuje čitatelja bujicom riječi igrajući se jezikom s nevjerojatnom lakoćom, osobenošću i kreativnošću.

Djeda po ocu bio joj je **Aleksej Tolstoj**, pisac pripovjedaka, romana i drama, djeda po majci vrsni prevodilac **Mihail Lozinski**, a baka po očevoj liniji **Natalija Vasiljevna Tolstoj-Krandijevska**, pjesnikinja.

I nije samo nasljedstvo učinilo i čini Tatjanu vrsnim i osobenim piscem već i njene kolumne, crtice iz života, kao i iskustvo posmatranja svog okoliša i učenja iz njega, neruganja i poštovanja stvarnosti života i stvaranja u njemu. Ovdje male stvari učinkuju a ne razaraju velike, u nesebičnošću intuicije bića naravi žene, oplemenjujući ljepotom i elegancijom mašte. Vjerojatno ona neće da ponižava, ali ni ne omaložava čovjeka u likovima svojih junaka priča, ali i opominje i upozorava na njihovu ljudskost kakvi ne bi trebali biti. *Noć* nije samo naslov jedne od njenih priča, ona je slika naših padova i traganja za istinom i kajanja, nada malovjerja i vjerja, kako se ne smijemo izgubit u malodušju i slabostima. Čitanja nas i vremena kao i ovih gotovo svakodnevnih kiša: nagovještaj suša i kiša sv. 'elija – Ilije heb. **Jahve je Bog**; proroka, borca protivu idolopoklonstva, isposnika, pustinjaka, čudotvorca i gromovnika. Kaštiga kralju Ahabu, ovo radi toga što toliko poziva na Božju riječ a vidimo krivo i skoro ništa ne čini, jer je oženio poganku Jezabelu – Izabelu, što uzrokuje dugotrajnu sušu u kraljevstvu. Nakon istrebljenja Baalovih svećenika pala je, na Ilijinu molitvu, blagotvorna kiša. Danas bi valjalo vratiti one, bilo na kojoj su razini društva, u tišinu koji tvrde o tuđoj i vlastitoj časti djelovanja za druge, a ne priznaju istinu služenja i ljubavi u svojoj ispraznosti i umišljenosti.

Noć kiša... Noć opominjuća...

„Subotičke novine“, 2. IX 2005.

MALA PRINCEZA

Mala princeza je roman klasike u romantičarskom duhu i poznavanju psihologije svjeta i djevojčica, topao u svojoj iskrenosti i ljepoti. Nenametljiv je, a ipak svjež. Njena autorka **Franses Hodžson Bernet** (1849- 1924) je Amerikanka iz Mančestera u Engleskoj a živjela je u Tenesiju. Pisac je romana i priča za djecu i odrasle. Roman *Mala princeza* je priča o djevojčici Sari i njenom odrastanju u internatu gospođice Minčin u Londonu. Naime, njen je otac iz Indije, gde je ona rođena, dovodi na školovanje da bi nakon nekoliko godina našla sebi novi dom. Inteligentna, duhovita Sara uživa u maštanju i zbilji života. Puna je topline za ljude i okoliš. Lako stiče prijatelje među svojom generacijom i odraslima, od počasnog gosta do služavke. Iskrene prijateljice Lota i Ermengarda joj pomažu da preživi svoje nevolje vraćajući joj njenu dobrotu naprama njima...

Ovo je priča o duši i ljudskom srcu, slikovita i zabavna, na mahove i dramatična, a likovi se čine stvarnim. Svojstvenim jezikom pronicanja i bića njenih junaka teče i pripovijest romana *Mala princeza*, duboko intimno i lično, blizu i djeci i odraslima. Štivo, priča, svijet i spisateljica plijene i ostaju u čitaocu nakon čitanja. Generacije prije i danas nikako da razumiju odrastanje i njegov cilj koji nije ništa drugo već trpljenje i nesebično darivanje ljubavi drugima.

Franses Hodžson Bernet u svom romanu, pripovijesti-baladi po naraciji i sadržanosti piše o malom, zapravo odraslom čovjeku. Jer djeca su u svojoj ćutilnosti, iskrenosti, radoznalosti i umnosti odrasliji od starijih. Ona vješto plete priču svojih junaka, događanja, misli, osjećanja i života. Vječnu priču o dobru i zlu, čini se, sve aktualniju kako u svom okruženju tako i planetarnu, jer sve izgleda hrli i gubi u nekoj smutnoj bezumnosti, koju djete bolje uoči i bori se živeći punim dahom život, otkrivajući iznova i iznova kako je čovjek onoliko čovjek koliko priznaje sebi i drugima.

Smiona su djeca, ne gradeći u svojim sanjama kule-dvore na pijesku i u zraku, kao ovih dana u jednoj varošici u kojoj ih grade neki sebi i drugima, ne osvrćući se na umnost, pravednost i ljubav sebe i njima slične daruju tuđim, uglavnom radom, diveći se sami sebi. Godinama traje povik kako mjesto ima pravo na status grada, a ako siromah bilo što sebi želi da priskrbi, mora prijeći pola varoši. Ovdje ne govorimo o duhovnoj gladi u tulumu koji je sve veći i isprazniji. Budimo ljudi i ne lažimo se.

„Subotičke novine“, 9. IX 2005.

HOMEROVA KĆI

Homer je mitski slijepi pesnik kome pripisuju i osporavaju autorstvo nad spjevima *Ilijada* i *Odiseja*, o sukobu grada Iliona-Troje i njegovih žitelja sa Grcima radi lijepa Helene i Parisa, u kojem su izginuli najveći junaci obiju strana, a pošto su sukobi trajali deset godina zaboravili su zašto se mrze i bore. Da li je to bilo mjesto nedaleko od Dardanela i ruševine Hisarlik ili ...

U romanu ***Homerova kći Roberta Grevsa***, spisatelj se pita da li je postojao Homer i nalazi odgovor u *Odiseji* kazajući vlastitu priču: kako je njen pisac izuzetna mlada žena sama dio epa-životopisa svijetla u kojem su trgovački brodovi na svojim plovidbama prenosili ne samo robu već i različite ideje, filozofije, umjetnosti, dobra i zla, kao i stihove o Odiseju, legendarnom kralju Itake, lutalici i učesniku trojanskog rata i njegovim putovanjima... Roman-priča *Homerova kći* je i priča o hrabroj i pobožnoj djevojci sa ostrva u sredozemlju koja spašava očev prijestol ne očekujući da joj pri tome drugi pomognu.

Grevsova istina ili mašta je samo djelimično otkrila tajanstvenost bića žene, pjevajući (jer starogrčki jezik je pjevanje a ne govorenje), približavajući nam vrijeme i život antike, gorak i sladak. Djelo se rado čita, osvježava!

Žena je od svog postanka supruga i majka, i prije grijeha neiskvarena, želja podređenih razumu i iskustvenoj svijesti o Bogu. Na unutarnjem planu to je elemenat duše u muškarca, a u njemu prebivao je i prebiva duh. Iz ovog sklada rađaju sinove i kćeri označavajući pravedne misli i postupke. Da prvi čovjek-duh u njemu- nije pristao na grijeh, čovekova drama ne bi bila toliko velika.

Homerova kći se borila verujući u svoju duhovnu, fizičku i umnu snagu, trudeći da oplemeni svijet. U prostoriji i svesci u policama a na stolu jedna od nedočitanih knjiga, tastatura, monitor koji treperi... Kroz otvoreni prozor rano jesenje jutro sjećanja i misli mu se vraćaju na uvijek Mladu staricu, riječi i brigu... I nazad.

Priča govori o Troji i njenim stanovnicima, kako su nestali lukavošću neprijatelja i svojom naivnošću. Zar danas izgubljenim sokacima varoši, duhovnom i materijalnom glađu većine, luč upaljena bezumljem nekih nedoraslih osoba ne prijeti da se dogodi isto?

„Subotičke novine“, 16. IX 2005.

PLEMENITO ZRNO

Na Srednjem istoku na koncu ledenog doba javila se hibridna pšenica. Jedno od takvih mjesta je bio grad Jerihon, mikrokozmos čovjekove povijesti, iako je stariji od ratarstva. Divlje pšenice u početku su ukrštane prirodnim putem sa divljim kozjim travama: četrnaest kromosoma divlje pšenice sa četrnaest kromosoma kozje trave stvaraju sortu emer sa 28 kromosoma. Hibrid se širio vjetrom jer mu je sjemenje bilo sakupljano u ljusci, što danas nije slučaj, jer je klas prečvrst da bi prsnuo. Umnožavajući se do 42 kromosoma i dalje sa prirodnim kozjim travama pšenica je dobila kvalitet za pečenje prvog kruha. Ljudi, iako je nisu sijali, počeli su je žnjeti kamenim srpovima koji su nađeni 1930. godine poredanih oštrica u komadima gazelinih rogova i kostiju. Trave slične divljoj pšenici rastu i danas na padinama oko ruševina i kule pomenute varoši, ukopani 14-15 metara ispod današnjeg nivoa zemlje, na prostoru minulih civilizacija.

I tako čovjekova nadmoć proizilazi iz njegove prevlasti nad fizičkom okolinom i prihvatanjem, a ujedno je oblikuje drugima i sebi.

Pšenica je hrana bez premca. I u ovim krajevima nekoć, iako se nije oskudjevalo nedjeljom i blagdanima u mesu, pogača i kolač su bili glavna hrana i zadovoljstvo. U Hebreja, uz ulje i vino jedna od obrednih prinosa je bila i pšenica. Kinezi su vjerovali da je žito nastalo iz vode a voda od vatre, hrana besmrtnosti. Za Egipćane, klas žita je krio Ozirisov amblem i simbol njegove smrti i uskrsnuća. Klas žita i u Eleuzinskim misterijama označavao je uskrsnuće. Zrno koje umire i nanovo se rađa predstavlja inicijaciju-ponovo rađanje u praiskom stanje. Sv. Ivan je zapisao: „Zaista, zaista, kažem vam, ako pšenično zrno ne padne u zemlju i ne umre, ostaje samo. Ako li umre, rodi veliki rod“, označavajući euharijski simbol koji očituje Kristovu ljudsku narav.

„Subotičke novine“, 23. IX 2005.

BAJKE ŽIVOTA

U našem prostoru i vremenu u kojem živimo većina osjeća samoću. Nešto nedostaje, možda i neko koga još nismo sreli a podsvjesno želimo-možda i poruku od prave ljubavi u krasnoj knjizi ***Most preko večnosti* Ričarda Baha** pokušajte da je pročitate od slova do slova, od stranice do stranice.

Vratimo se svijetu djetinjstva, tajanstvenim šumama, leptirima, jelenima, vilenjacima, vilama, planinama, ravnicama... vitezovima, princezama... vremenu bez granica, obzorima, pustolovima... bašti, kako bi smo se za trenutak oslobodili nemaštine, ugnjetavanja duše, tijela, okoliša... Danas demoni i njihovi poslušnici odjeveni u uništavanje iz svih pora društva kušaju da gospodare, a princeze i vitezovi prerušeni često ne prepoznavaju sebe a kamoli međusobno. Ipak, nitko, ako je upućen malo u istinu stvarnosti, nije prah-nemoćan već div-snaga.

I tako u romanu *Most preko večnosti* stoji priča o vitez u samrti i princezi koja mu je spasla život. Ovo je priča o ljepotici i zvijeri, o činima i utvrdama, o prividnim silama smrti i stvarnim silama života, priča o najvažnijoj pustolovini na svijetu, bez obzira na stoljeće u kome se odvija. Gotovo doslovno opisano je ono što se dogodilo u stvarnom životu. Radi čega se ne smije zaboraviti i da su samo upućeni u stanju da u riječi razumjeti ono što ljudi jedni drugima upućuju. Riječ ili riječi mogu uništiti ili oplemeniti kako pojedinca, tako i masu i to u svim porama stvarnosti, napose ljubavlju iznenađujući i izmičući i samoj ljudskoj mašti.

U ovom romanu nježnosti i raspleta, s obzirom na njegove likove i priču nemoguće je neobratiti pažnju i dio vremena na njega i ne pročitati ga. On je priča u pravom smislu i svrhu riječi ne zaboravlja obično čitalac uspijeva i da pronikne u spisateljeve misli, čak i da ih dopuni, ali se događa i suprotno. Ovaj roman je lak, čitljiv, neopterujući, blizak i podsticajan, ne zbog izražajne piščeve vještine već što je pripovijest romana mnogima bliska iz samog života.

Bajke nije potrebno tražiti, susrećemo ih na svakom koraku, često zahvaljujuć i našoj naivnosti pa i slabostima. Većini nije stalo do čovječnosti nego do laž-moći grabež-nezakonu. Jednom se i oni moraju htjeli ili ne, iskupiti žrtvom u dobro. Sve tome teži i hoda. Radi toga uputno je pročitati Bahovu knjigu *Most preko večnosti* i njoj slične jer imaju težinu duše i srca.

„Subotičke novine“, 30. IX 2005.

SVIJET TRAGANJA

Daniel Dž.Borstin je dobitnik Pulicerove nagrade 1989. godine. Jedno vrijeme bio je upravnik nacionalnog muzeja američke povijesti Smitsonijan, i bibliotekar u Kongresnoj biblioteci danas živi u Vašingtonu sa suprugom Rut. Spisatelj je triologije *Svijet otkrića*, *Svijet stvaranja* i *Svijet traganja*.

Tokom povijesti pa do naših (ako se može kazati) modernih dana, ljudi tragaju za bitnim životnim pitanjima. Na veličanstveni način Borstin nam priča kako čovječanstvo otkriva svijet oko sebe, priča o povijesnim ličnostima koje su kušale otkriti smisao i svrhu našeg postojanja. Po njemu, zapadna kultura ima tri ključne epopeje traganja. Ima proroke i filozofe: Mojsija, Joba, Sokrata, Platona, Aristotela, pripadnike zajednica u okviru rane crkve, univerziteta... Oslanjajući se na Boga, um i sebe i u okrilju zajednice Tukudida, Tomasa Mora, Makijavelija, Voltera... I treće doba društvenih znanosti kada se činilo da čovjekom vladaju sile povijesti u vidu Marksa, Špenglera, Tajnbia, Karlajla, Emersona, Malbroa, Bergsona, Eisteina... Moć mislilaca ogledala se i ogleda ne u tome što otkrivaju, već u pitanjima koja postavljaju.

U knjizi *Svet traganja* Danijel Dž. Borstin vrsno i izazovno iznosi ideje i portrete mislilaca i pisaca, dijelom široko kao povijest, ali razumljivo i jednostavno, iako je za ovakav poduhvat trebalo ne samo umještosti već i strpljenja i vremena da se dođe do građe. Oštroumno bilježi publicističkim stilom i smislom, i koristi anegdote jer one bolje, tanano i neodoljivo, govore da bi osvježio svoju priču.

Lijepo ili istinito? Nešto jeste jer ono što nam se događa u stvarnosti je djelo i naših prethodnika kao i naše budućim pokoljenjima. Zar im možda i pored sjajne Borstinove spisateljske erudicije i izvanrednosti u *Svijetu traganja* likovi i uverljivost priča ne čine iluzije, kao i nama, koje nam iz dana u dan nude, nameću, naši vrsni (radi djela ne mogu da budu bilo koliko da se trude) skrbnici. Oni čak ni ne postavljaju pitanja već unaprijed daju odgovore i dešava se da se njihova obećanja rasplinjuju u magli jer nisu niti imaju valjane temelje. No, ni to ih nije briga, misle i nikom ne odgovaraju za svoje postupke. Radi toga je *Svijet traganja* takođe ne samo zanimljiv već i poučan, on ukazuje kako ono što ljudi stvaraju i o čemu razmišljaju (a da ne govorimo o djelima) često je veliko, a ponajviše pogubne zablude za pojedinca i narode. Radi čega toliko ispraznost u pričama i zašto nema više plemenitosti u našim djelima? Stvarnost se ne ruši u beznade, već je mi rušimo i tako- htjeli ili ne- sudjelujemo u zlu koji nam čine naši skrbnici. Varljivo jednostavno proza priča priču veoma stvarnu, oslikavajući i našu suvremenu u kojoj nada i nasilje ne da se prepliću već utrkuju. Trajanja daju gubitke i oporavke, ne namećući odgovore nego u čitaocu stvaraju novu priču. Nadajmo se, i u stvarnost u kojoj se krećemo kako bismo već jednom u istinskoj a ne samo u riječima suživotvornosti izmjenili nabolje ono što nas godinama (milenijumima) tišti i onemogućuje da budemo ljudi.

ANĐEO GOSPOĐICE GARNET

Seli Vickers je spisateljica i profesor književnosti i psihologije na univerzitetu u Londonu, izučilac Šekspira i njegovog djela. Dobila je Bruknerovu nagradu za roman *Andeo gospođice Garnet*.

Andeo gospođice Garnet je istančani i nepredvidljiv roman-zagonetka razrastanja samosvijesti ljudskog duha, djelo u kojem se vrsno prepliću knjige oca i sina, starozavjetnih pravednika. Stari je vjeran jevrejskoj tradiciji i kriomice pokapa ubijene Jevreje, oslepljuje pri spavanju i šalje sina po posuđeni novac rođaku Raguelu. Na putu ga prati njegov pas i u početku neznanac, arhangel Rafael koji mu na rijeci pomaže da ulovi ribu iz koje mladi Tobija uzima srce, jetra i žuč. Dimom spaljenog ribljeg srca u toku prenoćja kod rođaka onemogućuje uz pomoć pratioca demona požude Asmadija koji je do tada u prvoj bračnoj noći rođakinji Sari udavio sedam zaručnika. Uzevši je za suprugu, oni uz molitvu provede prve tri noći u ložnici uzdržavajući se od bračnog čina nakon čega je vodi svojoj kući, gdje ocu ribljom žuči vraća vid a Rafael se udaljuje. Sa pripovjedačkim tokom otkrovenja gospođice Garnet upliće se spisateljica tako u svoj roman i bespoštedno govori o moralu likova ali i manama kao i nadama u bolje, razotkrivajući Nevjestu Jadrana- Veneciju- sloj po sloj. Čini se poznato, ali...Djelo je blistavo, mudro i pronicljivo, filigranski primamljivo u traganju za tajnama vjere, života, smrti i ljubavi. Ruševna veličanstvenost jedne civilizacije utkana je misaonu snagu i upečatljivost spisateljice. Ovo je nježna priča o ženi koja lagano ulazi u život romana i život romana u junakinju priču. Plemenito, poučno i zanimljivo bez huškanja...Lažemo li se... ili trpimo? Čitajući knjigu *Andeo gospođice Garnet* i čuteći stvarnost u kojoj živimo, saznaje se da je Venecija svoju vlast i materijalna dobra posjedovala više strahom, ucjenom, ubistvima, laži, licemjernošću... dok nije sebe razorila kao i druge.

Mudra i zahvalna knjiga *Andeo gospođice Garnet* Seli Vickers opisuje staru ali i suvremenu i vječnu temu traganja za svojom istinom. Kao i ono što je i gospođica Garnet susrela u životu romana preko prijatelja-ljubav, spoznaju postojanja ljudske duše, sile protkane toplom biblijskom pričom.

Nenametljivo i pitko, bili ili ne zaljubljeni u Veneciju, Garnet otkriva bezmjerje ljudske duše i srca kroz svoje kušnje i ljepote traženja, nasmiješeni stvari ili nestvarni lik arhangela Rafaela prijatelja, koji je potiče da upozna sebe i voli čovjeka. Ovo je djelo koje zaokupljuje čitaoca od prve do posljednje stranice, ako ne iz drugog a ono osvježava originalnošću.

I ne priča čije riječi silno ugnjetavaju, kao onoga ko premešta zgrade, dajući im krive namjene, prirodu...Svega u varošici ima samo ne mira, sreće i razumnosti, a moglo bi, da nije umišljenosti i gluposti.

„Subotičke novine“, 21. X 2005.

FENOMEN(OLOGIJA)

Edmond Husserl (1859-1938) bio je njemački filozof, čije je učenje utjecalo u razvoju gotovo cjelokupne europske zapadne misli „k samim stvarima“. Bio je doktor u Halleu, profesor u Gotingenu i Freiburgu. U početku sljedbenik Brentana, potom ističe svoju ideju „čiste logike“ kao čisto teoretskoj disciplini. Radikalno pobija psihologizam ukazujući na njegove empirističke, relativističke i skeptičke učinke, razotkrivajući korijene u psihologističkom prilaženju logici i filozofiji. I govori o empirističkoj svijesti, svijesti kao unutarnjem opažanju vlastitih doživljaja, svijesti intencionalnih doživljaja, napose svoja istraživanja usmjerava na treću točku. Znači, akti doživljaja leže u njihovom doživljavanju, a intencionalni predmet na transcendentalan doživljaj. Njegova fenomenološka metoda i filozofska koncepcija ne znače empirističko relativiranje ili psihologiziranje nego zahtjev za smislenim i strogim istraživanjem pojmova. Po Husserlu u filozofiju ne smije ući nefilozofski i antifilozofski duh. Zar toga nije i danas gotovo svim porama društva? I filozofija ne smije da podlegne skepsi, racionalizmu i misticizmu, on tako poziva filozofiju na znanstvenost i napominje da se razlikuje od ostalih znanosti, kao i one od nje. I tako s filozofskom intencijom u pravom smislu s fenomenološkim shvaćanjem biti, otvara znanost koja bez indirektnih simboličkih i matematičkih metoda, aparata zaključaka i dokaza postiže obilje za daljnu filozofiju odlučnih spoznaja. Husserl je želio pročistiti pojmove, ne samo empirijske, polazeći od fenomena. On je kod njega predmet spoznajne redukcije po kojoj dolazi do njegove biti. Fenomenologija ne želi da ulazi ni u kakvu stvar po sebi, nego se želi zadržati na fenomenu da bi mu spoznala bit. Za njega je fenomenologija znanost o bitnome, bit filozofije. Do prave biti pojedinih fenomena može se doći jedino tehnikom fenomenološke epohe, oznakom uzdržavanja od suđenja o stvarnoj opstojanosti svijeta, o njegovoj prostorno-vremenskoj određenosti s isključenjem prirodnog stava, a ostatak je identičan s čistom svijesti čistih akata, lišenih sveukupne osjetilna građe, intencioniranih na izvanprostorni i izvanvremenski smisao. Fenomenologija prikazuje i veze teoretskih svijesti, ontičke strukture izvansubjektivne sfere postojanja. Etika i estetika su područja u kojima se javljaju najrojnije primjene fenomenologije. Husserl je tražio da se bit umjetničkog djela studira u čistoj općosti materijala. I baš, odavno smo Europa, a u ovom je i nadmašujemo. Čudno, jer nismo baš ljudi koji rado čitamo, napose na našim pismima i jezicima a kamo li na tuđim, a tako su hladni i promućurni oni koji nas vode i tumače kako treba čitati i tumačiti život. Naravno, to čine iz fotelja, kaštelja... a ne iz straćara gotovo praznih, kao i misli tako i želja.

„Subotičke novine“, 28. X 2005.

ŽIVJETI DEMOKRATSKI

Sve više se piše i tiska a sve manje čita, knjižnice su praznije. A tako malo treba da bi se došlo do ljubavi i sreće, volje i vjere. Hodajući sokacima, umjesto kuća vide se štandovi, nameće se kako nije dovoljno nekoliko sati već treba dana kako bi se letimično prelistali toliki svesci razumljivih i nerazumljivih djela onih koji su ih napisali i koji nam nude pobude u nadu u bolje i plemenitije danas i sutra. I tako, ne radi toga što je zanimljiva vizualno, cijenom ili temom koju razrađuje, jednostavno na dohvatu je ruke knjiga **Živjeti demokratski** spisatelja **Pavla Brajše**. Jedna u povijesti čovječanstva od najčešće rabljenih riječi, pa i u svakodnevnici, je demokratija, lijek koji bi trebalo izliječiti sve naše boljke i bolesti, društvene i ostale nevolje i život nam učiniti boljim i budućnost svijetlijom. Demokratija je često krinka netrpeljivosti i nepoštovanja prava radi vlastitih prava i interesa. Kvantitativna načela većine- teško mogu da zajednica i pojedinac žive u istinskoj demokratiji. Ona je prvenstveno oblik života društva i svih njenih članova. Danas se gotovo svi pozivaju na demokratiju i njene vrednosti.

Spisatelj ovog djela, inače vrsni komunikolog i psihoterapeut, pita se jesmo li u stanju da prepoznamo demokratiju kao stanje svijesti? Da li prepoznamo plemeniti duh vremena u kojem živimo ili lažemo sebe i druge u ovome? Nije za utjehu, ali događalo se i drugima u povijesti ljudskog roda, usudujem se reći i prvim ljudima. Adam i Eva želeli su biti kao Bog, vladati, ali nije za odbaciti kajanje, jer toga ako nema, nema ni budućnosti čovjeku ni prirodi u kojoj živimo. Samovoljni, samoživi i nesnošljivi smo prema drugima i sebi samima. Demokraciju valja početi u nama jer nam se događa i nedemokratija. Cilj knjige *Živjeti demokratski* nije dijagnostika demokrata i nedemokrata, već unutar širokog semantičkog polja demokracije autor kuša naći istinu pravog zajedništva i suživota, da se ne lažemo, da ne činimo jedni drugima zlo i da ne dozvoljavamo onima koji nas zdušno uništavaju i dalje njihovo djelovanje.

Knjiga sadrži mudre izreke znanih i neznanih koje potiču na razmišljanje i čini spisateljevu analizu stvarnim i krivim demokratima u ime demokracije. U povijesti čovječanstva učinjeni su u njeno ime i teški zločini. Knjiga ima poruku i nauk, i zato je vrijedi pročitati.

Zar ne treba omogućiti da svaki čovjek ima pravo na dostojanstvo življenja i biti čovjek-osobnost a ne drugome sužanj?

„Subotičke novine“, 4. XI 2005.

LOVAC NA TERORISTE

Lovac na teroriste je autobiografsko djelo, kako govori spisateljica, podrijetlom Jevrejka iz Iraka. Ona je ubačena u ekstremističke islamske skupine na tajnom zadatku u borbi protiv u svijetu sve većeg terorizma. Nažalost, rijetko se razmišlja da tih nasilnih pojava ima, ne samo na političkom, već i na drugim razinama. Kao da pojedinci, pa i cijeli narodi zaboravljaju da valja biti čovjek i tek tada sve ostalo. Ne treba iz navika i umišljaja dirati u nešto i nekog jer na to nemaju pravo. Opterećeni su kontrolom i eksploatacijom drugih, a ne samih sebe. Tako dolazi sve više do vraćanja ili nametanje dugova, a manje ima suradnje, zdravog pregovaranja i miroljubivog rješenja. Zašto junakinja *Lovca na teroriste* ne može voditi, pogotovo kao žena, normalan život? Čemu toliko bezrazložne žrtve i poteškoće? Radi mira ili... Tvrdi se da za njen zanat treba samo dobra volja. A ostale kvalitete? Ipak, ako žena čije je biće okrenuto budućnosti, stvaranju i životu ovako razmišlja i odlučuje, iako krhka, da bude borac protivu tame-tada je nešto gorko, pregorko i gotovo izgubljeno i nitko ne može da joj pomogne.

Jednom, ako izroni iz anonimnosti, junakinja *Lovac na teroriste* biće žena il i nešto drugo, zahvaljujući okruženju u kom je nastala. Možda inspiracija novog (ako ga bude) poretka društva? Stvorenje koje je izgubilo svoju tankočutnu osjećajnosti i biće?

Ovo je potresna i dojmljiva knjiga, puna bure i lomova života, jednostavnih i škratih riječi i pustolovina u kojima se doživljaji odvijaju kako se spisateljica ne bi otkrila, koja je vjerojatno ne jedina u ovom poslu i nastradala. Ipak, ušavši u ovu opasnu igru, njoj se dešava da odradi još jedan posao koji ona misli da izgleda dobro i želi da ga propusti. I jeste. Ali može se dogoditi da umjesto goniča postane progonjena i što tada? I tako sa neprekidno ponavlja do... ne zna ni sama. Bez prijatelja, porodice, možda i domovine, jer za javnost ona ne postoji. Sputana da opstane u svijetu u kojem se prepliću i prefinjenost i sirovost, nježnost i zbilja nepovratnih promena u kojima se dotiču tajanstvo i stvarnost, izgubljenost i budnost, nada... Žena bez imena uspjeva da svoju autentičnost i biografiju što duže očuva nedodirljivo i neotkrivenom, uz bezbroj prepreka i radoznalaca. Neki bi joj naškodili iz obične ljudske slabosti, zaboravljajući da je ona nauk i opomena onome što se događa i što će se dogoditi ako ne dođemo do svijesti.

Ovo je zanimljiva i životna knjiga za sve one koji se pitaju kako poboljšati stvarnost bez što manje emocija i osvetoljubivosti, a ipak učinkovito i iskreno. Čitajući knjigu *Lovac na teroriste* ne treba osuđivati nego učiti jer nitko od nas nije dovoljno vispren da bi sve umio i razumio. Putovanje po neznanim krajevima i krajolicima duha, srca i uma. I ne bih rekao da je djelo autobiografija već iskrenost žene koja u svojoj potaji ne može da se pomiri da još nema ljepote i nade u životu, ma kako on bio težak i na trenutke nemoguć, zbog onih koji iz razočarenja ili iz obijesti čine što čine.

ŽENSKO STVARANJE

Budi lijepa i šuti je razigrana neskrivena i ironična mješavina fikcija i antifikcija s kulinarским receptima. Veoma ozbiljno sličići slici života, srećom ne kao kad se neozbiljnim sredstvima želi odvratiti pažnja od istinske stvarnosti, već kao da opominje da se ozbiljne nevolje liječe ozbiljnim lijekom ima, ali ne i na uštrb drugih. Njena junakinja se trudi da odgovori zahtjevima sve veće umnoženosti ulog a što zahtjeva suvremen i život pogotovo ako je društvo prikazalo kao natjecanje biti književnica ili domaćica. Sjetimo se da se Svijetu ne može ugoditi trudili se ili ne. Pogotovo kad nismo sigurni koliko su stvarnost i mi sami stvarni kad govorimo i želimo dobro. Na tragu ovakvih pitanja-djela javljaju se u knjizi veoma uvjerljivo i ostali junaci. Jer djela ljubavi i nade od čovjeka su krhki ali ne i nepopravljivi. Uz istinite i izmaštane društveno-kulturne unutarnje i vanjske pojave koje se javljaju kod same glavne junakinje, javljaju se i više nego inspirativne priče o našoj sadašnjosti i budućnosti. I to ne da bi se vraćali u prošlost (i u njoj su obično lažni sinoljubi naroda opijali druge i time se koristili) nego da bismo čvrsto stajali u sadašnjosti. Dovoljno je u knjizi materijala i za razmišljanje kako žene vole muškarce, sugestivno i rijetko lihvarno, što muškarci i jesu kao i današnji ljudi koji žele drugima upravljati i zato gube. I tako se na svim razinama ruši stvarnost bogata ili siromašna zagonetka o sužanjstvu i ženi, u knjizi *Budi lijepa i šuti* autorice **Slavice Tomčić**, sublimno i neizrecivo pritiska današnju često pominjuću humanost prema ženskom stvaranju. Otkriva se i razotkriva da ne valjaju niski udarci kako bi se bilo upravo-razdragano i srećno. Mora se imati više opuštenosti i spoznanja u svoje i tuđe Ja, pomažući jedno drugo bez ikakvih traženja i zahtijevanja. Time se otvaraju vrata ljepoti i čudu događanja koje rađa, nestaje i traje izgrađujući krug postojanja u svakodnevnici. U djelu stoji poruka čovjeku-sponi između neba i zemlje ništa nije toliko lijepo ni ružno da ne bi moglo biti učinkovitije. Naprosto, *Budi lijepa i šuti* je esencijalno i kulturološko djelo o čovjeku koje je vrijedno pažnje čitalaca. Jer nitko nije ni bolji ni drugačiji od onoga što jeste i nema društvene uloge i nazora koji mogu skriti činjenicu da su svi ljudi ljudi i da se može biti ljudskiji prema drugima i sebi. Zapravo, tako i treba biti ako se želi opstajanje dobra ukusa na blistavije i najneumerenije pohlepe. Provale i krađe nisu novost, ipak mogu biti odgovor koji poput bauka kruži Svijetom, Europom, manjim teritorijem, mjesnim, ali i jedinkom. Spisateljica je pomalo spremna i da se nasmije svemu. Govori da nema situacije koju moramo prihvatiti. Jednaki smo kao osobe i bez umišljanja trebamo u onome što možemo jedno drugome pomoći, zbog čega se ovo njeno djelo čita i kao priča i kao kritika što se tiče književne vrste i umijeća pisanja, upozoravajući na krhku granicu između zbilje i literature u životu.

„Subotičke novine“, 18. XI 2005.

FRANCUSKA SVITA

Roman *Francuska svita* prikazuje egzodus porodica u 1940. godini, od najbogatijih do najsiromašniji u viru povijesti. Njegova spisateljica **Irina Nemirovska** traga za beskrajnim malim djelima i krhkim iskrama suosjećanja i doživljajima ljudi. Djelo je alegorija, mozaik u kojem valja naći tajnu samog rata. I ma kako mislili da je otkrivamo, ne znamo joj šuštinu, jer ne bi se inače samo prividno sve zaboravljalo i nastavljalo po starom. Izvrćući riječi i žareći stvarnost neki ljudi su sve tužniji, gorči i umorniji od svega, pa i od samih sebe. Probleme nižu jedan za drugim, tragove svijetova umaštanih u stvarnost, kako ne bi imali vremena da razmišljaju i otkrivaju bitnost jave koja sve agresivnije ulazi u duhovne i fizičke pore života, uništavajući ljubav i nadu u bolje sutra. Ti ljudi poistovjećuju lopovluk, ubojstva i otimačinu sa snalažljivošću i manguplukom, a glupost sa visprenošću.

U romanu vidimo intrigu tame protivu svjetla u čovjeka. Odbačene ljubavi, supruge i ljubavnice od krupnih bogatuna koji ne znaju što će sa posjedima, zgađeni svjetinom kao i ona njima, ranjenici psihički i fizički ostavljeni na seoskim imanjima, danas i na sokacima, tiskaju se nasumice bombardovanim cestama... Zar zaboravljamo-nešto slično i nama se zbilo i dalje se događa. Blud prostituisanja i prostitucije u nekim domovima manje se događaju iz obijesti a više iz neupućenosti, gdje osobe u svojoj halapljivosti, ne pitajući za cijenu i žrtvu, prisiljavaju i ponižavaju slabije. Za razumne prilike nerazumlje ludosti bijede čoveka gore od životinje, koja rijetko iz osвете i zla čini drugom loše. Sami smo krivi svom usudu i nitko drugi jer ga sami stvaramo.

Tako su neprijatelji, Nijemci, osvojili Francusku, bezumljem i uplašenošću. Selo Bisije opisano je u romanu, bilo je poput tolikih drugih prinuđeno da primi nesvoju vojsku, a mještani ogorčeni, napeti razočarani... Ne prelazi li ovo kriomice u jednakost onih koji borili između sebe u jednakost između njih?

Cilj rata je uništenje zla i uspostava mira i sklada. Unutrašnja ravnoteža. Suprostavljanje mraka i svjetlosti iz neznanja u spoznaju.

Roman spisateljice Irine Nemirovske *Francuska svita* dopunjen je njenom prepiskom, vrsno je napisano djelo o previranjima u duši i oživljavanju uspomena, uz to da rat ne donosi promenu na bolje, rijetko. Jer glavni vođa i njegovi trabanti, od kako se zna, nisu izišli pred Lice pravde, pa ni ljudske, uvijek je ostajao i ostaje dug vraćanja rata i tako se stalno nastavlja. Ovo je roman mašte i realnosti, koje valja pročitati radi njegove jednostavnosti i duboke misaone vrijednosti i poruke o čovjeku.

„Subotičke novine“, 25. XI 2005.

GLOBALIZACIJA

Moć protiv moći u doba globalizacije od **Ulricka Becka** (prijevod **Tamara Marčetić i Andy Helčić**) je knjiga različitih rasprava o globalizaciji. Definira stavove i želje unutar procesa gospodarstva, politike, općedruštvenih planova... Kozmopolitizacija raznih nacionalnih država kao kolektivnih državnih aktera u meta-igri svjetske politike na pripadnim povijesnim temeljima je također jedna od tema, ali i samodefinicija države kao kolektivnog kozmopolitizma u formi regionalnih saveza država što ubuhvaća nove nadnacionalne granice i isključenja. Uzor je Europska unija, čak sposobnost djelovanja nacionalnih država iz mreže rasprostranjenih po cijelome svijetu u koje se vlast, želi li biti uspješna, treba aktivno uključiti.

Nabrojane su sposobnosti djelovanja nacionalnih organizacija vlasti i birokracije i ciljano korištenih kooperativnih volumena nadnacionalnih političkih mreža. Uz primjedbenu nije li to sanjarenje i uništavanje ne samo identiteta pojedinaca i naroda, na koje toliko pozivaju vođe, i nije li primjer pada prvih ljudi i Babilonske kule na koncu i sukob među nacionima? I zar nacionalni resursi čine djelatno kapacitete i što je integriranim državama da prevaziđu nacionalni i međunacionalni izazov bez duše i ljubavi? Jer kozmopolitska država posebno izgrađuje i rabi strane resurse kao vjerodostojni odgovor na sopstvena i strana pitanja nacionalnog, nadnacionalnog i globalnog.

Globalizacija nije sudbina, ali se može formirati. Politika se može oživjeti i objasniti na nov način. Riječ je o tome kako se u globaliziranoj igri moći mobilnog kapitala država i društvenih pokreta oblici i pravila legitimne vlasti mogu raspasti i drugačije postaviti-promjenu horizonta od nacionalnog prema kozmopolitskom pogledu čiji realizam vodi i u opasnosti: Rat je mir! Piše se i o utjecaju međunarodnih institucija na štetu nacionalnih država, o ravnoteži između Amerike, Rusije, Kine, Indije, Dalekog istoka, islamskog ekstremizma, međunarodnog terorizma i o nestabilnosti Balkana, i to iz više aspekata: sociologije, politologije, filozofije, etike, ekonomije i drugih društveno-humanističkih znanosti. Saznajemo i kako utječu vjerske norme, netolerantna tolerancija, odnos obrazovanja i političke kulture u prošlim i sadašnjim sustavima. Čitamo i o prešućujućim ili djelom ispisanim poglavljima povijesti, o ključnim podacima nastanka Europske unije, o njezinim strukturama i načinom suradnje njenih članica.

Nedvojbeno, ovo je knjiga koja je čitljiva ne samo za stručnjake već i za laike o razumljivijem i plemenitijem sutra, koje želimo drugima i sebi. Pisana je bez kompliciranosti jezika i stila kako bi se razumjelo što nam njen autor želi kazati, i ne iz mudrovanja. Između ostalog, može se naučiti i o sposobnostima suočavanja sa stresovima, danas veoma opasnom rasprostranjenom boli u ljudi. Da li umara? Valja je pročitati. Godinama slušamo i od silnih sve više nevolja i nedostupnih informacija da je globalizacija možda sanjarenje, da je laž tvrdi dosadašnja povijest, vladavina, rabljenje i umišljenost pojedinaca i pojedinca nad bratom čovjekom. Naravno, i u lokalnim okvirima. Uz to, i priroda se buni. Bolesti, psihičke i fizičke čine životarenje i pokusne kuniće sužanjstvom, a dokle?

O UMJETNOSTI

U knjizi *Povijest umjetnosti* koju je napisao **Claude Frontisi** u tvrdom uvezu na 516 strana u boji nalazimo vizualnost i stvarnost riječi. Kroz 1.000 djela priča od antike do naših dana, u slikarstvu, kiparstvu i arhitekturi. Kronološki su posložena njena velika razdoblja koja ih stilski određuju: antika, srednji vek, renesansa,... do umjetničkih revolucija 20. vijeka. Svaki dio popraćen je uvodom, a njen povijesni i društveni kontekst je kronološki. Saznajemo koliko je umjetničko stvaralaštvo neodvojivo i različito od perioda do perioda. Podsjeća nas Frontisi i na sličnosti, iako ih dijele stoljeća.

Claude Frontisi je predavač povijesti umjetnosti na pariškom sveučilištu i sa svojim timom je ovo djelo učinio pristupačno čitateljima. Onaj ko ima ljubavi prema umjetnost snagom uma i osjećajnosti. Može se prihvatiti ili odbaciti, tu je već riječ o čovekovo slobodi. I inače ljudi koji gledaju, smišljaju i kreiraju bolje komuniciraju sa vremenom i drugim ljudima.

Knjiga *Povijest umjetnosti* prisiljava na razmišljanje koliko puta smo uspjeli ili uspejemo ostvariti cilj i kako. Dragocijeno vrijeme i energiju pretočiti u ljepotu svrsishodnosti-najbolje to ponekad osjećaju i sportaši. Njima kao i umjetnicima, ne trebaju hvale i prazna obećanja već djelo u obliku sredstava kako bi se mogli baviti svojim poslom i ostvariti svoj talenat, za razliku od onih koji im to prikraćuju, kao i siromasima korice kruha, koji zadovoljavaju svoju umišljenost i gramzivost raznoraznim bahanalijama, srećom za kratko. Ne vjeruju oni kako je taština krhka a isposništvo i poštenje trajna osobnost čovjeka. Umjetnost dobra poboljšava tjelesno, mentalno i emocionalno zdravlje.

Povijest umjetnosti je kao skroviti vrt-dnevnik, imaginarna suptilna analiza raskošnog i složenog prostora i njezinog intimnog života mnogih stvaralaca na njenim stranicama. Možda je ovo i roman društveno-kulturnih zbivanja ljudske povijesti i njegova lutanja u traženju za ljubavlju-dobrom. Ova knjiga je lirski uznemirujuća, magična i jednostavna, otkriva i čini svijet tajni još tajnovitijim, čovjeka čovjekom. Iako često sputana iz raznih razloga, umjetnost nalazi puteve do svoje slobode, a time i do ljudske. To je jednostavno, zorno i jezgrovito. Bez suvišnih i teških riječi koje bi čitaoca odveli na krivi put, Frontisi to čini majstorski dobro, osvrćući se više na vizualnost, ne toliko akademski koliko priljateljski i ubedljivo valjano za sve generacije i nivoe obrazovanosti.

I došli smo do današnje umjetnosti: kako nadmudriti moćnike, kad ne priznaju nikog nego sebe. I došli smo do praznika. Uz to kalendari su čudni a džepovi prazni... No svega bi bilo, da je u većine zdravlja i da u sred zime koja to nije, ima manje proroka, komaraca... i mučnine.

„Subotičke novine“, 9. XII 2005.

O SVEMIRU

Astronom **dr. John Gribbin** je gostujući profesor na Sveučilištu Sussex u Britaniji. Autor je mnogih nagrađivanih knjiga, a bavi se određivanjem starosti svemira u potrazi za životom u njemu. Savjetnik je nekoliko znanstvenih emisija na televizijskom programu i pisac knjiga ***Rađanje vremena i Zvezdana prašina***.

Svemir, naša posljednja granica govori o istraživanjima dalekog svemira koja se uglavnom uistinu dogodila tijekom poslednjih desetljeća. Svemirske letelice posjetile su velike planete našeg Sunčevog sustava, vjerojatno svijetove koje ćemo fizički istraživati tokom našeg života. A što dalje? Van Sunčeva sustava zvjezdoznanci preko naše posljednje granice istražuju svemir ispitujući svjetlost i radiovalove, rendgenske zrake i druge informacije dobivene teleskopima sa Zemlje i sa satelitima i letelicama. Neke od njih krenule su i u dubine Svemira. Astronomi su tako upoznali i upoznaju život zvijezda, evoluciju galaktika, makro i mikro materiju, druge zvjezdane sustave i možda svršetak Svemira. U knjizi se otkriva i kako, mjereći udaljenosti zvijezde, dolazi sve brže širenje Svemira. John Gribbin se služi crtežima i čudesnim, do sada neviđenim fotografijama predajući nam granicu ili granice svemira. Ili je to možda još jedan iluzija za čoveka o njegovom znanju? Svakako, ovo je vrijedno tekstualno i vizualno spisateljsko i znanstveno ostvarenje. Sadržaj po poglavljima: *Svemirski putokazi; Rađanje zvijezda; Zvezdana evolucija; Odlazak s praskom; Veliki prasak-Kozmologija za početnike; Nedostajuća masa i početak vremena; Ubrzani Svemir; Život i Svemir-Govor zvijezdama; Osluškiivanje zvijezda; Kozmičke slučajnosti; Svemiri po izboru i Prema nepoznatome*.

Slaba antropička kozmologija tvrdi da Svemir mora biti takav kakav jeste i da mu je veličina uvjetovana biološkim čimbenicima, jer neinteligencija nije na nasumična. Svemir je star mnogo milijardi godina i promjera mnogo milijardi parseka. Ima mnogo različitih svemira, razdvojeni su u prostoru ili vremenu, možda i oboje, a život opaža promjene samo u svemirima vrlo sličnim našem.

Svemir, naša posljednja granica Johna Gribbina sadrži i priloge: *Dodatne informacije; Izvori informacija i Kazalo*. I baš prvi je veoma interesantan jer sadrži sedam sajtova sa jedne strane, želju za razmjenom informacija-pomoći sa druge što ukazuje na čovjekovu žeđ da ne bude sam.

Mnogi ljudi su u iskrenosti i velikodušnosti, što jeste danas teško, jer malo je hrabrosti, ljubavi i razumlja, a bez toga nema budućnosti ni pojedincu ni društvu. To se vidi iz onoga što se svaki tren doživljava, napose iz takozvanih promjena. Ako uporedimo prošle i ovogodišnje praznike, ne može se kazati da su ovi raskošniji i radosniji. Mjesta nisu baš okićenija, a tezge nisu praznije iz neimaštine i džepova... Jedino su poneki trgovci, čini se, uvidavniji. Građani neki doživjavaju dolazak Bogočovjeka i Novog ljeta za punim trpezama i u hramovima na počasnim mjestima. Zaboravili su da je Krist baš radi takvih, tvrdih srca što su Božju kuću učinili kućom sablazni, istjerao ih iz nje a siromasima došao.

JAZOVI I MOSTOVI

Publicista **Elizabet Keptil** je rođena 1945. godine u Švicarskoj, škole je završila u Ženevi i Trstu, spisateljica je i ko spisateljica knjiga, urednica tv programa i novina.

U 16 portreta svoje knjige *Jazovi i mostovi* priča bolje ispovijesti o strahu, nepovjerenju i otuđenju i ovo je svjedočenje o otporu, hajci, klevetanju, nacionalizmu i prijateljstvu između naroda. Kako je do svega došlo i kako dalje riješiti tolike individualne i lične drame i spriječiti nova istrebljenja jednog i više naroda? Albanke sa Kosova su najčešće pričaju o sebi i o srpskim komšijama, prijateljima, kolegama: "Bilo mi je teško shvatljivo da su se kontakti pretvorili u neprijateljstva, da je rat među komšijama postao stvarnost. S druge strane, čula sam i o prijateljstvima koja su se uprkos svemu održala"- riječi su Elisabet Kestli u njezinoj vrsno napisanoj knjizi.

U knjizi Postanka u Bibliji stoji zapisano "Potom Jahve zapita Kajina: Gdje ti je brat Abel?" A u mitologiji i raznoraznim znanstvenim raspravama i tumačenjima između ostalog stoji kako je cilj rata, idealno, uništenje zla i uspostava mira, pravde i sklada na kozmičkom i društvenom planu. Neki ga opravdavaju ekonomijom, politikom, etničkim granicama... samo ne čovjekovim sljepilom i priznavanjem da je samo čovjek i da nema opravdanja svojim i tuđim počinjenim zločinima, pa i svog naroda kao huškačima i lašcima straha, slabosti, sumnji...

Zapravo, istinski rat je borba svijetla i tame iz neznanja u spoznanje unutar sebe i zajednice i kao takav oplemenjuje.

Vrijeme treba da se protegne da se razorni i propagandni rat laži otkrije i učinjeni zločini zaliječe (ne i izliječe) i da se njegove posljedice zaborave. Što nije dobro, jer se iznova radi toga on vraća sa svim njegovim negativnostima, kada je masa zalučena manjinom i njenom izvitopernošću.

Svaka priča u djelu *Jazovi i mostovi* iako kratka jeste veliki roman pojedinca i naroda o kome govori, o strašnom uglavnom nekajanju ali i o patnji i sućuti iz čega se javlja snaga žene u odbranu života, mir a i suživota o kojem se toliko govori a malo ostvaruje.

Ovo je pitka, plemenita i gotovo ničim neopterećena knjiga sem pitanjem kako plemenitije i uspješnije dalje, jer je narod sve umorniji i zasićeniji ratom, zbog sve manje dobra koja se događaju ili su se događala?

I kad bi se silni pregovori o suživotu i ratu i miru odvijali uz prazne trpeze bili bi više nego uspješni a ovako... Žena, htjeli mi priznati ili ne, racionalnija je u stvarnosti i te kako je bolje razumije. Radi toga, ako iko od ljudi svijetu može udijeli ljepšu i dostojniju stvarnost i budućnost, to je žena. Samo je ne valja potcenjivati. U žene je toliko nade, ljubavi, snage i vjere da je nitko u njenom naumu ne može sprečiti.

SMRT PLANETE ZEMLJE

Ujedinjeni narodi tvrde da je u dvadesetom stoljeću uništena polovina svjetskih obradivih površina: 80% pašnjaka, 40% površine kopna, 70% glavnih izvora morske ribe...od strane čovjeka. Neki misle valjda da je život kazalište i da nije ozbiljan. Ovo se ne bi smjelo događati, a dešava se zahvaljujući nerazumnosti pojedinaca. Život i njegov opstanak otuđuje čovjeka, kao pojedinca ali i u porodici, društvu i svijetu, od svega plemenitog, pa i od same planete. Smisao se traži u (ne) duhovnim krhkim materijalnim vrijednostima, zapravo prljavom i besmislenom ratovanju. Što i koliko može pojedinac ovisi od njega samog, ljubavi, nade, snage, vjere...

Ovo nije mudrovanje, već zbilja. **Poslednji dani planete Zemlje Toma Hartmana** i njoj slične knjige nisu bez mana ali uz primjere iz stvarnosti, kako sadašnje tako i prošle, imaju nadu u boljitak, istina uz mnogo strpljenja.

Evo nekoliko tema iz sadržaja: Mi tražimo drevnu sunčevu svetlost; Mi smo izgrađeni od sunčeve svetlosti; Kako stvari mogu izgledat tako dobre, a ipak biti tako loše?; Ropstvo i sloboda; Mi uočavamo nagle promene, ali ne i polagane; Smrt drveća; Klimatske promene; Uništavanje drveća, borba za gorivo i pad...

Poslednji dani planete Zemlje je mozaik ljudske kulture koja odražava složene i jednostavne lomove, i muke pokušaja da se otkrije prava istina, ako ima još malo mjere u budućnosti. Budućnosti zemljinoj i čovjekovoj, iako se ne mogu osporiti tim stremljenjima i određene vrijednosti, samo da je u njima više duše, srca i mudrosti u ljudi. Civilizacija može da bude bogata i siromašna, to zavisi od nas: ako ima više ljubavi i razuma, i ako postavimo sebe u realnost gdje smo i što možemo učiniti bez obzira na cijenu i žrtvu. Ovo je teško, ali drugačije protivu zla ne ide.

Konačno, mi ne poznajemo sebe a kamoli prirodu nad kojom se vrše za nas toliki nepoznati opiti, pa i sa hranom. Priroda nam vraća, ne iz osвете nego odbrane budućih generacija. Pojedinci to čine u ime lažne humanosti-materijalne dobiti i umišljenosti nad čovječtvom. Neki ljudi se sjećaju kako su u ratu i kataklizmama iz varoši odlazili na sela i skupo plaćali hranu da bi preživjeli. A što ako klima zakaže?

U svemu ovom i drugim veoma upozoravajućim stvarima, jednostavno i razumljivo govori Tom Hartman u svom nevelikom po stranicama ali za razmišljanje vrijednom djelu. Iako je čovjek biće duha i razuma, ipak pada u iskušenja, u interes svojih sfera osiromašujući sebe i druge. I nema knjige koja bi ta sva djela opravdala, a čini ih tumačeći često krivo zakone da bi došao do materijalne dobiti a duhovne zaboravlja. Pa i kad se radi o uništavanju prirode...

„Subotičke novine“, 3. II 2006.

KAKO, KO, ZAŠTO...

Čarls V. Saser je veteran vojske SAD-a i autor preko trideset knjiga, između ostalih i Odreda "Delta". On govori o Džihadu-svetom ratu na život i smrt sa jedne a sa druge o njegovom zatiranju. Ali na čijoj je strani istina? Ne zaboravimo ništa nije dovoljno prljavo da ne bi moglo biti još prljavije i da se povijest ponavlja. Sukob u romanu se sa Srednjeg istoka premiješta na zapad. Klan bogatih sunarodnika raspiruje iz vlastitih pobuda kaos u društvu pokušavajući da sruši vladu u izbornoj godini. Nuklearnu bombu krijumčare preko tuđe teritorije na svoju. U isto vrijeme, specijalna jedinica "Delta", uvježbana za slične prilike, kuša učvrstiti svoje zajedništvo da bi uspješno izvršila zadatak u borbi protivu neprijatelja i odbranila zemlju. Što je ovdje stvarnost a što mašta? Odred se, kao i obične porodice, muči sa krizom. Znani i zaboravljeni neprijatelji koji se ne pridržavaju morala i časti već grabeži i umišljenosti, neprekidno sve više napadaju na ono malo vrijednosti koje su preostale u životu. Sa ovim se suočava i specijalna jedinica, odred "Delta".

Treba naći sebe i druge, barem imati za to želju i volju, kao i junaci u romanu Odred

"Delta" koji kušaju da dosegnu svjetlost očovječenja. Ideali se mimoilaze, nailaze i sudaraju sa zbiljom, a želje mešaju sa snovima. Odred specijalaca čini se neprikosnoven, neporočan i nepobjediv, zapravo predstavlja odu jedne nacije, međutim, stvarnost je drugačija pa i kod lokalaca. Jer tehnika i laži mogu, ali i ne mogu sve. Zar nam ne tvrde to brojne duhovne, materijalne i prirodne katastrofe čije posljedice neljudi pretaču u novo koristoljublje (ne)dobra.

Zbog svega ovoga ova vrsta literature, iako vrsno napisana, plijeni svojom jednostavnom naracijom i akcijom radnje. Ona može i ne mora biti vrijedna truda za čitanje. Ipak, ako želimo nauk i razbibrigu, valja se prepustiti njenom čitanju jer čovjek naj krhkije naj nepromišljenije stvorenje na planeti zemlji, ali i najodgovorniji stvor na njoj.

Ma kako pitak i čitljiv, Odred "Delta" spisatelja Čarlsa V. Sasera oslikava doba i trenutak, pojedinca i naciju, čak i samu civilizaciju u kojoj živimo.

Knjizi *Odred "Delta"* prethodile su *Operacija Odlučno raščišćavanje*, *Operacija Čisti čelik* i *Kazneni udar*, koje vode na razmišljanje što je izmišljeno u pričama antiterorističkih operacija?

Kao i oluj u ovom predzoru koji hoda kroz tarabe usnulih domova, sokaka, varoši, sati, i gdje je više bolesnih nego zdravih, gladnih nego sitih, golih nego obučenih, smućenih nego razumnih...Ljudi nikako da se probude, uplašeni od terorizma ili antiterorizma.

„Subotičke novine“, 17. II 2006.

KRALJICA OD SABE

Nikad nije bilo tolike raskoši i zaboravnosti u Jevreja tko je i što ko u vrijeme kralja Salamona i kraljice od Sabe, Balkide. Šalem-blagostanje, deseti sin Velikog kralja Davida koji je beskrajno ljubio, kajao se i vjerovao radi čega je i bio veliki vladar. Salamon, moćni mudri kralj, bio je graditelj jerusalimskog Hrama, prorok, gotovo sveznadar, pravedni sudac, griješnik, otpadnik, pokajnik... mu sin. U jednom trenu svog života samo čovjek i odgovoran za svoj narod, biva svrgnut sa prijestolja jer nikad u svojoj povijesti izraelski narod nije bio toliko ugrožen kao tada.

Nevelik je po obimu stranica roman ***Ja, kraljica od Sabe***, spisateljice **Mišel Kan** a po priči mlad je i star koliko i sama povijest između polova. Može li žena upravljati i vladati državom, vojskom i vršiti službu svećenika? –pitaju glavni junaci više balade nego romana. Radoznala po naravi poganka i hrabra, kraljica od Sabe upoznaje najmudrijeg i najmoćnijeg u onom vremenu, kralja i vladara kralja Salamona. Pri tome ona rascvjetava u novu ženu i vladaricu, a Salamon u svojim iskušenjima ne postaje mudriji i snažniji već slabiji. Zahvaljujući njemu ona postaje vjernica u jednog Boga, Jahvu, a u jevrejski narod uvlači višebožanstvo.

Salamona i Sabu nisu njihove krune učinile onim što su bili, nego njihova su bića bila takva, ne samo u ovom impresivnom, pustolovnom i romantičnom, spisateljskom umijeću *Ja, kraljica od Sabe*. Čini se, po pričama, da ju je Salamon htio izabrati, a to potvrđuje kasnije priznanjem kao svrgnuti vladar. Zapravo, radilo ipak kod oboje o njihovoj ljubavi, svijesnoj ili ne. Nije se radilo o nadmoći jedne ili druge strane. Živopisna i stvarna, ova je ispričana priča kad se istina za određeno vrijeme kuša pretvoriti u laž sebi i drugom.

Ovo djelo opisuje nemire žene i saga je neodoljive privlačnosti koja mami čitaoca. Otkriva se pred nama svijet čudesnih rađanja, sužanja, zanatlija, prosjaka, kućnih bogova, tajni... napose počela krišćanstva.

Mišel Kan oživljava, otkriva i riše možda i samu sebe. Ona ljude ne djeli, kao ni doba, običaje, jezik mišljenja, u globalu ni vjerovanja kad se nađe u napastima, tragedijama, radostima, ljubavi, bolima... Ova balada je potraga u srcu velikih civilizacija, religija..., potraga čovjeka, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti, za istinom. Pitka je i jednostavna, ali da li je i konačna? U svakom slučaju je promišljena i nadahnuta.

Ponajviše ludo umišljeni nova bogatun-gospoda zaboravljaju kako samo ikonska ljubav ruši svijet u nova saznanja i vrijednosti uprkos svih iskušenja. Svjedoči tome ne samo roman *Ja, kraljica od Sabe*, nego i životi sve mnogobrojnijih materijalno ugroženih, koji bili i da jesu duša, srce i savjest, pa i mjerilo stvarnosti.

„Subotičke novine“, 24. II 2006.

LEKCIJA ZA SVE NAS

Sir Karl Romund (1902-1994) bio je mislilac, filozof i jedan od učinkovitijih djelatnika u dvadesetom stoljeću na polju oplemenjenja ljudskog društva. Djela su mu: *Logika znanstvenog otkrića i bede historicizma*, *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, *Pretpostavke i pobijanja*.

Više od pola stoljeća je branio slobodu i kritički se osvrtao na totalitarizam. Neumorni je protivnik mračnjastva i pomodarstva u svim intelektualnim djelatnostima, nacionalnim pitanjima, ideologijama... **Lekcija ovog svijeta** nas upozorava na sve veće nasilje i egoizam koji vladaju u društvu ugrožavajući demokratiju o kojoj se priča, a malo ili ništa ne djela. Oslikava životnu uvjerljivost stvarnosti, kako siromaštvo i neuspunjenje uništavaju duh otkrivajući da se bez vjere u dobrotu ne ide u budućnost. Jer kao da se sve više zlo umnožava a spoznaju da smo ljudi a ne sužnji nas vodi naprijed. Da bi se rješavali problemi okoliša i bezmjerne korupcije treba hodati miru i pravoj (ako se može reći) globalizaciji. Tvrdi u *Lekciji ovog vijeka* da i filozofija kao znanost ima dužnost da se bavi političkim pitanjima i čovjekom pitajući koliko je pojedinac odgovoran stvarnosti. Ona trpi pacifizam i rat, propadanje i Sovjetskog Saveza, današnju politiku prava i djece, povijest, otvorenu budućnost, opasnost lokalnih ratova i Trećeg svjetskog rata, televiziju i medije koje više odmažu nego pomažu, ali ima šanse da se preživi ako bude dovoljno duše, razuma i snage u bolje.

Nema mirenja a ni osвете odlučnosti protivu lokalnih i planetarnih maskara koje su riječi i djela u pojedincima. Nije riječ o gatanju i kritici radi kritike niti je kriva naprava nekog i nečeg, već postoji potreba za boljim i svrsishodnijem bitku i padanju krinki raznoraznih balova i onih u njima koji godinama rišu sebe i druge svijetu onakve kakvi nisu u istinitoživotnoj javi koja to nije niti će biti.

Balansirajući između vatri, moramo biti pravedni u dijeljenju a ne gramzivi, možemo i trebamo se oplemeniti. I krivo je da je Lekcija ovog vijeka biografija mislioca i filozofa Sira Karla Romunda, već je ovo roman života, jer radnja je djela isprepetena činjenicama, lako se prati i uvlači čitaoca u mrežu tajni i intriga i tjera da se čita kao uzbudljiv nauk i lijek sadašnjici što nam se dešava i što će nam se dogoditi.

„Subotičke novine“, 3. III 2006.

KONTINENT

Kontinent je roman sukoba i sujevjerja jednog opčinjavajućeg svijeta, na izmaštanom(a možda i ne) kontinentu, u sedam vrsnih priča. A na njemu i u njemu traje putovanje neobičnim i prekrasno bajkolikim i bliskim krajolikom. Nastao je i čita se vjerojatno iz potrebe bježanja iz svekolikih zbivanja ili nedovoljno hrabrosti da im se suprostavi. U ovom djelu **Džimsa Krajsa** upoznajemo bezimen i neodređen svijet prepun likova, dojmova i protivurječnosti. Srećom, to je nestvaran svijet, što se tiče naše stvarnosti koja sve je haotičnija i opominjuća. Možda je pripovijest romana pokušaj sagledavanja opore sažetosti života stvarnosti, uprkos mora dobra i zla.

Kontinent, iako po broju strana sveščica, kapitalna je iskra novog i humanijeg društva, jer čovjek hoće drugima i sebi dobro i dostojanstvo čovjeka. Pisan lako, opipljivo, istinito i uvjerljivo, iako pun mašte, roman je vrijedan pažnje čitalaca i svih koji još vjeruju u dobro.

Napet, inteligentan i spontan, u labirint radnje koju pisac lako prati spretnošću kirurga i osjetljivošću psihologa, **Kontinent** nas uvlači u mrežu tajni čovjekovih intriga prema ljubavi i životu. Složen je i uzbudljiv, gotovo kao i mladost. Ali ima i emocionalne dubine i žestine poezije u raskošno napisanom književnom djelu. Bogato su orisani likovi koji žive i dišu u čitaocu. Ovo je roman koji se svima dopada, ali sa kojim niko ne želi da bude jer podsjeća na ozbiljnost postojanja nečeg čega, ako smo ljudi i ako smo čovjek, ne smijemo prihvatati.

I pored velike i gotovo nesnošljive propagande i lažne informativne mašine na pojedinca i mase, pojedinci dajući sebi pravo da odlučuju o mnogim slobodama, samo ne o čovjekovim, u ime humanosti: psi hodaju u čoporima po mjestima, rad bez nadoknade napose ženama koje, ako ne slušaju i udovoljavaju postaju višak na radnim mjestima. Jer ima ih još bez griza kruha, odijela... mladih i starih i oba pola, konačno za gazde oni su samo upotrebna i prolazna vrijednost.

Iako otoci po svojoj bitnosti ljudi se ujediniti jednom u kontinent moraju, htjeli ili ne, jer budućnosti druge nema... uprkos umišljenih jedinki.

„Subotičke novine“, 24. III 2006.

MISLI O SVEMIRU

Drevna čovjekova fascinacija zvjezdani nebom prikazana je i u *SkyAtlas* (Cambridge, Massachusetts), napose u orisavanju egzotičnih objekata. Vidik nam u javi sve više priječe magle, prašine i vještačka svijetlost. Ovo se ne zaključuje iz kuta gataru i horoskopa već iz dodira čovjeka s vremenom i Svemira milijarde i milijarde godina prisutnog i gotovo s sa viječnošću. Dok je vani trenutno blizu ponoć, sitna i mirisna prolječna kiša, varoš, sokaci i okoliš utihnuli...

U Kozmosu, formama njegovih objekata gibanja i samo životu vrtimo se poprimajući oblik kotača, zapravo kušamo jer kotač ima nešto savršenstva kao i točka uz određenu valjanost nesavršenstva. Svijet postajanja i neprestanog stvaranja moguće je prolazno počinjanje i obnavljanje. Kao krilo, kotač je simbol premještanja oslobađanja uvjetovanosti mjestom i duhovnog stanja koje i njima ovisi u solarnom sustavu usijani kotači spuštaju se sa visine u ljetnjem solsticiju dok u zimskom blistavi ophode po planinama a za svečanosti se prenose na kolima, rezbare na vratnice spominju i kao postojanja... pa otuda vijerovanja i formule i postupci kotača sa strukturom solarnih mitova. U Kelta i Indijanaca on je kozmički simbol. Mag Ruith je njegov vječnik dok druidski proročanstva izlaze iz njega. U Indiji su pak sedmorica upregla kola sa jednim kotačem sa trostrukom glavnom, kojeg ništa nije moglo zaustaviti na putu a vukao ga jedan konj s sedmostrukim imenom. Magus Rotarum je ekvivalent čakravarzija a u Kini posjednik kotača, govorilo se, gospodario je nebeskim carstvom kotač je zbog svojih zraka bio i solarni simbol povezan s Apolonom, munjom i proizvodnjom vatre čak je atribut Višne, a ona aditya, sunce Čakra je prije disk nego kotač. Osnovni elementi kola su kotači u predožbi sunca, mjeseca, planeta i evociraju putovanja zvijezda i njihova ciklična gibanja. Nepomično središte kotača je počelo, a paoci očitovanje svijeta. Proroci govore o ognjenim i krilatim kotačima i o duhu bića u njima. On je simbol odvijanja božanskog otkrivenja. Kotač sa četiri zrake prostora priča o četvornom ritmu mjeseca godišnjih doba. Sa šest zraka upućuje na solarni simbolizam i evocira krizmom (Kristov monogram) i vodoravna je projekcija križa.

SkyAtlas je u svojoj divnoj opremljenosti, sadržajnosti i informiranosti bogato uređena knjiga i vrijedna pažnje. Jer možemo spoznat kako u tom prividu, Svemiru, kaosu, u stvari stoji veliki sklad.

Za razliku od okoliša savršeno nesavršene stvarnosti života.

„Subotičke novine“, 31. III 2006.

PROVINCIJA

“Brenerov zadatak je da se vrati u Vijetnam i pronađe svedoka. Dodatak: misija je vrlo važna za Kopnenu vojsku Sjedinjenih Država. Brener je idealan čovjek za ovaj posao, a u njegovim interesu je da na zna o čemu se zapravo radi.”

Da li je baš ovo pravi sadržaj romana **Provincija** ili je nešto drugo, kada rat ima neku svoju logiku. Brener, i sam vijetnamski veteran, u prvi mah je nezainteresovan za povereni mu zadatak za istragu jer je povučen u prevremenu mirovinu iz Istražnog kriminalističkog odjela Kopnene vojske SAD i prilagođen običnom životu. Ipak, nakon tri decenije, vraća se u aktivu na zahtjev i sjećanje bivšeg komandujućeg. Trebalo bi da nađe svjedoka za jedan skriveni zločin i zagubljen u ratu. Nije čudo kad bismo ih se sjećali, napose kao nauk, ne bi se ratovi ni vodili, a ovako... Vraćaju jedni drugima stvarne ili izmišljene dugove.

Provincija je spisateljsko djelo smješteno u savremeni Vijetnam koji još danas trpi posljedice bezočnog ratovanja raznoraznih mešetara koji u vlastitim dominionima ne umiju da riješe vlastite nevolje, kako duhovne tako i materijalne, a da ne pominjemo bolesne prema kojima se gotovo ni (ne) moćnici diljem planeta vladaju bahato i dalje plešući kada tomu vrijeme nije, i krivo tumačeći osnovne postavke društva, ideala, ljubavi, vjere... pa i u provincijskim varošima. Bave se, iz znanja ili ne, najviše perifernim stvarima, i poštujući dostojanstvo čovjeka, baš kao prije u ovom romanu u Vijetnamu.

Ne smijemo izgubiti čovječnost i zaboraviti je kao u romanu *Provincija* spisatelja **Nelsona de Nila**, u kojem američki ratni veterani zajedno surađuju i tragaju za svojim izgubljenim sa-borcima ne poradi zadovoljstva i vraćanja u nekih starog i lažnog junaštva već iz osobnosti, očovječenja čovjeka. Jer ni jedan rat se ne dobija.

Iako za današnjeg čitaoca nešto podebela knjiga *Provincija* se čita sa zanimanjem i velikom pažnjom ne samo radi spisateljeve lake i vrsne leksike već i umijeća kojom on vlada radnjom romana i njegovim junacima. Napose, pročitajmo i nauk kakvi trebamo biti i da ne smijemo dozvoliti mešetarima da vladaju nama.

„Subotičke novine“, 7. IV 2006.

ORIGENOVE SPOZNAJE

Bit gnosticizma je naći pravu spoznaju koja otkriva zagonetku svijeta, zla u njemu i njemu bivstvovanja. Nezavisno od kršćanskog, domovina mu je u kulturi starog Irana, egipatskoj religiji hermetizma, jevrejskoj ustaljenoj apokalitici i možda u qumranskoj općini, ili helenizmu... Vjerojatno je u čovjeka bliže njegovom hodu kroz povijest.

Najviše u gnosticizmu je dosegao **Origen** i zlo u njemu odijelio od dobra. Prvo je bio slobodni učitelj u gramatikalnoj školi čiji je nauk sam kreirao poučavajući u kršćanstvu, kao što je bilo i u paganstvu. Na molbu aleksandrijskog biskupa Demetrija oko 215. godine Origen vrši učenje katakumena i upravitelj je katehetske škole. Tokom vremena škola prelazi u teološku, ali uslijed hrabrosti da u nju uvodi više profane filozofije Origen dolazi u sukob sa biskupom i odlazi u Cezareju i Palestinu, a ona gubi na kvaliteti. U novom episkopatu i okruženju pokušava, cijelog svog života, da ostvari ideal kršćanske visoke škole.

Spisateljski rad i djelo najvećeg aleksandrijskog učitelja i teologa istočnog kršćanstva zapadne i istočne Crkve je gotovo sve izgubljeno sem onog što su mu prijatelji sačuvali i to na jeziku njegove majke-grčkom. Radi sumnje u njegovo pravovjerje, bio je jedno vrijeme zabranjivan i zaboravljen. Svijesno ili ne, vizionari koji u svijet kušaju unijet iz dobra novo obično bivaju osuđeni umišljenosti.

Prvu i trajnu hrabrost Origen je stekao doma, a zatim je obrazovanosću naučio biti čovjekom i ne biti podložan onima koji misle da se bez njih ne može ništa, što nije oličje svjetla, već mraka duše i uma.

Origenov čin u asketskom mladenačkom zanosu nije, čini se, pravi razlog biskupa Demetrija da ga osuđuje. Bilo je to vrijeme još teškog paganstva. Biskup nije mogao trpiti u svojoj blizini osobu velikog ugleda i duhovne snage. Za vrijeme Decijeva progonstva kršćana, Origen je utamničen i teško mučen i negdje 253/254. godine je preminuo u Tiru kao osamdesetogodišnjak.

Jezgro njegovog teološkog djela je rad na Bibliji i borba je razumije i koristi za pravu vjeru i pobožnost. Njegovo djelo i vrijeme nas podsjeća na naše doba, toliko previrujuće, puno nespornazuma, nerazumijevanja i divljenja napose nekvaliteti u zajedništvu i hrabrosti, ispraznosti.

Dok proljeće ne da buja već juri u život, većina godina sluša isti monolog i biće sve praznija duhom. Oni materijalno sve bogatiji spremaju se za blagdane u vjeri da nema bijede, siromaštva... jer oni tako velikodušno o tome brinu, napose oni su pozvani da učinkuju kako misle, a ne kako potrebe traže.

PRIČA PUTOVANJA

Negdje u knjižnici na stolu i u zelenilu vrta stoje tomovi ***Najlepše građevine i prostori sveta***, izdavačko ostvarenje kuće "Vuk Karadžić" svih povijesnih vremena, geografskih, kulturnih i društvenih: *Domovi kraljeva. Hramovi moći. Sjaj bogova. Arhitektura, čovek, podneblje. Raskoš religija. Izazov prirodi. Građevine iz sna neimara. Svetišta misticizma. Novi spomenici. Pod okriljem vere. U čast demokratije. Svet zadovoljstva.*

Ovdje su vrsno oslikane graditeljske zamisli i neimarska vještina kroz stoljeća iz kojih provlači trapljenje i radost njenih vinovnika i ne samo njih: Ajfelov toranj, Stounhendž, Olimpijski stadioni u Minhenu i Dubrovniku, Pestum, Sagrada Familia u Barseloni, Akropolj, Dvorci Loare, Angkor Vat, Aja Sofija, Kapela u Ronšanu, Opera u Sidneju, Most u Mostaru, Piza, Delfi, Zabranjeni grad u Pekingu, Kineski zid, Carska palača u Kjotu, Katedrala u Meksiku, Karnak u Egiptu, Maču Pikču u Peruu, Sinagoga u Pragu... Istinsko i nepresušeno nadahnuće neimara i života predstavljeno je kroz raskošnu faktografiju i napose majstorskim fotografijama i likovnim materijalom starih gravira, dokumenata, crteža i planova...

Ovo djelo **Flavija Kanita**, profesora povijesti i arhitekture na Milanskoj univerzi, savjetnik UNESCO-a, uz autore kojima je povjerio obradu pojedinih poglavlja. Uspješno je sve dočarao i pismom o vrhuncu čovjekovog neimarstva, napisanim obično, blisko, razumljivo, neobavezno i anegdotski kao da je u krugu prijatelja. Uz neophodne podatke, fotografije su potpisane uz sopstveno viđenje povijesti i zaključcima o uzorcima nastanka određenih arhitektonskih djela pa i sa političke i kulturne strane. Uvjerljive reči da je građevina kraj čitaoca, pa se događa da ga *Najlepše građevine i prostori svijeta* primoravaju sa njima da raspravlja. Iza veličanstvenih pročelija i pod sjenovitim lukovima autor nazire čovjeka, istražujući uzročno-posljedični slijed ne sudbine, već stvarnosti.

Ni novo ni staro već opominjuće, kao i ovi silni praznici provedeni više u bijedi nego u obilju, sem onih koji se nisu ni pojavili. Misle kako je za njih nedostojno miješati se sa rajom. A zaboravljaju da narod drže nada i vjera i da može i drugačije, jer ako nema ništa, ne gubi, pa možda pokuša kao i neimari nešto novo da izgradi prvo u duši i srcu a zatim...

„Subotičke novine“, 5. V 2006.

PSIHOLOGIJA I ALKEMIJA

Psihologija-grčki *psyche* označuje dušu i zakonomjernost duševne djelatnosti napose u ljudi doživljava. Alkemija-grčki *cheo* znači lijevam a egipatski *hemi* i *hami* je znanost, a Arapi su pak ovoj riječi dodali svoj član *Al*. To je umijeće koje proučava sastav, građu i svojstva molekula prirodnih i umjetnih tvari, spajanje atoma u molekule rastavljanje i pretakanje određujući im broj i kvalitet kemijskih elemenata, organskog i anorganskog svijeta. Proučava transmutaciju kovina u zlato u Kineza, tečnost aurm patoble koja bi ljudskom biću omogućila duži tjelesni život, označujući simbol operacije. Jer zlato simbolizuje i besmrtnost koja se odnosila na čovjekovu individualnost. Ne čini li čovjek ovo i danas pretvarajući prirodu u svog neprijatelja? Zahvata u nju previše, umišljajući da nije smrtno biće, kao i pojedinci u društvene nepravedne tokove i tako mu se vraća nazad, ne i blagotvorno.

Istina, neki alkemičari su vjerovali u nebesko posredovanje krivo poimajući da, iako se duh i materija dodiruju, oni se ne i pretaču u jedno jer im je osobenost različita iako u nekom slučaju zajedno djeluju. Kao što je, po najnovijim saznanjima, konačna forma materije sila i fizički je nemerljiva, ali nije duhovna stvarnost. Općenito, alkemijski simbolizam pripada kozmologiji, koagulacija-evolucija, što su faze univerzalnog ritma ili inovolacija i evolucija, uzdisanja i izdisanja. Alkemistička peć je i imala oblike planine Kunlan, središta svijeta.

Alkemija u naroda je zapravo simbolizirala čovjekovu evoluciju iz stanja u kojem preovladava tvar u duhovno stanje, kovine pretvoriti u zlato je bilo isto što i čovjeka pretvoriti u čisti duh ili materijalnog moćnika, za razliku od drugih ljudi. Materijalna i duhovna alkemija više je priznavala poznavanje načela tradicionalnog porekla na ostavci teorija i odnosa a manje na fizikalno-bioloških i filozofskih analiza između povezanih elemenata...

List po list, iščitavajući knjigu Psihologija i alhemija C.G. Junga, lijepo i raskošnu opremljenu, pomalo je i mučno, ali se ulazi u tajanstvo čovjekova bića i, nadajmo se, samog života, uviđajući da ništa nije toliko staro ni novo ako ga upoređujemo sa današnjicom. Umišljenost pojedinaca i društva ne da ne može nego kad se nešto u izmaštanosti dogodi toliko je nevjerovatno da joj se ne vide stvarnost i granice.

I dakle između nas, u hrabrosti, kukavičluku il' ludosti?

„Subotičke novine“, 26. V 2006.

PRESTUP

“U Londonu 1849. prestonica živi u strahu. Vlada kolera, a niko nezna što joj je uzrok niti koliko dugo će epidemija trajati. Ser Čarls Kuper, istaknuti poslanik i poslovni čovek, smatra da je London previše opasan za njegovu mladu kćer, neobično lepu ali nespokojnu Harijet, pa je šalje na selo...”

Ovo je dio gorkog ali i primamljivog napitka života u priči romana **Prestup Barbare Juing**. Čudesno djelo, izazovno i koje u sebi objedinjuje misterije, intrige, romantiku, uzbuđenja, uznemirujuće, prožima krutu viktorijansku epohu... Potresna je majstorski dočaravajuća priča, nemilost milosna. Jer da nije tako zar bi čovjek i ono što ga okružuje i bitiše trajalo?

U selo udaljenom od Londona junaci *Prestupa* provode sate sa novim i starim planovima kao i ljubavima, strastima, opsjenama, tajnama a neki i vinom i laudanumom. Harijet se prolateći iskušenja, vraća iza epidemije kući ali nastaju još veće opasnosti. Sputana je bolešću i uskraćene slobode. Tako njoj, mladoj i bespomoćnoj, valja poći brodom u svijet a neprijateljima se pak javlja želja slijediti je do kraja.

Prestup je djelo iskušenja i vrlina ljudskosti i razuma, majstorstva riječi i fabule jednostavnosti i ritma radnje. Nije labirint radi labirinta kao u učmaloj varoši koja gotovo nema svoje spomenike, u srazmjeri prostora i glamuru cvijeća raskrsnica. Kao da nema prijećih potreba, a toliko je bolesnih, gladnih... Smarajuće je i zbunjujuće kao i viktorijansko doba. Srećom i umješnošću spisateljice djelo zrači toplinom duše i ljudskošću. Bez želje da nameće priču, ona suživotuje sa njome i čitaocem.

A u stvarnosti društva još jedna isprazna je vječitost i obmana, da li iz neznanja ili gluposti? Ako se ne riješi, a događa se i dogodiće se ono što ni sanjati ne možemo i što nećemo moći kao knjigu dobru ili manje dobru ostaviti na policu za neki drugi trenutak ili raspoloženje.

I s kojim pravom i vjerom može čovjek tvrditi da je njegova istina i pravda a čini i događa se krivo?

„Subotičke novine“, 23. VI 2006.

MIT O ĐAVOLU

Iz svojih ne oćutujućih bića prema bratu čovjeku da ga poštuju i žele mu dobro oni ga ucjenjuju, samoprozvani i samoizabrani, prijatelji.

Prelistavajuć knjigu "Mit o đavolu" na njenim stranicama nailazi na svu ozbiljnost stvarnosti kojom se ona bavi, iako njen autor svjesno ili ne u svojoj priči izbjegava da ponire u bit stvari o kojoj nam govori. A mi se prisjećamo: "Otpor i pobuna" u odnosu prema Božjem autoritetu i uloga varke, zlobe, spleta i zavoda u odnosu je prema ljudima. I misaona linija Biblije nas već od svoje prve do posljednje knjige Apokalipse vizionarski upućuje na Sotonin konačni poraz. Iako je osoba s inteligencijom, inicijativom i moći.

Čovjek vjernik ili suprotno ako priznaje da zlo postoji, a ima ga kao i vjere ma kakva da je, tada i Sotona oličenje zla postoji. I valja razmisliti.

Od zaustavljanja ili od posvećenja, snage koje uznemiruju, slabe svijest i vraćaju je neodređenom ili nasuprot ka središtu svijetlosti. Zli je krvnik i pad duha čovjeka želi lišiti Božje milosti i podrijeti svojom vlasti u kojoj nema demokratije i pali anđeo koji nastoji slomiti krila svakom stvaraocu, tiranija. A Krist i ljudski misterijum križa uz Božju milost vraća pojedincu i čovječanstvu slobodu, raspolaganje samim sobom, ljubav. Sanjarenje i nadu u bolje sutra na koje većina od nas je zaboravila trpeć žed djela i smar riječi onih u kojima noć je duše. Neobičnost, kaos i rasulo u stvarnosti.

Knjigu "Mit o đavolu" valja ne iz radoznalosti već iz nauka, makar ona nije radi toga napisana, ipak potiče na razmišljanja svojom povjesnom rječitošću o dobru i zlu pročitati. Jednostavna, mučna i čitljiva ako želimo da znamo zašto se dešavalo i dešava ono što ne želimo, a događa. Kako doći do kako takvog dobra?

Ne zaboravimo glas dobročinitelja oni nisu u vrevi nego u pustošju, jer do spoznaje istine dolazi i trapnji i u tišini. Blagodet i laž-priljateljstvo zatire, mračnjaka. Ni kruha a kamo li drugog, istina sve je više blještavila da ne propadnu pojedinci, kojih je sve više. Jeli to svjetlo ili tama? Bola gladi puka svega i ničeg u neizmjer očiju.

„Subotičke novine“, 25. VIII 2006.

FAUNA EVROPE

Učinkovito djelo kako laicima i studentima tako i znanstvenicima. Bogato ilustrovano slikama u boji i crtežima sadrži pregled životinjskog svijeta Europe prema sistematskim kategorijama, tablicama i zbijenom tekstu. Uz određeni odabir jer na zemlji uprkos raznim poteškoćama još uvijek je oko, istina svakim danom i umanjuje, 1.2 milijuna opisanih vrsta. Od čega milijun približno kukaca, u Europi više od 50.000 vrsta, čini se da ukupan broj vrsta životinja na planeti iznosi bliže 2 milijuna. Radi čega u ovom leksikonu su ptice i sisavci prikazani gotovo brojčano u potpunom broju. A ostale djelimično. U općem dijelu "Fauna Evrope" čitaoc se na njenim stranicama susreće kartama rasprostranosti životinja, skupinama, bojama oblicima... izgradnjom zadruga literaturom i kazalom koje obuhvaća oko deset tisuća natuknica, anatomskim crtežima i opisom unutrašnje građe najvažnijih skupina životinja.

Knjiga vrijedna za privatne i knjižnice ustanova, ali...ovih dana htjeli ili ne uvlači nas i misli i jeseni: Štura i obilna kao i sam život nakon žar i mučnih dana uglavnom ljeta da život sliči godišnjim dobima, prostoru i vremenu u kojima djelama obitujemo i valja ih čitati kako bi bili i ostali ljudi.

Priroda i njena stvorenja ma kako među ljude si sukobljavaju čuvaju i red i sklad među si sobom. A čovjek? Ovo je doba pojedinaca koje pretače u opštost i takmiči u zlu, haotičnost i zbunjenost. Društvom u kom bivuje, i ako stvara, za druge i sebe, dobro? Gleda i osjeća većina ulijenjena i utužena ne sanja nego robuje. Svjesna u taju da to nije izlaz ma kako da svirka, ples riječi i krabulja uvlači u srce sve siromašnijeg duhom i materijalno puka.

"Fauna Evrope" uz pomenute autore dr. Harry Garmsu i dr. Leu Bormu je i prof. Ottu V. Ftischu i prof. Friedrichu Schalleru, dr. Fritzu Sandrockeru, gospođi Ingeborg Kassner... kao i prof. dr. Ivo Matnoičkin, Danica Vujnović...

Hvale vrijedno timsko djelo koje jednostavnih rešenja daje hvalevrijedni i velelepni poduhvat na dobro mnogima.

„Subotičke novine“, 1. IX 2006.

ALEKSANDRIJSKA KNJIŽNICA

Sazdano negdje 331 pr.n.e. u najvećem tada gradu na svijetu negdje s oko pola milijuna rukopisnih iz cijeloga svijeta papirusnih je svitaka. Iz fizike, književnosti, medicine, astronomije, zemljopisa, filozofije, matematike, biologije i tehnike. Rasadnik uistinu znanosti. Njenim dvoranama i vrtovima radili i šetali su Erastoten i Hiparh koji je kartografisao zviježđa i drugi procijenio sjajnost zvijezda. Euklid, sistematizovao geometriju. Dionizije Tračanin koji razvrstavao dijelove govora. Herofil, fiziolog koji je tvrdio kako je mozak a ne srce središte pameti. Heron iz Aleksandrije ili El Iskandrye, izumitelj zupčastog prenosnika i parnih strojeva, spisatelj Automate, prve knjige o robotima. Apolonije iz Perga matematičar koji je odredio oblike presjeka kupe-elipsu, parabolu i hiperbolu-krive za koje znamo da čine orbite po kojima se gibaju planete, komete i zvijezde. Apolonijeve zapisi su pomogli Kepleru da spozna gibanje planeta, krive koje se dobijaju presjecanjem kupe pod raznim kutovima. Arhimed, genije matematike. Ptolomej, astronom i geograf čijim skretanjem (astrologijom) žed o istini je dotakla i dotiče svjesno ili ne tamu. Zaboravlja da je grč. Biblio-knjiga i biblio... theke škrinja u prijenosu riječ koju valja slušati a ne sknaviti. Radi čega treba se opismeniti njenim slušanjem i životom.

Događa umišljenost nekih i laž obrazovanosti krivo poimajuć stvarnost bilo prošle il' sadašnje je lom čovjeka i društva.

Moćnici onog vremena zdušno su pomagali Aleksandrijsku knjižicu u kojoj od deset velikih istraživačkih dvorana uz vodoskoke, kolanade, botaničke bašte, zoološki-vrt, sale za seciranje, opservatorije i velike trepezarijske dvorane u kojoj u časovima dokolice su vođeni kritični razgovori o raznim temama.

Ipak, sagrađena s dobrim ili častohlepljivim namjerama u četvrtom stoljeću novog doba uništila ju je, glupošću. I ma kako se mi divili i divimo ženi ili je ponižavamo ona nije ništa manje dostojanstvenija nego svi mi. Lijepa, umna, hrabra i velika Hipateja matematičar i astronom je posljednji uistinski upravnik i knjižničar Aleksandrijske biblioteke, mučenica. Masa uplašena njenim znanjem i laži da su kršćani i ljudi (ne čini li se poznato i danas, ne svi) je mučki je ubila. A naše doba, i ne samo naše, unosi praznine ljubavi i sanjanja o dobru i čovjeku. Nauk da se ovo nikada ne dogodi bilo u kom obliku društva.

„Subotičke novine“, 8. IX 2006.

Recenzija

Lazar Francišković: „Prelistali smo za vas“

Tekstovi koji izlaze u novinama traju kratko. Retko koji od njih se pamti. Svoju pravu vrednost otkrivaju tek ako se kojom srećom nađu objedinjeni u neku knjigu. Takav je slučaj i sa rubrikom koju ustrajno u „Subotičkim novinama“ ima Lazar Francišković. I premda ovaj tip rubrika ne mora uvek da predstavlja refleksiju na dnevna zbivanja: kulturna i politička Lazar Francišković nije bežao da mu upravo takvi povodi određuju u pojedinim brojevima Subotičkih novina koje će knjige predstaviti. Povodom božićnih blagdana, ilustracije radi, odlučio se za prelistavanje sv. Pisma. Kolumne su interesantne jer onim boljim poznavateljima omogućuju da saznaju niz detalja koji su vezani za knjigu. Ali ono po čemu je rubrika posebno dragocena jeste što skreće pažnju na neke nepoznate detalje, manje poznate detalje ili upozorava na potrebu posebnog gledanja na stvari. Ilustracije radi „Bibliji treba da pristupamo na hebrejski način razmišljanja“... Ili kada govori o Homerovoj Ilijadi, razmišlja o Jeleni Trojanskoj na neočekivan i interesantan način pitajući se da li se Homer ogrešio o ovu ženu.

Neka toliko poznata dela koja su prevladala vreme kao što je katedrala od reči „Santa Marija dela Salute“ Laze Kostića teraju nas da razmišljamo o samoj suštini ljudskog bivstvovanja. „Ako su nekome materijalna dobra prvo a tek zatim ljubav-tada je to pakao“, reći će Lazar Francišković razmišljajući o izvitoperenom sistemu vrednosti današnjice. A samo iskrenost omogućuje pesmi da traje „do svršetka vremena“.

Francišković često zbog rubrike za čitaoce prelistava i knjige koje se upravo pojavljuju u knjižarama. Onaj ko čita ove redove zamisliće se posle predstavljanja Golobovog „Gorkog meda“ kako pristupa knjizi. Da li knjigu treba čitati ili iščitavati? Ima sasvim izvesno, knjiga koje je teško obuhvatiti samo jednim čitanjem. Neke knjige traže da im se vraćamo kako bi nam otkrile neki novi skriveni detalj ili svoju istinu. Lazar Francišković se ne bavi golim prepričavanjem knjiga koje je pročitao. Saopštava samo najvažnije fakte fabule neophodne za shvatanje o čemu se radi. A sve to u funkciji da izazove znatiželju čitaoca, da se sam suoči sa nekom od knjiga.

„Moć mislilaca ogledala se i ogleda ne u tome što otkrivaju već u pitanjima koja postavljaju“, kaže Lazar Francišković predstavljajući knjigu Danijela Dž Borstina „Svijet traganja“.

Franciškovićeva rubrika „Prelistali smo za vas“ konstantno podstiče dve stvari kod potencijalnih čitalaca knjiga: da sami nauče da otkrivaju vrednosti pojedinih dela i da neprekidno u kontaktu sa novim knjigama iznova postavljaju pitanja o suštini svog bivstvovanja. U takvom pristupu nekim pojmovima nije nemoguće da se neko od čitatelja i ne složi sa stavovima Franciškovića. Ali, i to je dovoljno za početak dijaloga o knjizi i sa knjigom.

Smiljan Njagul

Sadržaj

Legende Sveta	7
Biblija : Stari i Novi Zavjet	8
Sniježna kraljica H. K. Andersena	10
Zenica Sveta Roberta Džordana	11
Talmud	12
Kameni cvijet P. P. Bažova	13
Vojvodina, Bogata Različitosti	14
Andersenova „Djevojčica sa šibicama“	15
Pasternakov „Doktor Živago“	16
Kur'an časni	17
O junakinji Homerove „Ilijade“	18
Čarolije H. K. Andersena	19
O knjigama i djelu Tome Vereša	20
Golobov „Gorki med“	21
O Cankarevoj „Destici“	22
O Stankovićevoj „Koštani“	23
Biblijski Atlas	24
Santa Marija Della Salute Laze Kostića	25
Jovan Jovanović Zmaj	26
Mojsije S. S. Kranjčevića	28
Izabrana djela Halila Džubrana	29
Šandor Petefi	30
Grad u historiji	32
San Gradimira Stojakovića	34
Quo Vadis? Henrika Sjenkjeviča	35
Šenoin „Karanfil sa pjesnikova groba“	37
Adi Endre (Ady Endre)	39
Sanjarenje i java Pere Zupca	40
Eksplzija Svemira	41
Marija Jurić Zagorka	43
Zlatna knjiga svjetske ljubavne poezije	45
O Masonima	46
Religije Svijeta	47
Aleksandar Puškin (1799-1837)	49
Mihajlo Verešorti (1800-1855)	51
Krhka ljepota trajna vrijdnost	53
Crna Braća Lize Tecner	55
Samovanje Đure Jakšića	57
Historija pisama	59
Da pusti narod moj	61
Kokoro	63

Plava tačaka u bekraju	65
Scenografija za vetar	67
Ognjena kapija	69
Knjiga	70
Ferenc Deak	72
Ime ruže	74
Kraljevstvo zlatnih suza	76
Biblijski priručnik	78
Priče o kralju Arturu, okruglom stolu	80
Nikola Šop (1904-1982)	81
Leksikon ikonografije, Liturgike i Simbolike Zapadnog kršćanstva	82
Pravo na komad slatkog kruha	83
Graditelj svoje okoline	85
Plemenite i zle poruke	86
Gvozdena žena	87
Priče jevrejina lugalice	88
O bajci i bajkama	89
Kumičićev bosiljak	90
Svjedočanstvo i opomena	91
Samarkand	93
Balkan	94
Povratak na pravi put	95
Kumanova ostavka	96
Ugovor s đavolom	97
Prozak nacija	98
O svjetlu i Svjetlosti	99
Vajldov Gorijan Grej	100
Alhemičari i kovači	101
Ekstremi dobra i zla	102
Nosioci maske	103
Vatra iz vode	104
Žena Davidova	105
Kuperov Mohikanac	106
Duh Indije	107
Tajna Atlantide	108
Detinjstvo na ostrvu	109
Vasiona u ponoć	110
Istorija srebra	111
U senci nara	112
Sudbina zemlje	113
Gvozdeno koplje	114
Izgubljeni dječak	115
31 Pjesma	116
Oko vremena	117

Ekološki izazov	118
Odgovori mi	119
Kultura laži	120
Kuća peska i magle	121
Hram	122
Antički triler	123
Boja neba	124
Učitelj mačevanja	125
O knjizi, plodovima	126
Dvadeset suprug	127
Gospodar i zapovednik	128
Doba lala	129
Tako daleko putovanje	130
Martin Sloun	131
Kneipov priručnik	132
Put svile	133
O izraelu	134
Mir-Jam	135
Od soneta do kipa	136
Tragom Kartagine	137
Cigani Sveta	138
Stingova muzika	139
Komet dolazi	140
O ženi koja čeka.....	141
Naš sport	142
Ispovest iz harema	143
Veridba je dugo trajala	144
Ruđer Bošković	145
Dama i Jednorog	146
O državi božjoj	147
Most na žepi	148
Dostojanstvo	149
Buđenje Valhale	150
Čuti Verdija i umreti	151
Hilandarski Kodeks	152
Veliki požar	153
Tajne Indije	154
Fenomen čovjeka	155
Enciklopedije	156
Grčko čudo	157
Panhumanizam	158
Bez uma i dogme	159
Vjerovanja kod Srba	160
O Robinu Hudu	161

Kanada	162
Kabala i njena simbolika	163
Euklidov prozor	164
Noć kiša... ..	165
Mala princeza	166
Homerova kći	167
Plemenito zrno	168
Bajke života	169
Svijet traganja	170
Anđeo Gospođice Garnet	171
Fenomen(ologija)	172
Živjeti demokratski	173
Lovac na teroriste	174
Žensko stvaranje	175
Francuska svita	176
Globalizacija	177
O Umjetnosti	178
O Svemiru	179
Jazovi i mostovi	180
Smrt planete zemlje	181
Kako, ko, zašto... ..	182
Kraljica od Sabe	183
Lekcija za sve	184
Kontinent	185
Misli o Svemiru	186
Provincija	187
Origenove spoznaje	188
Priče putovanja	189
Psihologija i alhemija	190
Prestup	191
Mit o đavolu	192
Fauna Europe	193
Aleksandrijska knjižnica	194
Smiljan Njagul Prelistali smo za vas	195

Sponzori:

Generalni konzulat Republike Hrvatske u Subotici.

Skupština općine Subotica.

Lazar Francišković
Prelistali smo za Vas

Izdavač
Studio Bravo

Za izdavača
Zoltan Sagmajster

Urednik
Lazar Francišković

Jezička redakcija i korektura
Lazar Francišković

Recezent
Smiljan Njagul

Fotografija
Nikola Tumbas

Naslovna strana i tehnički urednik
Viktor Sagmajster

Obrada Teksta
Viktor Sagmajster

Tisak
Studio Bravo

Tiraž
500 primjeraka

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.42(497.11)-95

Francišković, Lazar

Prelistali smo za vas / Lazar Francišković. -
Subotica : Studio Bravo, 2007 (Subotica : Studio
Bravo). - 203 str. ; 23 cm

Tiraž 500.

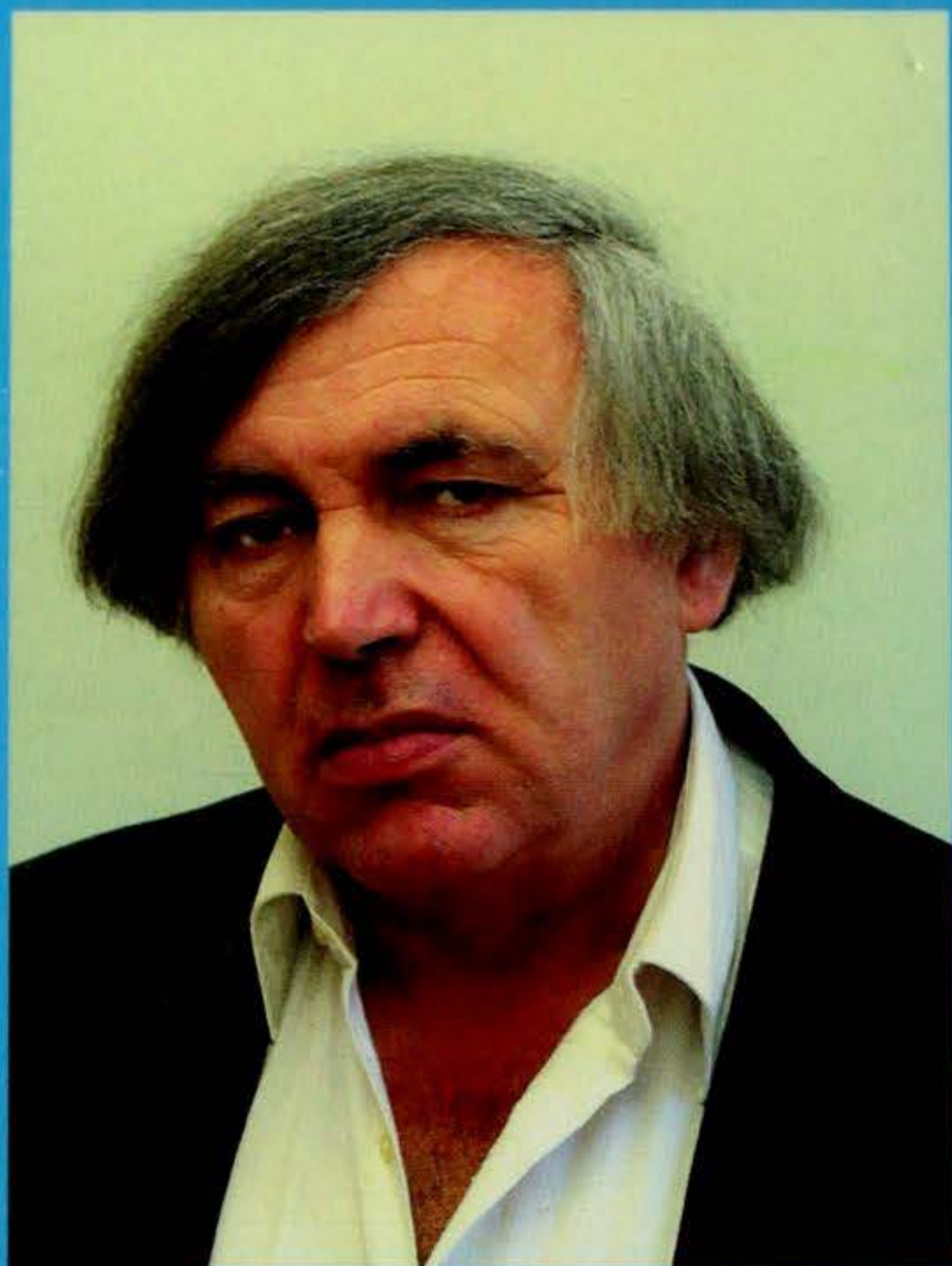
ISBN 978-86-84247-08-9

COBISS.SR-ID 220175879

BIOGRAFIJA

Lazar Francišković pjesnik, prozni pisac, eseista, rođen u Subotici, radi u Gradskoj biblioteci.

Objavljuje u časopisima: *Rukovet, Üzenet, Luča, Polja, Dometi, Klasje*, te u periodičnim publikacijama: *Subotičke novine, Dnevnik, Politika, 7 NAP*. Pjesme su mu objavljene u zborniku *Nappalok horgonya* i u raznim antologijama.

Lazar Francišević

Tekstovi koji izlaze u novinama traju kratko. Retko koji od njih se pamti. Svoju pravu vrednost otkrivaju tek ako se kojom srećom nađu objedinjeni u neku knjigu. Takav je slučaj i sa rubrikom koju ustrajno u „Subotičkim novinama“ ima Lazar Francišević. I premda ovaj tip rubrika ne mora uvek da predstavlja refleksiju na dnevna zbivanja: kulturna i politička Lazar Francišević nije bežao da mu upravo takvi povodi određuju u pojedinim brojevima Subotičkih novina koje će knjige predstaviti. Ali ono po čemu je rubrika posebno dragocena jeste što skreće pažnju na neke nepoznate detalje, manje poznate detalje ili upozorava na potrebu posebnog gledanja na stvari.

„Prelistali smo za vas“ konstantno podstiče dve stvari kod potencijalnih čitalaca knjiga: da sami nauče da otkrivaju vrednosti pojedinih dela i da neprekidno u kontaktu sa novim knjigama iznova postavljaju pitanja o suštini svog bivstvovanja.

Smiljan Njagul